ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ცისარი

6

1977

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ქართლის გზაზე

ჰეი, ძმობილო, შეხედე, რამდენი ყაყაჩო გაშლილა,
რაც უფლისციხეს გამოვცდით, უფრო და უფრო გახშირდა;
მინდვრებს, გორაკებს, ფერდობებს ეფინება და ედება,
გზაში ყაყაჩოს შეხვედრა სიკეთედ დაგვებედება;
სულ ახალგაზრდა ვიქნებით, გული არ დაგვიბერდება!
ჰეი, ძმობილო, შეხედე, რამდენი ყაყაჩო გაშლილა,
რაც უფლისციხეს გამოვცდით, უფრო და უფრო გახშირდა;
მოდი, ჩვენ ეხეც ვიკმარართ და სხვა დიდება ნუ გვინდა,
ყაყაჩომ თუ მოგვნათოს ლამაზი ქალის შუქითა!

ლადო ასათიანი

განშორება

ყველა მოკლე და ქერა ომის ნახვით
გამახსენდება თმები შოლტები.
როგორ არ მინდა, როგორ არ მინდა,
მაინც მივდივარ, მაინც გშორდები.

ასე თოშავდნენ ძველი ზღაპრები
ასფურცელას და ოქროსთმებიანს,
ქარმა დაგლიჯა ყველა აფრები
და შენზე დარდში დამთენებია.

მგზავრი ვარ, შენზე ფიქრებს ვუნდები
და აჩრდილებთან თამაშს უვნებელს.
მე დავბრუნდები, ჰო, დავბრუნდები,
მე შენი თმები დამაბრუნებენ.

ვირზა გელოვანი

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სოსკო

241

გამოცემის ჟეოცე წელი

6

ივნისი

1977

თბილისი

საქ. კპ ცკ-ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკკ ცენტრალური კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის ორგანო

ვ. მარქსის სახ. საქ. სსრ
სახელმწიფო რესპუბლიკ.
ბიბლიოთეკა

შინაარსი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

პროზა, პოეზია

3. რევაზ ინანიშვილი — მოთხრობები
12. ვახტანგ გორგასელი — კოლხური გაზაფხული. ლექსები
14. ნუგზარ შაბაძე — მოთხრობები
21. მირიან მირნელი — ლექსები
23. როდამ ჩაჩანიძე — მოთხრობები
37. რევაზ ოსეფაიშვილი — ლექსები
39. რევაზ მიშველაძე — ნოველები
57. ალუდა არაბული — ლექსები
59. იოსებ კაბელიაშვილი — ტიციანის დღე. მოთხრობა
64. რენე კალანდია — ლექსები
67. მირანგულ აბასჯანიშვილი — ლექსები
69. ბორის ანდრონიკაშვილი — ვახშამი განთიადისას. მოთხრობა.
75. კარლო ოდიშვილი — ლექსები

ასეულცელას რვეული

76. ავთანდილ მეგრელიშვილი — ლექსები
77. ჯანთბა ქორძიძ — მაია ზღვაბერები

ახალი თარგმანები

84. ტედორ არგეზი — ლექსები. თარგმნა გივი ალხაზიშვილმა
86. ისაია ბაბელი — აღსასრული. თარგმნა თამაზ კვაჭანტირაძემ

ნარკვევი

90. გია ქაჯაია — ბენების დაცვა და თანამედროვე ეკოლოგია
96. ეკა პრეობლო

რევაზ ინანიშვილი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ძველი რეველიდან

მოთხრობები

ხელის-გულებით ნალესი ქოხი

მე აქ თორმეტში ჩამოვედი, აქაურ არქივში მაქვს სამუშაო. რაც შენი წერილი საახალწლოდ მივიღე, მერე მანდაური არაფერი მსმენია. ხომ იცი ჩემი ხასიათი, — თორმეტშივე, ღამით, ცუდი სიზმარი ვნახე. სადღაც ჩვენს სოფელში, არხის პირას ლოგინს ვიშლიდით. შინ ვითომ სტუმრები გვყავდა, — ქალები, კაცები, პატარა ბავშვები. ირეოდნენ, იცინოდნენ, ჭურჭელს ამტვრევდნენ. გამეღვიძა, გული ძალზე დამძიმებული მქონდა, ხუთი საათი იყო, ავდექი, წყალი მოვუშვი და სამჯერ ვუთხარი, — წყალო, შენ წაიღე-მეთქი ჩემი სიზმარი! მართალია, ეს მდინარეს უნდა უთხრა, მაგრამ საბოლოოდ ორკაპის წყალიც ხომ მდინარეში ჩავა! დავწექი და ერთი პირობა კიდევ ჩავიძინე, მაგრამ, გასაოცარია, ისევ ის ვნახე, — ჩვენი სახლი სტუმრებით იყო სავსე, ჭურჭელს ამტვრევდნენ. მაშინ უკვე გათენებისთვის აღარ დამიცდია, ჩავიცვი და გარეთ გამოვედი, — ცოტას გავივლიდა, მერე დროც მოვიდოდა და თქვენთან დავრეკავდი. ვიარე ნისლიან ბაღში, თოვლში, ათ-

გრადუსიან ყინვაში. გახდა შვიდი საათი და წავედი საქალაქთაშორისო ტელეფონების პუნქტში. იქ მითხრეს, თბილისს ღამის ათ საათამდე ვერ მოგცემთო, რაღა უნდა მექნა, ტალონი ავიღე და სასტუმროში დავბრუნდი.

არქივს იმ დღეს დასვენება ჰქონდა, გაზეთები ვიყიდე, ნომერში ამოვედი და კითხვა დავიწყე. ლიტერატურულ გაზეთში ერთი ჩვენი თანამემამულის მოთხრობას წავაწყდი. უბრალო, პატარა ამბავი იყო: მამას თავისი ბავშვები წყნეთის ტყეში მიჰყავს სასეირნოდ. ტყე ყოჩივარდებით არის სავსე, ბავშვები დარბიან სქლად დაგებულ ფოთლებში და იმ ყოჩივარდებს კრეფენ. მამა ზის, არა, მიწოლილია პირმზოთში, უყურებს მათ სიხარულს და ცრემლი ჩამოსდის, მეტი არაფერი. მაგრამ იმ წუთას ძალიან იმოქმედა ჩემზე ამ მოთხრობამ. ისე მომინდა თქვენი ნახვა, აღარ ვიცოდი, რა მექნა. ჯერ დაძინება ვცადე, დავიძინე კიდეც, მაგრამ წინ კიდევ დიდი დრო მქონდა, ათამდე. როცა თქვენთვის უნდა დამერეკა, ისევ ქალაქში წავედი, ერთი ინდური სენტიმენტალური ფილმი ვნახე, ექვსი საათისთვის დავბრუნდი, ისევ ნისლი იყო, ისევ ცოოდა. ცოტა ხნით გაიჭრა ის ნისლი. დავინახე, დათოვლილი ბაღის იქით, შავი ხეების ფონზე, უხმოდ, ცისფერი ციმციმით მდიოდა მატარებელი. კიდევ უფრო მძიმედ შემომწვა სევდა და გადავწყვიტე, რესტორანში ჩავსულიყავი, ერთი ბოთლი ქართული ღვინო დამელია, ეს უთუოდ შვებას მომცემდა.

ჩავედი რესტორანში, მივუჯექი ცარიელ მაგიდას, ვზივარ. არც მშია, არც არსად მეჩქარება. უბრალოდ — ხან ორკესტრს შევყურებ, ხან ხალხს ვათვალიერებ. ხალხი კი, როგორც აქეთ ყველგან, აქაც უმთავრესად მივლინებით ჩამოსულები იყვნენ. მოვიდა ორი ოცი-ოცდაერთი წლის ბიჭი, ჯერ ისევ ბავშვურად დაკოხილნი. მაღლები, ლამაზები. მოიყვანეს ერთი მშვენიერი გოგო — თხელი, ამართული, მოკლეკაბიანი. დასხდნენ, ორი სიტყვით შეუცვეთეს რაღაც. ადგა ერთი ბიჭი — ... გოგო. ახლა მეორე ბიჭი ადგა, ახლა იმან აცეკვა. უკეთესს ვერას ნახავდა ადამიანის თვალი. განსაკუთრებით გოგოს. ცეკვავდა, — თითქოს სასოწარკვეთის თეთრ ყვავილებს ელამუნებოდა სახით. ოფიციანტმა ორას გრამამდე კონიაკი მოუტანა, ნელ-ნელა დაიწყეს სმა. შეთქმულებივით იდუმალებით მოსილნი, თითქმის არ ლაპარაკობდნენ.

ერთი ბიჭი ჩემს პირდაპირ იჯდა, რამდენჯერმე შემომხედა და ამათვალიერა. მერე წამოდგა, მოვიდა ჩემთან, ხელებით დაებჯინა მაგიდას და მეუბნება.

— მოგწონს ჩვენი გოგო?

რა დასამალი იყო, რომ მომწონდა, მომწონს-მეთქი.

— მაშინ დაგვიდგი ერთი „ენისელი“ და წაიყვანე, თუ გინდა, მთელი ღამე შენ გყავდეს.

ჯერ ვიფიქრე, ხომ არ მამასხარავებს-მეთქი, წამოვეთვე, მაგრამ მერე შეკატყე, გულწრფელად მთავაზობდა. — ნუ გეძვირება, გენიალური გოგოაო, — და ამან უფრო თავზარი დამცა. ერთს ამას მიეხვდი, დრო მჭირდებოდა, როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი პასუხისათვის; თავს ძალა დავატანე, ეს ვუთხარი, — ცოტა მაცალე, მოვიფიქრებ-მეთქი, თანაც ისეთ კილოზე, თითქოს უკვე მხარს ვუპამდი მის ხუმრობას თუ სიმართლეს. ათ წუთს გაძლევ მოსაფიქრებლადო. წავიდა, გაიყვანა ის გოგო და კიდევ უფრო მომხიბვლელად აცეკვა. მე კი ვიჯექი, კბილებს კბილებზე ვაჭერდი და აქოფოთებული ნერვების დამშვიდებას ვცდილობდი. იმ ათ წუთში, ათში კი არა, უფრო ცოტაში, ათასი რამე გამახსენდა. ყველაზე მწარედ რა გამახსენდა, იცი? თქვენთან რომ მოვედი სულ პირველად, დიდი, მაგარი ჩალის ქუდი რომ მეხურა, ტილოს ფეხსაცმელები რომ მეცვა, თუთის სიბნელეში რომ ვაკოცეთ ერთმანეთს... უცვნ დავლიე. რაც ბოთლში ღვინო იყო დარჩენილი, მი-

ვედი იმ ბიჭთან, გოგოს რომ მთავაზობდა, და ვუთხარი:

— ცოტა ხანს გამომყევი გარეთ!

ერთი კი შეფიქრიანდა, მაგრამ მერე ღიმილით წამოდგა. წამოდგა მეორე ბიჭიც. გოგო არაფრის მეტყველი თვალებით გვაცილებდა, ორი ხელით ეჭირა ჭიქა, მსხვილი ტუჩები ბახსნილი ჰქონდა. გავედით საგარდერობოსთან. გამიწყდა მოთმინების ძაფი და ისევე, შემოუბრუნებლად მოვიქნიე ხელი, მაგრამ ძალიან მარჯვედ გამიხტენენ განზე. მე წავბარბაცდი და, სანამ გავიმართებოდი, ყბაში ფეხი მომხვდა. ვწვდი იმ ფეხს, ავწიე მაღლა, მეორე ფეხზეც ფეხი დავადგი. რა მინდოდა, არ ვიცი, სამმა მილიციელმა ძლივს გამომგლიჯა ხელიდან.

ის ღამე მილიციაში გავატარე და, რაღა თქმა უნდა, ვეღარ დაგირეკეთ. მილიციაში გავატარე შემდგომი დღე და ღამეც. მერე დიდი ქარბუქები ატყდა და ხანს არ იყო. გამომძიებელს არასწორი ჩვენება მივეცი, შემაგინეს-მეთქი, მაგათ გოგოს ვუყურებდი, რას უყურებო და შემაგინეს-მეთქი. მაინც დამენანა თუ, რა ვიცი რა, ის გოგო! და აი, ახლა ვზიავარ და ველოდები, როდის დამიძახებენ სასამართლოზე. მაგრამ მე სასამართლო არ მაფიქრებს. მთავარი სხვა არის, — შემიპყრობს ხოლმე რაღაც უცნაური სევდა, საგნობრიობამდე დამძიმებული, გამკვრივებული: სევდა. მეჩვენება, რომ... ნუ შეგეშინდება, შეიძლება სულაც ნისლიანობის ბრალი იყოს, — მეჩვენება, რომ მე და ჩემისთანები, ოცდაათიანი წლების ქალაქის გარეუბანში აშენებული ქოხები ვართ, ქაფჩის უქონლობის გამო ლისგულებით ნალესი. ამ ქოხებში ტალიანს წყალდაკურებული მიწის სუნი, კედლებზე ჰკიდია ჟურნალ-გაზეთებიდან ამოჭრილი მწერლებისა და კომპოზიტორების სურათები, ყველაზე თვალსაჩინო ადგილას — შავ ჩარჩოში ჩასმული პაპისა და ბებიას სურათი, პატარა სარკმლები ღიაა, გარეთა რაფაზე პურის ნამცეცები ყრია ჩიტებისათვის... და თუ ჯერჯერობით კიდევ ვარსებობთ ქვეყანაზე, მხოლოდ იმიტომ, რომ დიდ, რკინა-ბეტონის ნაგებობებს არ ვუშლით ხელს. საკმარისია, მოვიდნენ, მოგვიახლოვდნენ, მოგვაყენებენ ბულდოზერებს და ჩაგვშვავებენ ხვევებში.

ეს ფიქრი, ფიქრი-მოჩვენება, საღამო ხანს ჩამომაწვება ბურუსთან ერთად, დამძიმდება, გაიაზნევდება შუაღამისას, ძილ-ღვიძილში... გათენდება თუ არა, უფრო ადრიდანვე, როგორც კი ცოცხების ფხაკუნს დაიწყებენ მეეზოეები ტროტუარების ყინულზე, — მე უკვე მიწა ვარ, ჩემთვის ჩაყუჩებული მიწა, — როგორც არ უნდა დამფშვნა, სადაც არ უნდა ჩამყარო, მოვა ღრუბელი, მომიტანს წვიმას და აღმოვაცენებ ბიბინა ბალახსა და შრიალა ფოთლებს.

მაგრამ მაინც ძალიან მჭირდები შენ.

ჩემი მისამართი აქ არ მეტევა და კონვერტზე ვწერ. იქნებ მოახერხო და ჩამოხვიდე. თვის ბოლოსთვის შეც ყველაფერს ვამთავრებ, ვიყიდით რაღაცრაღაცებს და ერთად დავბრუნდებით შინ.

1970 წ.

ᲓᲐᲠᲔᲯᲐᲜᲘ

დარეჯანი ჩვენი ნათესავი იყო. ომის წინა წლებში, იმ უცნაურ დროს, კარზე დაკაკუნება რომ აფრთხობდა ოჯახებს, ჩვენთან მოუხშირა სიარულს. ჩემი მამა-ბიძა უკვე წაყვანილი იყო. დედა თვალებგაშტერებული საქმიანობდა ხოლმე. დარეჯანს თუ დაინახავდა, მხოლოდ მაშინ გადაეფინებოდა სახეზე ნათელი.

დარეჯანი დიდი ქალი მეგონა, — ტანად დიდი იყო, დიდად მომზირალი,

რევაზ ინანიშვილი
მოთხრობები

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დონიერი. ერთხელ ეზოში წნორის მსხვილი ძირი ვედო, ორმა კაცმა წვალებით ჩამოგდო წინა დღეს ურმიდან, გამოიარა დარეჯანმა, — რა შორიანი ხეცსურივით არის ეს მორი გახიდულიო. — ჩაიხარა, ამოსდო მხრებამდე შიშველი მკლავები, აუწია თავი, ნახეკარი წრე შემოახაზვინა, მერე მეორე თავი აუწია, და ასე მიიტანა ღობის ძირამდე. სახტად დარჩა ჩვენი მეზობელი მეგარმონე. დარეჯანმა კი მარტო კეთილად გაიღიმა. რაც არ უნდა ეკეთებინა, სულ ასე კეთილად ეღიმებოდა.

გვიანშემოდგომას, ნოემბრის ბოლოს, წვიმებში, დიდხანს რჩებოდა ხოლმე ჩვენთან. ძალიან ხელგამომავალი ქალი იყო, ან ქსოვდა, ან ქერადა, ან ქარგავდა, ყველაფერს ჩაკირკეტებით, ჩატკბილით აკეთებდა. მაგრამ ყველაზე მეტად მატყლის ჩეჩვა უყვარდა. იჯდა ძირს, იატაკზე, ფეხებგამოშლილი, ოდნავ წამოხრილი, ედგა წინ საჩეჩელი და თითქოს ქვეყანასა აჩვენებდა, — აი, რა შეუძლიათ ჩემს ხელებსო, — შეტეტუპებულებს გამეტებით დაიქნევდა საჩეჩელის წვერისკენ და მერე მშვიდად მიაფრენდა აქეთ-იქით. ჩვენ, ჩემი დაძმები, ყველანი პატარები, გავუმწკრივდებოდით წინ, აღტაცებული შეეყურებოდით და ვეთხოვდით, თან ზღაპარიც ეამბნა. ჩვენცა ვეთხოვდით და დედაც. დარეჯანს დიდი ხვეწნა-მუდარა არ სჭიდრებოდა, ასწევდა თავს, გადახრიდა ოდნავ გვერდზე, გამოაჩენდა სავსე თეთრ ყელს, გაიღიმებდა და დაიწყებდა, — იყო და არა იყო რა, იყო ერთი კაცი, კაცი და დედაკაცი...

ჩვენ სულს გაენაბავდით, დარეჯანი კი ყვებოდა, თითქოს თავისაქნევით მღერიოდა, ხმას მატყლის ჩეჩვას აყოლებდა, უხაროდა, რომ ზღაპარიც კარგად გამოსდიოდა და მალიმალ გადმოგვიყურებდა თვალებს.

შეეცადები გიამბოდი მისი ერთი ზღაპარი. ეს ზღაპარი დარეჯანსაც გამორჩევით უყვარდა, ჩვენცა, პატარებს. თან იგი, ამგვარად ნაამბობი, მერე ალარსად მომისმენია, არც მომისმენია, არც წამიკითხავს.

იყო ერთი ღარიბი — დედა-შვილი. დაჰქსოდა დედა ჭრელ-ჭრელ წინდებს, წაიღებდა შვილი ქალაქში, გაჰყიდდა ბაზარში, იყიდდა ჰურს და ცხოვრობდნენ ესე, თავიანთთვის.

მიდის ერთხელ ბიჭი ქალაქში, წინდები მიაქვს, გიინდოდავს და დაინახავს: ჩაუბიათ თოკი ლეკვისთვის ქალაქის ბიჭებს, მოათრევენ, უნდა დაახრჩონ. გადაუდგება წინ ჩვენი ბიჭი, — ემაგ ლეკვს ნუ დაახრჩობთ და აი, წინდები, ამ წინდებს მოგცემთო. მისცა წინდები, გამოართვა ლეკვი, ამოისვა უბეში და წამოიყვანა შინ.

— ნეტა რა გველეკვებოდა, შვილო! — შეწუხდა ბიჭის დედა, მაგრამ რაღა უნდა ექნა, დაქსოვა ისევ წინდები, წაიღო ბიჭმა ქალაქში, მიდის, გიინდოდა და რასა ჰხედავს ახლა: კატის კნუტს მოათრევენ ქალაქელი ბიჭები, ისიც უნდა დაახრჩონ. გადაუდგება წინ ჩვენი ბიჭი, — ემაგ კნუტს ნუ დაახრჩობთ და აი, წინდები, ამ წინდებს მოგცემთო. მისცა წინდები, გამოართვა კნუტი, ამოისვა უბეში და წამოიყვანა შინ.

— კნუტიცა გვეკლდა, შვილო?! — ამაზეც შეწუხდა ბიჭის დედა, მაგრამ რაღა უნდა ექნა, დაქსოვა ისევ წინდები, წაიღო ბიჭმა ქალაქში, მიდის, გიინდოდა და ახლა რასა ჰხედავს კიდევ: გველის წლოკი დაუტეხიათ ქალაქის ბიჭებს, უნდა ჩააქვაონ. გადაუდგება წინ ჩვენი ბიჭი, — ემაგ წლოკს ნუ მოჰკლავთ და აი, წინდები, ამ წინდებსაც მოგცემთო. მისცა წინდები, აიყვანა ის წლოკიც, ამოისვა უბეში და წამოიყვანა ისიც შინ.

გზაზე, მარტო რომ დარჩნენ, ამოიღო ხმა გველის წლოკმა, ადამიანის ენაზე ეუბნება: მე ვერაფერში გამოგადგები, ძმაო, მომიყვანე ამა და ამ ხეშო. ჩემს დედ-მამასთან, დიდ სიმდიდრეს მოგცემენ. დიდ სიმდიდრეს მოგცემენ, მაგრამ არაფერი აიღო ერთი

პატარა, ნამის წვეთივით წკრიალა თვალის მეტი. მიიყვანა ბიჭმა წლოკი ხეში. ხევია — ღრმა და ჩაიდუმალებული. გამოცურდა ორი დიდი გველი, დაინახეს დაკარგული შვილი, ჩაჰყლაპავენ სიხარულით და ამოუშვებენ ისევ, ჩაჰყლაპავენ და ამოუშვებენ ისევ. წაიყვანეს ბიჭი, შეიყვანეს გამოქვაბულში, შესთავაზეს, რა გინდა თვალო და გულო, — ოქრო გინდა თუ ვერცხლი, ბრილიანტი გინდა თუ მარგალიტი, მაგრამ ბიჭმა არაფერი აიღო. მაშინ გამოიღო დედაგველმა ენის ძირიდან ნამის წვეთივით წკრიალა თვალი და მისცა. ბიჭმა ის თვალი კი გამოართვა. წამოვიდა და წამოიღო შინ.

რა თვალი იყო, როგორ იტყვით, ნატვრის თვალი? არა. ეგეთი თვალი, — რომ ინატრო და სასახლე სასახლეზე დგიდგას, არცა ყოფილა და არც იქნება. ისა იმედის თვალი იყო მარტო. ის რომ კაცსა ჰქონდა, გული და ჯანი სავსე ჰქონდა, ის რომ შინ ეგულებოდა, ყველგან გამარჯვებული გამოდიოდა. ამით დაიდგა ბიჭმა სახლები, ამით იშოვა ქონება, შეირთო ლამაზი და კარგი ქალი. ცხოვრობდა ბედნიერად — ისიც, დედამისიც, ცოლიც და თავისი კატა და ძაღლიც.

ჩამოიარა ერთხელ ერთმა ფინთმა ვაჭარმა, ჩამოატარა უცხო-უცხო სავაჭრო. ბიჭი შინ არ იყო. გავიდა იმისი ცოლი, რაღაც-რაღაცებს ყიდვა უნდა, მაგრამ ფული ხელზე არა აქვს. ვაჭარი ეუბნება, თითქოს სიზმარში ენახოს, — პატარა თვალი რომა გაქვთ ამა და ამ ადგილას, დებას რასა რჩებით, გამოიტანე და აირჩიე, რაც კი სულით გინდათ. არ იცის ქალმა რა თვალია ის თვალი, ქმარს არა აქვს ნათქვამი, გამოუტანა და მისცა, აირჩია ზოგი ტანისთვის, ზოგი ფეხისთვის, წავიდა ვაჭარი, გაჩქარდა, დაიკარგა.

დაბრუნდა შინ ბიჭი, გაიგო, რაც ცოლმა საქმე ქნა და დაჯდა, დაღონდა. დაიწყო ცოლმა საყვედურები და ტირილი. ბიჭმა კი წაიყვანა კატა და ძაღლი და წავიდა იმ ვაჭრის საძებნელად. სად უნდა მოძებნოს? ბევრი იარა, ქვეყანა შემოიარა და ბოლოს ძაღლიც მიაგნო ვაჭრის კვალს, გაგვა, — ბილიკს მიადგა. დიდი, სწორი ზღვაა, იმ ზღვაში კუნძულია, იმ კუნძულზე სასახლეა ასული, ვაჭარი იმ სასახლეში ცხოვრობს. დგანან და უყურებენ კატა, ძაღლი და ბიჭი. რა უნდა ქნანს! კატამ უთხრა ბიჭს: — მე ცურვა არ ვიცი, ძაღლმა შემისვას, გამიყვანოს კუნძულზე და მერე მე ვიცი და ჩემმა კატობამაო. შეისვა ძაღლმა კატა, შეცურდა ზღვაში, იცურა, იცურა და გაიყვანა კუნძულზე. დღისით არაფერი შეიძლებოდა. ერთ ქვას ამოეფარნენ და დაღამებას დაუცადეს. კარგად რომ დაღამდა, შუადამე გახდა, გადაძვრა კატა სასახლეში, ვაჭარს ის იმედის თვალი ენის ქვეშ ედო და ისე ეძინა, დაიჭირა კატამ თაგვი, ამოუვლო კუდი საძმრეში, მიეიდა, მიუტანა ვაჭარს ცხვირთან და შეუჩუჩუნა თაგვის კუდით ნესტოში. დაიცქმინა ვაჭარმა, წამოუვარდა ის თვალი, დასტაცა კატამ პირი და ჰკრა ფხაჯი, წამოიღო.

ძაღლი გარეთ უცდიდა, ატყდა, — გინდა თუ არა, თვალი მე მომეცი, მე უნდა წამოვიღოო. ბევრი ეუარა, ბევრი ეხვეწა კატა, — წყალში რამეს დაინახავ, დაჰყეფავ და გაგიკვრეს ბაო, შაგრამ ძაღლი არ მოეშვა და ბოლოს მაინც მისცა. შეისვა ძაღლმა კატა, მოდიან, მოცურავენ ზღვაში, გაუარათ წინ ერთმა დიდმა ნათელთევზამ, დაავიწყდა ძაღლს, პირში რომ იმედის თვალი ედო, დაავიწყდა კატის გაფრთხილებაც, დაჰყეფა, გამოუვარდა ის თვალი და წავიდა ძირ-ძირ...

კინაღამ თვალები ამოსჩიჩქნა ძაღლს კატამ, მაგრამ ამით საქმეს რაღა ეშველებოდა. შემოიწყო თავზე ხელები იმედგადაწურულმა ბიჭმა და გამიბრუნდა უკან, გამოჰყეა დამნაშავე ძაღლიც, მოჰყევება შორიახლოს, სულ თა-

რევაზ ინანიშვილი
ბოთხოზეები

ვჩაღუნული, კატა კი ზღვის ნაპირას დარჩა და იყო იქ. მეთევზეები რომ თევზს გამოიტანდნენ და გამოშიგნავდნენ, ის სულ იმ შიგნეულში იქექებოდა, დაბერდა, მოლად გაილია ჯაფით და ბოლოს მაინც იპოვნა დაკარგული თვალი. წამოიღო გახარებულმა და მიუტანა იმედგადაწურულ პატრონს.

ცხოვრობდნენ იმ დღიდან ისევ ბედნიერად — ბიჭიც, დედამისიც, ბიჭის ცოლიც და მისი კატა და ძაღლიც.

ალალმართლობა არასოდეს დაიკარგება, კარგებო, ჯაგიანებო, მამათქვენიც დაბრუნდება, ბიძათქვენიც, ყველანი დაბრუნდებიან, ვინც მართლები არიან.

ომის წინა წელს, შემოდგომაზე, დარეჯანი გათხოვდა, კახეთში წაიყვანეს. ჩვენთან ასე იციან, — ქორწილიაო, ქორწილიაო და ბავშვები ფანჯრებიდან უყურებენ მექორწილეებს. მე რატომღაც მერიდებოდა, მაგრამ ბოლოს მაინც მეც შევახედე. დარეჯანი და კახელი ნეფე წითელი ხალიჩის ფონზე ისხდნენ, დარეჯანს შუბლზე ციმცრამა თვალებიანი წვრილი ჩიტი ედგა, ლეჩაქბაღდადი ეხურა. ოქროსფერი მაზლინავი ბაღდადი ნიკაპქვეშ ბაჭოლა ედგა. ნდა გაბანტული. არც მანამდე და არც მერე მე არავინ მინახავს ისეთი ლამაზი, როგორიც იმ ღამეს დარეჯანი იყო. საერთოდაც იშვიათობა გახდა დარეჯანის მსგავსი ქალი. ტანსარული, ღონიერი, ლოყებლაჟღაჟა, მამიდასავით კეთილთვალებიანი ქალები ჯერ კიდევ მაშინვე, ომის წინაც ადარ იყო მოდაში. თავს მაშინაც ადარავინ იხურავდა, ადარც ლეჩაქ-ბაღდადს ხმარობდნენ. ვინ იყო, ვინ მორთა დარეჯანი ისე, არ ვიცი. იმ ღამეს თურმე თვრამეტი წლისაც გამხდარიყო.

ქორწილის რვა თვის თავზე დარეჯანის ქმარი ომში, წაიყვანეს და ადარ დაბრუნებულა. დარეჯანს ბიჭი გაუჩნდა...

შემდგომი ამბები თქვენც გეცოდინებათ. ქართველი ქვრივი ქალის ცხოვრების გზა ოდითგანვე დაწვრილებით არის ცნობილი და თქვენც ყველაფერი გეცოდინებათ დარეჯანისა.

1971 წ.

ხ ე ტ ე ბ ი

სუ ცეტები მყვანან, ქმარიც და შვილებიც. რაც მაგათ არ გაკეთონ, ის უნდა გაგიკვირდეს. ჩემმა პატიოსანმა ქმარმა, მე რომ მიმიყვანა, იმ წელიწადს ხარი შეღება, ერთი წითელი ჰყავდა, ერთი თაფლა, ორივე კოლექტივისები, ჩვენაო წითელები ვართო, წითელი ხარები უნდა მყავდესო და წავიდა, იორმუღანლოში ჩავიდა, თათრის მოლა იყო ერთი, ისას გამოართვა საღებავი, თვარეები წვერებს იღებავენ იმით, ამოიტანა და შეღება ის თაფლა ხარი. მერე, დიდი ბიჭი რომ გამოჩნდა, შალიკო, ოხა გაწურთნა, ორფეხზე დააყენებდა, დაუძახებდა, ჩემი სულელი ვინ არიო და თხაც უპასუხებდა, — მეეო. თან მეე-მეეს იძახდა, თან აეგრე სიმრგვლივ დადიოდა და ხალხს თავს უკრავდა. კოდალები ჰყავდა, ტყეში, ფუღუროში ენახა პატარა ბღარტები, ისე შეიჩვია, დადგებოდა შუა ეზოში, — კული-კულიო — და შეფრინდებოდნენ აქეთ იქიდან ოთხნი. ფრონტზე რომ ვირებს კუდზე ქვასა ჰკიდებდნენ, არ იყროყინონო, ეგეც ჩემი ქმრის მოგონილია.

დიდმა ბიჭმა, შალიკომ, ომიანობას მარხილში ძაღლები შეაბა და იმით ეზიდებოდა ლაჯებაურიდან შეშას. პატარა კიდევ, ამირანა, — ვიღაცას ეთქვა მშიშარა ხარო, — და მთელი ზაფხული ნათლიმცემლის ნანგრევებში იძინებდა. ორმოცდაცამეტში, სტალინი რომ მოკვდა, გორში წავიდნენ ექსკურსიაზე, იქიდან რომ დაბრუნდნენ, ცხენვალელი გოგო ჩამოგვგვარა. რა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

უნდა გვექნა, ვიყავით გამტკნარებულები. ბრიგადელს ეთქვა ჩემი პატიოსანი ქმრისთვის, რა ჩუმადა ხართ, ხალხო, პატარძალი ხომ მოიყვანეთო! ჩუმადაო! გაიტანა ჩემი მზითვის დიდი სპილენძის ტაშტი ჩემმა ქმარმა და დაკა! — ეგეთი ბრასუნი აუტეხა, ქალაქში ჩავიდოდა იმისი ხმა, — ეხლა ხომ გაიგონეთო.

ენაც ფინთი აქვთ სუყველასა. ჩემი ქმარი იყო, რაიონიდან გადმოსულ კაცს რომ ჰკითხა მინდორში, — ვინა ბრძანდებითო. მომაგრებული ვარო. აბა, შვილო, თუ ეგრეა, მე მოფამფალებული ვარ და თოხი შენ გამომართვი, მე ცოტას წავუძინებენ. მაგაზე გადაგვეკიდა თავმჯდომარე, ხე-ტყის დამზადებაზე გაგზავნა და კინაღამ მოინელა კიდეც. მორი დაეცა მარცხენა ფეხზე და ძალი მარილვით გადაუმტვრია. ვირი მაგისთვის გაიჩინა, ვირი და ვირის ტაპკა, დაჯდებოდა იმ ტაპკაზე და იმით დადიოდა ვენახი იყო თუ რა იყო. ხო ფეხს ძლივს დაათრევდა. სიცოცხეს მაინც არ იშლიდა. ხრეშჩოგობას, ვიღაც-ვიღაცებმა ვირების ამოხოცვა რომ დაამპრეს, რაიკომის მდივანთან მივედი და უთხრა...—ეს ვირი მთელ ოჯახს აცხოვრებს, მე არაფერში გვარგვარ, მაგის მაგვარად მე წამიყვანეთო. რაიკომის მდივნის თანმხლებები გაეცალნენ ბუღალ, — დაიბრეთ ეს მამაძაღლი, რაიკომის მდივანს კიდევ გასცინებოდა და გამოეშვა ჩემი ქმარიცა და ვირიც ის ვირი მერცხალა იყო, ის რომ მოგვიკვდა, — რა ვიცი რა შეეშამა იმ უბედურმა, ჩემმა ბიჭებმა დეპეშები აფრინეს ძმაკაცებთან, — მერცხალი დაგვეღუპა და გვეწვიეთ. პატივი გვეცითო. ისეთი ქელეხი გადაიხადეს, ზოგი კაცისთვის არ დაიხარჯებოდა ეგრე. ლავაში უყვარდა საწყალსო და სულ თხელი ლავაშები დამაცხობინეს.

მერე, ის საქვეყნოდ გასახელებული ვირი, მერცხალას მერე მოიყვანეს კახეთიდან. ვერ ვიტყვი. იქვე ერქვა კახეთში, თუ ჩვენებმა დაარქვეს, შახოს ეძახდნენ. იყო ეგ საცოდავი, ჯერეც თავჩაღუნული მშრომელი. ცამეტ წელიწადი გვემსახურა უსაყვედურო, ხანდახან მარტო წალამზე გადასული, სხვა რომ არაფერი ჰქონდა, წალამსა სჯამდა. ბიჭები მაშინაც მანქანებზე ისხდნენ, ერთი დიდ მანქანაზე. მერე — თავმჯდომარის კოლხოზნიეზე. მაინც იმ საცოდავ შახოს ედგა ჯაფა. ვენახი და შინ, შინა და ვენახი, ჭალა და მაღაზია, მაღაზია და წისქვილი. არ დიჯერებთ და ბოლოს გაჭაღარავდა, ცხვირთანაც გაჭაღარავდა, წარბებთანაც. მერე შალიკომ, დიდმა ბიჭმა, პობედა იყიდა, პობედამდე მოსკვიჩი გვყვანდა, წითელი, ადგნენ და ის მოსკვიჩი სავენახედ გადადეს, სავენახედო და ჩემ პატიოსან ქმარსაც ასწავლეს შოფრობა. რაკი იმანაც ისწავლა შოფრობა და იმ მოსკვიჩით დაბრძანდებოდა, შახო განთავისუფლდა. შახოს რაღა ვუყოთო! შეგროვდა სამი გიჟი ერთად, დასხდნენ, დაიწყეს თათბირი. — შახოს პენსიაში გასვლა ეკუთვნისო, — ჩემმა პატიოსანმა ქმარმა, — ხო სულ თავდადებული იყო საქმისათვის, ეხლა ერთი კაი გაცილება მოვუწყოთ და გავუშვათ თავისუფლადო. — რა მამა გვყავხარ, რა მამაო! — ეცნენ ბიჭები, ასწიეს მაღლა, შემოატარეს ეზო და გადაუშვეს ლობიოს ნარჩევში.

იმან ხომ მარტო ესა თქვა, ჩემმა პატიოსანმა ქმარმა, თავისუფლად გავუშვათო, ბიჭებმა მედოლე და მეგარმონე მოიყვანეს. ჩააბეს შახოს წითელი ლენტი, დაჰკიდეს კონსერვის ყვითელი სახეტრავი, ვითომ დიდი მენდალი, დააყენეს ის მედოლე და მეგარმონე, დაიკვრეგინეს საგზაო, გაიღეს პობედის კარი შახოს, მიიპატიჟეს, მობრძანდით, ბატონო. ვირი ნებით რას შევდიოდა, მაგრამ თან მოფერებით, თან მუჯლუგუნებით, ძალით შეეყუნეს შიგ, თავი მარჯვნივ ვაყოფინეს, თავიც და წითელ ლენტზე დაკიდებული კონსერ-

რევაზ ინანიშვილი
მოთხრობები

ვის სახურავიც. მეცა ვწყევლი, ჩემი რძლებიც. — გზის მიიმუნებო, სოფლის მასხარებო-მეთქი. ისინი კიდევ აქეთ გვადებენ ვალს. — ეგრე უნდა მადლის დაფასება?! ცამეტი წელიწადი რომ მაგან გვატარა, ერთხელ ჩვენ გავასესირნოთ, სამშობლო ვიჩვენოთ, იქნებ რა გულით უნდა იქაურობის ნახვაო! ჩასხდნენ — პობედაში დიდი ბიჭი, შალიკო, და ჩემი პატიოსანი ქმარი, მოსკვიჩში, პატარა, ამირანა, შალიკოს ბიჭი შოთა, მედოლე, მეგარმონე და ერთიც სართიქალელი ბიჭი, ამირანას ძმობილი, დაუკრეს მედოლე-მეგარმონემ გამოსამშვიდობებელი, მთელი სოფელი ჩვენ თავს არი, დაიძრნენ და წაიყვანეს ეგრე — ყოროყინ-ყოროყინით, სიცილ-ხარხარში ის საცოდავი. მისდევენ უკან სხვებიც მანქანების პიპინით. დაედევნა ჩვენი ინსპექტორიც, რასა ოინბაზობენ, რო ოინბაზობენ ეგენიო, მაგრამ ცოტა ხანში უკან მობრუნდა სიცილით, — რაღა მე ვაწყევინო, ბარემ სხვებმა დაიჭირონ, კახეთში ეგრე ხომ ვერ ჩავლენო.

იმ კახეთში კიდევ, სოფლები ხომ სოფლებზეა გადაბმული, აძლევენ ზეიმის სიგნალებს, გააქვს დოლსა და გარმონს დასტბუბუ, ერთმანეთს აწყდება გზებზე გამომდგარი ხალხი. ჩვენი ცეტები კი სხედან და მიდიან. საცა დუქანი დახდებათ, ჩამოვლენ, ფეხს გაშლიან, დაილოცებიან, იმ საწყალ შახოს ხან ნინკლებით გაუმასპინძლდებიან, ხან ტკბილეულით. მისდევს კახეთის მუქთაობა ჯელგად.

ერთ ინსპექტორს მოუნდომებია ნომრების ახსნა, მაგრამ ხალხს არ დაუნებებია, — შენაო, ქუდი ხო არ გიჭერს, აბა, თითი შეიყავი რკალშიო. ჩასულან ესე იმ სოფელში, სადაც შახო იყო ნაყიდი, მიიყვანეს სწორედ იმ ვერხვთან და წყაროსთან, სადაც ფული ჰქონდათ დათვლილი შახოში, გადმოუყვანიათ მანქანიდან, გაიხარაო, გაიხარაო, — თურმე რომ დაიღო პირი და ამოუჯდა გული, სუ ღაპაღუპით სდიოდა ხალხს ცრემლიო.

გამოსულან იმ სოფლელები, ისინი უარესი ცეტები, ადრინდელზე ბარბარნები, იმისი ბიჭები, გაუბლიანთ ოქვა ვერხვის ქვეშ სუფრა, ღვინო ჰქონიათ, ღვინო, რომ ჰა! უსვიათ, უთამაშნიათ, ქალებიც უთამაშებიათ, მადლობის წერილი მიუცემინებიათ თავმჯდომარესთვის ბეჭდით, — პირუტყვის კარგი მოვლისთვის. ისევ ჩაუსვამთ შახო მანქანაში, იქიდან გომბორზე წამოსულან, ამოსულან მაღლა ულელტეხილზე, იქ ერთი მენახირე შეჰხვედრიათ, — ესეა და ესე საქმე, მოდი, ეს სახედარი შენს ნახირს ააყოლე, იყოს, იბალახოს და ჩვენზე იქნება, ჩვენ ისეთი ხალხი ვართ, ჩვენთან არაფერი დაგეკარგებაო. იმასაც, იმ მენახირეს, რომ უნახავს, რა ოხრებიც იყვნენ, ჩემი თავი თქვენ გენაცვალოთო, გაუშვია მუხლამდე ბალახში. გადმოსულან მედოლე და მეგარმონე, დაუკრავთ გამოსათხოვარი; იმ მენახირისთვისაც დაულვინებიათ, ფულიც მიუცია, დაუკრავთ ერთხელაც და წამოსულან.

შინ რომ მოვიდნენ, ისევ დაგვეცა ჰთელი სოფელი. ჩვენ ხომ გზაში ვერ დავლვედით. დედი, შალიკომა და ამირანამ, აბა გაშალეო, გავშალე მეც, რაც კი მოგვეძევებოდა. იქეიფეს, იმღერეს, იმ ღამეს კიბეზე დგორდა ჩემი პატიოსანი ქმარი და კინაღამ მორეულ მოიტეხა ის მოტეხილი ფეხი. დილით კანტორაში დაიბარეს ყველანი, — რა ამბავში ხართ, ამხანაგებო, თქვენაო. მაგრამ, რა გინდა, რა! რაც ჩემები არიან, ისიც ახალი თავმჯდომარე გვყავს, სუ პირი ღია აქვს, გაზეთში გაგწერეთო, მაგრამ არც გაზეთში გაუწერიათ, არც არაფერი, სუ წვრილად შერჩათ მიიმუნობა.

განა მარტო ეგა? ძაღლი გვყავს ერთი, ფინთი, ფინთი, რომ ნაზუქსაც კი არ გვალლებათ მშრალად. ის ძაღლი ჩაუვარდა მანქანას თვლებში, გადარჩა, მარტო კუდი გაეჭეჭყა ცოტა. ამაზეც — მაღარჩი გვეკუთვნისო და კლარნეტით იქეიფეს დილამდე, ძაღლიც სულ სუფ-

რასთან ჰყავდათ, სუფრაზე წინაფეხებ-ჩამოწყობილი, თამადა ჩემი პატიოსანი ქმარი იყო, სამოცდასამი წლისა. შალიკო უნდა დაეჯილდოებინათ, ტრაქტორზე და კომბაინზე მუშაობს ეხლა, მაგრამ ემაგნაირი სიცეტეებისთვის აღარ დაჯილდოვეს, არც შალიკო, არც პატარა, ამირანა.

კახელებზე ხომ წეღან გითხარი, მაგათზე უარესები ქართლში ყოფილან. ცხოვრება მოსდევთ და იმისთვისა. აი, კუჭი უნდა უხმეშოდეთ შიმშილითა და მაშინა ვნახოთ, როგორც იცეტებენ თავიანთ ნებაზე.

ამასწინათ, შალიკოს ბიუს შოფერს, სამი ფუთი პამიდორი გავატანეთ. ბალაქში გასაყიდად და მტკაველნახევარი აისორი პატარძალი მოგვგვარა, — ეს მომივიდა იმ პამიდვრის ფასადო.

მეშინიან, შვილო, ეხლა ესე ვლაპარაკობ და გულიგულში რაღაცა ძალიან მეშინიან. მეჩვენება, რომ გამუდმებით ვიღაცა გვითვალთვალებს ბოროტი თვალით, თან გვითვალთვალებს, თან პირზე ხელს იფარებს, რომ ღიმილიც კი არ დავინახოთ იმისი ჩვენა.

ღვთიშობელო დედავ, შენ დაგვიფარე შენი კეთილი კალთითა!

1972 წ.

ვახტანგ გორგანელი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქოლხური გაზაფხული

აიტაცა დროშად სიტყვა

აიტაცა დროშად სიტყვა,
მიზანს გულის ფესვებს მოაჰხვევს.
ის დაბრუნდა ყრილობიდან
და გახედა ახალ კოლხეთს;
სწორედ იმგვარ შემართებით,
მთის არწივი ფრთებს რომ გაშლის,
რომ ეწვევა ნაპირს გემი
გასასვლელად ისევ ზღვაში;
სწორედ ისე, კაშხალიდან
რომ ეშვება დაბლა ზვირთი
და მერე კი შუქი წმინდა
სივრცეებში ლაღად მიჭრის.

თუკი სადმე ვარდი ვარდობს,
დაჰქათქათებს ზეცა სუფთა,
მის შარიშურს მიემატოს
აქ გაზრდილი ვარდის სუნთქვაც.
ფიქრში ბელტთან ბელტი მიწვა,
ზედ მომავლის სხივი აწვიმს...
დასწვდება და კოლხურ მიწას
ღებს, როგორც ოქროს საწმისს.
მერე უხმოდ მკერდში იკრავს,
ხელს პაერში ორთოლვით ასწვევს
და მოაბნევს გამთბარ მიწას,
როგორც ხნულში ხორბლის მარცლებს.

მზეჭაბუკები უტევენ ჭაობს

მზეჭაბუკები გასულან მინდვრად,
ყიყინი არხევს ლაჟვარდის კალთებს.
გაჭრილ ხნულებში იბუდებს ღილა,
როგორც ბუდეში არწივის მართვე.
გზა მოჭრილი აქვს ჭაობის ურჩხულს,
დგას აღსასრული უნაყოფობის.
მალე აქ გაშლის მერცხალი ეფერტულს,
მალე დადგება ჟამი ხოხბობის.
მალე სიამე დაიდებს ბინას,
აედევნება ნუკრი ბილიკებს.

წამოვა ციდან შვიდფერი წვიმა
და სულის ჯეჯილს აბიბინებს.
მხარში მიაყვება ლაშქარს ლაშქარი,
ყიყინი არხევს ლაჟვარდის კალთას.
მზეჭაბუკების მკლავის გაშლაში
ღღე ხვალინდელი იკეთებს თავთავს.
ცის ცვარია თუ მიწის ნაჟური,
ჭაობია თუ გაჭრილი ახო,
მხოლოდ, სამშობლოვ, შენს სამსახურში, —
შენს სამსახურში, მშობელო ,ხალხო!

ეჭსკავატორი პალიასტომეთან

ასდევნებია ნისლებს ნისლები,
შუქივით მიდის სადღაც გზაწვრილიც.
შენ მიწის გულში ისე იჭრები,
როგორც მოწმენდილ ცაში არწივი.

ვეება ციცხვი ბურღივით ბრუნავს,
გაფატრულ ბელტებს გუგუნი ზაფრავს.
მიწის სიღრმიდან ამოგაქვს გუნდა
და განთიადის თონეში აკრავ.

გიყურებ, სიტყვას ვკარგავ და ვეძებ,
ველარ ავხადე დუმილს სარქველი.
ეგ რკინის ციცხვი დამკარი მკერდზე,
რომ იქნებ მაშინ დავძრა სათქმელი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სივრცე გასჭერ და განზე გასწიე,
მოხველ, არხებით მიწას ამშვენებ.
ამ ბაობივით მეც დამაქციე
და კოლხეთივით მეც აღმაშენე.

მზერის ისრები დააცხრეს ერთად
ცეცხლში გალეული დუმილის ურდულს —
და მაზიარე მომავალ დღეთა
კოლხურ ბაღებში მერცხლების ჟღურტულს.

შრომის საგალობელი

ფრთა როგორც კი მიატოლა
მზემ ლაჟვარდის ცისფერ ნოხებს,
ხარაჩოზე დგება შრომა
და ხელს ვართმევ ახალ კოლხეთს.

ახლა მინდა ოქროს ფუნჯი,
სიტყვა — შიგ რომ თაფლი ჟონავს.
ანგელოსად იქცა ფუძის —
ხელმართალი კაცის შრომა.

ვინც ვარძია ააშენა,
ვინაც თბილისს ეშხი მისცა,
ის მარჯვენა დაამშვენებს
კოლხეთშიაც ცას და მიწას.

როგორც საქმეს, ისე სიტყვას
აუკვდავებს შრომა შვების.
მე ამ შრომის მონა ვიყავ,
მონა ვარ და მონად ვრჩები.

ფრთა როგორც კი მიატოლა
მზემ ლაჟვარდის ცისფერ ნოხებს —
ხარაჩოზე დგება შრომა
და ხელს ვართმევ ახალ კოლხეთს.

თესავს სიმღერას

წამოშლილ ღრუბლებს
განთიადი ფეხდაფეხ მოსდევს,
ფეხდაფეხ მოსდევს
და ზღვის ტალღა მის ნათელს იწნავს.
ბულდოზერები
ცისარტყელის ჭიმავენ თოკებს
და ზედ აფენენ კოლხეთის მიწას.

აქ, საცა არის
ქარი მინდვრებს მკერდს გადაუშლის,
ციდან იმდენი
ლაჟვარდების ოქრო იღვრება.
კოლხეთის დიდი
გაზაფხული ჩამდგარა ხნულში
და გუთნისდედის თესავს სიმღერას.

ნუგზარ შატბერაძე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხიზამბარელი

მოთხრობები

დავბერდი, დავჩაჩანაკდი,
წვერი შემკნა ჭაღარა,
შინ ჯალაფთ მოჟღულებივარ,
გარეთ უნდივარ აღარა.

ხალხური.

დაბერდა ხიზამბარელი, დაბერდა!... ნაჯაფარი ღოლაბაძეთ გაცვდა და დაილია. იმისი ხნისა ქვა აღარ დაგორავს სოფელში. ზის ერთავად ფერეფანში და გზისკენ გაიცქირება.

ხედავს — მეზობლის მაცაცერა ბიჭი შურდულს მოკანკურებს, თანაც თუთის შრიალა კენწეროებს ათვალიერებს.

— ეე, არსაითო! — ეძახის ხიზამბარელი, — რად დასდევ მაგ ჩიტებსა, რა დაგიშავეს?

ბიჭი ცალი თვალით გაღმოხედავს და ახლა ღობეზე გადმოზნექილ ფშატებს ასცქერის.

— ვერ გაიგე, ბიჭო?! გაანებე, შვილო, თავი, გაანებე, — ეგენიც ღვთის დაჩენილები არიან.

ბიჭი მტრულად შემოხედავს, იბღვირება.

— რას მიყურებ, შე მამაძაღლო, ვერ გიგიგე, რა გინდარი?!

— შენ ემანდ ჭკვიანად იყავი, არა გამომტყუარო! — შეუღრენს ბაღლი და წაიკუზება, რეს პირზე კენჭებს აგროვებს.

— ოჰ, შე საცოდავო — ჩემო თავო, რო არ წამოხტები და ამ მაიმახს კენჭებს არ აუჭრელებ სახრითა! — გულჩათუთქვილი იმახის ხიზამბარელი და დერეფნის იატაკზე უმწეოდ აფათურებს ხელებს.

ბიჭი დინჯად, აუჩქარებლად ჩაიცლის, უკან არც იხედება.

ზის ბერიკაცი და გზისკენ გაიცქირება.

ზემოდან მუცელღმერთა ოსკა მოდის, მოდის და მოღიღინებს. ხიზამბარელი შორიდანვე ეტყობს სიმთვრალეს, ულვაშებში ჩაეღიმება და ეძახის:

— ტიკუორავ, დვინის მუსუსო! სულ მთვრალმა უნდა იარო, ბიჭო?

— შენსას ხო არასა ვსვამ, ილა, ძეძვივით რო გამებლანდები ხოლმე ფეხებში?!

— პაპაშენიც ემაგ ლოთობამ გადაიყოლა, შვილო... შენი ცოლ-შვილი მებრალება, სიასვივით რო აგიდია თავი და დადიხარ, თორე...

— იმათ ამბავს შენ ვინ გაკითხებს!

— რათა რა, განა შორებლები ვართ?!

— არა მკითხე მიამბეო, მიტყიპე და მიაგდეო! — ჩაიღიღინებს ოსკა და ქვემოთ მიბარგდნაობს.

— გაგიგიათ, ხალხო?! უფროსი ამათ ადარ იციან და უმცროსი! — ხელებს ასავსავებს ხიზამბარელი.

რუს პირზე, ტალახში, დიდა ღორი ჩაწოლილა და ქსუტუნებს. სანეხვზე ქათმები იქექებიან. იქვე, საძაღლთან, შინდის რკალით დაბმული ზაქს ბზე მისდგომია, წყლისკენ მიაწევს, მაგრამ თოკი არ უშვებს და საცოდავად ებრიცება თვალები.

— ნუნუ! — ყვირის ხიზამბარელი — წყალი სწყურიან ზაქსა, ეჭალნაული ნუნუ!

მაღლა სახლიდან ჩამიჩუმი არ ისმის. ზაფხულის თაკარა შუადღეა, სიცხის ლული ტრიალებს და არე-მარე გაირინდებულა. ძაღლი რა არი, ძაღლიც არსად იყეფება.

— აი, დაგაყრუათ გამჩენმა! — იმახის ხიზამბარელი, ეედელზე მეყუდებულ ჯოხს გადასწვდება და წამოიკაკვება. კვნესით მიღასლახებს საბძლისკენ, ძლივს მიაფრატუნებს ფეხებს. ხვნეშით აუწევს ზაქსა და ისიც რუსკენ დაიტიშება. გალეკებულდა. ხიზამბარელს თოკის ბოლო უპირავს ხელში, თავს ვერ იმაგრებს, დაძაგრულ საბელს ყირამალა გადაჰყვება და დიდა ღორს გადაწვება ზურგზე. დაფეთებული ღორი წამოხტება, ჭყვირილით გარბის გზაზე. ბერიკაცი კი ტალახში გდია პირქვე და შეშინებულს თვალები ვედარ გაუხელია.

— რა ვქნა, ხალხო, დავაბა?! დაგაბა, ილა?! — თავზე უფროსი შვილი გოგია და ფერმის გამგე წამოსდგომიან.

ხელა წამოსწევს თავს, ტალახიან სახეს ხელის ზურგით იწმენდს და კაცებს მიაჩერდება.

— ხო არაფერი იტკინე, ილა ძია? — ეკითხება ფერმის გამგე, თანაც ეტყობა, რაც ძალა და ღონე აქვს თავს იკავებს, თორემ აჭამდეც წასცდებოდა ფხუკუნი.

მაღალი სახლიდან, კიბეზე დაწოკებული ქალი ჩამორბის და ტალახში ჩამხობილ მამამთილს გიშვიშით ეკლის გარშემო. ბოლოს, როგორც იქნება, მოიფიქრებენ —გოგია და ფერმის გამგე აქეთ-იქიდან მკლავებში წაავლებენ ხელსა და წამოაყენებენ. რასაც იქვე, რუზე ჩამოპბანს ტალახს. უმწეო ბაღლი ეთია დგას ხიზამბარელი და უცნაურად ურაცრაცებს თავი.

ტაატით მიიყვანენ დერეფანში, დასვამენ სკამზე და შესაცქერიან თვალებში.

ნუგზარ შატაიძე
მოთხრობები

— საცა შენი საქმე არ არი, რად ეზხირები, ადამიანო?!

— წყალი სწყუროდა ზაქსა...

— იმის ვერნობაც იყოს, რო მოეკალი?

— მოვეკალი და მოვეკალი, რაღა სასიცოცხლო ვარ...

ყველი დიდი, ხორკლიანი ლოდი მოსწოლია ხიზამბარელს, ცრემლი რომ არ დაუნახონ, ლორთხ ტანსაცმელზე დაიკქირება. თითქოს სიზმარშიაო, შორიდანღა ესმის იმათი ლაპარაკი. ცხელა და დაჟეიბული შარვლიდან ორთქლის ბუღი ასდის.

— წავედი ეხლა, გოგი. — იძახის ფერმის გამგე, — აბა, არ დაგავიწყდეს, დილაზე ყორეულში გადარეკეთ საქონელი.

— თითო რამე მაინც დაგველია...

— არა, არა, ვეტექემის თუ არ გადაეუსწარი, ხო იცი, საითაც ამოიკრამს აბრაგანსა.

— ხვალაც ამ თვისა არ არი, შე კაი კაცო? — მაგრამ ფერმის გამგე უკვე ეზიზე გასულა და ქვევით მიიჩქარის.

ფაიქოს ხელი ჰკრეს და გაადვიძესო, თავს ასწევს ხიზამბარელი, გამეხებული მიაჩერდება მომაკვლელს.

— კაცო და, როდის იყო ყორეულში აძოვებდით, აკი მამაპაპიდან სათიბადა გვქონდა ეგ ადგილი?!

ფერმის გამგე ნაბიჯს აუჩქარებს, იქნება არც კი ესმის იმის ლაპარაკი.

— ზამთარში რაღა უნდა აუამოთ საქონელსა, — ახლა შვილს მიუბრუნდება ბერიკაცი, — აღარ დადგება ზამთარი?

— რატო შენ ქერქში არ დაეტევი, ილა?

— როგორა, კაცო, რანაირადა, ზამთარი?

— ვეღარ გიგე, რო დაბერდი და ქვეყნის საქმეს აღარავინ გაკითხებს?

— დავბერდი. მაშ გამაიტანე თოფი და მამკალი!

გოგია ერეხანს უყურებს, მერე ხელს ჩაიქნევს და გაეცლება.

მზე დასავლეთისკენ გადახრილა, მაგრამ ისევა ცხელა. გარინდებულა სოფელი. დერეფანში ჩამომჯდარა ხიზამბარელი, ნაგვალევ მიწას ჩაჰყურებს და სახეგმორღვეული ბუტბუტებს რაღაცას.

თუთქის მიმყრელი

ნათქვამია — ყველა ოჯახში თითო კოჭობი თუხთუხებსო, მაგრამ კოჭობიც არი და კოჭობიც, ზოგში ჩუმად, დაფარულ-დამალულად იხარშება სამსალა, ზოგშიაც ღუღს და გადმოდის — გაიჩნია, სად როგორ ცეცხლს უკეთებენ.

თხლაშაძიანთ იმდენი შემკეთებლები ჰყავდათ და ისეთ გიზგიზა მეგუზლებსაც უმარჯვებდნენ, ის პაპის ნაქონი ჭურჭელი სულ კოჭდაგდებითა ღუღდა. ადრე, სანამ იმათ ბებერს კიდევ მოსდგამდა ჯანი, თუთქის მიყრა იცოდა დალოცვილმა, ტრაბახობდა კიდეც — ჩვენს კოჭობს ოქროს ძირი აქვსო, მაგრამ როცა დაჯანდაგდა და მთელმა სოფელმა ცოცხვივით შიგ დაიწყო ტრიალი, მაშინ კი გახდნენ ქვეყნის ბაირაღები...

სოფელი გათენებას თხლაშაძიანთ კარმიდამოზე ატეხილი წოკით იგდდა — მამლებს ვიღა აცლიდა ხმის ამოღებას! ისეთი გნიასი აუტყდებოდათ, იტყოდი, გადალმელი ლეკები ჩამოსჭრიანონ. ისმოდა შეშინებული ბალღების ღნავილი, კაცების გამიშვი და გამოუშვი, ჭიტლაყამოკრული ძაღლის წკმუტენი და დაქოჩრილი ქალების წყევლა-კრულვა.

საწყალ დედაბერს სირცხვილისგან ბუწუწები სცვიოდა, იმდენი „სუუ, სუუს“ ძახილით ლაპარაკიღა დაავიწყდა. ხან შვილს ჩამოეკიდებოდა

მკლავზე, ხან კიდევ გაალმასებულ რძალს. ხან აწივლებულ შვილიშვილს მიაფარებდა პირზე ხელს და ხანაც იმის: ქმარ წრუტნას.

გულარჯალა კაცი იყო თხლაშაძიანთ ნიკა. კერპი, კემტერი, გაუტეხელი, ავ-ყია და ავსიტყვა. ეზოში უადგილო ადგილზე დგადებული ცული რომ ენახა, ან ყანაში გადასული საქონელს გადასწყდომოდა სადმე, ისეთ ყაყანს ასტეხდა, იტყვი ზეცა უნდა ჩამოინგრეს და სოფელს ატყობინებსო.

ცოლიც ისეთი ჰყავდა, რომ იტყვიან — მოვიდა სეტყვა და დახვდა ქვაო, იოტისოდენას არაფერს შეარჩენდა, ისეთ წანკლიანებს ესროდა, თავად ცოფიანსა და გადარეულს ჯაჭვით დასაბმელსა ხდიდა. მაგრამ თავი და თავი მაინც იმათი სიძე წრუტნა გახლდათ. ჩუმჩუმელი, ჩუმჩუმელი — რბილი ეკალი! ჩხუბისა და დავიდარაბის უსტაბაში, უნდილი, ხელთუბაური, არყისა და ღვინის წუწკი. ერთთავად გაშლილ სუფრას უჯდა, ხელში კიდევ ნთალი ჭიქა ეჭირა გაუგდებლად. სიმამრი რომ თოხს უბაგუნებდა ვენახში, წრუტნა ვართალალეს გაიძახოდა. ან მთვრალი იყო, ან ნამთვრალევი. ნახადი ჯერ არ გაციებულიყო, არაყი უკვე გამოეწრუტა. ცოლიც თავისი ჭკუისა შეხვდა — იმის მშობლებს ერთი რომ წამოსცდენოდათ — სიძეკ ბატონო, წინ ზიხარ, უკან დაჯექიო, ისეთ წოიკს ასტეხდა, გაღმა უბანში ძაღლებს აადავლავებდა.

ერთი სიტყვითო, დუღდა თხლაშაძიანთ მამა-პაპაური კოჭობი, დუღდა და გადმოდიოდა. დედაბერი კიდევ თავისას არ იშლიდა, სოფელს თვალებზე ხელს აფარებდა. კარზე პურის სასესხებლად მომდგარ მეზობელს თვითონ გაეგებებოდა, რძალსა და შვილიშვილს ახლოს არ მიაკარებდა — ემანდ ისეთი არა წამოროტნონო, ჩვენს კოჭობში ჩაახეფდონო. პირზე ღიმილს გადიფენდა, ენაზე თაფლს გადიდენდა და მეზობლის ენაქმარც დედაკაცს ქმაყოფილს და თვალებში ნაკარშეყორილს გისტუმრებდა, მაგრამ ძალა ალმართსა ხნავსო და იმასაც გაუწყდა ილაჯი, დაკუნტდა, დაჩაჩანაკდა — გამშვერლაჯარა ბალიჩხუბრების დამშოშმინებლად ადარა ვარგოდა. იმ ყიამეთში გამოვიდოდა გარეთ, თავს გამოარიდებდა, კარებწინ გამართულ სკამზე მოიკუნტებოდა, ნაჯაფარ ხელებს გახუნებული კაბის კალთაში ჩაიწყობდა და იფიქლეთებოდა ჩუმად.

იწვოდა სოფელი იმის საცოდაობით.

დედაბერს კი თავისი ჯავრი ჰკლავდა— ათუხთუხებული კოჭობი არ ასვენებდა. სიზზარავით აგონდებოდა დიდი დარბაზი, ქორწილის სუფრასავით დიდი სუფრა, მინდორივით განიერი ტახტი და სიამტკბილობით მოქმარეებელი, ერთი სოფლის ოდენა ოჯახი. აგონდებოდა და უკვდებოდა გული.

ტრიალებდა წუთისოფლის ჩარხი. დრო მიდიოდა — ზამთარს გაზაფხული მოსდევდა. ამოქროლდებოდა თბილი, სასიამოვნო ნიავი და ჰაერში თოვლის წყლით გაჟიებული, ნაზამთრალი მიწის სერნელი დატრიალდებოდა. თვალდათვალ იცვლებოდა ყველაფერი — გადაბმული ავდრებისგან გაბეზრებული, ნაცრისფერი სახლები; ვიწრო, ტალახიანი შუკები; ჩაშავებული ბაღები და ვენახები.

შეიშმუშნებოდნენ აფუებული მინდვრები, ღონივრად გაიზმორებოდნენ და იტყვი, არტახები დაწყვიტესო, მწვანეთ ამოანათებდა ქორფა ბალახი. საყვარლად გადიპენტებოდა ხეხილი.

გახალსდებოდნენ ჩხართვები, წიწკანები. მხიარულად აკივკივდებოდნენ სახლის სხვენებში გამოზამთრებული, ყვავილისაგან გამეფერული ბეღურები. მოფრინდებოდა მერცხალი. სოფლის განაპირას, მაყვლიანში შაშვები იბუდებდნენ.

აქამდე მოღუშული ხალხიც გამხიარულდებოდა, გამოეფინებოდა გარეთ. სადალაქოსთან, გრძელ სკამზე, ბერიკაცები ისხდნენ, ბებერ ძალებს ითბობდ-

---

ნუგზარ შატაიძე
მოთხრობები

ბ. ხარჭილის სახ. საქ. სსრ
სახელმწიფო რეპუბლიკა-
ბიბლიოთეკა

ნენ და ომგადახდილი მებრძოლის სიამაყით გასაკვირდნენ ილაჯმიხდილ ზამთარს, ჩუმად რომ მიიძურწებოდა კუდამოძუებული.

ხალისი და სიყვარული დაიბუდებდა ქვეყანაზე. მარტო თხლაშაძიანთ სახლიდანღა ისმოდა დაღოჯილი ჯალაბის ღრიანცელი და იმასაც ყური შეაჩვია სოფელმა, შეეგუა. სიამტკბილობით ორიოდე დღეც რომ გაეტარებინათ, ამბის შვილტყობს უგზავნიდნენ — ხომ არ დაიხოცნენ, რა ღმერთი გაუწყრათო. საწყალი დედაბერიღა იმდუღრებოდა, იმდენი ტირილით თვალები ამოუღიამდა.

ერთ შშვენიერ დღეს დოლის ხმამ გაალვიძა ხალხი. გაკვირვებულებმა მოიფშვნიტეს თვალები, წამოიშალნენ და ყური მიუგდეს. თხლაშაძიანთ კარიდამოდან ისმოდა დოლის ბგაბუგი! დედაწულიანად აიყარა სოფელი, ამბის გასაგებად გავშარა. მივიდნენ, ნახეს და გოიცდნენ: თხლაშაძიანთ ბებერი ამოჩემებულ სკამზე იჯდა, იღლიაში ქმრის ნაქონი დოლი ამოეჩარა, გაუხმარ ხელებს უტყაპუნებდა და დაბნეულ ხალხს გაცისკროვნებული სახით შესცქეროდა.

ჯერ ჭკუიდან გადასული ეგონათ. უცნაურად აეკინკრათ ტანი, გაოგნდნენ, მაგრამ მერე, როცა დოლის ბაგაბუგში, როგორც იქნა, გაარჩიეს ნიკას ბღავილი, იმისი ცოლის წკავწკავი, წრეტნის ჩხავილი და ჯამჭურჭლის ლაკლაკი, მაშინაც მოვიდნენ გონს — ეშმაკურად აუციმციმდათ თვალები და ხეხილა ჭიტტამ, სოფლის ანგალმა და ეროკეიმატმა, დედაბერს ალერსიანი ხმით დაუძახა:

— ეე, თუთქის მიმყრელოფ, შენ რო ალარ ეყოლები, რაღა ეშველებათ მაგ უბედურებსა, ჰაა?

ზოგმა გაიცინა, ზოგმაც სინანულით გადააქნია თავი და დაიშალნენ ნელ-ნელა, თავთავიანთ სახლკარსა და საქმეს მიაშურეს.

მას შემდეგ ზის დედაბერი კარებწინ გამართულ სკამზე — პირღიმილიანი, თვალებკრემლიანი, ზის და უყრავს. დოლის ხმა ხან გაძლიერდება, ფეთიანივით გადაურბენს სოფელს, მინდვრად გაიკრება და ჩამომწვანებულ მთებს შეეხლება, ხანაც მისუსტდება — ძლივსღა ისმის.

გაძლიერდება. და მისუსტდება.

ამ ხმაზე იღვიძებს და იძინებს სოფელი.

დოლის ხმა აგონებს თხლაშაძიანთ კოჭობს, საკუთარ კოჭობსაც აგონებს. იმასაც აგებინებს, რომ ჯერ ისევ ცოცხალია თუთქის მიმყრელი ბებერი, დიდხანს აცოცხლოს ღმერთმა!

ღ ა ბ რ უ ნ ე ბ ა

მშვიდად ეგებება კარგახნის მიტოვებული სახლ-კარი. თოვლში ჩამყუდროვებულა ბებერი სახლიცა და ხეხილის გარინდებული ბაღიც. ირგვლივ ჩამოწოლილ სიჩუმეს ფეხქვეშ ატეხილი თოვლის შრიალი არღვევს. დადგება და შორიდან შესცქერის თოვლის სიძძიმით ჩაზნექილი სახურავს, ნამქერმიყარილ დერეფანსა და ჩაბნელებულ ფანჯრებს. ბოლი არ ამოდის საკვამურიდან, თუნუქის წყალსწრეტზე ყინულს დიდრონი ლოლუები ჰკიდია.

ჩუმად, უხმაუროდ ბარდნის. ღუნღული ფანტელები მსუბუქად მოფრინავენ და პატარა, თეთრი ჩიტებივით სხდებიან თოვლზე. ცივა.

გამხდარი, თმაგადათეთრებული კაცი დგას და მამისეულ სახლს შორიდან შესცქერის. ჩამიჩუმი არსაიდან ისმის, ღილის ძილს თუ აცხობს გრძელი ზამთრისგან გაზანტებული ყოფელი.

აუჩქარებლად შედის დერეფანში, ხელპარგს კარის წრეთხლთან ალაგებს და დაბუხული ხელებით გასაღებს ეძებს. პოულობს. გაიჩხაკუნებს საკეტი და ანჯამებჩაკანგებული კარი ჭრიალით

ილება. შმორის მომქაცო სუნი ეცემა საცეზე. გამურული ბუხარი ჩაშრეტილი თვალივით მიშტერებია პატრონს. კაცი პალტოს იხდის, ფარდაგგადაფარებულ ტახტზე მიაგდებს და დერეფანში ხალათის ამარა გამობრუნდება. საჩეხის ბოლოში ვინ ერთი იღლიას ფრინველი შეშა აწყვია. ერთ იღლიას შეიტანს და ბუხარში უკეთებს. დიდრონ ნახეთქებს უხალისოდ ეკიდება ცეცხლი.

ისევ გამოდის გარეთ, ცოცხს გამოიყოლებს და თოვლით მოფიფქულ დერეფანს ჰგვის. გამხმარ თუთაზე შეხორხლილი ბეღურები ცნობისმოყვარედ ჩამოსცქერიან. საკვამურიდან ნელა ამოდის ბოლი. სადღაც ძაღლი ყეფება. ყივის ყორეზე შემომჯდარი მამალი.

ახლა ნიჩაბს გამოიტანს და ეზოში ბილიკსა ჰკვლავს. გახურდება, აღარა სცივა. გულიანად იქნევს ნიჩაბს და თოვლს ხანდახან ყინვისაგან დაძრული ბალახიან მიწასაც ყოლებს. კარგა ხანს მუშაობს, მერე გაჩერდება და ხმაურით ისუნთქავს გრილ, კამკამა ჰაერს. ოფლით დაცვარულ შუბლზე ჭიღარა თმა ჩამოშლია, კმაყოფილი იყურება გარშემო და ხელავს, ღობის გადაღმა, გზაზე ლეგვივით მოიზაყება შაქრია, ოქროსფერი ბზით თავმოდგმული ლეგერხანა გოდორი ჰკიდია და თავისთვის რაღაცას ბუტბუტებს.

— გამარჯობა, კაცო, შაქრო!

შაქრია მოიხედავს და გაკვირვებული ამოგალიერებს.

— გაგიმარჯოს!... როგორა ხარ, ადამიანო?!

— როგორ ვიქნები, ძლივს გადავურჩი სიკვდილს — იღიმება კაცი, მერე ღობესთან მიდის, ნიჩაბს ჯანჯურის ხეზე მიაყუდებს და მეზობელს მარჯვნას გადაუწვდის.

— რა მოგივიდა, პეტრე, რა დროს შენი ავადმყოფობა?!

— გულმა მიღალატა, ჩემო შაქრო...

— გულმაა?... — ჩაფიქრდება შაქრია, მერე გოდორს გადმოიღებს მხრიდან და ღობის ძირში მისდგამს.

— შენ როგორღა ხარ?

— რა მიჭირს, ღორი დავკალი, ბუმბერაზული ნა!

— ოჯახი ხომ კარგადა გყავს, ცოლი, ბავშვები.

— კარგად, კარგად. როდის ჩამოხვედი?

— ეხლა აი, ჯერ არ მიტრიალ-მოტრიალებულვარ.

— დილის გორს ჩამოჰყვებოდი.

— ჰო.

— წამო, თითო ჭიქა დავლოთთ შენი ჩამოსვლისა!

— რომ აღარა ვსვამ? — უხერხულად იღიმება კაცი.

— როგორ თუ არა სვამ?!

— ამიკრძალეს ექიმებმა.

— ჰე! მაგათ თუ დაუჯერე! — ხელს აიქნევს შაქრია.

— მოდი და ნუ დაუჯერებ...

— საავადმყოფოში იწვებოდი, იქაური ფერი გადევს.

— ჰო, ვიწექი.

— ჯანდაბას, ნუ დალევ ღვინოს, ისე წამოდი.

— აბა ისე რა ვაკეთო...

— ვილაპარაკოთ, კაცო! იგეთი მწვადები ავაშიშხინო, რო!

— რომ აღარც ხორცი მეჭმევა?

— განა მართლა ყველაფერი უნდა დაუჯერო ექიმებს, ძმაო! ეგე, იმიტომაც გაგდის ყურებში ლანდი!

— რას იზამ, ჩემო შაქრო, ტკბილი ყოფილა სული.

— ძაან შეუშინებიხართ?! — გაბაჯგვლულ წვერულვაშში იღიმება შაქრია.

— რო გენახე, რა დღეში ვიყავი, ეგრე აღარ იტყოდი.

— რა ვიცი, კაცო, სულ ქალაქელებს როგორ გემართებათ ეგეები. აგე, ჩემი ბიძაშვილიც, ხო იცნობ, კოლას ბიჭი — წნევა მაქვს მაღალიო, დიდება შენდა ღმერთო?!

— მეტისმეტსა ვსვამთ, ჩემო ძმაო, მეტისმეტს...

ნუგზარ შატაიძე
მოთხრობები

— არა, კაცო! — ხელს აიქნევს შაქრია, — სმაზე რო იყოს, აქამდე ჩემი ბურდღიც არ იქნებოდა ამ არემარეზე.

— ზომიერი ჯამა-სმა და ფიზიკური შრომა მოგარჩენსო.

— შრომაო?!

— ეგრე დამარიგეს.

— იქ კი გაკლია შრომა?!

— საანგარიშოს ჩხაკუნი არ ითვლება.

— ჰოო... იმიტომაც დასძგერებიხარ ნიჩაბს!

— მაშ! — იცინის კაცი.

— მართალია, — თავს იქნევს დაფიქრებული შაქრია, — აგორებულ ქვას ხავსი არ მოედება!...

თოვს. ორივეს — პეტრესაცა და შაქრიასაც — მხრები გასთეთრებიათ. პეტრეს სცივა და აგუზგუზებული ბუხრისკენ მიიწევს გული, მაგრამ აღარც ბავშვობის ძმაკაცი ეთმობა. დგანან და ლაპარაკობენ.

— ჩამოვედი, — იძახის პეტრე, — სახკლარსა და ბაღს მივხედავ, ცოტ-ცოტას კოლექტივშიც მოგეხმარებით. ხო ისევ ბრიგადირადა ხარ?

— ჰო. — მოიღრუბლება შაქრია, ფეხს მოინაცვლებს, გოდრისკენ გაურბის მზერა.

— ოჯახი, ხო იცი, ორმოა — ხახვი და ნიორი მაინც არ მექნება საყიდელი. იქ კიდევ ქალაქში, რა გესწავლება, ცეცხლი უკიდია ყველაფერს.

— **რა ვიცი, კაცო, ქალაქი** გულითვინ თავებს კი იხოცამენ ეხლანდელები და... — შეცვლილი ხმით იძახის შაქრია... — აგე, ჩემი ნაღინტალიც — **ხან** აქედან მომეკლის, ხან იქიდან, ქალაქში უნდა წასვლა. ძაღლი შინ არ ვარგოდა, სანადიროდ გარბოდაო. ემაგაზეა ნათქვამი.

— ჯეელია, რას იზამ... — ფიქრში წავა პეტრე და გადათეთრებულ თმაზე ანგარიშმიუცემლად გადაისვამს ხელს. **სულ** ოდნავ, შეუმჩნევლად უკანკალებს **თითები.**

— ჯეელია. როგორ ეარ ალო ალბ სოვს, მაგის ნახევრებიც არ ვიყავიო, ღამის ხარში რო დავტანტალებდით.

— ეე, როგორ არ მახსოვს, — სევდიანად იღიმება **კაცი, — ომ გაჭირვებას** რა დამავიწყებს...

— მაშ ისიც **გემახსოვრება,**—ეშმაკურად იცინის შაქრია, — ჩვენ გუთნისდედას, თანდილას რომ გამოუთქვი: „გუთნისდედა თუ კარგია, მაშინ მეხრეს უხარიანო“ და ბელტი რო გდრუბა ზუზგში.

ერთმანეთს შესცქერიან, მერე ორივეს სიცილი აუტყდება, კარგა ხანს ხითხითებენ, ცრემლი ადგებათ თვალებზე.

— დაიწვას ის დრო, დაიწვას! — იძახის ბოლოს შაქრია და ცერით ამოიწმენდს ცრემლს.

— დაიწვას! — უდასტურებს პეტრეც.

მოეღრუბლებათ სახეები და გაჩუმდებიან ერთხანს.

— ის შენი ბიჭებიც რო აღარ იხედებიან აქეთ?! — **ჩაილაპარაკებს** ბოლოს შაქრია, — დამავიწყდა კიდეც იმათი სახეები. ეგება ვეღარც კი ვიცნო.

— ვერ იცლიან.... ეს სწავლაო, ოჯახიო, სამსახურიო, რა ვიცი...

— არა, ძმაო, აღარავის უნდა ეს შენი სოფელი და ძალაა?! ეგე ჩემ ნაღინტალსაც ეგრე ჰგონია—ნაზუქის სუნი დამახრჩობს ქალაქშიო. ჩავიდეს იქა!

აღარა თოვს, **გადაუღია. ოდნავლა** ფერფლავს **და** დაფხავებული **ღრუბ**ლებიდან უნიათო მზე იპყიტება. ჩუმადა დგას მამა-პაპეული სახლი, დაღვრემილი, კარმოღნიოშებული. გამქვარტლული საკვამურიდან ზანტად **უხალ**ისად ამოდის ბოლი. გარინდებულა ბაღიც. დაბერებულან ფითრშეხორხლილი მსხლები, ყურები ჩამოუყრიათ ვაშლებსაც. მინგრეულ ყორესთან კი ჩუმადა დგანან კაცები. თავჩაქნდრულები მდუმარედ ჩაშტერებიან თოვლით გადათეთრებულ მიწას და თავთავიანთ **საფიქრალსა** ფიქრობენ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

●

მწვანე ხეებით დაჩრდილულ ბაღში
დედის ალერსით განებივრებულ
შვლის ნუკრივით დაჩალიჩობს
გაზაფხულის მზიანი დილა.
წევს ეტლში ორი წლის ბავშვი
და გაოცებული მისჩერებია
კრიალა ცის უძირო უფსკრულს,
რომელიც ახლა მის თვალებში ირეკლება.
და, აი, ორი — იდუმალებით სავსე —
უფსკრული
თვალმოუშორებლად უმზერს ერთმანეთს,
მათ შორის კი სამყაროს ქაოტიური
უსასრულობა
ვეება პამაკივით ქანაობს.

●

მიდის მდინარე...
მიდის...
მიდის...
მიდის...
მდინარეს კვალდაკვალ,
ნაპირ-ნაპირ,
ცალად და წყვილად,
წყვილად და ცალად
მიპყვებიან ტირიფები —
თმაჩამოშლილი, ლამაზი, მტირალა
ტირიფები,
რამეთუ კარგა ხანია მათაც ისწავლეს
სიარული, —
თხა თხაზე ნაკლები მართლაც უნდა
შეჭამოს მეელმა! —
და მიდის მდინარე...
მიდის...
მიდის...
მიდის...
ამიტომ მიდიან ტირიფებიც...
მიდიან...
მიდიან...
მიდიან...
მიდიან, ვიდრე ერთსაც და მეორესაც
ზღვა არ გადაუღობავს გზას. —
რა ბორტია ხანდახან ზღვა:
რას უშლიდა —
ევლოთ,
ევლოთ,
ევლოთ,
უსასრულოდ ევლოთ მდინარესაც და
ტირიფებსაც!

●

ნელა მივაბიჯებ შუაღამის უკაცრიელ
ქუჩაში
და ჩემივე ფეხის ხმა მესმის ოდენ.
ფეხის ხმას გაქვავებული გზა სარკესავით
ირეკლავს
და მძინარე სახლების სარკმლებს აწყდება
მოზუზუნე ბზრიალასავით,
მაგრამ უკანვე მიბრუნდება სწრაფად
მირიად წვრილ-წვრილ ბგერად ქცეული
და მე სავსებით მჯერა ახლა
რომელიღაც მაღრიბელი თუ მაშრიყელი
ბრძენისა:
კაცს მუდამ ძალუძსო გაექცეს
მარტოობას.

●

თეთრბაბთიანი გოგონები კრეფენ ყაყაჩოს,
კრეფენ, ინთებენ გულისფანცქალით
თმებში პაწია ჭიაკოკონებს
და ასჯერ ასი მოციმციმე სანთელი ერთად
ხელს აფათურებს
ჩემი ჩამქრალი ეკლესიის
ბნელ კუნჭულებში.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ერთი წლის წინათ მიიცვალა ბექერ ბექეა,
ხანგრძლივ იმგზავრა მზისქვეშეთში და
მიიცვალა.
ბევრი დაეფრქვა შარშან ამ დროს
მის კუბოს ცრემლი,
ვიღაც ფასტირის, აი, ახლაც საყვარელ
საფლავს, —
ეწვეთებიან ლურჯ ბალახებს ცხელი
კურცლები,
რომლებიც ერთხანს ცვართან ერთად
თრთიან და კრთიან,
ან ცახცახებენ, ცახცახებენ... ქრებიან
შემდეგ —
იმავე ცვარში მოკიანთე მზეების გამო.

●

თუმც არ მივლია ბილიკებზე ღიღინ-ღიღინით,
ეს სიჭაბუკე მერცხალივით მაინც გაფრინდა,
იქნებ არ გინდა გახსენება ძველი ღიმილის,
ძველი ტკივილის გაგრძელება იქნებ არ გინდა!

მაგრამ ფუთფუთობს ღამე ისევ. როგორც ბაზარი —
სავსე ჩრდილებით, ციცინათლით, მწუხრით და შიშით
და იქმქება, იქმქება ფიქრის კრაზანა
შენი აპრილის — აწ წარსულის — პატარა სკივრში.

იმ სკივრში ისევ სიჩუმეა, ცხელა და ცივა,
შენ ხარ სანთელი ხან მბჟუტავი, ხან მოკიაფე,
ანდა—უსტარი, დაწერილი დიდი ხნის წინათ,
მე ქარი ვარ და გაფორიაქებ.

●

ყოველდღე გვესმის (სიბრძნე ესე ძველთაძველია),
რომ ზოგი ჭირი მარგებელია...
ტახტზე კვერცხივით ჩვენი ნატვრა ვერ გაგორდება,
გვაწუხებს კიდევ ბევრი რამე სურვილის გარდა,
გაჭირდებოდა ალბათ ძალზე ქვეყნად ცხოვრება,
ჩვენ რომ ერთმანეთს ვხედავდეთ კარგად,
რამეთუ გზებზე იქროლებდა ცივი სიშიშვლის
ქარი, რომელსაც ორიოდე მწვანე კოპიტი,
ან მწვანე მუხა, იმ სიშიშვლით გულდაკოდილი,
ვერ დაამხობდა, ვერ მოსთვლიდა ვენახს ღიმილში,
სოფლის სიჭრელე გაწვებოდა ძაღლივით კართან,
ჩვენ რომ ყველაფერს ვხედავდეთ კარგად. —
ამიტომ ვამბობთ (სიბრძნე ესე ძველთაძველია),
რომ ზოგი ჭირი მარგებელია.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

როდამ ჩაჩანიძე

ბოშური სტრიპტიზი

მოთხრობები

დრიგამ აიტეხა, თორემ ჩერნოგორიიდან პუერის გასაცლელად ხორვატიაში რომელი ქუთაისელი წამორწიალდებოდა. თანაც, როცა მარცხენა მხარე რადიკულიტისაგან გაკეებული დაგვიწყებს და ფეხსაც ძლივსძლივობით ადგამ.

ჯოკა დრიგა ჩვენი გემის სარემონტო საქმეებს ხელმძღვანელობდა. იმ საქმის საღერღელი ხორვატიაში რომ ვიპირებდით, უფრენია აეშალა. ჯერ კიდევ მაშინ, სამანქანო შემოწმებიდან მობრუნებულები ალბანეთის გასწვრივ რომ მოვცურავდით და მონტე ნეგროს ნაცრისფერი მთები შორს, ბურუსში ისახებოდა, ჩემს კაიუტაში იყო, ხელში პარკერის ფირმის ფლომასტერი ეკავა და ისე იწერდა, თითქოს საღრიჟორო პუფტთან მდგარიყოს:

— შენ გეუბნები, ძმობილო! ბიელაში ღუზას ჩავაგდებთ თუ არა, მაშინვე შენ გაგქანდები, ჩემს ფორდს გამოვაკორკან და ოჭროს ჩანჩქერთან მივდივართ. მორჩა და გათავდა!

კაიუტაში კაფსულინის მძაფრი სუნი იდგა. ამ უებარი საცხებლით ჯერ კიდევ ოთხი საათის წინ დამზოლილ დრიგამ და ახლა ტკივილებისაგან ოფნაგ ზვებას ვგრძნობდი. თუმცა ისიც კარგად ვიცოდი, ეს დროებითი ამბავი იყო. ამიტომ სკემატურად ვუყურებდი დრიგას წინადადებას.

— ჯოკა, ნუთუ აუცილებელია ასე შორს წასვლა! დალიცველო, ოუგანსლვიაში რესტორანი ბერეზიკოთა მოფენილი. ქარმა ქედი რომ მოგშელიპოს, რესტორანში უნდა ეძებო. რაღა ხორვატიაში ვეთრიოთ!

— არა, — თქვა სამუშაოთა მწარმოებელმა, — ოჭროს ჩანჩქერი სხვაა. ბინდა შენ რომ ნახო, გაგიგე?

უკვე ყელში მქონდა ამოსული.

— ჯანდაბას შენი თავი, მაგრამ გზაში თუ რადიკულიტმა ხარკი მომთხოვა, იცოდე, ჯარის შეზზე ვიყრი.

დრიგამ ის დრიფიორის ჯობი, ნამდვილი სახელი პარკერის ფირმის ფლომასტერი რომ მქვია-ოდა, განიერი პიჯაკის გულის ჯიბეში ჩაიჩურთა და კაიუტიდან გავიდა.

სამი საათის შემდეგ უკვე კოტორის უბეს ვუახლოვდებოდით. სინამდვილეში უბე კი არა, ნამდვილი ფიორდია. ისეთი ფიორდი ახოც კოლომტრზე რომ შეკრილი მონტე ნეგროს მთებში.

ჯერ ლუშიცა გამოჩნდა. მერე პრეკვალკას ნახევარკუნძული და ბოლოს მთ შორის მანდილივით ჩაგდებული კუნძული მამული.

დრიგამ მიამბო: ომის დროს მამულაზე, ძველთაძველ ციხის შენობაში, ჰიტლერელებს საკურობილე მქონდათ გამართული. ამ ცივ კედლებში გამკვლტყავებული ადამიანები ზეზეულად იბრწყინებოდნენ. ზოგი გაქცევას ახერხებდა; ცურვით გადიოდა ლუშიცაში და აქედან მთებში პარტიზანებთან გარბოდა... მაგრამ ეს ამბავი იქით იყოს, ჩვენ ჩვენს საქმეს მივხედოთ...

ბიელას რომ მივუახლოვდით, სადაც გემთსარემონტო ქარხნის ნავმისადგომთან ღუზა უნდა ჩაგვეგდო, სამუშაოთა მწარმოებელმა ხელში ეოკრიტი მომაჩერა.

— აბა, ნახე როგორია ბა, ჩვენი ბიელა!

— ლამაზია, — ვუთხარი მე.

— ლამაზი კი არა, სამოთხეა, ნამდვილი სამოთხე. ასეთი სანაპირო არც ტრი ქვეყანაში არ შემხვედრია. ორმოცდაათამდე სახელწოდეა კი მაინც მომივლია.

დრიგასთან დავას არ ვაპირებდი. მით უმეტეს, სიმართლესთან ახლოს იყო... გულლაგულ ვაკვირდებოდი ზღვაში შემოჭრილ ბეტონის ნავმისადგომს და იქ მოფუსფუსე ხალხს. მერე ის იყო ბპირდაფსაც მოკრნით და ჩემი მახპინძელი შინ წავედი. ათი საათი იქნებოდა, როცა ამ მოუსვენარმა კაცმა თავისი დამთხვეული ფორდი ქარხნის მოუფელელ ეზოში შემოახრგინა. რკინის ამ ჯარის დედამიწის ზურგზე იმდენი ეხეტიალა, ახლა კვამლს ბოლქვამ**ოლქვად** უშვებდა. მიკვირს, მის პატრონს პაერის გაჯუ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ყიანებისათვის ამდენნაწილ რატომ ციხეში არ აკვრევინებს თავი. კუნძულ მამულას ის ქუფრი შეწონა ალალი იქნებოდა მისთვის.

ბოდი, ახლა ეს დრეგა იდგა ჩემ წინ. ნაშუალო სიმაღლის ჩამრეკველებულ-ჩაკურტალებული ჯოკა დრეგა. მარჯვენა ხელით თავის ჯაბანანის დაკრდნობოდა და წაბლისფერი ცბიერი თვალებით შემომყურებდა.

— ბა, წაველით?

— მოიცა, უფროსი თანაშემწე მოვიდეს.

ნანამ უფროსი თანაშემწე მარჯვენა ქიმიდან მარცხენასაკენ ცოცხებივით გაფშეკილ თმის ღერებს ალაგებდა, რათა თავის შუაში არხივით გაჭრილი მელოტი დაეფარა, დრიგას მოთმინების ძაფი გაფშვნა. ის უშველებელი ფლომასტერი გულისჯიბიდან ისევ ამოაძვრინა, გულდაგულ ჩაათვალიერა და მანანის კაპიტზე დააკაკუნა.

— რაო, ხომ არ გაბზარულა? — ვუთხარი მე და თვალი ჩავუკარი.

სამუშაოს მწარმოებელმა გაიღიმა.

— ახალი გამოცველილია. მოიხედე, იმან როდის დაიწყო მატყლის პენტვა?

— თხუთმეტი წუთია სარკესთან ზის.

— ხომ არ ჰგონია, ხორცატიში ქალის შესახურთავად მიმავს.

— არა, მაგრამ მაინც აგვიანებს.

— დაუძახე, ერთი!

— მოიცადე, მოვა.

დავამოწმენარე და გავიარე. ჩემის მხრივ ეს დიდი უზრდელობა იყო, მაგრამ მთელი ღამის უძილო ვიყავი და რა მექნა! დრიგამ ფლომასტერით კაპიტზე ისევ დააკაკუნა.

უფროსი თანაშემწე რომ მოვიდა, დრიგა უკვე საბეშინაზე იჯდა.

უფროს თანაშემწეს ჯინსის უჯრედა პერანგი ეცვა. თმა ღერაღერა გადაეწყო და ყავის თეფშის ოდენა მელოტი ბარდაში გახლართულ გოგრასავით შეენიღბა.

— წავიდეთ, — თქვა იმან, უფროსმა თანაშემწემ და უკან ჩაჯდა.

დრიგამ დამცინავად გაიღიმა და თვალი გააყოლა.

— ჩიპ, როგორ ახერხებ ორი ღერი თავთიკის ისე დალაგებას, რომ კოტორის უბისოდენა მელოტს მალავ?

— იცი რა უნდა გითხრა, დრიგა?

— ბო, ჯერ არ ვიცი. როცა მეტყვი, მაშინ მეცოდინება.

— შენს დაკრეხილ ქინქლს მოუარე, თავზე ასეთი ბუნტული რომ მეყარის, სირცხვილით გარეთ არც კი გამოვიდოდი.

დრიგამ სარკეში ჩაიხედა, მერე თვალი ჩამიკრა და მკითხა:

— შენ რას იტყვი, მართლა ასეა?

მე თავი ისე დავაქნიე, არც კის ნიშნავდა და **არც არას.**

წავედით.

სოფელ ზელენიეს, რომ მიეუსწრაფოდეთ, ფსევინიელს გავხედე.

— ხომ არ ჯოზებედა ილიმპიაში შევსულიყავით. ახლაც მახსოვს მაშინდელი დაბრაწული ბატკნის ვემო.

— არ გაგიოდე, ხორცატიაში მიედევარით.

— დრიგა, ფეხმა დამიწყო...

— შენც ისე დაკეკეკ რომ...

მანქანა დამეხეხეშა. ქვეშოდან პატარა ბალიში გამოძერეინა და მომაწოდა.

— ცადე, იქნება უკეთ დაჯდე.

ბალიში გამოვართეი და ბარკალს ქვემოთ შეეჭიურთე. ცოტა შვება ვიგრძენი და ენას კბილი დავაჭიერე, კრინტიც ალარ დამიძრავს. ქალაქ ჰერეცეგნოვთან წელკავმა ისევ გამკა და ზამბარასავით დამჭარეხა. დრიგას ცერად გავხედე, ცოფიანი ძაღლივით დავიღრინე.

სამუშაოთა მწარმოებელი მაგარი შებერტყილი ვინმე იყო, თავი დაიქნია და რაღაც ჩაიბურდღუნა.

— ჯოკა, — ვთქვი მე, — მგონი იწყება ვატერლოო!

საპესთან ოდნავ მოკუზული ჯოკა ირონიულად იღიმებოდა.

—ჯერ მხოლოდ ხორცატიის მისადგომებთან ვართ, ვატერლოო შორსაა!

— ჩამოვალ, შენ თუ გინდა, სლოვენიამდე ეთრევი, იმის იქითაც წასულხარ... მეტი ალარ შემიძლია, გაიჩერე!

იმან, ჩემმა პუტკუნა მსაპინძელმა ეს ნოტაციები სულ უკუღმა გიგო, გაწს მოუმატა. მაწყანა მაგარ ბეტონზე მოქროდა. ვიფიქრე: შვილი მალის ფარეხიდან გამოძუნძულება უფრო ადვილი საქმე იქნებოდა, ვინემ დრიგას ამ გამენებული ჯარიდან ჩამობრძანება. თავი მეტი ალარ გამომდგა, ხელი ჩავიქნიე და ბედს მივენდე.

დუბროვნიკს მივუახლოვდით და ერთბაშად ამქვეყნიურ სამოთხეში შევაცურდით. მარცხნივ ქაფქაფა ადრიატიკის ზღვა ჩანდა, პალმებისა და კვიპარისების ხეივანში ჩაფლული მიდამო. ზღვაში ხომალდებივით ეკიდნ ხუთიოდე ამწვანებული კუნძული — ჩვენი დიდებული დედამიწის ნაგაცეცა ნაგლეკი.

სანაპიროდან ზამბარასავით დახვეული გზები მიუყვებოდა მთათა მწვანეშოდებულ ფერდობებს. გზები სავსე იყო ადამიანებით. მაღალი, ახარხარებული სკანდინავიელები, ჩაყოფატებული იტალიელები, ელეგანტური ფრანგები; ცივი, მაგრამ ტატკიანი გერმანელები — ყველას ავ მოეყარა თავი. ბლაფზე ნამდვილი ჯგლეთია იყო, ფერად-ფერად საცურაოში გამოწყვართული ადამიანები მოზაიკური კენჭებივით ეყარენ ერთიანეთზე. იმ დახვეულ ბილიკზე კი უწუყვტად ეშვებოდა ადამიანთა ცოცხალი ჯაჭვი. მო-

დიოდნენ და მოდიოდნენ, ერთი მეორეს სულ ორიოდე ნაბიჯის დაშორებით მოსდევდა, ისე მოსდევდა, თითქოს ეშინოდა, თვალთახედვიდან არ დაეკარგა წინმავალი.

დრიგამ რაღაც ორპოფულად შემომხედა და სიცილი წასცდა.

ამ სერიოზულ საზოგადოებაში ეს სიცილი უადგილო მეჩვენა. გაოცებით გაეხედე, თქმით კი არაფერი მითქვამს.

— იცი, რა გამახსენდა? ჭიანჭველები მომაგონდა...

შუბლზე ხელი დავადე, ცუდად ხომ არ ხარმეთქი... ის კი ხორხოცებდა და ხორხოცებდა.

— ყური მიგდე, ჭიანჭველები გამახსენდა. აი, გზაზე რომ საჭმიანად კიობიერებიან. ერთი მეორეს უკან მისდევს და უცნაურად დაგრეხილ თოკს ქმნიან. ისე არიან ეს ადამიანებიც. აბა, გახედე, ხომ ჰგავს ჭიანჭველების ჭრაკვანს. ისე მიდიან, ანგარიშსაც არ უწევენ, სად მიდის ეს გზა. ისე მოისწრაფიან ბებერი სხეულის გასაგრილებლად, თითქოს და მამულის წინაშე დიდი ვალის მოსახდელად მიდიოდნენ.

ჩვენმა ძძღლმა მსუქანი ხელი ფანჯარაში გააჭყრინა. ოთხი ბერიკაცი გახურებულ ბეტონზე რომ მიჩინდრიკებდა, შეჩერდა. დრიგამ ხელი დაიკნინა.

— ეფრანა, იჩქარე, ჯერ კიდევ თბილია ადრიატიკა!

ზღვისპირა გზით მარჯვნივ გადავუხვიეთ. ჩვენ ახლა ქვეყნის სილრმეში მივჭრიდით ხორვატიის მთებისკენ. ისეთი გზა როდი იყო როგორც ადრიატიკის გაყოლებაზე. ასფალტი ზოგან წვალის ჩენჩოსავით შემოცლოდა მიწას და ჩვენი ბრიგინა. ფორდი თეფშებივით მიმოფანტულ თხრილებში მალაყებს გადადიოდა.

— დრიგა! — დავიძახე მე.

Зачем Вы девушки красивых любите...

წამოიწყო ხმამაღლა მასპინძელმა. ხმა დიდებული ჰქონდა. სმენა კიდევ უკეთესი. ოპერიური და რუსული სიმღერები უყვარდა და ახლაც მისებურად გაახურა ღუმელი.

— დრიგა!

დრიგა არ მისმენდა...

...Ведь непостоянная у них любовь...

ყური მიუგდე. მთელი გულით მღერადა ჯოყა დრიგა. ეს სიმღერა ძალიან უხდებოდა გარინდულ მიდამოსაც და თავად მასპინძელსაც.

თავის ზვინისოდენა ბებერბეზე რომ ავრცხარსდი, დრიგას სამზითვო ბალიშებივით დალაგებული ღაბაბები მივწვდი.

— გაიჩერე!

შეშინებულმა მანქანა მაშინვე დაამუხრუჭა.

— რა მოგვიდა, ცუდად ხომ არ ხარ?

— საშინლად ამტკივდა, ცოტა თუ არ გავიარე, ნამდვილად შეეშლები.

— ახე გეთქვა, შე კაცო, კინაღამ ყველანი დამიმდაღრე.

უფროს თანაშემწეს მივუბრუნდი.

— რიბ, შენ არ ჩამოხვალ?

— რასაკვირველია, — თქვა მან და ორივენი მანქანიდან გადმოვედით. ჩვენი მასპინძელიც გადმოვიდა. შვინნილიფერი პერანგიან ღილები შეიხსნა. პრიალა შავი ღილები სულ გამომპარეულა. ჯაგარივით აფშეკილ ფაბალისფერ ბალანზე ხელი ჩაიცარა და თვალი ჯეკილს გაადევნა.

— დიდებული ამინდია, ჰა, რას იტყვი?

— აქ გრილა, — ვუთხარი და ყორეულილზე კოცნილთან გავიარე.

— მარჯვნივ გაიხედე. ნახე, სულ ნორჩი ჯეკილია.

მართლაც პატარა ტეროასაზე გამრჯე ხორვატს ქვით რომ შემოეფარა, ჯეკილი ლივლივებდა. შიგადაშიგ ბრიწეულის მარცვლებივით ცეცხლისფერი ყაყაჩოც გარეოდა და ფარდაგივით მოეკრაგა ნამეცეცი მიწა.

ჩვენი სამუშაოთა მწარმოებელი იდგა ამ უბიწო სილამაზის წინ და ლამაზ სერენადას ღიღინებდა ყვავილებზე და სიყვაულზე. ახლოს რომ გავუარე, ვიგრძენი მთელი გულით მღეროდა.

— ცოტა ხმამაღლა, დრიგა.

ჩემი ხმა თითქოს და არც კი გაუგონია.

იქიდან რომ წამოვედი და ახალი სვრილიც წამოვიღე, დრიგასთან შევჩერდი.

ის აღარ მღეროდა, ოდნავ თვალებმოხუჭული გაპყურებდა ხორვატის ჩალურჯისფერ მთებს.

— ჭარის წისქვილებს ხედავ?

ახლოს მივედი.

— ვერა, ვერ ვხედავ.

— რა მეზღვაური ხარ, თუ ორ მილზე ვერაფერს ამჩნევ?

— ბეჭზე რომ მსუქანი ბუზი გაზის თუ ხედავ?

ჯოყამ გაიცინა.

— არ გეხუმრები. მზერა ჩემს ხელს გააყოლე და ჭარის წისქვილებს დაინახავ.

— ახე გეთქვა, მთის ძირში დგას, არა?

— დიახ, მთის ძირში. იქ უნდა მივიდეთ.

— აგაშენა ღმერთმა, წინ ბლომად გვქონდა გზა.

— არც იმდენი, ჩემი ფორდი ხელად გაიქრობოლებს.

— თუ გზაზე არ დაიშალა.

— არ დაიშლება. გამოცდილებით ვიცი, რომ არ დაიშლება.

დრიგამ დაუტკივნა და ეერე ისევ წამოიწყო.

როდამ ჩაჩანიძე
მოთხრობები

Зачем Вы девушки, красивых любите
Ведь непостоянная у них любовь...

— დრიგა, — ვუთხარი მე, — ძალიან ტკბილად მღერი, როგორ მოახერხე მოებში გაზრდილხარ კაცმა, ასე შეუწყობიდი სტეპის სიმღერასს!?

დრიგამ მაშინ არ მიპასუხა. მანქანაში რომ ჩავეკეკი, იდაყვი გამკრა.

— სიმღერა ლამაზ კალწულს ბგავს. თვითონ გიხსნის ხასიათს. მეორე საკითხია — შენ მოერგები თუ არა მის გაწყობას.

მერე ბორვალიის მოებში ჩავიკარგეთ. ის წისქვილები, ფუტკრის სკასავით რომ ჩანდა, სულ ვაკვირდებოდ სარეზერვიდან, როცა ისევ გამოჩნდა, ახლა უკვე ახლოს, მანქანამ სიჩქარეს უკლო. ჩვენ პატარა ღელის სანაპიროს მივუყვებოდით.

— ცივ წყალს ხომ არ დალევ? — მკითხა მასპინძელმა.

თავი დავუქნიე.

— მაშინ ამ შეგჩერდეთ. ყინვასავით წყალია კბილებს დაგაძრობს.

დრიგამ მანქანა დაამუხრუჭა. გადმოვედი.

იმ ღელის პირას სულ წისქვილები იყო ჩარიგებული. თანაც ქარისა კი არა, ნამდვილი, წყლისა. ქარის წისქვილები უფრო იქით იდგნენ, გაშლილნე. ალბათ ასე სჯობდა ქარს ხომ უნდა დაებრუნებინა ის ვეებერთელა ფრთები, ჯვარივით რომ ეკიდა თვითეულს ვეებერთელა ღერის პირად კი ისეთი ადგილი იყო, ქარი არაფოდეს შემოიპრქვიდა.

იმ წისქვილს მივაშურე, ყველაზე ახლოს რომ იდგა. თეთრი ქვთსგან იყო ნაგები, მაგრამ ქვას ფერი უკვე ეცვალა და ახლა მოქი ნაცრისფერი გამხდარიყო. თავი ვიწერო ქარში შევრგე თუ არა დამამშვიდებელი სიგრილე მეცა. ძველ ლოდებს ხუნიც თავისებური ჭქონდა და პეწიც. იქიდან, ძველი ხაუკუნეებიდან მოსული.

ხვიმორა და კოდი არსად დამინახავს. ისე კი ალბათ, ძალიან მოეხდებოდა ამ არქაიზმს. მაგრად დაატკეპნილ მიწაზე ერთი გრძელი მაგიდა გაეშართათ. თუ ბის გამოცნობისა რაიმე ვიცი, წაბლისა უნდა ყოფილიყო. მაგიდის ირგვლივ ასევე წაბლის მორგებისაგან გამოკოპიტებული სკამები იდგა.

დრიგა მოვიდა, ჩემს გვერდით გაჩერდა.

— გინდა, აქ დაჯექდეთ?

— არა, — ვუთხარი, სხვა სეკეციებიც ვნახოთ. ტკუილად როდი ვიარე ამდენი.

წისქვილიდან გამოვედით და ღელისაკენ ჩავუყვეთით. სიმ ლოდებზე ღრიალით გარბოდა ციცქნა ღელე. კაცი იფიქრებდა, დიდი, უშველებელი მდინარე მიქუხსო. ყვარნაში რომ ჩავეყავი, მართლაც კინაღამ მიმეკინა. სწრაფად ამოვიღე.

— ხომ ცივია? — მკითხა დრიგამ.

— ყინულივითაა.

— აკი გითხარი. პირდაპირ ყინვარიდან მოდის და მიტომაა ასე ცივი. რაც უნდა ცხელოდეს შიგ შესვლას ვერავინ გაბედავს. შესვი და წადექეთ.

— ფეხით გავუყვეთ, — ვუთხარი მე.

— კარგი, ფეხით წავიდეთ.

მანქანა იქვე, წისქვილებთან დაეტოვეთ და ვიწრო ქვაფენილს გამოვეყვეთ. ორმოციოდე ნაბიჯი გადმოვდგით თუ არა, ხელოვნურ ტბას წავადექით. ეს ერთიცოდა წყალსაცავი სულ კალწმახით იყო სავსე. თევზები ღრმის დიდი კოლტკვეთ ერთად ოფენნენ შეკუნტული. თუ გაცურდებოდნენ, ასევე ერთად მისჩოალეტდნენ.

ცოტა კიდევ რომ გავიარეთ, ღელეზე დადგმულ წისქვილს წავადექით. ღელის ერთი ტატი ხის უშველებელი ბორბალის ატრიალებდა. ბორბლის ღერძი, ლილანგივით რომ გაკეთშულიყო, ხის დიდი შამფურით თავდებოდა და ჭვემოთაც მაკალი ჰქონდა გამორთული. ახლა ამ შამფურზე კარგად ნაპატიები ხბო იბრაწებოდა. იქით კიდეკ, ასეთივე შამფურზე, ორი ცხვარი ერთად წამოგოგოთ.

უფროს თანაშემწეს გავბედე და თვალი ჩავუკარი.

— ჩიპ, მგონი არაფერი ვვიზარალნია ასე შორს რომ წამოგედეთ.

უფროსმა თანაშემწემ თავი დამიქნია.

მერე პატარა ხეივანი განვლეთ. ყვავილებსა და მიწის სურნელითან გადდენთილი ხეივანი. ამ ხეივნთ პირდაპირ ღია ცის ქვეშ გამართულ რესტორანში შევედეთ.

თხუთმეტიოდი მეტრის სიმაღლითან ჩანჩქერი ვარდებოდა. გულუკ კლდეზე ქალალიანსავით ჩამოვდებული წყალი ურუ დაგუბულ ხმას გამოცემდა. ბოძებზეა, თითქოს ამ ხმაში გაგიდნეი ცხენივით დამორჩილებული ბუნების საკეთდური და ხელად იყო ჩაკმოვილი. წყალვარდნილს უკან, როგორც თეთრ გამქვირავლი ფარდაში, ჩანდა კლდეში გამოკვეთილი ბარი მაღალი დახლითა და ბუნებრივ ფიგურებად ფენილი ბერეკ-ბერეკი იარლიყებით გამდიგვიანებული ბოთლებით. სწელთა ბარშეი და სამიოდე მუშტარი, ფერადი ბეკეტებიან პირდაპირ სტომაკში რომ ისხმდნენ რაღაც სითხეს.

ეს ლამაზი წყალვარდნილი ოვალსა და ხელს შუა ბეტონის ვანიერ იატაკერილში უჩინარდებოდა და მერე იქით, ბეტონის იატაკს იქით, ამბოხებულ ღელეად მიედინეოდა.

იმ პატარა, მაგრად დამეტონებულ ადგილზე ჩანჩქერსა და ღელეს შორის რომ მდებარეობდა, ათოოდე მაგიდა იდგა. ყოველ მაგიდასთან ექვსი მწვანე და წითელი სკამი ელოდა მუშტარს.

— აქ ხომ არ დაჯდეთ? — მკითხა დრიგამ.

— აჯობებს, ორიგინალური სილამაზეზეა, — ვუთხარი და ერთ-ერთ თავისუფალ მაგიდასთან ექვსი სკამი გამოვაჭიმე. რბილი სკამი იყო, საკედმაზე მწვანე ხელოვნური ტყავი ჰქონდა

ვადაწუნებული. ხანახანეროდ ჩამოვჯექი. ხანახენგზოდ ითაბეთ ვთქვი, რომ რადიოფულიტს მაგრად ვეავდი შეშინებული.

დრიგა ჩემს გვერდით დაჯდა, უფროსი თანაშემწე კი ჩემს პირდაპირ, მაგიდასთან მოვთავსდით თუ არა და სულიც მოვითქვეთ, ორი ტანწერწერა ქალიშვილი მოვიდა. სახე ისეთი ჰქონდათ, ვერც ერთნენ ვერ იტეოდით, ლამაზნაო. პირიქით, ცოტა უშნონიც კი იყვნენ. ღიმილი ჰქონდათ კარგი, ნათელი და მომხიბვლელი.

დრიგამ შინაურულად ხელი მიიუ-მოუსვა და შეკეთაც ჩამოიარგა. მერე, როცა ქალიშვილები წავიდნენ, მე მომიბრუნდა.

— მიცნობენ, ჩვენი გოგონები არიან.

ანამ ის „ჩვენი გოგონები" ნუგბარ-ნუგბარ საკვლელ მოვაგებინდნენ, მე მეზობლებს გავხედე.

წინ ახალგაზრდა წყვილი იჯდა. ქალს ისეთი მოშვლეპილი კაბა ეცვა, მთელი ზურგი მოუჩანდა. ვაჟი რიგიანად იყო გამოწყობილი და თავიც ღიმესეულად ეჭირა.

მათ მარცხნივ, მეორე მაგიდასთან, სამი მოთვდა მოფამფალეპული ბერიკაცი და ერთიც ქნსა წამოსკუპებულიყო. იმ ქოსას აშკარად ეტყობოდა, რომელ ქარხანაშიც იყო მოკრილი. ორპოციოდენ წლისა იქნებოდა და ქალაშვილივით კეკლუცობდა. ხმაც ისეთი ჰქონდა, კაცოსაც ეაშინებდეს. ბოშა ისეთი ჰქონდა, ცალთაბა ეაშინებდეს. ეაშინებდა ეაშინებდა. ბაშინებ ვინაცარე ერთი იაპონური მარაო, ძალიან მოეხდებოდა.

ამ ბერიკაცებიან ერთი, ოკრუსფერაპარიკიანი, დადი შეგირტეული ვინმე ჩანდა. ვიწრო წაპლისფერი თვალები ბილიარდის ბურთებივით აქეთ-იქით გაფრიბოდა. რაღაცას ჩეკებოდა, თვითონაც იცინოდა და სხვებსაც აცინებდა.

ბორვატმა გოგონებმა ვისაკი მოგვეტანეს. ვიცოდი, ჩემს რადიოფულიტს რაც უმკურნალეს-ბდა და დედა ბიჭა ვისკით შეეფვნე.

— სულ უნდა გამოცალო? — მკითხა გო

მერე ის შუბერტყიელი ბერიაკაციც შემობრუნდა და ნაძდეული, საქმიანი გრიგიგმა დაიწყო.

— შვედები არიან, — მითხრა დრიგამ.

— როგორ მიხვდი?

— დიდი მიხვედრა უნდა! ხომ ხედავ, მიცვალებულის ფერი ადევთ, შვედები იქნებიან, აბა ვინ ოხრები.

— ხომ შეიძლება, ნორვეგიელები იყვნენ.

დრიგამ თითებით დაკაკაცუნა.

— რაღა მგელი და რაღა ტურა.

ამასობაში ის შუბერტყიელმა ბერიაკაცმა ჯიბეზე ხელი გიიკრა და მაგიდაზე სულ ტაკინა ასდნარიანები დაახორავა. ბოშა ქალი ამ ფულს მაშინვე ორივე ხელით მიხვნდა. მოხვეტა და აკრეფლებული ქვედაწელის განიერ ჯიბეში ჩაუძახა.

ბერიაკაცები ხორხოცებდნენ. ის ქოსაც იცინოდა და თვალებიდან ცრემლი დიოდა. ბოშა კი მთ სრულებითაც აღარ უკურებდა, ფულს ჯიბეში იტენიდა და იტენიდა. ბოლოს, ამ საქმეს რომ მორჩა, მაგიდებს შორის დარჩენილ პატარა ცარიელ ადგილას დაეუფდა.

— ჰეი, დანილკო, მუსიკა! ფულს მე გაძლევ.

სანამ ის გაწლიკვული დანილკო გამოჩნდებოდა, იდგა და ცაში აწვერილ თითებს ატკაცუნებდა. მერე ის დანილკოც მოცუნცულდა და მუხლისთავებზე უშველებელი გარმონი გაზალა.

ბოშა ახლა მუსიკის ტაქტს ამყვა, ერთ ადგილზე ცეკვავდა. ერთბაშად ის ჯერეულების ქვედაწელი კაბა ჩასხიალდა და ცივ ბეტონზე დაგარდა. ქალი, როგორც ლაბტის წრეში, ისე იდგა იატაკზე დაგდებული კაბის შუაგულში. ჯერ ერთი შიშველი ფეხი ამოაძვრინნა და ფეხსაცმელი იმ წრეში დატოვა, მერე — მეორე. იქვე გვერდით დადგა და ახლა ზედაწელი გაიძარა. ისიც იქვე დაიგდო. ვარდისფერი ქამქვარებელი პერანგი ეცვა. პერანგიც უცბად აცურდა წვივებს ზემოთ და ბოშა ქალი აწლეფდითა და ეიწრო ტრუსით შემოგვრჩა. მთელი ერთი წუთი ასე იდგა. თითებს ისე მაგრად ატკაცუნებდა, იფიქრებდით, ხელში კანსანეტი უკავიაო, მარცხენა ნელ-ნელა დაუშვა, აზლუდს წაეტანა, ბოშა ქალი ... ...ბრში აფორიალა. შიშველმა ვარდისფერმა მკერდმა მწიფე ვაშლივით გამოსანათა. თვალის-დახუჭისმეტაში აზლუდს თავისი ამხანაგი, თუ რა ჰქვია იმას... მეგობარიც მიჰყვა... პირამიდასავით დახორავებული ტანსაცმელის გვერდით იდგა სრულიად შიშველი, გასავათებული ბოშა ქალი. სახეზე ცეკვის ექსტაზი წაწმოდა. იდგა ნაოლვლიანი, მოწეწილი და ყველაფრისაგან გამოთიშული.

ის ბერიაკაცები და ქოსა ხორხოცებდნენ. ისე მაგრად ხორხოცებდნენ, მეშინოდა პრიიდან პროოეზები არ გამოცვენოდათ.

ბოშამ უწესრიგოდ მიყრილი თავისი ჯინსები აკიოფა და ჩვენს თვალწინ მიწამ პირი უყო.

დრიგამ უკანასკნელი სადღეგრძელო შესვა და ავიშალენით.

მანქანისაკენ მიმავალი ხეივანში რომ შევედით, ღელის პირად წამოსაკუმპეულო ბოშა ქალი დავინახე. ისევ ისე, შიშველი თავის ტანსაცმელზე იჯდა და რაღაც ცხოველური ინსტინქტით ფულს სწრაფად ითვლიდა. იმ ბიჭებს, შორიდან რომ ელლაბუკებოდნენ, ვერც კი ამჩნევდა.

დრიგამ ერთი შეხედა და ორ არშინზე გაკაპუტკუა.

ერთი ბიჭი დაიხარა, პეშვით ყინულიანი ცივი წყალი ამოიღო და ბოშას ვარდისფერ ტანზე შეასხა. ქალი არც შეწიწეულა, ისევ ისე ჯიუტად ითვლიდა ფულს.

მერე იმ ლაწირაკებმა ხაიდანღაც უშველებელი ხათლი მოახრიგინეს. ხელ პირთამდე ავსებს წყლით. ძლივს მოთრიეს იქამდე, სადაც ის შიშველი ქანდაკება იჯდა და წყალი თავზე გადაასხეს.

ვიგრძენი, როგორ გაულურჯდა ტანი ბოშას და მთელ სხეულზე ბუსუსები ფთილებივით დაასხდა: თავი მაინც არ აუწევია, წინანდებურად თავის ჯინსებზე იჯდა და ხელ, ჭუჭყიან ფულს თვლიდა.

პარიზელი ნუდისტი

ჭარხანა, სადაც ჩვენს გემს არემონტებდნენ, მუშაობას თუმცა შვიდის ნახევარზე იწყებდა, სინამდვილეში პირველი ჭირისუფალი ირიბად დაჭანებულ ტრაპზე რვის ათ წუთზე გამოცხადებამდეა ხოლმე. ეს ტიპი დანჯღრეულ საფეხურებზე ზლაზვნით რომ ამოდიოდა, ჯერ ბეკეგამდე თმით დფარული თავი გამოჩნდებოდა ხოლმე. ისეთი გრძელი, შავი თმა ჰქონდა, ჩერნოგორიის გამელოტებული მთების ფონზე ინდიელი გეგონებოდათ...

ამას რომ ვამბობ, არ ვაჭარბებ, ადრიატიკის ზღვიდან ჩერნოგორიის ბრიოკი, გამოფატული კანონები ზუსტად სამხრეთ ამერიკის პრერიების ილუზიას ქმნიან.

ეს პირველი მერცხალი ნედელეო გახლდათ. ტვინი რომ არ გვეკუდლტა, ჩვენ მისი სახელი უბრალოდ დავაბურდავეთ და პარასკევა დავარქვით. ვის გაახსენდა ამ ოყლაყის გაპარსკევება ამას ახლაც ვერ ვეტყვით. დავარქვით და ეს იყო. ერთმანეთში ყოველთვის ამ სახელით მოვიხსენიებდით.

ორი გრძელი ბოძი ყოველთვის ჯინსის გაცვე-

თილი შარვლის ტოტებში ჰქონდა გაყრილი. ზეფვე ეტეუბოდა დიდი ხნის უკან ნაყიდი შარვალი გახლდაო. ზოგან გარდვეულიყო კიდეც, მაგრამ მისი გრძელი პატრონი ამას არაად დაგიდევდათ.

ზევით უხეში ქსოვილისაგან შეკერილი მეხანძრის კოსტუმი ეცვა. ცალ მხარეს მორღვეული სამხრეულით და სიგარეტებით გამოტენილი ჯუალის ჯიბეებით. სიგარეტს ისე არიგებდა, როგორც კელნერი ბანკეტზე ვისკის სირჩებს. დავინახავდა, მობრახუნდებოდა, წინ გზის სატკენელივით გაგერჩებოდა.

— ძმობილო, მოსწიე!

ჩვენც ვეწეოდით, რა გვენაღლებოდა, დინარს არავინ გვახდევინებდა, მუქთა იყო.

— ნედელეო, ცოლი გყავს?

— არა, ჯერ ადრეა.

— რაღა ადრეა, კარგი ოცდაორი წლის მოზვერი ხარ...

გულკეთილად ხითხითებდა.

— ჯერ ვერავინ შევიყვარე. ტივატშიაც გავედი, ჰერეკნოფშიც და კოტორშიც. ისეთი არავინ შემხვდა, გული რომ დავუდო.

ბეკეს დაიფერთხავდა და წვიდოდა.

ოთხი თვე ისე გავკიმე იუგოსლავიის პატარა სოფელ ბიელაში, ვერა და ვერ გავიგე ორი არშინის სიგრძეზე გაშლილ პარასკევას მხრებს რა ჯაფა ადგა. ხანდახან ასეც კი მეჩვენებოდა, უბრალოდ იჯდა და წუალს ნაუავდა. ანდა მახათის უუნწრნი რადაც-რადაცეებს უყრიდა. ისეთი დღე არ მახსოვს, მის ხელში ბრტყელტუჩა დამეხსნოს. ანდა შემდეგლებელი, ან კიდევ უბრალო ჩაჭეში. ალბათ მეტი არც ეკითხებოდა, მეხანძრე იყო და სხვა არაფერი.

ერთ დღეს კიიუტკამპანიაში შემოლაყუნდა. ტელევიზორის წინ რბილ საკარძელში ჩაბრძანდა და ფეხები სამი არშინის სიგრძეზე სამართებელივით გაშალა. ჩვენი ანგალი ბოცმანი იქვე მიმდებს უკარკტებდა, ნედელეოს ცერად გაუხედა. იმან კიდევ, საკარძელში რომ იჯდა, გულიანად გაუღიმა, გულისკენ ბეღი ჩაიყო. ჯეელან გვეკითხა სიგარეტს ამოიღებდა, მაგრამ პარასკევამ ჯიბიდან ფულის სქელი შეკვრა ამოიღოცა.

— რა მოხდა, სეტყვაში ხომ არ მოპყეკი?— ჰკითხ, ბოცმანმა.

მეხანძრემ ჩაახვალა. ფული ჰაერში შეათამაშა და ისევ ჯიბეში ჩაჩურთა.

—რესტორანში უნდა დაგვპატიჟო?

არ ეშვებოდა ბოცმანი.

— არა, დასაპატიჟებლად არ მოვსულვარ, მაწყანა გამომყავს.

— რაო! — გიკვირვა ბოცმანმა, მთელი ტანით სტუმრისაკენ შემობრუნდა.

— მაწყანა გამომყავს, ზასტავა... ზასტავა კარგი მაწყანაა. ფულის ნაწილი მე შევაგროვე, ნაწილიც ბელგიიდან ძმამ გამომიგზავნა. ძმა ბელგიაში ცხოვრობს, ქერის ორმოში ბანაობს. ამ დღეებში ცინცხალი ზასტავა მეუოლება.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— აბა, გვეკრილია შენი მანქანით?

— რასაკვირველია, რამდენიც გინდა, ისე დენი ვისერნოთ...

სამი დღის შემდეგ პარასკევა მთლად შეცვლილი გამოვვეცხადა. ჯინსის სულ ახალი შარვალი და ხალათი ეცვა. თანაც ისეთი ჯინსის კი არა, არც აქეთ რომ არ წერია და არც იქით. ნალდი ტეხასური ჯინსი ეცვა. თმაც ცოტა წესრიგზე მოეკვანა. კი არ შეეკრიჭა, დაეკარცხა მბოლოდ. ასე მეგონა, ადრე მის თმას საკარცელი არ ეკარ კი მიკკარებოდა.

— ძმობილო, ქალის შერთვას ხომ არ აპირებ, რადაც ისე გამოპრანჭულხარ, — ვუთხარი.

გადაიხარხარა. ჯიბე მოიჩხრიკა და „მარბორო" მომაწოდა.

— ნუ ფიდლტებმა სეზონი გახსნეს.

— რაო?

— გუშინ ჩამოფრინდა პირველი პარტია პარიზიდან ტივატის აეროპორტში. მაშინვე ტივატის კუნძულზე წავიდნენ. სულ რჩეული გოგოები იყვნენ. თვალი ზედ დაგრჩებოდა.

ნედელე

მ ფაფარი გადაიფაცა და თვალი ჩამაყრა.

— მარტო გოგონები ჩამოვიდნენ?

— ბიეკიანეა არიან... ხომ იცი, ტივატის კუნძული ფარანგებს იკრიფი აქვთ აღებული. აქ ადამისა და ევას დროინდელი კარეები გამართეს და მთლად შიშველები ცხოვრობენ.

ეს ყველაფერი ამ რამდენიმე თვის უკან შეკვეტეე. ტივატის ნამეცეცა კუნძული თუმცა ფარანგებმა დაიკერავეს, მაგრამ რაც ევროპაში ნუდიზტია, თითქმის ყველა აქ მოდის დასასვენებლად. ჯერ კიდევ ტივატის აეროპორტში იხილინ ტანსაცმელს, ქვედა ცაცვალსაც და აზიღულსაც... ასე დედაშობილი დატანტალებენ ქალაქ-ფასოდენა კუნძულზე. ნუდისტებზე ძალიან ბევრი ხასოთირო ამბავი გამეგონა, პირდაპირ ყელში მქონდა ამოსული. ახლა პარასკევა რომ ცხელცხელ ამბებს ფქვავდა, აინუნშიც არ მომდიოდა. სტუმარს ჩემი ასეთი დამოკიდებულება არ ესიამოვნა, ხელი ბეკზე დამკა.

— რა გოგოები არიან... თავი ზდაპრში მეგონა. მეცოდებიან, როგორ უნდა დაიძინონ ჩალის დამპალ კარკებში.

— ნუ დარდობ, როგორმე საწოლს მიაგნებენ.

— არა, იქ მხოლოდ ჩალის კარკებია.

— მეც ვეოფილვარ კარკეზე, იმ კარკებში მგონი, ჩვენ რომ ვწვებით, სწორედ ისეთი ხაწოლები უნდა იდგეს. შენ კი დღეს რაღაც ზედმეტად აღფრთოვანებული ხარ.

რუდან ჩარანიძე
ეოუთხრეგეი

ნედელო დაჯდა. სამი ერთად შეკრული თითი ტუჩებზე მიიდო.

— მართალი ხარ, იმ გოგოების ბრალია. ერთი მაინც პირდაპირ ანგელოზია, ასეთი სილამაზე კინოშიაც კი არ მინახავს.

— ფრანგია?

— არა, ესპანელი, კარლა ჰქვია. ახლა პარიზში ცხოვრობს, პრიმა მოცეკვავეა.

— უკვე გიიცანი?

— მაგას რა დიდი მიეთმოეთი უნდა. ნუ დისბეები უცნო ხალხს ადვილად ეცნობიან. ეს მათ კოდექსში სწერია.

ნედელემ თვალი ჩამიკრა და წავიდა.

ნედელეო წავიდა და სინდიკატის წარმომადგენელი მოვიდა. სინდიკატს იუბილესველები პროფკავშირებს ეძახიან. ამ საპატიო ორგანიზაციის ლიდერი ქერა ველკო ერთ პატარა ოთახში ზის და მთელი დღე ქალალდებში იქექება. ველკოს ნეგატივსაც ეძახიან. ალბათ იმიტომ, სახეზე ქალალდივით თეთრია, თმა კიდევ მწიფე ნესვივით გაყვითლებია.

ნეგატივს ჩვენთან ელჩად ბოსა გამოეგზავნა. ბოსა ყოველთვის ჯინსის შარვალს იცვამს. კაბაში არასოდეს მინახავს. წვრილი წელი და ჯინიანი თეძოები ჰქონდა და ალბათ ამიტომ ცვამდა მაგრად ამოკვირთული ჯინსის შარვალს. ქმარი ერთი წლის უკან დოკედან გადმოვარდა და სული მამაღლერთის ჩაბარა. იმ დღიდან მოყოლებული ბოსა თავს ისე გრძნობს, როგორც თეგზი წყალში.

ბოსამ მოხაწვევი ბარათები მომიტანა, სპირველმპისო ზეიმზე გვეპატიჟებოდნენ.

ბოსა რომ წავიდა, ისევ პარასკევაზე და ისევ ტივტივდნენ ნეგატივები ფფიქრობდი. ეშვი არ მეპარებოდა, რომ მეხანძრე მაგარ ანკესზე იყო წამოგებული...

●

ყოველგვარ ზეიმებს ჭარხანა მერეე საამქროში მართავდა. საამქრო ჰქვიოდა, თორემ ჯერ კიდევ მოუთავებელი ვაგონივით გაგრძელებული უშველებელი შენობა გახლდათ. ისე, ლამაზად კი მოეწყოთ. უშნოდ შეთითხნული კედლები სულ ფერად-ფერადი ქალალდების გირლიანდებით იყო დამშვენებული. დეკორაციაული ყვავილებიც ბლომად მოეტანათ და დარბაზს პეწი და ლაზათი არ აკლდა. ყვავილები მომცრო მაგიდებს შორის ჩაერიგებინათ. მაგიდები ისე მოხერხებულად იდგა, რომ ორ საქმეს თავისუფლად მოაგვარებდი, ვისკისაც შესვამდი და არც ეტაკოდა გამოგრჩებოდა ყურადღებიდან. ეტაკოდა სულ ბოლოში იყო აღმართული, ცენტრალურ შესასვლელთან.

ბოსა, მე და ის ველკო ნეგატივი — პროფკავშირების ლიდერი, ერთ მოცეკეკნულ მაგიდასთან მოვთავსდით. მის სიგრძე-სიგანეს რას ვჩიოდით, სამმეხ-სამეხი კი დეტალია. დავსხდებიდით თუ არა, ორი კოზეა გოგონა მოგიდა. ბუტერბროდები მოგვიტანეს და ჭიქებიც აგვიტეს ვისკით. მე და ველკომ ვისკის ბრალია არ ვიცოდეთ, მაშინვე გამოვწურეთ. ბოსას არ დაუფლეია. ბუტერბროდს ჭამდა. იმ გოგონებმა კიდევ შეგვივსეს ჭიქები. ის იყო მეორე სადღეგრძელო უნდა გვეთქვა, საიდანღაც ეპარასკევა გამოტყვარა. ისევ ის, ახალი ჯინსის შარვალ-ხალათი ეცვა.

ჭიქა მივაწოდე, მაგრამ უარი მითხრა, სტუმარი მეალსო. ბეჭზე ხელი მოუწყალედ მომიცაცუნა და ხალხს შეერია. ხალხი კი ბლომად იყო. თვალისდახამხამებაში ყველა მაგიდა შეიავსო. ის კი არაფი, მგონი, ოთხი ახალიც შემოიტანეს.

ეტარაგზეზე ვიფეთ ვუნდი შემოვდა და ორი ლამაზი სიმღერა შემოგვაწია. მერე ის მხარ-ბეკეიანი ვაეეები ტანსურსტეტა გოგონებმა შეცვალეს. გოგონებმაც კარგად იმღერეს, თუ ძალიან ახზინი კაცი არ ივყვნი, წუნს ვერ დადებდით.

გოგონები სცენიდან გავიდნენ თუ არა, საცეკვაო დაუკრეს. ბოსამ მითხრა, ვიცეკვოთო, მაგრამ არ გავეწოლილვარ, იმ წუთში საკუთარ თავთან მარტო დარჩენა ჭკეფანარს მერჩია...

მოცეკვავეთა შორის ერთბაშად ნედელემ გამოჩნათა. ხელი ვიღაც ძალიან ლამაზი ქალიშვილისთვის ჩაეკეო. ის ლამაზმანი თეთრეტი წლისა მაინც იქნებოდა. გემოვნებით გაწყობილი ძალიან შავი კაბა ეცვა. კაბა კოქეტიშდე უწევდა და უხდებოდა კიდეც. თავი ზევით ჰქონდა აღმართული, პირდაპირ სახეში შეგაურეტდა ნედელეოს. თმა, როგორც ძაფი კოქზე, ისე ჰქონდა დახვეული თავზე დაკისებული დიდ ცისფერ რგოლზე. სწორედ ისე, კუბელმა გოგონებმა რომ იცინან.

ეს ვარცხნილობაც უხდებოდა. ყველაფერი უხდებოდა იმ ხედნიერ ვარსკვლავზე გაჩენილს.

ნედელეოს მაგრად ჩავეკონ ხელი. ისეთი ხახე ჰქონდა, ადამიანს ამქვეყნიური რომ აღარაფერი გაეგება და აღარც ესმის. ნედელეო მეცხრე ცაში ასულიყო და ზეიმოდან დაპატიჟებდა სამყაროს. ამ ბიეროვანი არსების ირგვლივ დათვივით მძიმედ დაბობოლდა. თუმცა აშკარად ეტყობოდა, ცდილობდა ღირსეული პარტნორი ყოფილიყო.

ნეგატივმა თავი ვეღარ შეიკავა და რაღაც დაუძახა. პარასკევამ გამოიხედა, მაგრამ ის ღიმილი მუდამ ტუჩებზე რომ ჰქონდა აკრული, ახლა ჩვენთვის დაეხსნა.

ნეგატივმა ახლა მე მომჭეარა ხახელოზე.

— ხედავ, რა გოგო გამოიუტეარა!

— მოეშვი ერთი, — ვუთხარი ველკოს და ვიცეკვეთ. ეშვი არ შეპარებოდა, ის ლამაზი ქალიშვილი პარიზელი კარლა იყო.

მეორედ რომ გავიხედე, ნედელეო ადარ ჩანდა. მოცეკვავეებს შეეროდა. იგი ხელაძგ-

მხოლოდ მაშინ შეეხნშნე, როცა ცეკვა შეწყდა. ნედდელკო მარტო იდგა. პარაზელი ქალაშვილი მის გვერდით აღარ ჩანდა. მეხანძრეს ზედა ორი ღილი ფეხნსა და გათფლიანებულ გულმკერდზე დიდ. უშველებელ ცხენისხოცის გულლგელ ისვამდა. ამ საქმეს რომ მორჩა, რადაც ხუსტურმა მოუთა და ეს ტარადის წინ რომ სამი მაგიდა იდგა, იმ მაგიდებთან მჯდარი ხაზოგადოება ფეხზე წამოუდგა. ხალხი ერთმანეთში ირია, იმ ამბავს, თუ რა ხდებოდა ეს ტარადასთან, ვერც თავი გიუუგე და ვერც ბოლო. ის კი დანანებე, რომ ის სამი მაგიდა მოსულმა ბიეშმა ჯერ ქოლეგებივით გაშალეს და გაიტანეს. კი არ გიტანეს, სადღაც უკანა რიგში ჩადგეს. თვალეფალი მოედანი რომ დარჩა, იმაზე პარასკევა დატრიალდა, ხალხი მისწი-მოსწია და მუსიკოსებს რაღაც უთხრა.

ბუტკუნა მუსიკოსებმა მხრები შეიფერთხეს, ახეთი საცეკვაო დაავეფვეუნეს, რომლის მაგვარი ჯერ არსად მსმენია.

ნედელკომ კიდევ მისწი-მოსწია ხალხი და რაღაც დაიძახა. უცაბ ისეთი სიჩუმე ჩამოვარდა, მაკარი მეხის გავარდნის მერე რომ იცის. ეს ტარადისაკენ გავიხედე. ვიწრო საფეხურებზე ნედლტი ქალი ეშვებოდა. ცისფერი რგოლი ისევ ეელავდა თავზე. შავი კაბა კი... უკვე აღარ ეცვა. კარლა შაშველი იყო. მხლოდ მკერდზე ეკეთა შავი ბრიალა აზდელი და ახეთე შავი ვიწრო ტრუსი ეცვა.

შაშველი ფეი ბეტონის იატაკს დაადგა თუ არა, მაშინვე ხელები გაშალა. კარლა ცეკვავდა, სოფრად ცეკვავდა. ეოტკა ტანი, ლამაზი კისერი, კიდურები, სხეულის ყველა ნაწ�nი მოძრაობდა. მოძრაობდა ჰარმონიულად, წინასწარ გამზადებული თარგის მიხედვით. ისე მომაჯადოვა ნუდისტის ცეკვამ, კინალამ ბოსას ეუთხარი: ასე მგონია ჩინეველ ლეკმს ვისმენ-მეთქი. ეს თუ არ გავაკეთე, მხლოდ იმიტომ, ბოსასაც არ ეცალა ჩემთვის.

მოელი ხუთი წუთი დარბაზი გარინდული მიჩერებოდა მოცეკვავე ნუდისტს. ეს იყო ძალზე დაძაბული და ნეტარებით სავსე ხუთი წუთი.

ცეკვა შეწყდა და ტაშის გრიალმა მეხივით გადაიარა.

ყოველ-ცამ თეფშს წამოაყარა ხელი. ამ თეფშმა თვალისდაბაბაბაბეაბეაბეაბ ყველა მაგიდას ჩამოუარა, ცვივოდა და ცვივოდა ზედ ასდინარიანები და ორმოცდაათდინარეანიანი, როგორც მაბხოვს, ხალეკმზე ხელი არავის გაუსვრია. არც ღირდა თავის გამოსარჩენად. ერთმა მარჯვე ემაწვილმა ეს ფული ერთიდან მოხაპა და მოცეკვავესთან მივიდა.

კარლა ახლა იმ პატარა საცეკვაო ადგილის ცენტრში იდგა. ხელებში ზევით აეიმართა და ხაზოგადოებას ეესალმებოდა. ფულიანი ყმაწვილი რომ მივიდა, მისკენ შებრუნდა. შებრუნდა, მაგრამ ხელი ფულისაკენ არ გაუწვდია, რაღაც უთხრა იმ ემაწვილს. ისიც აღარ დაფიქრებულა, შავი ბაზლედი ფრთხილად გამოსწია და დაუშვა ნული ფული მარცხენა ძეძეს ბუდეში. ბალეკვა. ქალიშვილი სწრაფად ამალლდა ფეხის თითებზე და ვაეის ლიოას მიწვდა.

ისევ გადაიქროლა ტაშმა.

სწორედ ამ დროს ადგნნებეულ ნედელკოს მოვკარი თვალი. მარჯვენა ხელს ბალეს კიბეში ატრიალებდა, თანაც ნუდისტი ქალისაკენ მიდიოდა. მერე ისიც დავინახე, ფუფის შეკერა რომ ამოცოცა გულისხვიბიდან. სწორედ ამ დროს კარლამაც შეამჩნია ნედელკო და გაუცინა. ჩვენმა მეხანძრემ აზდელის მარჯვენა ბუდე დაითარია და ფულის ის შეკერა შიგ ჩაჩერთა. კარლამ ორივე ხელი ნედელკოს თავზე მიხვია და ტუჩებში აკოცა.

ისევ გადაქუხა ტაშმა...

როცა პარასკევას ფაფარმოდებული თავი ისევ გამოჩნდა გაბრწყინებულ სახეებს შორის, გოცება ვეღარ დავფარე. იგი ინ ადამიანს ჰგავდა, ყველა სურვილი რომ აისრულა და ახლა ბრაჯ იყო სული მიქელაბრიელისათვის ჩაებარებინა. პარასკევა ბედნიერების ინ კკარცხლაბეზე იდგა, რომელზედაც ოშვიათად აცოცდება მოყვდგეი. ვერაფერს ამჩნევდა, ვერაფერს ხედავდა. ხედავდა მხლოდ კარლას და ის იყო მისთვის ყველაფერი.

მუსიკოსებმა ისევ დაიბერეს ლოყები და ნუდისტი ქალიც კვლავ დატრიალდა ინ ერთეულქნა მოეცალნენ. კარლა ახლა უფრო მეტი მონდომებითა და ენერგიაზით ცეკვავდა. მოიქნევნა, თითქოს ეს ცეკვა მისი სხეულის სილამაზესთან იყო რაღაცნაირად შერწყმული. თითქოს ეს გრაცია სხვას ანე არ მოეუხდებოდა, არ დაამშვენებდა. ეს ყველაფერი კარლასი გამხდდათ. მან შეკმნა და მასვე ეკუთვნოდა.

მერე ცეკვაც დაამთავრა და კვლავ წამოვიდა ტაში და ფულის სეტყვე. ნედელკო ისევ გაჩერა ადგნნებეულ ხალხს შორის და წინ დაუდგა მოეცეკვავეს. კარლამ გაუცინა. ნედელკომ ძეძეს აზდელში ფულის ჩაჩერთვა მოინდომა, ქალიშვილმა ხელი დაუჭირა. არაო, მეტი ალარ ჩაეტეეო და ვაეის ძლიერი მარჯვენა შავი ტრუსისაკენ წაიღო. ნედელკო დამორჩილდა და ფულის ის დასტა კარლას ტრუსში გაუჩინარდა.

ნუდისტი ქალი მესამედ გავიდა საცეკვაოდ.

მე ბოსას ვეუთხარი, პაერსე გავალ-მეთქი და ავდექი. ნეგატივმა თვალი გამიმეაოდა: ხად მიდიხარო? ხელით ვანიშნე, ახლავე მოვალ-მეთქი, უკან კი აღარ მივბრუნებულვარ. გემზე წავედი.

რეზაბ ჩაჩანიძე
მოთხრობები

მეორე დღეს ადრიან დილით წინა კომკის ხიდურზე ვიდექი, სულ ტრაპისკენ ვიყურებოდი. რვის ნახევარზე მუშებმა მოსვლა რომ იწყეს, დავრწმუნდი, ჩვენი პარასკევა დღეს ადარ მოვიდოდა და გული დამწყდა. თუ მოსახვლელი იყო, უკვე აქ უნდა ყოფილიყო.

არც მეორე დღეს გამოჩენილა და არც მის შემდეგ. პარასკევა მხოლოდ მეხუთე დღეს გამოცხადდა. ზლაზვნით ამოპკვა ირიბად დაკენტილ ტრაპს და იქვე მოაჯირთან დადგა. სახე მოწყენილი და გაფიორებული ჰქონდა. დაღლილი ჩანდა. სრულებითაც არ უხდებოდა ეს მეტამორფოზა.

— ნედელკო! — დავუძახე მე და ხელიც დავუქნიე.

გამომხედა. გაღიმებაც სცადა, მაგრამ არ გამოუვიდა, რადაც უშნოდ დაიქუანა.

რკინის კიბეს ჩავყევი, წინ შევეგებე.

— ერთი ეს მითხარი, სად დაიკარგე, ძმობილო? უშენოდ მოგვწყენდა. ალბათ მანქანა გამოიყვანე და დაახრიგინებ, მიტომაც გაუჩარნარდი!

ნედელკომ ხელი ჩაიქნია.

— არ გამომიყვანია.

— რატომ? რაღას უცდი?

— ფული არა მაქვს.

— ხომ გკონდა?

იდაყვით მოაჯირს დაეყრდნო.

— მჭონდა, მაგრამ დაიხარჯა. იმ კახპამ წაიღო.

— რაო? — გავიკვირვე მე.

— კარლამ გამაძრო ტკივი. ის რომ არ გამოჩენილიყო, ახლა მანქანა მეყოლებოდა. ფული წამართვა და მეორე დღესვე გაიქცა. პირველი რეისის თვითმფრინავს გაჰყვა.

ნედელკომ თითები დაატაკუნა.

— სულ წაიღო?

— ჰო, სულ. ათი დინარიც კი არ დამრჩენია. კარგი ოინი მოყო. დილით მივედი და მითხრეს, პარიზს გაფრინდო.

— კუნძულზე მიხვედი?

— ჰო, აბა სად!

— მერე შეგიშვეს?

— იმე შემომეხვიენ ის ტატველი ხელიკები, თავი ფუტკრის სკაში მეგონა.

ხელი მკლავზე მოკვიდე.

— გულწრფელად მითხარი, გიყვარდა კარლა? ნაღვლიანად შემომხედა, შეკამჩნიე თვალები როგორ აუწყლიანდა.

— ძალიან, კერ არავინ მყვარებია... ის პირველი იყო... უცბად კი გაქრა... სიზმარივით გაქრა... გული იმაზე მწყდება, რომ გამაცურა. მე კი მეგონა, მასაც მოვეწონე. ცუდი ყოფილა სიყვარული...

შებრუნდა და ძუნძულით წავიდა.

ნეგრიტას სიკვდილი

ჰემინგუეი წითელი ხის განიერ საწოლში ესვენა და დიდ ბუმბულა ბალიშებზე ზურგიყურდნობილი ყდაშემოკეთებილ წიგნში იყურებოდა. წიგნს კი კითხულობდა, მაგრამ ცალი თვალი ანცი მეძეებრივით დარბაზში გამგავლი ღია კარისაკენ გაურბოდა. კარი ძალზე მაღალი და ფართო იყო. ახლა მოფლიდე მოეშვილაპათ და იმ უშველელელ დარბაზში, რაც რომ ხდებოდა, როგორც სცენაზე ისე ჩანდა. თუმცა ჰემინგუეი იმ დარბაზში ახლა მხოლოდ ყავიხფერ, უკვე ყავლგასულ დივანს ხედავდა, დივანი ერუ კედლის მხარეს იდგა ფანჯრების პირდაპირ და ბალიდან შემოკრილი ნიავი ჭარბორბალას სწორედ მის მუსანდარაზე აბრუნებდა.

ამ ძველ დივანზე ნეგრიტა იწვა. ნამგალეთვინ მოკაკვულს კოხტა თავი რბილ ტკაცზე დაედო, სველი თვალებით ჰემინგუეისაკენ იყურებოდა.

მოხუცი ჯერ კიდევ დილით მიხვდა, რომ ნეგრიტას საქმე მთლად კარგად არ იყო.

ხისხამზე არმანდომ მოაკითხა, არმანდომ თავისი ჩასუქებული ჯოხით სენ ფუუგოდან სანამ სან-ფრანცისკო დე პაულოში, ჩამოჭუნდებოდა, ბარე ორი სამოყვრო გზა გამოეკლო. თვითონ კიდევ ჰა და ჰა, კაცად კიდევ ვარგოდა, მაგრამ იმ დამრგვალებული ჯორიხა რა მოგახსენონ, უკანასკნელი ტერასი რომ ამოვლო, კოიდარში გაგორდა და კინაღამ თქვენი ჭირი წაიღო.

არმანდოს ადრიანი ვიზიტის მიზეზი მხოლოდ ის გახლდათ, რომ სიფთაზე ადრიანი სმალთვეზა გაბაკერა, ოფიერა, ამ ნომბითით ჰემინგუეის გავახარებო. მთელი ეზა ენენებით გამოვლო. ჰავანაში რომ მოვიდა, მხოლოდ მაშინ შეიხვენენ, შესვენებინ მერე ამოპკვა სან-ფრანცისკო დე პაულოს ზამბარასაზვეთ დახვეულ ტერასებს.

ჰემინგუეი თავის საწოლ ოთახში ისვენებდა. დიდ დარბაზში არმანდო რომ შემოვიდა და ნეგრიტას კრინტიც არ დაუძრავს, მაშინვე მიხვდა, მისი ერთგული მეგობრის წისქვილზე წყალი ხიდანაც ასხამდა.

ჰემინგუეიმ ის ხმალთვეზა მაშინვე კოხამორში „ლა ტერასს" რესტორანში ადერინა კარგად რომ შეეძრაწვათ.

თეეზი თავად არმანდომ წაიღო. ოღონდ

ჯორით არ წასულა. ჯორი ახლა ლინდა, ნერონი და ბელანკა რომ ასვენია, იქ ეგდო და მუეუზალიეიდ შავი მეგინინე პაპლო ბარკალში შვიდ დუმინ ნემსს უყრიდა. ის შავი მეგინინე უკელფეიის აკეთებდა ჯორი რომ ამ ქვეყნისაკენ შემოებრუნებინა. თავად ჯორს ცოტაღა აკლდა, ფეხი გაეფშვა. გრძელი ხაოიანი ენა გადმოეგდო და ძლივსდა სუნთქავდა.

არმანდოს ზურგზე ჰქონდა მოგდებული ის უშველებელი ხმალთეფეზა. შუბლზე ოფლი წყაროს წყალივით მოწ�ყარებდა. აუზს რომ კიუნურრდა, შავმა პაპლომ შვიდ დუმინინა ნემსი ჯორის უკანასკნელან ისე ამოადო, თითქოს მაჩეტე ამოეღოს გამხმარი ტკაციის ნაკრისფერი ჭარკაშიდან. მხრებში მოკაკულ გაკავთებულ არმანდოს გახედა და მარცხენა თვალი ჩაუკრა. ძალიანაც რომ მოენდომებინა, მარჯვენას მაინც ვერ ჩაუკრავდა. არმანდოს ერთადერთი თვალი ჰქონდა — ისიც მარცხენა. მეორე თვალი ჰემინგუეიისთან ერთად ფფრინან ხმალთეფეზას რომ დასდევდა, მაშინ დაკარგა. პაპლო ნინჩის დასამაგრებელ ანკაშაზე დაეცა და ის უიღბლო თვალი ნავში ჩენრიდან გამოსრიალებული წაბლივით ჩავარდა.

კაცმა რომ თქვას, შავ მეგინინეს დიდად არც უნაღვლია ეს ამბავი. აბა მის ადგილზე სხვა რომ ყოფილიყო, ქვეყანას დაკქეკავდა. მეორე თვალი დიდად მაინც არ ჭირდებოდა. სამეარო მისთვის თავლაში იწუებოდა და ჰქვე თავდებოდა. ჯორისა და ცხენის უკანასკნელ ეკ ცალი თვალითაც კარგად არჩევდა.

სიცოცხლეში ერთხელ სცადა ამ ადგილიდან ცხენის გამოყოფა მისთვის რომ მიეზომათ და მაშინაც ცალი თვალი გამოეთხარა. აბა ბიკი ხარ და მეორედ სცადე კოკის გაგორება, არ ყდება ალბუზე და ეკაა...

ჰოდა, ამ პაპლოს ჩაუკია ახლა ერთადერდი თვალი, არმანდოს აუზს რომ გაუსწორდა და ნერონის, ლინდასა და ბელანკას საფლავს ზედ მიადგა.

უბრალო სასაფლაო იყო. სასოფლოთან თოვლივით თეთრი ქვა იდო და მეტი არაფერი. ქვაზე კი მხოლოდ სახელები ეწერა: ნერონი, ლინდა, ბელანკა. ამ მწერი ჯარწერისათვის დამადების თარიღი, წუთისოფლიდან წაბრძანების ჟამი და სხვა გულისამაჩუუებელი სიტყვები რომ მიეწერათ, თავში აზრადაც არავის მოსვლია.

ეს იყო და ეს: ნერონი, ლინდა, ბელანკა...

ვრილი თევზის მოქნილი ტანის ქვეშ მოდუნულნარა არმანდოს, თავი ძლივს გადაეკნია. პაპლოს გაუღიმა და თავისი გზა გაავრძელა.

ეს ყველაფერი დილით მოხდა, როცა იანვრის ცხელი მზის სხივები მანგოს ფოთლებს შორის ჯერ კიდევ არ იყო გამომძვრალი.

ჰემინგფეი რბილ ბალიშზე ზურგით მოწოლილიყო და წიგნს კითხულობდა. თანაც ცალი თვალი ნეგრატასაკენ ეჭირა, მერე ჰემინგუეიმ წიგნი ტუმბოზე დადო, წამოდგა და ლუარჯად დაარიდაფები ფეხი ფლოსტებში გაუყარა. მარჯვენა ხელის ნანგენებელი და ცერა თითით ატლასის ხალათი აიპირა, მაგრამ არ მოუხსამს, სულ უკანასკნელ წუთს გადაიფეჭრა და იქვე მიაგდო, განიერ ტუმბოზე. იმ ფართო კარში ნელა, ფეხისთვევით გაიარა. ისე გაიარა, რომ ნეგრატასაკენ არც კი მიუხედავს. ნეგრატამ კი ახრა პატარა კოზტა თავი და ნაღლვანინ მზრარა პატრონს გააყოლა.

ჰემინგფეი ბიბნინის ფიტულთან მივიდა. ეს უშველებელი ფიტული ფანჯრის ბხრეს იდგა დარბაზის ცენტრში. სანამ იმ ბიზონს წაავცევდა, ჰემინგუეიმ ერთი კეკრა იწანწალა სავნეში. მერე შეხედა და წესიც აუკო.

ხელი კედზე დაადო ნანადირევს და ირიბად ნეგრატასაკენ გაიხედა. ნეგრატა ისევ ისე მოკაკუნი იწვა და წესერაშდგარი თვალებით ჰემინგუეის უყურებდა. ყურება დაცქვეტილი ჰქონდა და თავიც ოდნავ შეემართა. ძმინდა სუნთქავდა.

ჰემინგუეიმ ახლა ყრუ კედელს გახედა. კედელზე ერთმანეთის მიყოლებით ანტილოპას გამომხმარი სამი თავი ეკიდა. შუაში, სპპატიო ადგილას, დიდი ანტილოპა გნუს თავი ჩანდა. ბეურღვივთ დალარული რქები კიპარისივით აღემართა. ეს ფიტული ყველაზე უფრო მოსწონდა მოხუცს და დიდხანს უყურა. როცა მოიბეზრდა, დინჯი, ფიქრიანი თვალებით სხვა კედლებს შემოყარა. იქაც სულ ანტილოპა იყო. ყველგან ანტილოპას უდაბნოს ქვიშისფერი გამომხმარი თავი ეკიდა. ოღონდ სხვადასხვა ჯიშის ცხოველები გასდლდეთ, რქებიც განსხვავებული ჰქონდათ.

ჰემინგუეი მწიფე მაუვალივით შავი ბიზონის ფიტულს მოშორდა და წიგნებიან თეთრი კარადისაკენ გადაინაცვლა, თანაც შეფარვით ნეგრატასაკენ იყურებოდა. მერე მეორე კარადას მიადგა. ისიც თეთრი იყო. ხელი დამტვერილ ძველ წიგნებში მოაფთრა.

უცბად რადაც გაახსენდა და ისევ ხაინენბლისაკენ წავიდა. ხაინენბელმანი არ შერერებულა. სწრაფად გაიარა და მეორე კარით მომცრო დარბაზში გავიდა. მაღლი მასიური კედლები აქაც ანტილოპას ფიტულებით იყო დამძიმებული.

მომცრო დარბაზიდან დასალი კარი საპირფარეშოს მხარეს გადიოდა. ერთი დასალი წიგნების კარადა საპირფარეშოშიც იდგა. ყველა თარო ულამაზესძღვილი წიგნებით იყო დაძეძგილი.

ჰემინგუეი საპირფარეშოში შეეიდა და კარადასთან შეჩერდა. ზედა თაროზე უდიერად მიგდებული თხელი წიგნი აიღო და მაშინვე

როდამ ჩარანიძე
მოუთხრობები

ბედუფერული. წიგნი ვიეთან ერთი ხროვის ფაფერაკიან ცხოვრებაზე იყო დაწერილი. ჰემინგუეის უყვარდა ამ ბედან მოძებნილი ცხოველთა ანავალ-დანავალში გაჭირტეტა.

საპირფარეშოდან ისე გამოვიდა, წიგნისათვის თვალი არ მოუშორებია. მერე დარბაზში სწრაფად გაბედო და ისევ დიდ დარბაზში დაბრუნდა. თვითონ სავარძელი უხმაუროდ გამოიჩარა, ჩაჯდა და ის წიგნი მუხლისთავებზე დაიდო.

ეროუმეა სწორედ ახლა იგრძნო, რომ ცხელოდა. მექსიკის ყურეში თუმცა ჩრდილოეთის ქარი ბორგავდა, მაგრამ მაინც ცხელოდა. უკვე სული ეხუთებოდა და გადაწყვეტა, ბალში ჩასულიყო. ბაღი ტერასებს გასდევდა და გარს ულელად დიდ ეროსანრთელიან ხანლს. შარავალი დინჯად ჩაიცვა. მხრებზე უხეში ქსოვილის ხალათი მოიგდო და კარისაკენ წავიდა.

ეკარი რომ გამოალო და ეიეანზე გავიდა, ზღაპარი მოხვდა, ისეთი იგრძნო. ხელა-გაიარა. ეიეანი გარს ულელად ეფინა. ეროუმეა ფანჯრებიან მხარეს. სწორედ საპირფარეშოს ფანჯრების პარალელურ, შენოსან მაღალი კოშკი ჩქარად მიდგომოდა. კოშკიდან მოელი ბავშვნი ხელისგულოვანი ჩანდა. კანტორლოშის ლამაზი შენობა და სანტა მარიას ტაძარი, კოხანური და სანაპიროს მაღალი შენობები. აქედან „ლა ტერასას" რესტორანიც ჩანდა. განიერ უბეში ეკ ოკეანის ბორის მიეფეტელი „ლა ტერასა"...

ჰემინგუეის უყვარდა კოშკის ქონგურზე გადმოდგომა. გასაბაფურებელი დილით და საღამოთი. ზოგჯერ თეორ ხელმზე ჩამოძვრები მაცდურად ბალი ზეგ ქონგურზე წამოპარვია.

ახლა ჭეშმარიტი კოშკი არ შესულა. კოშკს გვერდი ეუარა და აუწია მხარეს მოკირწყლული ბილიკზე გადავიდა ნელა მდგომიდა. ქოქოსის ალეწილის ხეივანში რომ შეედგა, ხაფოფს ახედა. ჭერ კიდე ლურჯები ეკი. შემოფოსელეთი. მოწკეკეულად ან ლარდა, წყვნიე უყავრთი ეკნეპოდა. ისე კი უყვარდა ეოქოსი.

ეაუთანა ალლის რომ მიეიდა, ნერონის, რიდან ეა ბლიკეას ხაფლავეებს უკან ალმაზე გამოშვალი ჩარჩოდ ჯარი შენიშნა. არ ეხიამოვნა. და თვალებიან ალმენ მოძებნა. თუმცა ისიც იცოდა, ალბელ. რომ ასე ადვილად ვერ ამოვიტანდა. ეროუმეაფერ. რიდა ამ შავ მეკინიბეს მოიკითხავდა, ჭეკეესის თავში რომ ეგოსა, ან, სულ ბოლოს. ალმინდენდოდა, ანდა ხალითოდ ეჩინარნინა. ქუდი გადაეფარებოდა.

ისევ ალმეკების ხეივანს ფაუეეა და ბეშეარ-ბეე ეარ ეეშეერებულა. რკინის ეშვეელებელი ბეშეკრის ბეერდეთ მისი ინაბეა შენიშნა და დადგა. ჭეეეეს ეეეე მოეთრიალი კოხამრიდან. ალი ადგილ ეეან ალმანდეოსთან ერთად ანგელოზიდ იცეარა. ამ, ის დაეკეეეველი ბუბუის შესახეეეე

უკარებია. ჩიბუხი საგულდაგულოდ რომ გამოტაცა და გვარიანი ცეცხლი გააჩაღა, ბლოკნოტში მის მერე ჩაიხედა.

ბინა მივიდა, ცხვირწინ ნორჩილად დაეკუნქა.

—ერენსტ, მზათაა, მოგართვათ?

ჰემინგუეიმ ქვემოდან ცხვირი ღიმილით ახედა.

გამხმარი, გაწელიკული, მუგუზლისავით შავი ბინა მოწყენილი იყურებოდა.

— ჰო, მომიტანე. მუცელს ნაკერი იყოს.

— ცოტა ბრანჯიც ხომ არ მოვაყარო?

ჰემინგუეიმ შაშინე არ უპასუხა, დაფიქრდა. მერე ჩიბუხი პირიდან გამოიღო.

— მოაყარე. მხოლოდ ბევრი არა.

— ცოტას მოვაყრი.

ბინა წავიდა. ჰემინგუეიმ თავი ბლოკნოტში ჩარგო. არ წერდა, ჩიბუხს აბოლებდა და ცარიელ გვერდებს ჩაჰყურებდა. ფანქარი მერე ამოიღო, უფრო გვიან და პრიალა ფურცელზე აწერინაბა.

იმ ამერიკელებმა, მაგიდას რომ უსხდნენ, ცარიელ გამოხედეს — ორი ქალი იყო და ორიც კაცი; მხოლოდ ქალებმა გამოხედეს. კაცებს ყურიც არ გაუპარტყუნებიათ:

ტატო რომ გამოჩნდა, ჰემინგუეი უკვე აზარტში იყო. სწორედ ამიტომ ტატო ახლოს არ გაჭკერბია, შორიდან უთვალთვალებდა. ტატო მხოლოდ მაშინ მიეიდა მაგიდასთან, ბინამ პუნშით სავსე ტოლჩა მოხუცს ცხვირწინ რომ დაუდგა.

პუნში მთლად თეთრი იყო. ახლიდან დაყრილი თოვლივით ქათქათა. თავათ ბინა უმზადებდა ჰემინგუეის ასეთ პუნშს.

ჰემინგუეიმ ტოლჩა მაშინვე აიღო. ბინასაკენ არც კი გაუხედია, ისე აიღო მარცხენა ხელით და პუნში მოსვა. ბლომად მოსვა; სწორედ ამ დროს ტატომ სკამი უხმაუროდ გამოაჭიჩა და ჰემინგუეის წინ დაჯდა.

— მოხვედი? თქვა ჰემინგუეიმ.

— ჰო, დავიღალე კი...

— დაჯექი, პუნში დალიე.

ბინამ მაგიდაზე თეფშები დააწყო.

— ერთი პუნში ჩემთვის, — უთხრა ტატომ.

ბინამ თავი დაკნინა, გაიღიმა და წავიდა.

— სამეფო სკუმბრიის დიდ ქარავანს წავაწყდით. პირდაპირ ჭდელთა იყო. შიგადაშიგ თინუნიც ერია. თითო, სულ ცოტა, ორასი კილო მაინც იქნებოდა.

ჰემინგუეიმ ბლოკნოტი მარჯვენა ხელით გვერდზე გააცოცა და მაგიდაზე გადმოწვა.

— მერე?

— ათი თუ თორმეტი სკუმბრია ამოვაგდეთ. თინუნი მხოლოდ ერთი გავბაწრეთ.

— მართლა?

— ჰო, ძალიან კი დავიღალეთ. ბაგამიდან ქარი უბერავდა და მთლად გავილუმპეთ.

ჰემინგუეი მაგიდასთან გასწორდა. მერე ბინამ რომ თეფშიანი თეფში დადო, მაგიდაზე, ის თეფში ახლოს მოიცოცა. ჩიბუხი პირიდან გამოიღო და სათეფრფლეზე დადო. ტანსაცმელი აიღო, მაგრამ სანამ ქაბაზ შეუდგებოდა, ტატოს გაგება.

— ბანიბალი და ხოსე უნდა მომიძებნო, აუცილებელდ უნდა მომიფვანო. ისეთი საქმეა, უმჯობესად იოლას ვერ წავალ.

— ბანიბალი და ხოსე სად ვიპოვო. იმათი ხუტკუტის ამბავი ხომ იცი, სანტა იაგოში წავიდნენ კარნავალზე. როდის ჩამოწანწალდებიან, ღმერთმა ფუნის.

— დეპეშა გაუგზავნე.

— სხვა არ გამოდგება?

— არა, იმათ გარდა სხვა არავინ ივარგებს. იახტა უნდა შეეკეთებინონ. მე, შენ და არმანდო სამეფო სკუმბრიის დასაჭერად წავალთ.

— კარგი საქმეა. აქედან პირდაპირ ბანიბალის ცოლთან წავალ, მისაბართის ავიღებ და დეპეშას გავუგზავნი. ისე კი, დიდი იმედი არა მაქვს ტერეზამ ბანიბალის ასავალ-დასავალი იცოდეს. ხომ ვიცი, რაც ოხერია. ახლა ალბათ კახპებთან აგდია და ცოლი სულაც ფეხებზე ჰკიდია.

— ფული აქვს?

— ჰო, ცოტა ითოა... ამერიკელები ჰყავდა საოჯახოდ და იმათ მისცეს.

ჰემინგუეიმ ლუკმა გადაყლაპა. მერე პუნშიც დაყოლა და წინა ფანჯარაში გაიხედა.

— ამინდი ფუჭდება.

— ღამით ისე უბერავდა ოკეანის წყალი სანაპიროზე გადმოვიდა.

ჰემინგუეიმ მზერა ფანჯარას მოაშორა და თვალი ტატოს გაუსწორა.

— თუ ბანიბალს ამ დოლარი მაინც დარჩა, სანტა იაგოდან ზარბაზნითაც ვერ გამოაგდებ.

— ხოსესაც გავუგზავნი დეპეშას. ის უფრო დამჯერეა.

მისწერე, მოხუცი გეძახის-თქო.

ჰემინგუეიმ ცარიელი თეფშიც გააცოცა, ჩიბუხი აიღო, კბილებს შორის გაიჩარა და ბლოკნოტი ნელა დაკეცა.

— დღესვე გავაგზავნი დეპეშას.

ჰემინგუეი ადგა. ბლოკნოტი შარვლის უკანა ჯანიერ ჯიბეში ჩაჩურთა, იმ ამერიკელებს ცარიელ გაბეული და ტატოს თვალი ჩაუკრა.

— მიდიხარ? ჭკუიხა ტატომ.

— ჰო, მივდივარ. ბანიბალსა და ხოსეს ველოდები...

ტატო და ბინა კარამდე მიჰყვნენ. კარი გაღებულ და მერე თვალი გააღევნეს როგორ გავიდა მოხუცი ვიწრო ქუჩაში. ერთ წუთს ბეტონის ტლანქ ბოძთან შედგა. ასანთი ამოიღო და განელებულ ჩიბუხს ისევ მოუკიდა. მე-

რე ცას გაბედა, ხელი ჩაიქნია და სან-ფრანცის-კო დე პაოლოსაკენ მიმავალ გზას დაადგა.

ბონა და ტატო იქვე დარჩნენ. კართან იდგნენ და შეიმარზზე გამართულად მიმავალ მოხუცს გაჰყურებდნენ. როცა ჰემინგუეის არშინივით გაშლილი მხრები შენობებს შორის გაქრა, რესტორანში მაშინ შებრუნდნენ.

ტერასები რომ ათთვა, მოხუცი მთლად ოფლად იყო გაფარეული, ხენეშოდა. ეს ბოლო დროს ემართებოდა ასე. ადრე არ უჭირდა ზანგის თმასავით დაბურული ამ გზის ამოკაკება. უწინ ისე ამოვიდოდა, ერთსაც არ შეისვენებდა.

პაბლომ დაბალი, თეთრი რბილი სკამი დაუდგა.

ჰემინგუეი დაჯდა და მაშინვე ფეხები მეტრის სიგრძეზე გაშალა.

— ერნესტ, ნენრიტა მოკვდა, — თქვა პაბლომ და ჰემინგუეის ხმა არ გაუღია, ბოძებივით გაშვერილ ფეხებს მიჩერებოდა.

— ნემსი კი გავუკეთე, ორჯერ გავუკეთე, მაგრამ მაინც ვერ ვუშველე. ძალიან ბებერი იყო. ოდესმე ხომ უნდა მომკვდარიყო. არ უწყალია, ისე გაფშია ფეხები...

ჰემინგუეიმ ხალათის ჯიბიდან ჩიბუხი ამოიღო. აუჩქარებლად დატენა. სანამ ცეცხლს მოუკიდებდა, პაბლოს ცერად გახედა.

— კუბო გააკეთებინე, ბლანკას გვერდით დავასაფლაოთ.

— თუ ნერონის გვერდით?

— არა, ბლანკას გვერდით, ნერონი არ უყვარდა ნენრიტას.

— კარგი, საფლავს გავჭრი და კუბოსაც გაკეთებინებ.

პაბლო წაჩლახუნდა. პირველი ტერასი რომ ჩაათავა, ჰემინგუეიმ დაუყვირა:

— პაბლო, მასალა მოამზადე, კუბოს მე თვითონ შეკეთდავ!

პაბლო გამხმარ პალმასთან იდგა და პატრონს მორჩილი თვალებით შეჰყურებდა. მოეჩვენა, თითქოს ჰემინგუეის ხმა გაგებზარა. ორი ნაბიჯი წინ გადმოდგა და თავი დაიქნია. მერე შებრუნდა და გზა გაგრძელა.

მოხუცი დარბაზში რომ შევიდა, დივანზე საცოდავად მოკრუნჩხული ნენრიტა დაინახა. ზურგზე ბალანი აქერცლოდა და ისეთი ლამაზი ალარ იყო, როგორც ადრე, კენიაში რომ იპოვა ჰემინგუეიმ. ახლა ერთი გაწლიკული ბალღლის მძორი იყო და მეტი არაფერი.

ჰემინგუეი დივანთან მივიდა, მოიხარა და ნენრიტას აქერცლილ ზურგზე ხელი გადაუსვა. შემაზარზენი სიცივე იგრძნო და ტანში გაცრა. როცა გაიმართა, მიხვდა, რომ რაღაც სასწაულთან, უცბად დაბნელდა. დივანზე მოგდებული ნენრიტა ახლა, აჩრდილივით ჩანდა. ირგვლივ ყველაფერი გარინდებულიყო. მხოლოდ შორიდან ისმოდა ქვაზე დაცემული ნიჩბის ხმაური. ეს პაბლო გაბლდათ. მუგუზალივით შავი პაბლო, ახლა რომ გულმოდგინედ თხრიდა ბლანკას ნენრიტას თბილ საფლავს.

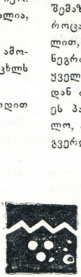

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სვანური ჩანახატები

მაღალ ლოდზე დევის მიერ შეგდებული
წვეტიანი ქვა!
ეს თუ ქვაა, თვითონ ქვაზე
რაღა უნდა ვთქვა?
და ამ ქვაზე ამოსული ნაძვი —
საუკუნის სილამაზის განძი.

იმ თოვლიან მთაზე დამსვა

იმ თოვლიან მთაზე დამსვა,
ცივზე ცივი წყარო მასვა —
კლდის მარილი მალოკინა
არჩვივით...
მერე მომკლა,
აღარაფერს არ ვჩივი!

თუ მე ცხენზე ვერ შევჯექი

ღმერთო,
ეს ტყე ნუ მანახო
უკაცოდ და უნადიროდ.
თუ მე ცხენზე ვერ შევჯექი,
შენ რას გერჩი, უნაგირო?
ამ მთებივით ვდუმვარ,
ჰოდა,
სევდა მიპყრობს უნაპირო.

ვმღერით „ჰირანგულას“

მთები, როგორც დევები,
წვანან, მინაბულან,
ვმღერით სვენებ-სვენებით
სვანურ „მირანგულას“.
სალამს მოვახსენებდით
თეთნულდსა და უშბას.

ნელა მოაბაკუნებენ
ფეხებმოკლე ცხენები:
— ო-რე, რაშა, ჩემო რაშო!
— ხოჩა შუკუ ჯარ!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

როდის უნდა გადახვიდე
შენ ამ მთების ჯარს?
ნელა მოაბაკუნებენ
ფეხებმოკლე ცხენები:
— ო-რა რაშა, ჩემო რაშო!
— ხოჩა შუკუ ჯარ!

რამდენს ძუძუ აწოვეს

რამდენს ძუძუ აწოვეს,
კლდით ულესეს რქები...
მერე?
მაინც დატოვეს,
შორს დაიდეს გზები
და იმ რქებით მინდვრებს ხნავენ,
მთებს კი, მთებად ინახავენ...

მ ა ჩ უ ბ ი

— გაჩუმდით!
გამოჩნდა მაჩუბი.
გადავიქეცით მზერად.
ჰატარა სვანი, ბაჩუკი,
მოაფრიალებს ჰერანგს.
შეითამაშა ქარმა
ბუმბერაზების მხარის.
ეზო გადმოვლო სვანმა,
ღია დატოვა კარი...
მაჩუბი!
ძველი მაჩუბი!
და ჩაუქრობი კერა.
მივედით.
სვანმა გვაჩუქა
მკაცრი, სვანური მზერა.

ამღერებს ძველი ქნარი
ახალი ლექსის ბუკარებს
და თბილზე თბილი ქარი
ეჯაჯგურება კარებს...

სვანეთს მიველ

სვანეთს მიველ, თვალი ეკიდე
კოშკთა მაღალ დუშაყებს.
სვანეთს მიველ, ვერ წამოველ,
მთებმა დამატუსაღეს!

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

რევაზ მიშველაძე

ექიმი

ნოველეტი

შუადღეა. ჩრდილო-დასავლეთის მხრიდან სუნთქვისშემკვრელი ცხელი ქარბორბალი უბერავს.

ქუჩაში კაცის ჭაჭანება არ არის.

ბაღსშიც დოლის ყურის წამდები ბაგაბუგი, რაც ქუთაისის ქარხანებს კიდევე უფრო აუტანელს ხდის.

შუადღის სიჩუმეში დოლის ხმა ისე მკაფიოდ ისმის, რომ ვერც გააწრეს და ვერც დიმადღეში. დოლი ეურისსირში უბრაგუნებს №3 სპალ-ალო ბიბლიოთეკის მეთხვილეებს და „სპურის“ მინერალური წყლების კიოსკის მომმპარებლებს, სახლზაღვეული აგენტები და გამწვანების ტრესტის უდანაშაულო მუშაკებსაც. ეს უკანასკნელნი ეურში თითებს იცობენ და კიდევე კარი, რომ ერთმანეთსაც ვერ აგებინებენ, თორემ, ტუჩების ცმაცუნზე ეტყობათ, მთლად ხანიაშვნო სიტყვებს არ უნდა ამბობდნენ ჯიუტი მედოლის მისამართით, რომელსაც ამ გაგანია სიცხეში ხელოვნებისათვის თავი გადაუფეთ და ნინოშვილის ქუჩის მცხოვრებთა ერთსულოვანი პროტესტის მიუხედავად, დოლზე სოფლ-ეონცერტს ამუშავებს.

ივანეზე მაღალი, გრძელფრესერა ექიმი ალექსანდრე გოპრონიძე ნიფხავ-პერანგის ამარა გამოვიდა და მოაჯირს გადაეურდნო.

— გურამ!

დოლის ხმა არ შემწყდარა.

— გურამ! არ გესმის შენ?! — რაც შეეძლო ეყვირა ექიმმა, მაგრამ თავისი საქმით გართულ მედოლეს მაინც რომ ვერ შეასმინა გაგებინებს უფრო ეფექტურ საშუალებას მიმართა; ფატკის საწმენდი ჯოხი აიღო, რიკულებში გაიძვრინა და ივინის ბოძს მიუკაკუნა.

დოლის ხმა მიწყდა და პირველი სართულიდან თმაშეთხელებული თავი გამოჩნდა.

— რა იყო? — იკითხა დოლზე დაკრის მომავალმა ვირტუოზმა და მამას უსალისოდ ამოჩემდა.

— დაისვენე ცოტა. ალარა ვართ მეტი. შეკუწუხდით!

— რამ შეგაწუხა? — თითქოს ამ საკვედურით პირველად მიმართავენო, ხმის დანაზებით, აშკარად დაცინვით იკითხა გურამ გოპრონიძეს და რაკი ექიმს ქვემოდან ცოტა უხერხულად შეჰყურებდა (თანაც სინათლე თვალებს სჭრიდა,) თვალები დახუმა და პირი გააღო. ლითონის კბილები მაშინ მოდაში იყო და გურამისაც პირი სავსე ჰქონდა კეთილშობილი ლითონით. იმის მიხედვით, თუ რა ეკონომიური გასაკანი მისცემოდა ამა თუ იმ პერიოდში, მიმდგარიყო მედოლე და ოქროსა და ვერცხლის კბილები ჩაეცინებინა. ახლა ზემოდან მზე რომ ანათებდა, გურამის ღია ხახა არაჩვეულებრივ ბრეწვიალს გამოსცემდა და ალექსანდრე გობრონიძემ გაიფიქრა — ამ კბილების პატრონი ხელის დაკარის კაცსო?

— რამ შეგაწუხა და ამ გაუთავებელმა ბრაგუნამ, შვილო. ჯერ დაგვხოცე მე და დედაშენი და მერე უბრახუნე რამდენიც გინდა, მაგ უკაკრონოს.

გურამს გაეცინა.

— კი მარა, ვინც კარგად უკრავს, მამაჩემო, რავა ფიქრობ შენ, იმას არ უყვდა დედ-მამა და მეზობლები?

— რა ვიცი მე?

— მე ვიცი. ტუენი არავინ დადის დოლის დასაკრავად. ახე სახლში აქვს ნასწავლი სუყველას. პატარა ქე უნდა მოითმინოთ.

— რა მეკითმინოთ, ბიჭო. რას ეძახი პატარას შენ. ან რა მკლავები გიძღეს, არ ილლება ქე მაინც? ამოუწუწდა პატარანი, ვინც შენ დოლი შეგაკვარა და ამოჩამადო კაცი.

— კაი დაკრული რომ ძაან მოგწონთ და ქეიფი რომ ქე გიყვართ სუყველაზე? დოლზე დაკვრა კი არ ეხიზმრებათ ლმე. ახე წვალობდა და ახე სწავლობს ყველა მედოლე.

ალექსანდრეს გაეხარდა. ცოტა ხანს იქნება კამათში ავიყოლიოთო და დავასვენო მთელი ქუჩაო, მაგრამ ღრმად ცდებოდა.

— სწავლას ვინ გიშლის, მარა შენ იმნაირ ინსტრუმენტთან გაკვს საქმე, რომ მარტო ჩვენ რომ ვწუხდებოდეთ, ჯანდაბას, მთელ ქუჩას აუვნებ ფეხზე. ვიცი ნალდად: ამოტრიალებული იქნება ახლა სახფლავში ბაბუაშენი ამდენი გინებით შენი დატოვებისათვის.

— როდის ვიშუშაო, მითხარი, მატონო, ჩემს თავზე? — გულწრფელად იკითხა გურამმა — დილას ხალხს ძინავს — შეგაგინებენო, შუადღეს ხალხს ძინავს — შეგაგინებენო, საღამოს ხალხი იძინებს — შეგაგინებენო. რა მომენტები შევუჭრნო, მითხარი. მაგინონ და იყვნენ. აკარდეონის პროფესორს არ ჯობია დოლის ხმა?

— მერე. რა შედეგათია ჩვენთვის? — ანგარიშმიუღებლად იკითხა ალექსანდრემ და მაშინვე მიხვდა, რომ შეკითხვა ჩაუვარდა. უფრო რთული პრობლემა რომ დადგა, შეიძლებოდა ცოტა ხანს შეჩერებოლიყო ლაპარაკში მედოლე შვილი, მაგრამ ახლა დოლისთვის თავგადადებულმა პიროშკომ კამათი დამთავრებულად ჩათვალა და მოყლეულ მოკრა:

— მოჭიმული მაქვს დოლი და ნუ მაცდეს ტუტელად. სულ ერთია, სანამ დღეკვნდელ ნორმას არ შევასრულებ, გაჭირებელი არ ვარ. თუ გული გერევა, ჩაიცეი და წყადი, გაისეირნე ქუჩაში ცოტა. რას უზიხარ სახლში ამ შაბათ დღეს.

ამ სიტყვებს დოლის ენერგიული ბრაგაბრუგი მოჰყვა.

ალექსანდრეს შვილის სიტყვები ქუჩაში დაუჯდა. თვალს წუალს დავალეკინებო, თქვა და ჩაიცვა, ეროშკარს რომ ალებდა, დოლი ერთი წამით შეჩერდა და ექიმმა გურამის მზრუნველი ხმა წამოიწია.

— არ დალიო! ვინც უნდა შეგზვდეს, — უარი უთხარი, არ დალიო, ჩემს თავს გიფიცებ. ხომ იცი, რომ იხრჩობიდი იმ დღეს. გესმის ჩემი?! — თანდათან ხმას უმატებდა მედოლე.

— მესმის, — უკმაყოფილოდ ჩაიღაპარაკა ალექსანდრემ და, მართალია, შვილის სიტყვებმა ცოტა გული გაუთბო, მაგრამ მაინც გაოცდა — შენ რომ წესიერი შვილი მყავდე, დოლის მაგივრად წყნარი ვეკნებოდა ახლა ხელში და მეც „სასეირნოდ" არ გამიხდიდი საქმესო.

ალექსანდრე გოგბრონიძე ქირურგი გახლდათ. მისი საქირურგო ბიოგრაფია, მართალია, გულის გადანერგვის მსგავსი გაელვებებით არ იყო გაბრწყინებული, მაგრამ, სამაგიეროდ, მთელმა ქალაქმა იცოდა, რომ ალექსანდრეს შემთხვევა არ ჰქონია, პაციენტის სტომაქში მაკრატელი ან პინცეტი ჩატოვებინოს. იგი ძირითადად ბრმა ნაწლავის ამოკვეთის და ხელეფეხის ამპუტაციის ხაზით მუშაობდა. ამგვარ ოპერაციებს ექიმები შედარებით მარტივად ეფლეთან, ორიგ ავადმყოფისთვის უველაზნირი ოპერაცია საშიშია და სერიოზული. ახალგაზრდობაში იქნება დიდი სურვილიც ჰქონდა ალექსანდრე გოგბრონიძეს გაუკვალავი გზებით ეფლო და ქირურგიული ხელოვნება ახალი ექსპერიმენტებით გაემდიდრებინა, მაგრამ საავადმყოფო, რომელშიც იგი მუშაობდა, თავისი ტექნიკური აღჭურვილობით სტერილურობის მიღწევის თვალსაზრისითაც კი არ იყო ლეოდა დიდ გასაკვანს, ამიტომაც ქირურგი ბედს შეეგება და ცხოვრების მდინარეს თავ. ქვე დაჰყვა. არც მთლად კრიზალურობაზე დებდა თავს და სინდისგარეცხილი კაციც არ გახლდათ. ზოგიერთ მის კოლეგასავით წინასწარ როდი ურიგდებოდა ავადმყოფის მეინახეს, ამდენი და ამდენი დასჯარიდება ამ „ოპერაციასო, რასაც ხელს მოკიდებდა, პაციოსნად გაკეთებდა. თუ ვინმე პატივს სცემდა, უარს არ ამბობდა. თუ (ზოგჯერ ასეც ხდებოდა) მადლობასაც არ ეტყოდნენ, გული, რა თქმა უნდა, დაწუდებოდა, მაგრამ გარეგნულად არ შეიმჩნევდა.

მისალმებისას თავს კი არ ხრიდა, მაღლა აიცრიცა და მარჯვენა ხელსაც აიუოლებდა. სალამს უფრო ხშირად უხმოდ, ენესტებით გამოხატავდა. ოთხმაინანი, ქამრიანი მოეკითალო ტალოს კიტელი ეცვა. ტალო რეცხვისაგან საგრძნობლად მოყლებად და ამ უძველესი ქსოვილის მამა-პაპური თვისება არც ალექსანდრეს კიტელისთვის აღმორჩენილიოყო უცხო რამ. სახელოები ისე დამოყლებოდა, რომ შორიდან ოფიცერმდგომ, ალექსანდრეს პროფესიული ჩვევისთვის ქუჩაშიც არ უდალტანია, ქუჩაშიც მკლავებდაკარწაზებული დადისო. სიარულის დროს შევარდნილ მუცელზე ჩამოცურებულ შარვალს ხშირად ხელით ისწორებდა. თვალის გუგებს მოყოლებული, ერძელი, ჩამოტეხილი წარბები და ისეთი მშვიდი თოფლისფერი თვალები ჰქონდა, რომ უმეტესწილად მოვლემარე კაცის შთაბეჭდილებას სტოვებდა. გრძელი სახით, მაღალი კეხიანი ცხვირით და შუაზე პროპორციულად გაყოფილი სოლისებური ნიკაპით ძალიან ჰგავდა ფე გოლს.

ალექსანდრეს ვეერდით ღრმაილით გაჩერდა ავტობუსი. ქირურგი ვეერდზე გასტა, რადგანაც ავტობუსის გაჩერებას მისი ნახევრადღია კარიდან ორმოციოდე წლის თავგადაკარსული შავპერანგიანი კაცის გამოვარდნა და სანშინელი ბიგზა მოჰყვა.

მგზავრი წინიდან ეცა ავტობუსს და აკვარიუმის თევზივით მინის მიღმა დარჩენილ მძღოლს ღრიალით აუწყა:

— გაიჩერე ავტობუსი და ვეეი არ მეიცვალო, თვარა პირველს შენ გაგაგზავნი ბაბუაჩემის მამასთან!

— რა გინდა, კაცო?! — აყვირდა მძღოლი.

შავპერანგიანი ახლა ვეერდიდან შეეარდა ტროლეიბუსს და ფანჯარას მოხუტებულ მგზავრებს ასეთი უმტკივნეული წინადადება მისცა:

— გამოდით, თქვენნ... თავები უნდა დაგაკრავო ყველას!

საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მგზავრთაგან მსურველი არ აღმოჩნდა.

მოძალადემ პერანგი შემოიხია და ასეთი ფორმაში მისი დანაკლიები უფრო დამაჯერებელი და შემაძრწუნებელი ჩანდა.

—ახლავე ჩამოდით ძირს, თვარა აგაფეთქებთ ერთიანად. ხუთ ერთია, ვერ წამიხვალთ! თქვენ სისხლს დალეკავ, გელამპარაკები!

ტროლეიბუსში მსხდომნი ჩუმად, დფიქრებული ხახვებით შესცქეროდნენ კაცს, რომელიც მანქანას მიმბაჯარ მარტორქასავით ბრდღვინავდა და, ღმერთმა ნუ ქნას, კარის გაგლეჯას ლამობდა.

ქუჩა სეირისმოყვარულებით გაივსო.

რამდენწერეროვ დაიპარა ძმელმა მანქანის დაძვრა, შავპერანგიანი (სადღა იყო პერანგი, მის ნაცვლად გამწარებულ მოკალაქეს შავი ნაფლეთებისა ეკიდა ტანზე) წინ გადაფდგა და ტროლეიბუსის პარპიზზს მუშტები დაუშინა. ტროლეიბუსის მეტი ხანდახან საქმეს შეწყვეტდა, უკან მოიხედავდა და მაყურებლებს ფურთხილებდა.

— ფეი ბარ გადმოდგამ! ღმერთი არ გაგიწყრეთ არავის!

ბოლოს ვიღაცამ მაინც გაარღვია წრე და სწორედ მაშინ წაავლო მკლავზე ხელი, როცა მოჩხუბარმა ორი დიდი ქვა აიღო და ტროლეიბუსის მინების ჩამტვრევა დაიპრა.

— რა მოგიყიდა, მაქსიმია?

მაქსიმემ მოიხედა. ეტყობა, იცნო შეკითხვის მიმცემი და ბაზრის მდგომარეობის კაცისთვის სრულიად შეუფერებელი სიმშვიდით მიუკო.

— არაფერი.

მერე იხვევ შეტრიალდა, ქვები ერთმანეთს დაუჯახუნა და ალექსანდრეს წინ გიგინა ალავნილა ტროლეიბუსში მსხდომთა მისამართით.

ნაცნობს მაქსიმე უკვე ორივე ხელით გაკოჭილი ჰყავდა. ნათელი იყო, სისხლი ალარ დაიდგრებოდა.

— მაქსიმე, ვინ გაწყენინა, მე მითხარი. მე განახებ იმის სეირს. ვინაა, რომელია? — ტროლეიბუსს თვალს არ აცლიდა გამზადებული.

— ეს ტროლეიბუსი უნდა ამოვხოცო. არაფერი არ უშველის ამ საქმეს. — დაბეჯითებით თქვა მაქსიმემ.

— რატომ? რატომ?

— ღირსია და იმიტომ.

— მთელი ტროლეიბუსი?

— მთლიანად. არ მომეწონა არც ერთი. არც ერთს არ აქვს ადამიანშვილის სახე. ეს ტროლეიბუსი უნდა დაიწვას. ასეა ეს! — ყვიროდა მაქსიმე.

ამასობაში ძმელმა დრო იხელთა და ტროლეიბუსის საშინელი სისწრაფით გაკვნა, მაქსიმეს კი სიბრაზისგან ტირილი აუვარდა და კისერზე ჩამოეკიდა სწორედ იმ ძმაკაცს, თავის ახრებულ სურვილში ხელი ასე ენერგიულად რომ შეუშალა.

ალექსანდრე ტროტუარზე მოაბიჯებდა და ფიქრობდა: „საკვირველია, ამბა რა არის ახლა ეს ამბავი. ასეთი რამ მხოლოდ ამ ქალაქში შეიძლება მოხდეს, მე ვფიქრობ, ალბათ მოსისხლეთ ბაკავ ერთ ტროლეიბუსში და გამწარდა კაცი-მეთქი. თუ ამას მთელი ტროლეიბუსი არ მოწონებია. ყველა მგზავრს ერთობაშიდ ამოწყვეტდა. მოდი და ელამპარაკე; არც ერთს არა აქვს ადამიანშვილის სახეი. მგზავრებიც რომ დამნაშავეებივით ისხდნენ და შესცქეროდნენ? ნეტავი, რომ გიეშვათ, რას იზამდა? არა, რაღაცა სპრის ამ ქალაქს. ეუღელეო ქალაქია, მორჩა და გათავდა. ახლა, ამ ეტაპზე, შეიძლება ქუთათმოფელმა კაცმა მთელ ტროლეიბუსს, თავის მგზავრებიან-ჭაბეკიებიანად, შეაქმა დაუბარონ? რაღაცაშია საქმე...“

ბაზრის შესახვედელთან ერთი გნიასი და აურზაური იდგა. ქორავარები და ბაღიოსანი მოკალაქენი სიცილით იკბეჭმოდნენ. სეირი ამ ჯერად ასეთი სახისა იყო: ორი ზორბა მილიციელი სიცხეს შეეწუხებინა, წესრიგის დაცვის ურთულესი საქმე ბედის ანაბარა დაეგდოთ და წუწაობა გაეჩაღებინათ. წყლით სავსე ვედრებით დადგეულნენ ერთმანეთს. ჯიბის ქურდებიც კი (რომელ ბაზარში არ შეხვდებით მათ) მოეხუხა ამ თვალწარმტაც სურათს. იდგნენ და სიცილისგან სულს ძლივს ითქვამდნენ.

სიროფიანი წყლის გამყიდველს, სპილოსფეხებს ქალს მუშტარი ბლომად ჰყავდა. მეწყალე გამალებით მუშობდა და ალექსანდრეს რიგში ჩქარა მოუწია. ის იყო ჭიქა მოიმპარკვა და დასალევად განზე გადგა, რომ ზურგს უკან გარკვევით მოესმა:

— რა გიჭირს, რა, რატომ არ დალევ ტკბილ წყალს. ქვისლი ქე ჩამოწვნეე მაწაში.

ალექსანდრემ წაუფურა. გულით ხერდა ეს სიტყვები მისი მისამართით არ ყოფილიყო.

— დასანდობი არაა ეგ ერთი ექიმი! — განაგრძო ხმამ და ალექსანდრე მიხედა, რომ გაება. რამდენადაც შეატყო, წყლის რიგში ექიმი მარტო თვითონ გახლდათ.

— თქვენ, ჩემზე ამბობთ? — შეეტრიალდა ალექსანდრე. მის წინ თავზეცხვრისახოცწყარული, დაბალი ტანის, სიმსუქეშორეული, ღორკოსპირიანი მოკალაქე იდგა. მოკალაქეს ხელში საზაბორო ეჭირა.

— ვერ მიცნობთ, ახლა რავა მიცნობთ, აწი რაღა საჭირო ვართ. მაშინ უნდა დაგვემახსოვრებია შენთვის თავი! — დამარცხებულ, საშინელი ჩურჩულით უთხრა ღორკოსპირიანმა და განზე გაიხედა.

— ჩემზეა ლაპარაკი? — იკითხა შემცბარმა ექიმმა.

— მე მგონი; თქვენს მეტი საშა გობრონიძე ექიმი, ჯერ არავინაა ქუთაისში.

— ნამდვილად.

— რაღას გაიხსენებთ. ადამიანი თქვენთვის ბუნია. კაცის მოკვლაში ხუთი გიწერიათ ყვე-

ლას. იმის მერე რამდენი გეკოლებათ გასტე

ვი ავადმყოფს და ამით მოსალოდნელ საკვდილს გადაარჩინა.

— როგორ ბრძანდებით, ბატონო საშა? — ეკითხა ხელი ვატანის ღონივრად ეკრა.

— რა ვქნა, ეშვილმან, — ამ ორიგინალურ შეკითხვაზე, ალექსანდრე ყოველთვის ასე პასუხობდა.

— წვალობთ კი არა, კარგად უნდა იყოთ. თქვენ ოქრო კაცი ხართ. თქვენნაირი კაცი არც მეგულება ზოგის გვარამს აქეთ.

— ვმადლობთ, — დაიმორცხვა ეკითხა.

— ბატონო საშა, თქვენს პატივისცემას მე მიღლეგრი ვერ გადავიხდი, მარა, ღმერთია მოწყალე. ჩემს ნაგრამს ანდერძად დავუბარებ თქვენს სიყვარულს და ხელზე კოცნას.

— კაი ერთი, თუ კაცი ხარ.

— ორივე ბავშვს გეფიცები, თუ ასე არ იყოს ეს. თქვენ მე სიცოცხლე მაჩუქეთ. მე თქვენთან რომ მოვიყვანეს, ჩაჭნეული მქონდა ხელი. გამოტარებული მყავდა ჩემი თავი.

ტრამვაი შუა ხიდზე იდგა. გორნობამორეული ვაგონები წასულან ან ამორეული. უკმაყოფილო მგზავრებმა ფანჯრების ტკაცაკუკუი აუყენეს.

— წადი ახლა, გეძახიან — ტრამვაისკენ მიახელა ალექსანდრემ, მაგრამ ყოფილმა პაციენტმა მისი თხოვნა ზორს დაიჭირა.

— არაფერი უკრთო, მოიცდიან ცოტას. ვაიმე; რავარ ეროს შემხვდით ახლა, ბატონო საშა! — შეწუხდა ცალხელა.

— რიგი გეკადრება. წადი, თუ კაცი ხარ, ხალხი გიცლის.

— ახე უპატივცემულოდ როგორ გაგიშვათ. თქვენ იცით, რა ხართ ჩემთვის? ღილი არ გამოიფლეთ თუ თქვენსიგარე სანთელს არ გინთებდეთ ყოველ ალდგომას პეტრე-პაველს ეკლესიაში.

გაჩერებული ტრამვაიდან უკმაყოფილო შეძახილები და მუქარა ისმოდა.

— წადი, თუ კაცი ხარ.

მძღოლი კვლავ აღტაცებით შეპყურებდა თავის მხსნელს და მოწიწებით უსვამდა ხელს მხარზე.

— ბატონო საშა! — თითქოს რაღაც აღმოჩენას მიაგნო, ჭაობიანმა ვატანამ — ნამდვილ ჩემთან, ადამიანობას გიფიცებ!

— აგერ მიგდივარ, ძმასთან არ ნაბიჯზე. — ვანზე ვიწვია საშამ.

— ამოდი და მიგიყვან. ზედ ეიზკართან გაგიჩერებ. — პასუხს ალარ დალეოდა მძღოლი, ალექსანდრეს მაჯაში ხელი ჩაავლო და თითქმის ძალით აიყოლია ვაგონის კიბეზე.

— რატომ შეწუხდით ახლა, ასე რავა შეიძლება, ჯერ ხალხს აცდეევინე ამდენი ხანი. დაგიჭერს. ვინცა. ა, აგერ ჩამოვალ. შემინელე ბატარა და გადავეხტები!

— რავა გეკადრება, ბატონო საშა. ძლიან შეგიგდი ჩემს საყვარელ კაცს და ანუ ადგილებს ... ამაა მე მოგიყვანი.

— რას მოიტანს, ნამსახურში ხარ, ნომ არ გადაირია ჩემი ბღერი? ტრამვაიმ ხისწრაფეს უმატა.

— შენ კი მომიკვდე, არ გაგიშვა, საშა ბატონო. ჩემს გადაჭარბენელს, ხიაკოოდან ჩემს ნომბრაუნებელს, პატივი თუ არ ვიცი, რა ჯანდაბად მინდა თავი. ახლავე სადგურის მოედანზე გავალო. დავცლით ამ უპატრონოს და გადავაყენებ რელსიდან. ეთი წუთის ამბავია სულ.

— ამ, არავითარ შემთხვევაში! არ ვნა მაგი, თვარა დაგკარგავ სამუდამოდ! — იყვარა ალექსანდრემ, მაგრამ თვითონვე იგრძნო, რომ ძალაბუნებრივად გამოუვიდა, უფრო განწირულადაც რომ ეყვარა, ტრამვაის მძღოლი ღიღს მისი გაშვებენ ალარ იყო.

ბოლო გაჩერებაზე ვატანამ გაჩერებასთან შეკრებილთ განუცხადა: — ტრამვაი პარკში მიდის. გადუტეტულია. სარემონტოა ყოველ წუთას, ამას წიკვილ ცეცხლი. მეორე მოდის უკანს

არც კი დაინტერესებულთა ამით, თუ რა რეგორებას მოახდენდა მისი ნათქვამი ლოდინით მოღლილ მგზავრებზე. ტრამვაის სახელური ოდნავ შეატრიალა და ცარიელი მანქანა რახრახით გაიჭრილა.

„ხმაა არ გავცემ. ისე რას შემატყობს. ხმას არ გავცემ არავის. ჩუმად შევალ ჩემს ოთახში. რაღაცა თავი მტკივა-თქვა, ვიტყვი და დავწვები. რას მიბღვდებ. რა დაკლეკ, კაცმა რომ თქვას? იმ დღეს სხვა იყო. იმ დღეს ღილიდან ვსვამდი. მინდოდა ახლა მე დღეს დალევა? არ მინდოდა, მარა, თავს ახლა ვინმემ რაგი. კაცმა ჩემი გულისთვის ტრამვაი დაიყენა. არ წაყვანი, არ მოეკიბუნებ ჭიკან? რას ეტყვი? გარეგან მაყურებლისთვის, ეი ბატონო, იოლი სათქმელია. ამბა ჩავარდნილიყავი ჩემს ღიღზე, თუ დაიძვრენდი თავს. მომდევდა კაცი, გაჭნეული ტრამვაით მომდევდა. ვინ გაგეგეკილება, ვინ მოიკლავს ღიღს შენი გულისთვის თავს. უკ, აეშენები კაცი, ღიღის ხმა არ ისმის. ეტყობა წასულა სადღაც. რა ვქნა ახლა. ურთს ეი ოყოს. ანაბრთელად იყოს და არ დავკიდე არავფერს. არ უნდა ეს წიგნი და მოკალი თუ ვინდა. თუ კაი მეგლილ დადგა, პურის ფულს კე ეშოვის და ეს სანამ ცოცხალი ვიქნები, მაგისთვის არ ვარ? ვიბრეთ მინდა ამა რაგი. ახლა მთავარია, ჩუმად შევიდე და ბის მობრუნებამდე დავიძინო. რა სიწყნარეა ამ ეზოში. არ დაისვენეო ყურებმა? მაინც ნამეტანს შერეგა. მოაბეზრა ხალხს თავი. ღილიდან სალამმდე ვინ მოგითმენს ღიღის ბრახუნს. სხვა ქალაქ-

ში რომ ვეცხოვრობდეთ, გაგვასახლებდნენ ამდენ ხანს" — ამ ფიქრებში გართულმა ალექსანდრე გობრონიძემ ჭიშკარი შეაღო, ფეხი არ: ამერიოსო და სერიოზული სახით, ნელი, დათვლილი ნაბიჯით გიეშართა კიბისაკენ, მაგრამ კიბის პირველი მონაკვეთი ჯერ არ აეთვალებინა, რომ დოლის უეცარი ბრაგუნი მუხლებში ეძგერა და სასო წარუკვეთა.

ჯიბიდან ცხვირსახოცი ამოიღო. საფეხურზე ფრთხილად გაიფინა, ნელ-ნელა დაეშვა და დაჯდომისას ხელით ერთხელ კიდევ მოისინჯა მტკრიან კიბეზე არ ვჯდებოდეთ და ცხვირსახოცი განზე არ დამრჩესო.

იჯდა იდაყვდაყრდნობილი და დაღლილი, განწყობები სახით სიბნელეს შეპყურებდა.

თავისუფალი სკამი

მას შემდეგ, რაც ქალაქის ცენტრალური ამანის მმართველის მოადგილემ წაიმეტინჩრა, საკვაბე შეცდომით ჩართო (როგორც თუ მეკვაბემ სამსახურში დაიგიანო) და ხუთი მოსმენარებელი მსუბუქად დამდურა, მისი ისედაც მორეული ავტორიტეტი ერთბაშად დაეცა. ამანიმ ვერ შეიყვარა ეს კაცი, რადგანაც დაწესებულების ოთახი საკმის არა გაუგებოდა რა. ეტყობა, როცა ნიშნავდნენ, მმართველის მოადგილის თანამდებობამ მოხიბლა, თორემ, რატომ ერთხელ მაინც არ დაეკითხა თავს, ეს ფარმაცევტი კაცი (ფარმაცევტული ტექნიკუმი" ჰქონდა დამთავრებული) ამანის ერთ-ერთ ხელმძღვანელად რომ მიედვარ, რა მოხელე ვარ, რა უნდა ვიკეთო, ვის სპირდება ჩემი უფროსობა და ჭკუის სწავლეთა. სანამ ჩუმად იყო და არაფერს აკეთებდა, ხმა არავის გაუცია, მაგრამ როცა „ეფექტიანის დამყარება მოინდოო-მა" და ამანის უზუიეს პერსონალის მოხსნითა და დაქვეითებით დაიმუქრა, ყველამ ერთბაშად შეიძულა. „რა უნდა ამანიმი, რა მაგიხი საქმეა, საუცხოო სპეციალობა აქვს, წავიდეს და საქმეს მიხედოსო", ხშირად გაიგონებდით ცენტრალური ამანის ხან ერთ და ხან მეორე სართულზე. ამ ბრძა შემთხვევამ კი საბოლოოდ დაარწმუნა ყველანი, რომ ყოფილი ფარმაცევტი თავის ფარმაცევტულ კარიერას უნდა დაბრუნებოდა. კიდევ კარგი, თვითონვე მიხვდა და დამდიუღრის ფაქტის შემდეგ სამსახურში არ გამოცხადებულა. დარჩა ქალაქის ცენტრალური ამანის მმართველის მოადგილის სკამი თავისუფალი. ამანის მმართველს — კირილე ნამრევაძეს ერთხელ მუშა-მოსამსახურეთა საერთო კრებაზე წამოცდა: „როგორც ხედავთ, მმართველის მოადგილემ არ გაგვიმართალო. მაზეზი თქვენ ყველამ კარგად იცით, როგორც პიროვნება, შეიძლება, სხვაზე ნაკლები კი არ იყო, მაგრამ არ ესმოდა ეს საქმე და მოკალი თუ გინდაო, გარედან მოყვანილი კაცი ჩვენ არ გამოგვადგებეს, წაიბალახებს და წავა, ჩვენსავე რიგებში უნდა აღმოვაჩინოთ ამ პოსტისთვის შესაფერი კანდიდატურაო".

იმისანდ მმართველს მეტი არაფერი უთქვამს: მაგრამ რას იფიქრებდა კირილე ნამრევაძე, თუ ამ ორიოდე სიტყვით გადატრიალებას მოახდენდა ამანის ერთფეროვან ცხოვრებაში. როგორც შემდეგ გაირკვა, მეკუუნვავთ დაწყებული და უმცროსი მეკრძით გათავებული ყველას გულში ჰქონია მმართველის მოადგილის თანამდებობა. რაკი კანდიდატურას ჩვენს შორის ეძებენ, ამაზე უკეთეს მომენტს სად ვიშოვიდით, გადაწყვეტეს ერთხმად და რომ იცოდეთ, რა ამბავი ატყდა. მოამზარებლისთვის უზუზად მიმართვა? დაგვიანება? ბილეთების სალარაზი მობრუნება? ბიგიენის ნორმების დარღვევა? როგორ გეკადრებათ, პატარა პროვინციული ქალაქის — გოგოოლის ცენტრალური ამანო ისე ამუშავდა, რომ დიდი ქალაქების ცენტრალურ ამანოებსაც შეშურდებოდა. უნდა გამოვტყდეთ, კირილე ნამრევაძე ვერ მიხვდა, რა მოხდა. ფიქრობ, ალბათ ჩემი მოადგილე უშლიდა ხელს ამანის ნორმალურ მუშაობასთან და რაკი ყველაფერი ბრწყინვალედ მოეწყო, მოადგილის დანიშვნას მაინცდამაინც არ ჩქარობდა.

გადიოდა თვეები. ამანოს მაძიებელი პერსონალი დაიღალა ლოდინით. ბევრმა ვერ გაუძლო სამაგალითო ყოფაქცევისა და უბარეზზო მუშაობის ბალალ ტემპს და ხელი ჩაიქნია. ზოგი უფიქდობამ შეიპყრო. ვინ მქავს მე ისეთი, რომ ამ პატარა ადგილიდან ერთბაშად მმართველის მოადგილის პოსტზე ამწეონო, ტყვილად რაზე მოვიკლი თავი და თავის მდგომრეობას შეურიგდა.

გოგოლურში ეორი ეორს მოსდევდა. ვინ არ დანიშნეს ამანოს მმართველის მოადგილედ, ვის არ მოარგეს ეს სკამი, სიიდან არ გადმოიკენეს, რა პოსტიდან არ ჩამოსწიეს და რა ჯორკოდან არ აჭაჩეს კანდიდატურები, მაგრამ ფიქით გავრცელებული ეორი სალამომდე ვერ ქლიდეს. მმართველის მოადგილის ადგილი თავისუფალი იყო.

მაინც არაფერს არ ჭკნნია ფასი, ეტყობა, მოგვიტეუა ნამრევაძემ, ჩვენს შორის არ ეძებს მაგ მოადგილეს. ასე რომ იყოს, რა გახდა ამდენ ხანს, ნუთუ ჩვენს შორის არ მოიძებნა სერიოზული კაცი, რომ ნამრევაძის მოადგილეობა გასწიოსო; დაახლოებით ამის მსგავსი ხმე-

ბი დაიყარა აბანოში და ჭალაკის ცენტრალური აბანო ნელ-ნელა დაემსგავსა სხვა ჭალაკების ცენტრალურ აბანოებს, რომელთა მუშაობის ხარისხზე მხოლოდ ადგილობრივი ფელეტონისტები მსჯელობენ და მიუხედავად გაზეთების ინიციატივაზე ჩარევისა, „საქმეს ქმედითი გაუმჯობესება“ არა და არ ეტყობა.

კირილე ნამჩევაც შეშფოთდა. მან, წელადნელისა არ იყოს, ვერც ახლა გაიგო, რა მოხდა. უკვირდა, რა ბზიკები უკბინა ამ ხალხს, ან ის ოჯრის ხანა რას მივაწერო, ან ეს ჩაგრძნა რას დავაბრალო. ვიცი, ძმრად ამომაფეხენენ რაიაღმასკომში, რაც მადლობები მიეცხადებ ინ სიგელებით მაჯილდოდეს. კირილე თავის თავს წუხდა, თორემ მოჭალაქეთა საყოფაცხოვრებო მომსახურების დონის აწევის ჯარი არ ჰქონდა.

საჩივრისა და წინადადებების წიგნში უკმაყოფილო მოამბრძანებელთა ნააზრევმა რომ იმატა და დეკადის გეგმა სანახეუროდაც ვერ შესრულდა, კირილეს კრება მოწვია. ბმართველმა მშვენივრად იცოდა, რომ კრებით საქმეს ვერ გამოასწორებდა, მაგრამ წყალწყალეულივით ხავსს ჩაეხლაუკა, იქნებ კრებაზე მაინც გაიარკვეს ამ იდუმალი „ინფორმაციაშენსაწ“ მიზეზი.

კრება ჩვეულებრივად ჩატარდა. აბანოს თანაწარმომლები მდუმარედ ისხდნენ და მმართველის მჭეტარე გამოსვლას გულგრილად ისმენდნენ. რა გზას არ მიმართა კირილემ. აბანოს მოუქნელი მუშაობა ჯერ თანამშრომლელთა პოლიტიკური მომზადების დაბალ დონეს დაბრალა, მერე თვითდისციპლინის მოდუნებას, კულტმასობრივი კომისიის უხარისხო საქმიანობას, ყველას გაზეთის არასთანადო კრიტიკულობას, წარმატებებისაგან თავბრუდახვევას და ამე შემდეგ. იმ დარბაზში კირილეს გარდა ყველამ იცოდა, რომ ძალლის თავი სხვაგან იყო დამარხული, ნამდვილი მიზეზი აბანოს წარმატებაწარუმატებლობისა სკამი იყო, მმართველის მოადგილის თავისუფალი სკამი. მსმენელთა გაკვიცებულ სახეებზე ეი წინასწარგაფრთხილებულ „მოკამთეთა“ ზოგად, არაფრისმთქმელ სიტყვებზე შეეტყო კირილეს, რომ აბანოს ჯანსაღ კოლექტივს კარგი რაჰ არ სჯიდა. ამ ფიქრმა უფრო გაბერა ზ. მოხსენება ველიდზე გადასცო და ცეცხლი შეუნთო თავის ხელკეკეთიებს. ქარიხვეიტები და დოფლაპები უმაბა. ჩვენ ერავის ვეხვეწებით, ვისაც არ უნდა ამ აბანოში მუშაობა, გზა ხსნილია და მოგვშორდეს. როგორ შეიძლება ამ ეტაპზე მოუმზარებელი ამას და ამას უჩიოდეს. კირილეს ცოდად ეწინშა თავები მრეული დემილი. მისმა სიტყვამ ვერავითარი ეფექტი ვერ მოახდინა. რეკიბრებას და გამოცოცხლებას ვინ დაიქმის, თავიც კი არავინ დაუქნია. თავიში მმართველობის ხანგრძლივი დროის მანძილზე კირილეს ასეთი მშრალი კრება ჯერ არ ჩაუტარებია. ცოტა არ იყოს, შეშინდა, ეს ხალხი რომ დაკვალიდე, რაღე არ დამიწერონ და ჩემი ნაპრალი ქაბანდი მეგე არ მეცეს ეულმაა. მოდი ახლა რომელთმეს კარგად ვახსენებო. ათვალიერა დარბაზი და ვერავინ ნახა ისეთი, ვის მუშაობასაც სამაგალითოდ გაუხდიდა აბანოს პერსონალს. ბოლოს მზერა სარჩენთა განკოფილების უფროს ვასო ჯიმშელეიშვილზე შეაჩერა. ახლა ვასო ვარსკვლავებს არ წყვეტდა ცოდან, მაგრამ ერთი ჩუმი და უწესიერი კაცი იყო. ცუდს არ გაგიკეთებდა. იქდა თავისთვის და, თუ აუცილებელია არ მოითხოვდა, ხმასაც არ ამოიღებდა. ოხუთმეტი წელი იმუშავა ამ თანამდებობაზე და წინ წასვლის არავითარი სურვილი არ გამოუთქვამს. თიბერსა და სიკუდრეოვის დარდევეზისა ეშინოდა. როცა მმართველის მოადგილის სკამი განთავისუფლდა, ერთი პირობა გაკარა გულში — თუ ვინმეს ეკუთვნის, მე მეკუთვნის ეს ადგილი, მაგრამ ოფიცრა, ასწონ-დასწონა და. თავის გულისთქმას კატეგორიული უარი უთხრა. ჯერ ერთი, დამნიშნავენ თუ არა მოადგილედ პირველ რიგში კირილე ნამჩეველს შეპიიტეებს, იმ უტალესი შეფრენილი ეკმმარატების გამო, რომ მოადგილე უფროსს არასოდეს არ უუვარხო. მერე კირილეს თვ ხალე ეკიეკანენ, ალბათ, მე დამნიშავენ მმართველად და სწორედ მაშინ ეკვა ეკუფლა ჩემი სამეო. აბანოს მმართველის კარგ და ცუდ მუშაობას კომუნალური განყოფილების უფროსები არასოდეს არ ეკუთვენენ. მოიკალი თუ გინდა თავი, გადარეე ქვეკანა, ალბათარაკე ხალხი სამაგალითო მუშაობით, ეს ყველაფერი სისუფლეეა, რადგანაც აბანოს მმართველს, მიუხედავდ მისი დამსახურებისა, სწორედ მაშინ ხსნიან, როცა მისი დრო მოვა. ე. ი. როცა კომუნალური განყოფილების გამგე შეიცვლება, ან უბრალოდ, აბანოს მმართველის სკამი ვინმესთვის დასვირდებათო. ასე ფიქრობდა ვასო ჯიმშელეიშვილი და ამიტომაც ერთადერთი კაცი იყო იმ აბანოში კარიერის სლიპ კიბეზე ფეხი რომ არ შეუდგამს.

ამასობაში მმართველმა დაასკვნა, ვასოც კი ბოროკა, მაგრამ ხსვებს სჯობია მაინცა და თავისი ვრცელი გამოსვლა ასე დაამთავრა: „შეიძლება, ამხანაგები, წესიერი მუშაობაც შეიძლება, ჩვენს კოლექტივშიც განა არა ვკუკვს მისაბაძი. ბევრათოდ, ვასო ჯიმშელეიშვილი. რატომ არ ვეუბნები საყვედურს? წესიერი კაცია, თავის საქმეს კარგად აკეთებს და იმიტომ, რატომ არ მიგბაძავთ მას?

არავის უფიქრია, მმართლადმართლა, ჯიმშელეიშვილს რატომ არ მიგბაძავთ, მაგრამ ყველა თავი ერთბაშად ვასოსკენ შებრუნდა. საწარმოო განყოფილების უფროსი თავჩაქნეფრუ-

ლი იჭდა და ამ მდგომარეობას განიცდიდა, როცა გაკეთებულ ფარი რამ გიღირსნის ხელს — ჯერ ერთი, იცი, რომ ქება მოლიანად არ დაგიმსახურებია და მეორეც, დარწმუნებული არა ხარ, მაქებარნი მართლა ასე ფიქრობენ, თუ ლაგიანიან.

ანანოს მუშაკებისთვის ყველაფერი ნათელი გახდა. მართალია, ისინი თანამდებობათა დაკუთვნ-მოპოვების ყველა (ოცდახუთმეტივე) ურთიერთს ნიუანსები ვერ ერკვევიდნენ, მაგრამ მმართველის ბოლო სიტყვაში ამკარად დანახეს ჭიშმელეიშვილის დაწინაურების უმარტივესი კომბინაცია. საწარმოო განყოფილების გამგის ბაზგამოფი ქება, მათი აზრით, მხოლოდ და მხოლოდ იმას ნიშნავდა, რომ ხვალ თუ ზეგ იგი მმართველის მოადგილის სკამზე აღმოჩნდებოდა. კიდევ ერთხელ შეავსებენ ბკეთხელს, რომ ვახო უწყინარი, უბოროტო კაცი იყო და ანანოსა ყველას უყვარდა, მაგრამ ამდენად კი არ უყვარდათ, რომ მმართველის მოადგილის პოსტზე თავის დანიშვნას ჭიშმელეიშვილს დანიშვნა ერჩიათ. მაინც ბევრი ფიქრობდა, რომ მმართველის მოადგილეობას მასავით ვერავინ გამზეკვდა. მათს გულში ბუუნავდა ამედის ნაპერწკალი, არ შეიძლება მე გადამბიჯონ და სხვას შესთავაზონ ეს სკამი. ზოგი გარეგნულად არც კი იმჩნევდა ამ ოცნებას, ბრიჭით, ამ საგანზე სიტყვას რომ ჩამოუგდებდი, ხელებს გაასავსავებდა, ეუდი რომ შემოგდონ, არ შეეხო მმართველის მოადგილის კანინგტონო, თუ ბუღალტერი ხარ, იბუღალტერე, თუ მექანიკ ხარ, იმექანიკეთ, თუ მეკუბანავე ხარ, იკუბანავე. სკამი ვნახე დამწკარიო. კაცს რადაც პროფესია უნდა გამუკეინებლის ღა შენს ხაჭმეს აკეთებდე. მმართველის მოადგილობა პროფესია არ არის. ღღეს ხარ და ხვალ არ იჭნებიო. ნუ ფიდიკერეტი. ეს ყველაფერი იყო ოეკრიბ მოჭმელის სულზე აფარებული, რომ ჩვენთვის ეზაკვალი ეერია, ამ ოეკრის მოლმა კი იმალებოდა გაუეხდნავი მოუთმენლობა, მოუსვენრობაში გადაზზილი ნუნილი და მტკივნეული კითხვა: „ნუთუ"? ღღეს კი ყველაფერი ნათელი გახდა, ვახო ჭიშმელეიშვილი აკეს. საწარმოო განყოფილების გამგისკენ შებრუნებული ყველა თვი განსაცვიფრებელი სიხარბით შეჭყურებდა თავჩაქინდრულ, შეცცებულიეთ მოკუზულ კაცს და მაგნატფინნზე ფიქრების ჩაწერა რომ შესაძლებელი ეოფილიყო, ფინზე ათასეკენ გამეორებული ფრაზა ჩაწერებოდა: „ვინ ჰყავს ნეტავი? მაინც როგორ მოახერხა ამ ეუდის, ამ ანა"?

ვერ ვიტკვი, რომ კრება მხიარული დარჩა. დადგენილების პროექტს უკვე ალარვინ უსმენდა. როცა თავმჯდომარემ გამოაცხადა, ღღის წესრიგი ამოიწურა და კრებას დახურულად ვაცხადებო, ანანოს თანამშრომლები ეკვე კიბეზე ეშვებიოდნენ. ჩამოდიოდნენ კიბეზე ჩუმად, ანანშვიდიან მობრუნებულებივით, დაღლილნი, გულგატეხილნი, ახალი ბალიერელები. „მაშ, ვახო, არა? ეხლა ბაშ? ხვალ ვახო უნდა გამოგვეჭრაო მმართველის მოადგილის კაბინეტში. ვახოს უნდა დაგვეყოლოს ზემოდან. ვახოს უნდა ვეფეროთ და ვეკვალოთ რვა საათი? კაი, ბატონო, მარა რა წითელი კვერცხია, სიტკვაზე, ვახო, მაგალითად? რითი სჯობია სხვებს? ეს ჩვენი დამბახურება ასე უნდა დარჩეს დაუნახავი და, ვინც მართლა საქმის გამკეთებლები ვართ, სიკვდილამდე ჩვენ-ჩვენი ვიწრო სკამი უნდა ვხეხოთ? რაში ეკუთვნოდა ვახოს მინცდაბინეს ეს ხელის წამოკაცრა? ამას სჯობდა, გარედან მოეკვანთო ვინმე. ეე მაინც არ გვეცოდინებოდა არაფერი. ერთ დაწესებულებაში შეიძლება ახე ხალხის გამოჩრეკვა? „ჩემი ოკრი ჩემთანობიის" თამამთან დრო ალარ დამთავრდა? ყოფილიყო, ბატონო, ის ადგილი ისე. მმართველის მოადგილის გარეშეც მშვენივრად ვუსვამთ კლიენტს სპაროს ზუოგზე. არ იქცევა უმაგისოდ ქვეყანა. რა საკვირო ორი უფროსი. ერთმანეთში ფუნქციების განაწილებას გადაყვებიან მაგენი. ან ერთი იყოს და ან მეორე. მაშ, ვახო ხვალიდან? ჭიშმელეიშვილს ვუცდიდეთ ამ სკამზე და ამისთვის ვიწყვეტდეთ ნერვებს? ეხაა კიბილე ნამჩეკაძის სამართალი?".

იმ კრებიან გამოსული მარტო ორი კაცი ფიქრობდა განსხვავებულად. ერთი მთელი გახლდათ მმართველი კირილე ნამჩეკაძე, რომელიც დღალა საათნახევრიანმა მოხსენებამ და მაჩვანაში ჩაკლიბისთანავე ჩაეძინა. კირილეს გონებაშიც არ გაუვლია ვახო ჭიშმელეიშვილის მმართველის მოადგილედ გადაყვანა. უბრალოდ, მოხსენებისთვის ერთი წესიერი კაცის გვარი დასჭირია და ერთი გადაბეღილი ჭიშმელეიშვილი მოხვდა თვალში. შეიძლებოდა ისეთივე წარმატებით მას სხვისი გვარი დასჭირებინა და ვასოც გადარჩებოდა ამ დავიდარაბას, რაც შეეხება ნაქრაზს, იგი შეიძლებოდა დაალაგებდა ეზოში. ვასოს ცუდი წარმოგრძნობა ჰქონდა. ამკარად არ სიამოვნებდა, რაც ღღეს მოხდა. „დამანებოს თავი სუფეველან, ჩემთვის ვარ მე. ვინ ეხეკენებოდა, ბატონო, რა სამაგალითო და მიხაბაძი მე მხაბ". სიარულით რომ დაიღალა, ჭიშკრის ფიცარს ჩამოეყრდნო და ღიღხანს უმიზნოდ და უანგარიშოდ შეჭყურებდა მოვარეს. ისე რბილად და ლამაზად მიცურავდა მთვარე ღრუბლებში, ისეთი ბიბლიური სიჩუმე დასწოლოდა უქიმერიონს, რომ ვასო, როგორც იქნა, დამშვიდდა და ამ ღამეს კიდევ მარული სიზმარი არ უნახავს.

●

მეორე ღღეს კირილე ხამსახურში ჩვეულებრივზე ადრე მოვიდა. საგიფის აღმართიდან ანანოს მიღი კარგად ჩანდა და პირველად, რასაკვირველია, იქით გაიხედა. გულზე მოეშვა,

ამბანს, ყელზე შეხვა მსგავი კვამლი ამოდიოდა და რაც ქარი არ იყო, იქვე ახლო

ვიწყო; სად იყავით, რატომ დროზე არ მითხარითო.

— კი მარა, რა მოუვიდა. უწონ რომ კარგად მუშაობდა? გულწრფელად იკითხა ნამრევაძემ.

— როდის? არასოდეს არ იცლაჯდა, ნუ გეშინია, თავს. დეიშენებება ზევით-ქვევით და კაბიკის საღირალს არ შემაგებს ანაბოს. ჩეიცვამს ხალათს და გაჩერდება ჩვენს გვერდით. კაცო, ვუთხარი, იმისი არ იყოს, მე რამ მადგიბარ ანჩიისხატივით თავზე, საქმეს მიხედე, ჩვენ ჩვენი საქმე გვაკეთოთო ყველამ-თქვა.

მმართველმა უჯრა გამოსწია და ანაბოს შინაგანაწესი ამოიღო. ჩავხედავ ერთი, მართლა, რა ეკლესება კონკრეტულად საწარმოო განყოფილების უფროსსო. სანამ კირილე შინაგანაწესს ათვალიერებდა, მთავარმა შეეხედა დაასკვნა, მე აწი ადარ ვარ აქ საჭიროო, ქუდი ადგიმიხას კიდევ გადაუსვა ხელმ, უკანასკნელი წვიდა და ისე უხმოდ გაჯარა კარებში, რომ ნამრევაძეს მისი გასვლა არც კი შეუმჩნევია.

ხარიტონი რომ გარეთ დაიგულა, მმართველმა ანაბოს შინაგანაწესი დაკეცა და უჯრაში შეაგდო. საწარმოო განყოფილების უფროსის ფუნქციები ფრანტერეს საკთხავად მოეჩვენება. რაღაც-რაღაცეებს კირილე ნამრევაძეც კი ხედავდა. ხარიტონმა ვასო ჯიმშელიშვილის „დამუშავება“ რომ დაიწყო, მმართველმა მაშინვე დაასკვნა, ეტყობა, რაღაც აწყენინებს ერთმანეთს, თორემ ჯიმშელიშვილის საქმიანობით რატომ აქამდე არ დაინტერესდა მთავარი მეკისეო. ჩვეულებრივ ასე ხდებოდა, ანაბოს თანამშრომლების მხილოდ მაშინ აწყვიტდნენ ერთმანეთზე ძვირის თქმას, როცა მათ შორის შავი კატა გაირბენდა. მაგრამ ერთმანეთის „დახასიათებასს“, რატომდაც იმ პირადულს ივიწყებდნენ და საქმეში ჩაუხედავ კაცს იხე მოაჩვენებდნენ თავს, თითქოს ანაბოს მომავალი ადარდებდათ და ხარისხიან მუშაობაზე ფიქრით ღამეებს ათენებდნენ. ნამრევაძემ ისიც კი გაიფიქრა, სადაცაა ახლა ვასო ჯიმშელიშვილი შემოვა და მთავარი მეკისის უმაგნო მოლაყეობის შესახებ ძვირფას ცნობებს მომაწვდისო, მაგრამ შეცდა, ვასო ჯიმშელიშვილი აგვიანებდა. ხარიტონს სიგნალისთვის დიდი მნიშვნელობა რომ არ მიეცია, მსართველს იმაზეც შეეტყო, რომ მფრინავი თეფშების ამბავი ბოლოშდე ჩაეკითხა, მერე ქუდი დაიხურა და გარეთ გამოვიდა, თათბირზე მივდივარო, დაუგდო სახეზე მაჭანკა „ღვრეკაზე“ დახრილ საქმეთა ამბრთველ ქალს. საქმეთა მმართველმა თავი დაუქნია, თუმცა შესანიშნავად იცოდა, რომ ეჩი ი ეფრინა ათბირზე არ მიდიოდა. ახლა იგი კიბეს ჩაირბენდა და საბალტტო სკოლის ეზოში დურთავდა თავს. მმართველს ერთი ახრიტეული ჩვევა ჰქონდა. საბალტტო სკოლის ფანჯარასთან დგომა და დამწყები ბალერინების მეცადინეობის თვალთვალი უყვარდა.

საქმეთა მმართველს ეს უფროსი, მაგრამ ფარული საცდელის ჩარჯვნა კუთხეში საკმაო ჩამოგდარ ლუკა ბაბიჩაზნის რომ მოგკავა თვალი, არ ეხიბლებოდა. ეჭვი არ იყო, ბუღალტერი მას ელოდებოდა.

— მე ხომ არ მიცდი? — მაინც ჰკითხა კირილემ.

— კი, თქვენთან ვარ. — ლუკა წამოდგა, თავზე ხელი ჩამოისვა და მიიხედ-მოიხედა, რითაც უფროსს აგრძნობინა, არაფერი გიჭირს, გაალე ისევ კაბინეტი და მომისმინე ცოტა ხანს, მოწმის თანდასწრებით ვერ გეტყვიო.

კირილე თავის კაბინეტში შებრუნდა. ქუდი დიგანზე მოიხრილა, ხელები ქამაჩზე დაიწყო, ფეხები მაგიდის ქვეშ გამართა და სმენად იქცა.

თუ ყოფილა შემოხვევა, მე ვინმეზე ძვირი შეთქვას? დაიწყო ლუკამ და ისე საწყლად მიმოიხედა, რომ საქმეში ჩაუხედავი ფიქრობდა, ეტყობა ბარემოებამ კიძეკეთ, თორემ ეს კაცი ენტანანა და დამსმენი არ არიანო.

კირილეს ხმა არ გასცა.

— მამა ხართ, ბაგონო კირილე, თქვენ ჩვენი ფეხ თქვენ ფეხი გადადგარიუნდეთ, უკანტონო წიწილებივით დავიფანტებით. თვალსაჩინი მომესოს მაშინ, თუ თქვენი გულისთვის, თქვენი სიყვარულისთვის არ ვმუშაობდე ამ ანაბოში. მე ოჭრო ხელობა მაქვს და ანაბორ სამსახურს ყველგან ქე ვიშოვი, მაგრამ ამნაირი თვალით შეგხედეთ თავიდან რომე, მომკალი თუ გინდა, თქვენზე ახლობელი და სიყვარული კაცი მე არ მყავს. იმ ბქვდარი მამის სული წამიწყეს, თუ ტყვილი გითხრა.

კირილემ არც ახლა გასცა ხმა ბუღალტერს. ამ დუმილმა გაათამამა და მმართველს ბუნრივით მიაყარა:

— ძალად მაცხონე ხომ გაგიგონია? — ესაა ვასო ჯიმშელიშვილი. მეტი ბქეა არ უნდა ჭამოდეს მაგაზ? კაცი როცა შეხედავ, შენ-თვის ზარუნავს და შენი აწევა უნდა. შენ ხელი უნდა შეეუწყო. თუ საქმით არ შეგიძლია, ენა მაინც უნდა დაატკო სათხოლოვში. გამიგონია ასე? ორი თვეა წაგვეშალა ყურები. ფე დი კირილე გადამბილეთ ძმაკაცები ვართო. დღეედან ერთად ვართო. მოვა პატარა ნამთვარლეკი და გულზე გასახეთქად გამოგვიცხადებს — ნუფაილი წეკალწრთელაზე მაგრად ვურტყეთ, მე და კირილემო. კაი ხანია ხმა გაგიგია, მოადგილედ მნიშვნელს მმართველი და შესაფერ მომენტს ეძებს, რომ ზევით შეთანხმოსო. ამას ეკ ვხედავდი რომ ასე, მაგრამ ამდენი ტლეკინი უხდება საქმეს?

— რას ხედავთ? — მშვიდად ჰკითხა კირილემ.

— კი, ბაგონო, ძმაკაცი და ფანიშენეი მოადგილედ. მაგაზე არავინ დაგძრახავთ, მაგრამ ჭვეშნის ხალამპარაკოდ კი ნუ გადაეკვეთო ამ

ამბავს. ამნაირი საქმე ცოტა მოჩუმათვისებულად უნდა ეკეთებოდეს, ჩემი ჭკუით.

კირილე მიხვდა, რომ ლუკას პირით გაქნილი ავანტიურისტი და დემაგოგი ლაპარაკობდა, მაგრამ მას ცნობისმოყვარეობა და მმართველის პრესტიჟი უფლებას არ აძლევდა წამომტყარიყო და კიბრსკენით გაეგდო გარეთ ბუღალტერი.

— საიდან მოჩანხა? როდის იყო წყალწოლელზე პურს ვვამდით და ვლრეობდით. ახე თქვა მართლა?

— წყვილ ბავშვს გეფიცები. კაცო, ქეიფს ვინ დაგიშლით და მმართველი კაცი ხარ, ვისთანაც გაგეხარდებათ, იმასთან დალევეთ, მარა შეიძლება ამის ლაპარაკი გაუთავებლად? მოელი აბანო ლაპარაკობს, მანცდამაინც მაგის ძმაკაცი უნდა ვიყოთ, რომ კრეზაზე დედა არ გვგინონოს? ახლა გადაუკეტილი თუ გაქვს, ნუ დაიშალ, მაგრამ ჯერ ვასოს დანშეზნა მოადგილედ, ჩემი მოკლე ჭკუით, ნაიდრეკა. ნახავ, ერთ ამბავს ატეხავენ, თავისი ძმაკაცი მოადგილედ დანიშნაო, ხალხი, ხომ იცი, რავარია. ხალხს შენ აუკრავ პირს?

— დაესიზმრა იმ ოჯახშენებულს? ვინ უთხრა მოადგილედ ვნიშნავო. ვინ დაპირდა. მე არაფერს არ ვეჩქარობ და არავის არ ვნიშნავ ჯერჯერობით, ჩემო ლუკა. ნუბრალ, ვინც ღირსი იქნება, ის დაჯდება. — ახე კი თქვა მმართველმა, მაგრამ გონებაში დუმბაზ, წელებზე ფეხი რომ დაიდგას, ვასო ჯიმშელეიშვილს მანიც არ მოუწევს ჩემი მოადგილეობაო.

— ყოფილა შემთხვევა, მე ვინმეზე ძვირი მეთქვას? — რითაც დაიწყო ამით დაამთავრა ლუკა ბაბუროზნიან, მიიხედ-მოიხედა და ხმას დაუწია, — ჩემგან არ გესწავლება, კირილე ბატონო, და შენ აწი ყველასთან ძმაკაცობა კი არ გამოგიდგება. ყველა არაა შენი მეგობრობის ღირსი. ზოგი, ხომ იცით, ბუზს სპილოდ აქცევს. ათას კუდს გამოაბმს, იმისი კაცი ხარ შენ, რომ ღირსეულ კაცს შენი ულირსი ძმაკაცი გადაახტუნო თავზე? ვასო არაა შენი მეგობრობის ღირსი.

ბუღალტერი კარისკენ წავიდა, გზაში რაღაც გაახსენდა, შემოტრიალდა და პირი გაალო, მაგრამ სათქმელი უკვე ნათქვამთან შედარებით, ეტყობა, ძალიან უმნიშვნელოდ მოეჩვენა და ხელი ჩაიქნია. გარეთ რომ გავიდა, ყურებამდე იყო გაწითლებული და ისე მორცხვად დაუქნია თავი საქმეთა მმართველს, რომ ეს უკანასკნელი მაშინვე მიხვდა, ლუკა ბაბუროზნიან მმართველთან საკაიაცოდ რომ არ იყო შესული.

შესვენებიდან მმართველი ცუდ ხასიათზე მობრუნდა. რესტორან „ეგემი ნახუნი" შესვლა დაეზარა და სტუდენტების სასადილოში იხადილა. გული კინაღამ აერია მოშავო ფერის მწკალტე ბორშმა და გაურკვეველი გემოს კატლეტმა, (რომელსაც ქვეყნის წითელი პილპილი მოაყარა, მაგრამ ამაოდ), ცოტა ბანს, ნაბალეტი სკოლის ფანჯარას მიადგა და „სხვა მონაგალოგიანეთა გვერდით დაიკავა ადგილი, მაგრამ ვერც დამშეებმა ბალერინებმა გამოუეცეთს გუნება. ვასო თუ ამნაირი ჭორიკანა და კარაქერისტი იყო, რას წარმოვიდგენდი, თუმცა იმისთანა დროა რას შეიტყობ ახლა კაცსო. ეს ერთად ქეიფი მაინც სხიდან მოიგონა, შემოხვევითაც არ შევსწრებივართ რესტორანში ერთმანეთისო.

მექვაბე მამული ლომთაძე კაბინეტში ფიქლადფეტ შეჰყვა. აბანოს სასიკოცხლო წერტილს შუშაკს შავ ხალათში ორთქლი ასდიოდა. მამული წვერგაუპარსავი იყო და ლაპარაკის დროს ლოყაზე ხელს ისვამდა. „ძლივს კაცი საქმეზე შემოვიდაო", გიიფიქრა კირილემ, რომ მექვაბეზე გულისტკივილით აუხსნა, დიდ ქვაბს სარკველი მოეშალა, ალარ ეკეტება და ერთი კვირაა პატარა ქვაბს ვეშუშავებ, ხოლო პატარა ქვაბი კი ამდენ დატვირთვას ვერ გაუძლებს და მალე გამოვა მწყობრიდანო. მმართველმა დახმარება აღუთქვა, უყრიდნა პატარა ქალალდი დაავრო, „ქვაბი" დაიწერა და შეინახა. ამის შემდეგ უფროსმა აუდენეცა დამთავრებულად ჩათვალა, მითუმეტეს, რომ უხიამოვნოდ ბუზრძალავდა ტანზე ქაფი, როცა მექვაბე გუპარსავ ლოყაზე ხელს ისვამდა. გავჩუმდები და წავა ახლა ალბათო, დაასკვნა კირილემ, მაგრამ მამული ლომთაძე წასვლას არ აპირებდა.

— რავა არი ახლა საქმე? — უტიფრად გაილიმა მექვაბემ, მაგიდას იდაყვებით ჩამოეყრდნო და ნამჩეკაძეს თვალებში შეხედა, — როდის გამოიყვიმება ვასო ჯიმშელეიშვილი კაბინეტში?

— რომელ კაბინეტში?

— რა ვიცი, მოადგილედ ნიშნავსო, მთელი ქალაქი ლაპარაკობს.

— უშაფთო ყვირაენი, — სერიოზულად უთხრა მმართველმა.

— მე ვინ მკითხავს, მარა ქათამმამო თავისი დასაკლავი დანა გამოეკეკო, ისე არ მოგიგიდეს, უფროსო. ვასოთას შენი ამობილოცვა უნდა აქედან. მაგის მიხვედრას სოლომონს ბრეანი არ სჭირდება. ისეც ბეტყველია აქვს ნათქვამი, დაბერდა, წევიდეს აწი პენსიაზეო. მე ვინ მკითხავს, მარა ბევი მტკივა. ეს უფროსი ხალხი თუ წახვედით, ბოვშვებს დარჩებათ ამანო. ვიღაცა ხომ უნდა იყოს ძველი, გამოცდილი, ჭკუის დამრიგებელი.

— რა მეჩრს ჯერ საკენსიო. — სიმწრით გაუცინა კირილეს, — რისი გამბედავია, ბიჭო ვასოია ჯიმშელეიშვილი, მაგის გასაგდები თუ გავხდი, წინ ყოფილია ჩემი საქმე.

— ახლა არაფერი შეუძლია, მართალია, მა-

გრამ შენი მოადგილე რომ იქნება, რა იცი, რას ჩაგიწყვიტს და რის გიბრძანებს. მაგი თავის ბავშვის ამ ქმაცებს მოურის აქანა და აიყვანებს იმგენს. გაიბაკიკინებს ფეხებს და მერე, ბებერიც რომ ეცალო, ძვრას ვერ უზამ.

— რა ეშველის ახა ამ საქმეს? — ნახევრადდაცინვით ჭკოზა კირილიმ, თუმცა მექვანის ნთქვამმა ცოტა შეაფიქრიანა.

— ხანამ საშველად გაგზდიმია, კირილე ბიძია საქმე, მანამ უნდა მიხედვა. მამალმა თქვა, მე მიეკვლიაო. მე ვინ მკითხავს, მარა ახთე არის ეს. ვახოია ჯიმშელეიშვილს შენი ადგილი უნდა. ახლა ემალება შენი ხალმი მაგას, თორემ მოადგილეობიდან უფროსობამდე ერთი ხალმია, მეტი კი არაფერი.

დახეთ მექვანის ეშმაკობას, ვითომ ეს ყველაფერი სიტყვას მოაყვა, თორემ სინამდვილეში ქვაბის ხაკითხზე შემოველიო, უცად გაწყვეტა სიტყვა და საქმიანად იკითხა:

— რა ვუყო ახლა იმ ქვაბს?

— რომელ ქვაბს? — ყრუდ ჩკოთხა მმართველმა.

— დიდ ქვაბს. თავი რომ არ ეხურება.

— ხომ ჩავწერე. დაუძახეთ კანტორიდან მოხელეს და გავაკეთებინებს.

— წავედი ახა მე. საქმეს მიეხედავ.

— წადი.

გასვლისას მექვანემ ორკეკი მოიხედა. მმართველის სახეზე იგი თავისი ვიზიტის კვალს ეძებდა და იმოკა კიდეც. კირილეს მარცხენა კუთფეო უთამაშებდა. ეს იმას ნიშნავდა, რომ იგი აფორიაქებული იყო, მაგრამ ცდილობდა არ შეემჩნია.

ამ ამბის შემდეგ ერთი საათიც არ იქნებოდა გასული, ბუღალტერმა ლუკა ბაბერაზნიამ და მექანიკ ხარიტონ კაკაურიძემ მეკუუნვნავ მარკოზ ღუჯავა მმართველის კაბინეტის კარამდე რომ მოაცილეს და მხნეობის შეხსამტებლად თითქმის ერთფეროვნად ჩასაძახეს: „შედი და უთხარი, იცოდეს მაგანაც!“

მეკუუნვნავ შევიდა.

— მე პატარა კაცი ვარ, მარა პატარა კაციც საჭიროა და ნურავინ ჩამაგდებს შტერად. — შეხსლისთანავე წუწუნს მოჰყვა მარკოზ ღუჯავა და მაგიდაზე დადგმულ ნაკრისფერ სამელნეს თვალი ვიღარ მოაცალა.

— პატარები ვართ ჩვენ სუყველა. ნუ გეშინია, სუფოროვის, პოლკოვნიკება არც ერთი არ ვართ აქანა. რა იყო, რა მოხდა?—მშვიდად ჩკითხა კირილემ და „სუფოროვის პოლკოვნიკების“ მიგზებით ქმაკოფილი დარჩა.

— მე ვუთხარი, მე ჯერჯერობით ჩემი უფროსი მეკვს და იმას ვემორჩილები, მე ვუთხარი. მე ხუთი ბატონის მსახური არ ვარ, მე ვუთხარი.

— ვის უთხარი, რა უთხარი? — ყველი გაუშრა კირილეს.

— ჯიმშელეიშვილს ვის და. მაზეგენ ინ ხარალები რომ ჩამომაწერინე, მაზეგენ წყნარი ოლ. გვიტყოფენ რადაცასო. ჯერ ჩემი ხნის კაცს მაგან ასე უნდა უთხრას? ვთქვათ, მართლა ცელი ინ ხრალებს და ფულს ჯიბეში ვიდებ, რა არი ვითომ, რა ხასხლეებს დამიდგამს ორ. კაპიკიანი ხრალი? შენ გაჩერდი, მე ვუთხარი. მე უფროსი მყავს და იმას ვუკეთ პასუხსთქვა.

— მერე?

— უფროსს ატყუეს შენო. კი მარა, მე ვუთხარი. უფროსი ბრმაა და ვერ ხედავს ვერაფერს და შენ ხედავ იმაზე უკეთესად და შენ გეტყვის აბანოს ხაქმე კირილე ნამჩეკვიანეზ უკეთესად-თქვა? ხომ კარგად მოიქცამს?

— კი.

— ისე გამოიკვანა ხაქმე, ვითომ შენ ბრმაი ხარ და მაგი მეკვს თვალხილული. ჯერ ჩემი უფროსი კირილეა და ვერ შეგიშვებს ხაუუნაოში-მეთქი მე ვუთხარი. რა მოთხრა იცი?

— რაი?

— ვინ კითხავს კირილესო. ამაზე მე ვიკვებ პასუხს. ამის უფროსი მე ვარო. კირილემ თავის ხაქმეს მიხედოსო. მე ვუთხარი. გამამსწარი ახლა გარეთ, რასი უფროსი ხარ შენ, მუ ვუთხარი. აკირილეს ვინ კითხავს“ რას ჩქვი, ამა ვის კითხავს, მე ვუთხარი, ვსტაცეი ჯოხს ხელი და ძლივს გამასწორო, თვარა ავუშვრილებდი ზურგს.

— ხრალი მართლა უფარგანია?

— ხო, წუნი იყო და ჩამოგწერეთ, ათასში ერთი ამოიარეკვა და . რომ გაუკირდება კაცს, ვაძლევ ხაჩუქრად ხანდახან. თუ კინდა, ჰა, გადიმოგიდებს მანეთიანს ვინმე. ამ მანეთზეკლაპარაკი?

— ვინ კითხავს კირილესო. ახე გითხრა ნამდვილად?

— კიე.

— დაადგები პირზე რომ რაზე იყოს?

— ამა რას ვიზამ.

— მე ვარ უფროსიო?

— ამა.

— რის უფროსი ვარო?

— ყველაფრისო. მე მნიშვნავენ ხვალიდან მმართველის მოადგილედ და მოგაკლილი თქვენ, ყველასო.

— რას გიზამთო?

— გავვერის ალბათ სუყველას.

კირილემ თვალები დაბუკა, მან წარმოიდგინა უადგილოდ დარჩენილი თავის ერთგული პერსონალი. ეუნაში აღიდიალებული სპეციალისტები, მშიერმწყურვალი მთი ცოლ-შვილი და გული ეტკინა. თვალები რომ გაახილა, მეკუუნვავ მარკოზ ღუჯავა იქვე იდგა.

— კარგი, წადი, თავისუფალი ხარ. — უთხრა მმართველმა ერთგულ მეკუუნვავს და ფანჯრისკენ შებრუნდა. ფანჯრიდან ერთი და ორი მოსაწყენი ბეიზეი მოჩანდა. ვინღრო ქუჩა

ლანგელ ჭინჭარის სახელობის ბაღის რკინის ბერეკი და მოხის გამომჭრელი სახელოსნო, რომლის კარზე, რაც ეს წელი დადგა, დიდი ნოიელი ასოებით ეწერა: „მინა არ არის“.

ოთხი სრულფეროვნად, ფანჯრის გასწვრივ, ჭეშის გადადგმა მხარეს შავი „ვოლგა“ იდგა. ძმელი ოფიციანტები ელოდნ შესვენებაზე მობრუნებულ თავის უფროსს. „აბანოს წინ ეს ერთადერთი ფიდი კაცი ცხოვრობს და აკმაფე არ ეიცი, ვინ არის და სად მუშობს. კაცი ვარ მე? — თავის თავს უსაკვეფლარა კირილემ. რა უკვრს, რა. შესვენება მაგასა აკვს. ერთობაშად ვინმეგ საკვედური არ უთხრას, რა ამბავია ამხელა შესვენებაო. მმართველი ცელილდა სხვა რაგზენ გადაეკანა ფიკრი, მაგრამ არ გამოსდიოდა. გონება ისეე ვასო ჯიმშელეიშვილს უბარუნდებოდა. ვთქვათ, ერთი სტუროდა, მეორე? მეხვე? რაკი ეს ერთმანად შეკრეს პირი ეტოობა რაღაც საფუძველი არსებობს, რაღაცას ჩრთოფერთობს, როგორც ჩანს, ჩემი ხაჭარმოო განყოფილების უფროსი. კი, ახეი ნამდვილად. არა და, ჩემი მიეკვანილი მაინც არ იყოს. დეიზენტებოდა უმეშეკოდ. ვიფიკრებდი, რომ ჩემს ადგილს მოინდოდნენ? ტილი ფეხზე არ უნდა დიიხვა, — ახეი ნამდვილად“.

ტელეფონმა დარეკა.

მოლარე ოლიანკა თეედორაშვილი მიღებას ხთხოვდა.

— მერე მანდ ვინ დაჯდება? — ჩასძახა ყურმილს მმართველმა.

— ფაცალ დავსვამ, ცოტა ხანს.

— მოდი.

ოლიანკას ოეთრი რიდე მოეხურა, თავი მოლასავით წაეკრა და იმფერი ფერფაარალი წაეცხო, რომ ახე ნიღაბს უფრო უგავდა, ვიდრე ამ ოლიანკას ამ ათი წლის წინათ მოლარედ უყოფმანოდ რომ მიიღო მმართველმა. მაშინ ოლიანკა ერთი თვალეუეუუნა, ცკრიალა, ჭმაის გაკლილუნელ გოგო იეო, და თავს არ უტყდებოდა, ოორეს კირილეე იგი ამ ძვირფასი ნიშნების ბაღის უფრო მიიღო სამსახურში. „რას დაეშვავნ ეს უპატრონო, მაინც რა არის ქალი?“. გაიფიქრა კირილემ, გაფიკრებითაც ძალიან კოსსაიაციულად გაიფიკრა, ოორემ ხმამაღლა ამას როგორ იტყოდა.

— რა ქენით დღეს? — კითხვა შეაგება კირილემ.

— რაის?

— გეგმის.

— კაი ერთი, მშვენიერი ხასიათზე ვარ. გუნება არ გამიფუჭო, თუ კაცი ხარ. — თქვა ოლიანკამ და გიიცინა.

— რა გიცინებს? — სიცილი კინაღამ გადაეღო მმართველს.

— კაი ვინმე ეკვს, გამჩენს ვასო ჯიმშელეიშვილი. არა, კარგი ნამდვილად. მგი ირატიტა უნდა გამოსულიეო, აწიე ირაა ვეიან. მე რომ მაგის ნიკი მომცე, აბანოში გავჩერდები?

— ეს ეკვ?

— შესვენებაზე დაგვხვიეს სიცილეეი. მეცელნე კანი ადარ შეგვრარა არც ერთმა. ლიმანაძის დისშვილს გეშინ სიდეერის წლისთავი ჭკონია და მოგვიტანა ცოტა რაღაც, ლიმონი, ბერი, ყველი. ვინ მოკიდა რამეს ხელი. ჭამის თავი ვის ჭკონდა. სიცილისაგან ლუკმა კინაღამ სასუფთაო გადამცდა და კინაღამ დავიბერჩეი. შენს თავს ვფიცავარ.

— რა ჭკნა მაინც ამბაირი? — ხერიოზული ხაზე მიიღო მმართველმა, რადგანაც „შენს თავს ვფიცავარ“, — მაინცდამაინც არ ეხიამოზეა.

— ოჰ, შენ გეკინის? უნდა ნახო, ამის მოყოლა არ შეიძლება. შენი ნიარული, შენი ჩაბეკლება, შენი ლაპარაკი. ყველაფერი ზუსტად, რომელი ატრატები გადმოიღებს ისე ზუსტად.

— რას ზფრება? — ნიტკეეი ყელში გაეჩხარა მმართველს. უნდა გამოეტეტდეთ, ამ ეკაანსკენელმა ცნობამ ყველაზე მეტად შეაძრწუნა.

— გეკინის! — სიცილით უთხრა ოლიანკა თეედორაშვილმა და ნათქვამისათვის მეტი გარკვეულობა რომ მიეცა, დაამატა — დაგკინის.

— რას ჭკვია დამცინის?!

— შენი ლაპარაკი, შენი გაბარაზება. შენ რომ კაცს ელაპარაკები და ვითომ უსმენ, კაბინეტში ხანდახან ჩაბინება რომ იცი — ეს ყველაფერი გადმოლებული აკვს. გელაპარაკები, შენ თვითონ გაგიცინებენ.

— კი მაგა, შესვენებაზე დგაბარი და მე მეცინით, მეტი არა გაკვთ საქმე? — გაწყრა მმართველი.

— ვთხოს მეტი კი არავინ გეცინის, შე კაცო, ჩვენ ვდგავარო და ვიცინით, მეტი კი არაფერი. ვასოიც ახლა, ღვთის წინაშე, ცოდვას ვერ ვიტანეი, საწყენად კი არ ეკეთებს ამას. ისე, უბრალოდ, ხუმრობისთვის. რა, ხუმრობა არ შეიძლება?

— ხახუმარო და ხაკლახაო ხახლში გეყოლებაო-ბეკვ, ახე გადაეცი იმ თქვენს არტისტს! — კირილე ფეხზე წამოდგა და ქალთან უხერხული რამ რომ არ წამოცდენოდა, ოთახიდან გავიდა. გასვლისას ერთხელ კიდევ მოუხედა გაოცებულ ოლიანკას და გაიფიქრა: „რასაც ჩემი დაცინვით მოიგებს ვასოია ჯიმშელეიშვილი, აგერ ვნახავთ“.

ოლიანკა ცოტა ხანს მარტო იჯდა მმართველის კაბინეტში და, კაცმა არ იცის, რას ფიქრობდა.

კარგა ხნის შემდეგ მობრუნდა მმართველი. სამუშაო დღე მთავრდებოდა. ჯერ ფრთხილად შეიიხედა თავის კაბინეტში და რომ არავინ დახვდა, საკმაოდ მმართველს თითქოსდა სიიდეოლოგიდან ჩაუტარებულა:

— ჯიმშელეიშვილს დამიძახე ერთი ჩემთან, ვასო ჯიმშელეიშვილი ისე მოკრძალებით შემოვიდა ეი ისე მორჩილად გაჩერდა კარებში

თითქმისდა ყველაფერი კარგად იცოდა, რაც დღეს მის გარშემო დატრიალდა და თითქმისდა ბოდიშს იხდიდა, რომ ახეთი უღირსი თანამშრომელი იყო.

— ხომ იცი, როგორ მიყვარხარ, ჩემო ვასო,— შორიდან დაიწყო მმართველმა და ვასო ჯიმშელიშვილი მიხედა, რომ მისი საქმე ცუდად იყო, იგი აქ სიყვარულის გამოსაცხადებლად არ დაუძახნიათ.

— არ გამოვიდა არაფერი, თორემ ახე არ მინდოდა ნამდვილად. ხომ იცი, იქ რამ რამე გადაწყვდება, აქედან რაც არ უნდა უწრუწუნო, ვერაფერს გახდები.

ვასო ჯიმშელიშვილი ხმას არ იღებდა.

— კი მაგრამ შესანე ანანო თუ ამოსაკაჩია, მე რა დავაშავე, მე რატომ მლუპავ-მეთქი, მაგრამ ვინ მოგიხმინა. ახეა საქიროო. მოწონავე მუშაკი ჯიმშელიშვილია და უნდა დავახმაროთ მეხუმე ანანოსო. მარჯვენის მოკრა შენი წასვლა ჩემთვის, მარა რა ვქნა.

— იქ ბინაც არაა დირექტორად? — ვასო აქ შეცდა მხოლოდ. მან ჩათვალა, რომ გუშინდელი კრების შემდეგ თუ სადმე გადაიყვანდნენ, ალბათ მხოლოდ დირექტორად.

— კი.

— მერე, სად მიაყვთ ბინაკი?

— არსად.

— მოადგილე ახლა არ დაუნიშნეს მაგას? რაიკომის ნაინსტრუქტორალი, ბობრი ბიჭი?

— კი.

— მერე?

— არაფერი. ის იმუშავებს თავის ადგილზე.

— მოხსნეს წვალაძე?

— რიმელი წვალაძე?

— საწარმოო განყოფილების უფროსი რომ იყო მესამეში.

— არა, ვინ გითხრა? — დაინტერესდა მმართველი.

— აბა ვის ადგილზე მიშვებენ მე. რა უნდა გავაკეთო მესანე ანანოში?

— ერთი სიტყვით, ისე. გადაწყდა კომუნალური სამმართველოში, რომ, შენ იქნები იქ მთავარი. დირექტორიც შენ იქნები ფაქიზურად და მოდგილიც. და ყველაფერი. შენ უნდა ამოკაჩო ანანო და ფეხზე დააყენო. კარგად. რობით მეკუმანავედ გაგაფორმებენ. მარა, შენ იქნები მთავარი.

ახლა კი მიხვდა ვასო ჯიმშელიშვილი, რომ არც მეტი არც ნაკლები, მას უბრალოდ აგდებდნენ სამსახურიდან.

— რა მოხდა, ბატონო კირილე, რა დავაშავე? — ყოველ შემთხვევისთვის, მაინც იკითხა ვასომ.

— რას ჰკვია დააშავე. დააშავე კი არა, შენი ქბების მეტი არაფერი ყოფილა ღღეს კოლეგიაზე. შენნაირი ენერგიული, საქმე რომ უყვარს, წინ წასვლა რომ უსურია და ყოველივეს ასეთი ხალისიანი რომაა, რომ იციანის თვითონაც და აცინებს სხვებსაც, — ასეთი ენერგიული ხალხი გვჭირდებაო მეწალაძემ.

ვასო მიხვდა, რომ მისი ბედი გადაწყვეტილი იყო, და ახლა აქ კამათის დაწყებას აზრი არა ჰქონდა.

დაჯდა და დაწერა განცხადება მმართველის სახელზე: „მეო, ქალაქ გოგოურას ცენტრალური ანანოს საწარმოო განყოფილების გამგე ვასო ჯიმშელიშვილი გთხოვთ გადამიყვანოთ ქალაქის მესამე ანანოში მეკუმანავის თანამდებობაზეო“.

განცხადება უფროსს გაუჩინა ადგა და ისე რომ კირილე ნამჩეკაძისთვის მადლობაც არ უთქვამს, კარისკენ წავიდა.

ანანოს თანაშრომლები უხმოდ შეჰყურებდნენ ვასო ჯიმშელიშვილს, რომელიც თავის ძველი, მონაღრეული მაგიდის უჯრებს ასუფთავებდა. ძველი, ფერგადასული ქაღალდებიდან ზოგს გადაიკითხავდა და ოთხად გადახეულ, ზოგს კი სათუთად ინახავდა ყავისფერი ტყავის ბაგაში. შიშობდა, ვითუ ყველაფერი რაც წასაღებია, ამ ბაგაში არ ჩაჰეტიოსო.

ხანდახან თავს აიღებდა და სათვალებიდან, საცოდავი, დაღლილი უაზრო თვალებით ირგვლივ მყოფთ გახედავდა.

ვასოს გული სწყდებოდა.

ვასო ჯიმშელიშვილი ამ სკამზე, ამ ძველ, ულამაზო მაგიდაზე თხუთმეტი წელი იჯდა.

ზელიმხანი

მხატვარ ზურაბ ფორჩხიძეს ეუძღვნი

„ვაიწყალეს ამ თავისი არტისტობით გული. მაინც რაც სოფრომაძე მიშავედა, თვეში თითო წარმოდგენას მართავენ. მარტო ბილეთის ფულს კინ ჭერდება, თორემ წაიღონ ეს მანეთი, ვინ დაეძებს. მოიყვანე შენი საწყობის ხალხი და მოგიღო, ფხაკაძემ. რა უნდა ითამაშონ ამგენმა. ამგენის შესრულებული როლი ვნახე დამწვარი. ახე ჰგონია, ალბათ, იმ ჩხიკვთავა სოფრომაძეს, რაც მეტ პიესას დავდგამ, მით მეტი ხახელი და გამავლობა მექნებაო. მაგას ხელოვნება მოსწრებაზე ჰგონია. რა გეჩქარება, ხად გარბიხარ. რიმელი გეგმა შენ გაკვს შესასრულებელი, ჩაჯდეს როლში ხალხი. ეტარე ეს რეპეტიციები და იყავი. ხელფასს გიკავებს ვინმე თუ რაი. ხად მცალია ამგენის ხაკალახოდ, ათასი საქმე მქონდა ღღეს ხახლში.“ — ახე ფიქრობდა ლეონოფონის ქარხნის სცენიმოყვარეთა კლუბის კიბეზე ამავალი ზელიმხან ხერ-

ხაქე. ზელიმხანი ორმოციოდე წლის, საშუალოზე ოდნავ მაღალი, მსხვილკისერა მამაკაცი გახლდათ. სიარულის დროს ქუსლებს ისე მაგრად ურტყამდა კიბეს, გეგონებოდათ, მარმარილოს სიმაგრეს ამოწმებსო. ახალი პალტო ეცვა და გარდერობში დაკოვება დაენანა, დამნანახოს ამ ახალ პალტოში მტერ-მოყვარეში. ახალი პალტო ეცვა, მაგრამ რად გინდა, ისიც ძველივით ჰქონდა კისრის ქვეშით გადაგდებული. ჩაცმის ამ მეთოდს ისე დაეუშნოვებინა ეს ახალი პალტო, შემკერავს რომ დაენახა, შეიძლება ფანჯრიდან გადამბრალიყო. ისე მილაკუუნობდა კიბეზე ზელიმხანი, რომ ცუდად აწყობილი რობოტი გეგონებოდათ. ხანდახან თუ კისერზე პალტოს საყელო შემთხვევით მოედებოდა, დამდულრებულივით გაახასავებდა ხელებს და კისერს, რაც შეეძლო, წინ წაოგდებდა. კისერზე ვერაფერს მიკრიბას ვერ იტანდა. ამის გამო ბალსტუხი მის ცხოვრებაში არ უხმარია, გარეულ ძალს ხერხემლის გასწვრივ რომა აქვს, დაახლოებით ისეთი თმა ჰქონდა. მართალია, თმის სიხშირით ვერ დაიკვეხნოდა, მაგრამ, რაც ჰქონდა, სიმეცდიდ ჰქონდა და გაცვენის საშიშროება არ ემუქრებოდა. ხომ ასეთი თმის პატრონი იყო, ფერმრთალ სახეს რბილი, ფაფუკი წარბები და ასეთივე რბილი ულნაოფერი ულაბინი უმშვენებდა. ულაბს წლის განმავლობაში ზზრინაე უცვლიდა ფორმას, ხან ნიკაპამდე ჩამოიგრძელებდა (რის შემდეგაც მეცივიოვნე ყიზიღანშს დაემსგავსებოდა), ხან კი ისე შეამოკლებდა, რომ ტუჩების სიგრძეზეც ვერ წვდებოდა! სქელი ულაბი რომ მობეზრდებოდა, გაათხელებდა. ერთი სიტყვით, თავის ულაბს როგორც უნდოდა, ისე ექცეოდა. გაპარსვით კი მთლიანად არასოდეს იპარსავდა, ვერ ელეოდა. ღმერთმა კარგად მოაბრალოს და იმოდენა ულაბი ჰქონდა, რომ ჭარხანაში ხუმრობდნენ, ბაუშეობაში დედამისი რომ დაბანდა, ულაბს გასაშრობად თავს ზემოთ სარეცხის სამაგრით უბნევდაო. სიარულის დროს ხანდახან თავის თავს წაელაპარაკებოდა და მაშინ შუბლით რომ დაჯახებოდა, ვერ დაგინახავდა. ამიტომაც ზოგს უცხეირპირო ეგონა, მაგრამ მართალია უცხეირპირო კი არ იყო. საწყალი გული ჰქონდა, შენი გულისთვის წყალში ჩადგებოდა, თან გადაგეგებოდა, მაგრამ თუ რამეს აწყენინებდი, მტრისას, მუნჯის გბრაზება იცოდა. მერე ალარ უნდოდა შენი არაფერი. ოქროს კეფრცხი რომ გეგრიენინა გულზე, შენკენ ალარ მოიხედავდა, საწყობს რომ სჩირდება ისეთი კაცი იყო, სამსახურის საქმეში ბეთრი-მეორი არ იცოდა. ჯიშზე რომ გამსცდარიყავი, რაც არ გეკუთვნოდა, ვერ მიიღებდი, ამიტომაც ღვთის წინაშე, ბეერს არ უყვარდა.

რეა საათი კარგა ხანია შესრულდა. დარბაზი სავსე იყო. ერთი პირობა მესამე ზარი გაიმმა და ჯალიც ჩაკეკრა. მაგრამ ისევ აანთეს სინათლეები. პრემიერის მოლოდინში ხალხი ღელავდა. ფარდის ხან ერთ კუთხეში გამოჩნდებოდა გრიმწყობანაინი სახე და ... მეორეში. რა უნდოდათ, ვის დაეძებდნენ სცენისმოყვარეთა დასის წევრები მაყურებელთა შორის, ეშმაკიც ვერ მიხვდებოდა. ოდნავ რომ შეორხეოდა ფარდა, ყველამ იცოდა; რომ ცნობილმოყვარე არტისტი გამოიკუეტდა, სახის იმ ნაწილით, რაც მოჩანდა (დანარჩენს ფარდის ნაოჭით გულმოდგინედ იფარავდა). ძნელი იყო მუშა-მსახოობის ცნობა, მაგრამ რამდენიმე მაყურებელი ამითაც კარგად ერთობოდა.

— დაიწყოს ახლა თუ იწყვებენ. თუ არადა, გაგვიშვან სახლში! — დაიძახა ვიღაცამ.

— მოკარნახე დაეკარგათ და ეძებენ. — გამოეპასუხა ახალგაზრდელთ, თამამი ხმა.

— საკარნახოდ თუ აქვთ საქმე, წინ ყოფილან ალბ. — შემთხვევა არ გაუშვა მესამემ.

— სად ყოფილა, აწი, მოკარნახე? — გულწრფელად აკითხა ინტელიგენტურმა ხმამ.

— გათხოვდა, — უპასუხეს მას.

ვიღაცამ ტაში დაიწყო მაგრამ სხვები ვერ აიყოლია და ჩაჩუმდა.

ზელიმხანი შემოსასვლელში სალებავგაცილილ ხვეტს (ერთ ორკერტ მაინც გაუსვა ხელი, ხომ არ გადადასო) მიყრდნობოდა და დარბაზს ათვალიერებდა. უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, ცარიელ სკამებს უთვალთვალებდა — რიგ დაიწყებენ, თუ რიიმე ხერეიანი შევაატეე, შეალ და დავკდებენ, თუ არადა, წავალ სახლშეიო, ამგვარად ჰქონდა გადაწყვეტილი და როგორც შეასრულებს თავის ამ ჩანაფიქრს, აგერ ვიქნებით, ძვირფასო მეოხველო, ჩვენც და დავინახავთ.

— პატივცემულო.

ზელიმხანი მოტრიალდა, მის წინ თვით რეჟისორი სოფრომაძე იდგა. საწყობის გამგე შორიდან ინახავდა ლითოფონის ქარხნის დრამწრის ხელმძღვანელს და ცოდვა გამხელილი ხკობს, მაინცდამაინც არ ეხატებოდა გულზე, უსაქმო ეგონა. სინამდვილეში ამ ახალგაზრდა ხელოვანს საქმე თავზე საერელად ჰქონდა. ტანი ღიდი არ მიეცა გამჩენს, მაგრამ ბაკი მიეცა—კოტაკი და ჩასხმეული. მოდაზე ეცვა. ფართო შარვალს ისე ჩაეყლაპა მაღალქუსლიანი ფეხსაცმელი, სიარულის დროსაც თუ შეაკუნდები, რომ ფეხზე ეცვა. ქამარს თავისთავად ფართოს ატარებდა, მაგრამ იმოდენა ბალთა ეკეთა, რომ ქამარი ორი ინ სიფართეე რომ ეოფილიყო, დიტეედა. ვიწრობეეებინა პიჯაკი ეცვა და მარჯვენა გულის ჯიბესთან რატომდაც ნიკოზიის ფორთოხლის წვენის ქარხნის ლერჯად მოკიბული ნაბი ეკეთა. ვაიჩნია ხაქმეს რას დავარქვეთ, თორემ თავისი გაგებით სოფრომაძეს მოსვენება არ ეწერა. დღედაღამ ზეშთაგონების ცხელ ტაფაზე იწვოდა. ახალგაზრდა რეჟისორი იყო.

და, მართალია, სადიპლომო სპექტაკლი ინსტიტუტი ვერ გაიოცა, მაგრამ თუ რაიმე მოვპოვებოდა შესახარებელი, ეს იყო ტიტანური ენერგია. სოფრომაძემ დაღლა არ იცოდა. პიესებს კითხულობდა, თეატრალურ პრესას ხომ არ. გამოტოვებდა, ცოტას ხატავდა კიდევ. თვითონვე ადგენდა ჩანახატებს მომავალი სპექტაკლისთვის. მართალია, დრამწრის ეკონომიური შეზღუდულობის გამო ის სქემებს და ჩანახატებს ძმოლოდ ნაწილობრივ ახსნდა ხორცს სცენაზე, მაგრამ გული არ იტეხდა და, ორგრაც ადგილობრივი რეცეპტიანტები აღნიშნავენ, სპექტაკლიდან სპექტაკლამდე იზრდებოდა.

— რაშია საქმე? — უაღლიდ ჰკითხა ზელიმხანმა. იფიქრა ეს ლაწირაკი ახლა, ალბათ შენიშვნის მოცემას მიპირებს, კარებში რაღაც დგახარო და დარბაზში რაღაც არ შებრძანდებითო.

— დიდ ბოდიშს ვიხდით, მაგრამ გამოუვალი მდგომარეობა გვაქვს და უნდა გვიშველეთ.

— რა გაქვთ?

— მდგომარეობა.

— ნერე მე, რა ვქნა? — შემოტრიალდა ზელიმხანი, რათა ერთხელ და სამუდამოდ დარწმუნებულიყო, მართლა გონებასუსტი იყო ეს კოკაწია რეჟისორი თუ არა.

— რა მოხდა, ახლა, ისეთს კი არაფერს ვიხილავთ. — გაწყინდა რეჟისორი.

— ხალხი არ გყოფნით? — ზელიმხანს უნდოდა დაეკითხა დრამწრის ხელმძღვანელისთვის. „ახლა ამან თუ გამიბედა, მასა არა გვეკვეს და გაიკეკე-გამოიკეკეი ერთი სცენაზეო, მე ვიცი, რას ვეტყვი. ეგები კოლისებშიც ვერ შემასწრის,“ გაუღლვა ზელიმხანს.

— პალტო დაგვჭირდება ცოტა ხანს, — როგორც იქნა ამოღერღა სოფრომაძემ.

ზელიმხანს ჯერ ხუმრობა ეგონა და თვითონაც ხუმრობის ხასიათზე დადგა.

— ცივა ვინმეს?

— არა, კი არ ცივა. როგორ გითხრათ. როლში პალტო უნდა ეცვას.

— არა უშავს, იყოს უპალტოდ. ითამაშოს კარგად და ნახეგარი დარბაზიც ვერ გიგიგებს, პალტო რომ უნდა ცმოდა — გაიცინა ზელიმხანმა.

— სადღაცდიდ მაქვს მე საქმე? — ტირილი გაერია რეჟისორის ხმაში და ის იყო სხვა პალტოიანს დაეწყო თვალით ძებნა, რომ ზელიმხანმა პალტო გიიხადა და ხელში შეაჩერა.

— ვინ გითხრა მერე ვარი, ბიძია, მა, პატონო, თუ ეს პალტო უშველის საქმეს, დაიწყეთ ოღონდ ფრაზე.

— კი, ა, ამ წუთში ვიწყებთ — გახარებული სოფრომაძე კულისებში გაეშურნარდა.

ზელიმხან ხერხაძე იქვე. გასახვლელთან, თავისუფალი სკამი იპოვა და დაჯდა. ახლა იგი ძმოლებული ხდებოდა, მოეწონებოდა თუ არა სპექტაკლი, ბოლომდე დარჩენილიყო. ცოტა ნაწყენი კი იყო სოფრომაძის სრულმენელ, ეს ნომ კაცს ალბეთ ამაალლტაო. მაგრამ ფერე ფერ ასკვნა, რომ მისი საქციელი ნეფრაგენტიოსთან ნერეე სამსახურის გაწევის ნიშნავდა და ღამ. შეიდდა.

სპექტაკლი დაიწყო.

ფარდის გახსნისთანავე გამოვიდა შავ რეტუშში გამოფაქცენილი შეშა-მსახლობა გუბელაძე და სცენის შუაში თოკით დაშვებულ ზარს შეეშმაკა. ზარის ხმაზე ფოლი ამბავდნდა და მკრთალად განათებულ სცენაზე შემოცვივდნენ ცხენრაბარზე რიდეჩამოფარებული ფეგურები. კუდები არ ჰქონდათ, ოორემ ნამდვილ უშმაკებს ჰგავდნენ. ოოკოხეთური ცეკვა გეიმართა. მაკრატელას წესით ხტებოდნენ მალლა. ეატაკს თავით ეხეკებოდნენ. გიფარხლეთ ოოთებს ერთმანეთს ცხენრნი სცემდნენ. „ჯრეელი ვარრის“ მსგავსად ზურგზე ატბეზოდნენ. ერთი სატკეეთ, პრეშიერა დიდი ორორმტრიალი დაიწყო. რატომდაც არც ამ ორორმტრიალს აუღლვენია ხალხი. რადგანაც რეჟისორ სოფრომაძის შემოქმედებაში დიდ სიახლეად არ მიიჩნიეს. უკვე მესამე სპექტაკლს ეწუებდა სოფრომაძე დაახლოებით ამგვარ მალაკ-ბატენეთია და ავეოტეთი. ლეთოფონის ქარხნის მაყურებლებში ეს ესთეტიკურ ასოციაციებს იწვევდა ეს წარლენინანა. ცეკვა, ბნელი ხალმეელი, მაგრამ მაყურებელს რომ აზუმებდა და მის ყურადღებას სცენისკენ წარმართავდა, ეს ნაღდი იყო.

შეშა-მსახლობმა გუბელაძემ მეორედ შემოკა ზარს და ეშმაკეული ლანდები გაჰქრნენ სცენიდან. დაიწყო უშველოდ წარმოდგენა. უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, სცენა ანათდა და უდეკორაციო (სადღაც ახლა დეკორაცია), არენაზე მორიგეობით შემოვიდნენ ფრაზნრის წევრები და პიესის ტექსტს ზეპირად წარმოსთქვამდნენ. თეატრალური საცოდაობა. უფრო ფორს ვერ წავიდოდა. ხასელის განთქმის მოსურნე თავის სიტყვას რომ ჩაამთავრებდა, შემორიგეზებდა და დარბაზს „თავლეურებდა. თითქოს უკვე ალარ ინტეტრესებდა, რას ეტყოდა მოპასუხე. მან თავისი ტექსტი თქვა და გაათავა. ახლა სხვამ ატანის თავი. ამ პიესაში მოკმედება ვასულ ხალეუნეში კორდილიერებში ხდებოდა, მაგრამ მაძიეტენ რეჟისორს ტანსაცმლით ალეკოლიერის შექმნის ძალლთაძელ ჯერზე უარი ეთქვა და მუშა მსახლობები თითქმის ინ ტანსაცმლოთვე თამაშობდნენ, როგორც მოვიდნენ შინდან. გამონაკლის მხოლოდ ხალებავების წუნდებელი ზარ ფოფხაძე წარმოადგენდა. ზარი ფილლოგიის დიპლომით მოვიდა წარმოდგენაში და მოკლე ფრაზა მოიხსენეა ის ავტორიტეტი, წუნდებელ უსაფუძვლ რომ უნდა გაანმდეს. სწორედ ზარს ეცვა ზელიმხან ხერხაძის პალტო. ზარი ინკვინიციის აგენტის როლს თამაშობდა და, რასაკვირველია, პალტო უნდა სცმოდა, ხერხაძის პალტო მის-

თვის სრული და კრძალი იყო (ნაბადივით ჰქონდა მხრებზე მოდებული), მაგრამ ფეხი ვალარ-ით, რომ ეს პალტო როლს ძალიან მოუხდა. ზელიმხან ხერხაძის ახალ პალტოში ინკვიზიციის აგენტი უფრო სახიფათო და ილუმალი ჩანდა. პირველ მოქმედებაში აგენტი — ზაურ ფოფხაძე ორჯერ გამოჩნდა სცენაზე (მეორე და მესამე სურათში), მაგრამ თავისი გამოჩენა ფასად დაუსვა პიესის სხვა მშვიდობიან პერსონაჟებს. ერთს ცხელი ტაფა დააფშვნა თავზე, ხოლო მეორეს ზურმუხტარი ღელი ჩამოახია. სხვა მხრივ კი, ინკვიზიციის აგენტის პირობაზე საკმაოდ წუნარად ილ ჯკვანდა იქცეოდა.

პირველი მოქმედება რის ვიი-ვაკლახი ჩაოვდა. ჯერ თვითონ პიესის ავტორიც ეშმაკ ბაიკეთ მინიშნებებით და ქვეტექსტებით ნაწარმოები, მერე რეჟისორს თავისი ახირებით სულ დაებნელებინა წარმოდგენის ეზოობრივი მხარე, დაუშვაკეთ ამას მუშა-მსახიობების უბადრუკი, უღიმღამო თამაში და თქვენთვის გასაგები გახდება, რას გიგვიბლეს მაყურებლები ლითონის ჭარხლის ღრაფრრის ამ მრავალსახმოქმედი პრემიერიდან.

უკმაყოფილო მაყურებელი აღშფოთებას ვერ მალავდა. აკაიკ დამამცირებელი შეძახილებიც გაისმა:

— მიხეელრაზეა!

— მიხეელრაზე კი არა, გაძლებაზეა!

— დაგვიიგინ ეს პიესა, ეს უპატრონო, და წეეკითხეთ ხასლში!

— თამაშს თავი დაანებე, გრიმიც რომ არ იცავ?

— შენ ეგა თქვი. ყველას სწორი წარმები. რაკა აქვს-იმ ქვეკანაში (ამ უკანასკნელ შენიშვნაში მაყურებელი მართალი იყო. რატომღაც ყველა მუშა-მსახიობს სურვილი გასჩენოდა, რომ მაინცდამაინც სცენაზე ყოფილიყო ლამაზი და სწორედროდა თუ არა პიესის ეერსახეს, ყველას სწორეთ სწორი წარმი დაეხაა, რაც სხვა მიზეზებთან ერთად, სპექტაკლის სრულფასოვან აღქმას ფიდად უშლიდა ხელს).

— დასახურავია ეს ღრაფრრი!

— აფაზ უნდა მოეპარო და დაკეიდო სასლში!

— გუბეულაძეს უნდა დავხვდე თავის ჭიშკართან ამეღამ!

— რას ერჩინ?!

— ეურჩე უნდა ეკოცეო.

პირველი მოქმედების მერე დარბაზი განაგრძერდა. სოფრომაძე ამ ფაქტს თეატრისადმი მაყურებლის გაუცხოებით ხსნიდა, მუშა-მოსახსახურეები კი მაყურებელთა ფართო მასის დაბალი გემოვნებით. ვინ იყო მათ შორის მარცხალი, მაგრ განსაკუთრებ ნუ შეეკალ. ჩვენ ჩვენი საზრუნავი გვაქვაფონს.

დაიწყო მეორე მოქმედება. ზელიმხანი გულზე იყო გამსკდარი, სოფრომაძეს პალტო რომ არ წაერთმია, ახლა ხასლში ეიქნებოდიო. მოელი პასუხისმგებლობით დავარწმუნებინ მეკეხველს, რომ ზელიმხანი გაანაურეს, ოიგების დაამშვენებდა და სცენაზე რომ მისი ალტაკი არ ფიგურირებდეს, არავითარ შემოხვევაში არ ღარბებდიან მსოფლიო თეატრალური ხელოვნების დამამცირებელი ამ წარმოდგენის ხანაბავად.

ინკვიზიციის აგენტი შემოვიდა და პირობითი დეკორაციით მორთულ-მოკაზმული ოთახის შუაგულში გაჩერდა. პალეკო, რასაკვირველია, არ გაუხდია, პირობითი მაგიდასთან მისი ცოლი იჯდა და ნამდვილი ჭიქიდან ჩაის სვამდა. ცოლ-ქმაბმა რამდენიმე ბუნებრივი ფრაზა ეცოლეს ერთმანეთს. კულუსებიდან ბაკენბარდებიანმა ეკიადმა გამოაკო თავი და ინკვიზიციის აგენტის ცოლს დაუძახა: „მოწამლე, მე შენ გელაპარაკებინ!" ეს სიტყვები ისე ხმამაღლა იყო ნათქვამი, რომ ზელიმხანის შეტაობით, აგენტსაც უნდა გაეგონა, მაგრამ როგორც მოკმედების შემდეგმმა განვითარებამ დაადასტურა, მოსაწამლავ არსებას ეს სიტყვები არ გაუგონია და ბეერიც წაადო. „ახლავე!" — დაუძახა ცოლმა ბაკენბარდებიან ეკიადს, მაყურებლისაკენ შემოტრიალდა, უბიდან ხაწამლავი ამოიღო, ჭიქაში ჩასცალა და ქმარს გაუწოდა.

— ეს რა არის? იკითხა აგენტმა — ზაურ ფოფხაძემ.

— ღვინო. — უპასუხა ცოლმა.

მაყურებლებში სიცილი გაისმა, აშკარა იყო, რომ მეუღლეს სიჩქარეზე ღვინით ავსება დაეიფიწყდა და თვის აგენტ-მეუღლეს ხაწამლავს ნატურალური ხახით აწვდიდა.

— დაბინაა ღვინო! — დაიძახა აგენტმა და ზურაბ ფოფხაძე უალრესად ემაყოფილი დარჩა თავისი მიზეზრლობით. იგი ყველას სიამოვნებით უამბობდა მოგვიანებით, რე ოოგორ იხსნა ღრაფრრი შერცხვენისაგან.

მეუღლეს ისევ დარჩენოდა, ძველებური ლატრიანიდან ქარვისფერი, ბუფბუფა ლიმონათით შეევსო ხაწამლავიანი ჭიქა და თანამეცხედრისადვის მიეწოდებინა.

აგენტმა ცოლს ჭიქა გამოართვა და ავანსცენისაკენ წამოვიდა.

— არ ღალიო! — წამოცდა ზელიმხან ხერხაძეს, მაგრამ ინკვიზიციის აგენტმა არა თუ ღალია ხაწამლავი, არამედ შუბლზე ხელიც მიიდო, ერთი-ორჯერ წამარბაცდა კიდეც და მერე მოწყვეტილივით დაეცა იატაკზე. მაკრის ბიღი ავარდა, მოწამლულის თავზე მუშტივით შეეკრა და მერე მაყურებელში გაიშალა. ამ უსიამოვნო მხილოლ ის იყო, რომ ზაურ ფოფხაძე ზელიმხანის ახალთანაბი ღრაფის პალტოი ეგდო მტვერში, თორემ წაქცევით ბუნებრივად ნაიქცა.

ცოლი მივარდა და სულთმობრძავ მეუღლეს

რევაზ მიშველაძე
ნოდელები

ჯიბიდან ბორკილები. ამოიცალა. ბორკილები იატაკზე დაეცა და ფეხებში გვთელა. თანაც ამას ისეთი ხიხარუული აეკეთებდა, რომ კუნლისებში ზეოდნა ბაკენბარდებისაგან ეაჩაღნა ვერ მოითმინა, სცენაზე შემოვარდა და ახლად-მოწამებულს ერთი-ორჯერ იღლიებში ჩექმინი ფეხი ამოჰკრა, ფეხი, რასაკვირველია, ბაკენბარდებისაგან ზელიმხანის პალტოს ამოჰკრა. მერე შემოტრიალდა და ქმრის მკვლელს გადაეზვა. ხვევნა-კოცნა, თუმცა დრამაწერისთვის ასაკი დონეზე მიდიოდა, მაგრამ ამ დროს მოხდა ისეთი რამ, რომელსაც არათუ სოფრომაძე, სოფრომაძეზე ბევრად გამოცდილი რეჟისორიც კი ვერ გაითვალისწინებდა, სცენაზე თორმეტიოდე წლის ლურჯსვეტრიანი ბიჭი შევიდა, ალერსმა. გართულთათვის არც შეუხედავს პირდაპირ მკვლარ აგენტ ზაურ ფოფოხაძეს დაადგა თავზე და საკმაოდ გარკვეული უთხრა:

— პალტოვო!

დარბაზი გაისუსა.

ბაკენბარდებისმა და აგენტის ეოჩაღმა მეოლლემ ხვევნა-კოცნის წუთით თავი გაანებეს და ბიჭს მოუბრუნდნენ.

— პალტოვო! — გაიმეორა ბიჭმა.

სცენა გაცივდა, მაყურებლებში აჭა-იქ თავშეკავებული ფხუკუნი გაისმა. ბიჭი ისე ჯიუტად და სერიოზულად დაჰყურებდა იატაკზე გაშხლართულ აგენტს, რომ ცხადად ჩანდა, იგი არ ხუმრობდა. ზაურ ფოფოხაძემ ჯერ ცალი თვალი გაახელა, მერე მეორე და როცა ბიჭმა მესამეჯერ გაუმეორა, რაზედაც იყო მოსული, მოწამლული აგენტი, ავტორისა და რეჟისორის ჩანაფიქრის სრულიად საწინააღმდეგოდ, წამოჯდა და ლურჯსვეტრიანს გაბოროტებით ჰკითხა.

— რა პალტო?

— რა პალტო და, რომელიცხა გაცვია მაჭანა გაიხადე და გამოატანე მაგ ბაშვს. თქვენ ბაგის ღირსი არ ხართ! — ეს უკვე ზელიმხანे ხერხაძის ხმა იყო. ყველამ მისკენ მიიხედა. ზელიმხანი გასასვლელთან სალებავგაცილილ ხის სვეტს მიყრდნობოდა და პაპიროსს ნერვიულად აბოლებდა.

ზაურ ფოფოხაძე დარცხვენილი წამოდგა, პალტო გაიხადა და ბიჭს ლამის თავზე გადაფინა, მერე ხელი ჩაიქნია და სცენიდან გავიდა.

დარბაზში გამაყრუებელი ხარხარი გაისმა. ლითონის ჭარხნის კლუბი ომხსენი სიცილისაგან ისე ძიძიგიებდა, რომ ჭეშმარიტ გამკლელნი ჩერდებოდნენ, სიცილგარეულ კიოალს მიაყურებდნენ და ჩქარი ნაბიჯით შორდებოდნენ იქაურობას.

მართალია, სპექტაკლის გაგრძელებას, აზრი აღარ ჰქონდა, მაგრამ სოფრომაძის ჯიუტი ნებით მუშა-მსახიობებმა მაინც ითამაშეს წარმოდგენა. თუმცა მაყურებელთა ხარხარში თავიანთი ლაპარაკი თვითონვე ძლივს ესმოდათ.

რეჟაზ სურმავა პროექტს წერდა. „გიორგობის“ ამოის მდგენი იყო და ოქმებისა და პროექტების შედგენაში ხელი საკმაოდ გაეფუფლი ჰქონდა. მესამე გრძელი წერა მიეღოდა, რაც რეჟაზს დაპპირდნენ, ცოტა ხანს მდგნად ეაინუშავე და თავმჯდომარედ გადაგიყვანთო, მაგრამ მის იქ ყოფნაში უკვე ორჯერ ჩატარდა ადგილკომის არჩევნები, ორჯერ ახალი თავმჯდომარე აირჩიეს, რეჟაზს კი ოქმების წერაზე მოსაუწყენი საქმე შეატოვეს, ერთ არჩევნებს მოვუცდი და, თუ არაფერი გამოვიდა, წავალ აქედანო, ფიქრობდა მდგანი. ეტყობოდა ცოტა უცნაური პროექტს წერდა, რადგანაც ხანდახან ჩაიცინებდა, ჩაჰკიოთხავდა დაწერილს, არ მოეწონებოდა, დახეოდა და თავიდან იწყებდა. მე პირველად ვნახე კაცი, რომ იცინოდეს ისეთი სერიოზული საქმის კეთების დროს, როგორიც ოქმის წერა გახლავთ.

რეჟაზ სურმავამ ქაღალდები ამოიღლიავა და თავმჯდომარესთან შეეიდა. თავმჯდომარემ ხახეგაბაღარული მდგანი რომ დანახა, ხასიათმოვნო ამბის შესატყობად მოემზადა, მაგრამ როცა რეჟაზ სურმავამ აუწყა: ზელიმხანს ხერხაძის პროექტს ვწერ და დაზმაულის ფორმულირება გამიჭირდაო, ადგილკომის თავი მოიღუშა.

— რა ჩავწერო, სპექტაკლის მცდელობას დრო საკუთარი პალტოს წყალობასთვის დაიხარჯა-მეთქი? — ღიმილით მკითხა მდგანმა.

— არ ივარგებს, მოკვდეს და წაიკითხავს, თავისი პალტო ოფ წაიღო, რას ეერმდგომ, საკეთდრის რაზე აძლევდით ამ კაცსო.

— „მუშა-მსახიობისთვის პალტოს თხოვებაზე უარის თქმისთვის?“

— არც ეგ ვარგა. მაგაზე ჩვენ მოგვეხდება. თუ ტანსაცმელი და რეკვიზიტი არა გაქვთ, დაანებეთ ამ სპექტაკლებს თავი.

„სპექტაკლის მცდელობის დროს დრამაწერის თავავინ რეჟისორთან წინასწარი შეთანხმების დარღვევისათვის და პალტოს უკან დაბრუნების მცდელობისთვის“?

— ხომ გეუბნები, არ ვარგა. ჩვენ თვითონ გავიგებთ სასაცილოდ თავს. ახე უბრალოდ ჩაწერე: „დადგინეს: გამოეცხადოს საყვედური საწუთობის გამგეს ზელიმხან ხერხაძეს 197.. წლის 15 ოქტომბერს დრამაწერის პრემიერის ნორმალური მცდელობისათვის წინასწარმოუმზადებლად ხელის შეშლიისათვის“. თუ გკვირვებენ, მერე აკუსტნით კონკრეტულად, ჩემი ბატონო, რაში იყო საქმე.

ეს აზრი რეჟაზსაც მოეწონა.

ვინ იცის, როგორ წარიმართებოდა ადგილკომის სხდომა, მაგრამ რეჟაზ სურმავა ღრმად იყო დარწმენილი, რომ დაბნეზავეს თავის გასამართლებლად რა არგუმენტებიც არ უნდა წარმოედგინა, პროექტი მაინც შეიცვლებოდა,

ალუდა არაბული
ბიბლიოთეკა

გურანდუხტი

მერცხლის ენით და კარგი თვალებით,
ხარ დედოფალი ყველა ქალების.

მე რომ მივდივარ, მე რომ ვბერდები,
შენ გაიზრდები და ამღერდები.

და როს აისის ვარსკვლავს ედრები, —
და მე რომ წავალ, — ერთს გვევდრები:

ყველაზე ვნებით და სიყვარულით
შენი გიყვარდეს მიწა მამულის!..

ყველას თავისი თუ ჰყავს უფალი, —
მე გურანდუხტი მყავს დედოფალი.

და დედოფალი ყველა ქალების, —
მერცხლის ენით და კარგი თვალებით.

ჟინვალი

ეს ახალია უბანი,
აღმშენებლობის დიადის...
დადგება, დაუგუბარის,
ზღვა მდინარისა ფრიადის...
წინ, მხოლოდ! უნდა იარო! —
ამიბრიალო ღამენი!
უნდა იდინო, იალო,
მარადი შუქის ღვარებით!

●

როგორ აწყდება რტოები რტოებს,
მარტის მიმოდის სიო...
გულო დაღლილო, მივდივარ, გტოვებ,
გტოვებთ ვნებებო, ცივო...

ან კვლავ სამოსი ტანზე აბრაგის, —
ქარი — ტყისა და ველის; —
სხვაგვარი ვნება და ლაპარაკი,
სხვა გზით, სხვაგვარად მსვლელი...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ან მაწანწალის არგანი ხელში,
ტანზე ჯვალო და ხამლი; —
არც ლამაზმანის დამწველი ეშხი,
არც საყვარელი ქალი.

ნეშოს ლოგინი და საგებელი,
ნელი ფოთლების სიო...
მე ჩემი თავის ვარ გამგებელი, —
ეტოვებთ ვნებებო, ცივო...

მარტის ცვიოდა ფიფქი შენს თმაში
და მე ამგვარი მსურდა თამაში...

შ უ ა ლ ღ ე

ცაო, სიმაღლის შენის,
შენი სინათლის მზეო, —
დღეებს მშვენება შვენის,
შენი მშვენებით, დღეო!
შენი მშვენებით ათოვს
შუქის უებრო ბროლი...
და სილამაზე ათრობს
ამ უნაზესი თოვლის,
ვნებებს, — რომელთაც ვნებით
ფიფქი ედება ნუშის, —
შენი პეპელას ფრთები, —
გულს ეცინება გულში...

ᲬᲐᲠᲬᲔᲠᲐ ᲬᲘᲒᲜᲖᲔ: „ᲛᲝᲒᲝᲜᲔᲑᲔᲑᲘ ᲕᲔᲠᲐᲠ ᲨᲘᲚᲘᲐᲜᲘ“.

ისევ ჯერ არის სურნელი ვარდის,
ისევ ჯერ აღი ცეცხლის ბრიალებს, —
უსაყვარლესი ზეცის ლაჟვარდი,
ქართა თარეში, მზეთა სიალე.

ისევ ჯერ არი, ისევ ჯერ არი,
სიცოცხლის მარად დღე მშვენიერი...
და საბოლოო როლი ქერარის; —
ამღერებული გედის იერი...

ტიციანის ღუელი

მოთხრობა

1914-15 სამოსწავლო წელს მოსკოვის უნივერსიტეტის საექიმო ფაკულტეტზე ჩავირიცხე. ბინის საკითხი მოსაგვარებელი მქონდა. ქართველ სტუდენტებს ვეძებდი დახმარებისათვის. მოულოდნელად ტიციან ტაბიძეს შემოვხვდი. როცა გაიგო ჩემი გაჭირვებული მდგომარეობა, შემომთავაზა: —წამოდი, ჩვენთან იცხოვრე, ოთახი ორ სტუდენტს გვიკავია, შენც თავისუფლად მოთავსდები. იმედი მაქვს, სახლის პატრონს დავთანხმებმენ.

დიდად სასიხარულო იყო ჩემი საქმის ასე იოლად მოგვარება, მაგრამ ეჭვი მაწუხებდა, ვაითუ, სახლის პატრონს უარი ეთქვა.

საქმეზე მიმავალი ტიციანი გზიდან დაბრუნდა. იქიდანავე წამიყვანა. მივედით ნიკიტის ქუჩაზე. წარმადგინა დიასახლისთან და რეკომენდაცია გამიწია მათ ოთახში საცხოვრებლად.

დიასახლისმა პირობები გამაცნო, ადვილად დათანხმდა — თუ ამათ ხელი არ შეეშლებათ, საწინააღმდეგო არაფერი მაქვსო, — მხოლოდ კვების საკითხი სულ აიცილა.

დასახლოებით 15-16 კვადრატულ მეტრ ოთახში, ორი საწოლი, ორი სკამი და ერთი მაგიდა იდგა. ბაშინვე შემოიტანეს მესამე საწოლი და ერთი სკამი.

ოთახი უბრალოდ, მაგრამ სუფთად იყო მოწყობილი, საწოლებთან კედელზე ტელეფონები ეკიდა.

დიასახლისმა თითქოს ბოდიში მოიხადა, რომ ჩემს საწოლთან ტელეფონი არ იქნებოდა და ამხანაგების ტელეფონით უნდა მესარგებლა. ეს ამბავი სულაც არ მაწუხებდა. სხვა მაღელვებდა, მეორე პირი ვინ იყო და როგორ შეხვდებოდა ჩემს აქ შემოსახლებას?

ტიციანმა რომ გაიგო ჩემი წუხილი, სიცილით მითხრა:

— მაგი არ მაქვს საჯავრელი. ისიც იმერელია, იქნებ გიცნობდეს კიდეც, კოწიაა წარეთელი, იურიდიულ ფაკულტეტზე სწავლობს, მე ისტორიულ-ფილოლოგიური ფაკულტეტის მეორე კურსზე ვარ, რაში შევეშლები ხელს ერთმანეთს?

შვებით ამოვისუნთქე.

თავიდანვე კარგად შეეფწყეთ ერთმანეთს! ტიციანი ხშირად ამბობდა: მე — ისტორიკოსი და ლიტერატორი ვიქნები, წარეთელი — სამართლის მსახური, მაღლაკელი — ექიმი, დავუბრუნდებით სამშობლოს და ბევრ რაშეში დავეხმარებითო.

საერთოდ, პატარაობიდან ქართული პოეზიის დიდი მოყვარული ვიყავ. ტიციანის ლექსებს რომ გავეცანი, გამიხარდა. ბუნებრივია როგორც პოეტისადმი ჩემი ყურადღება და პატივისცემა ერთი ათად გაიზარდა. ინტერესით ვადევნებდი თვალყურს მის ყოველ ნაბიჯს, კარგი ძმებივით შეგვიყვარდა ერთმანეთი.

ტიციანი მეტისმეტად სათნო ხასიათის ახალგაზრდა იყო, ადვილად იცოდა სხვისი მინდობა. თუ გაჭირვებულ კაცს ნახავდა, თვითონ მოიკლებდა და მას დაეხმარებოდა. საერთოდ უყვარდა უსამართლოდ დაჩაგრულის ქომა-

გობა — ახასიათებდა ბავშვური გულწრფელობა. მის მოქმედებაში უხეშობის ნატამალიც არ იგრძნობოდა.

ტიციანს გვარით მხოლოდ ამოკითხვის დროს თუ მოიხსენიებდნენ. ყველასათვის ახლობელი იყო და სახელით მიმართავდით.

შრომისმოყვარეობასა და მრავალ კეთილ თვისებათა გარდა, ქალიშვილებისა და საერთოდ ქალების განსაკუთრებული პატივისცემა ახასიათებდა.

ყველა დროის სტუდენტ ახალგაზრდობას თავისი თავისებურებები ახასიათებს და, რასაკვირველია, ჩვენი დროის სტუდენტებსაც ჩვენი თავისებურებები გაგვაჩნდა. მინდა თქვენი ყურადღება მივაქციო მრავალ თავისებურებებთაგან მხოლოდ ერთზე, ეს გახლავთ, გართობა-მასხრობისაკენ მიდრეკილება.

ტიციანის მეშვეობით მალე ყველა ქართველი სტუდენტი გავიცანი, და ეფიქრობ, მისივე ხელი ერია, რომ იმავე წელს მე ამირჩიეს „ქართველ სტუდენტთა სათვისტომოს“ მდივნად. სათვისტომოს იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტი ლადო რამიშვილი თავმჯდომარეობდა.

მაშინდელ ტვერის ქუჩაზე მდებარეობდა ერთი რესტორანი, რომლის პატრონი იყო ვინმე ქართველი მენაბდე. იმ დროს მომდინარეობდა პირველი მსოფლიო ომი, გამოიცა კანონი რესტორნებში სპირტიანი სასმელების გაყიდვის აკრძალვაზე. ამის გამო მენაბდის რესტორანი სასადილოდ გადაკეთდა. მენაბდეს სასადილოში, როგორც წესი, მხოლოდ ქართული პური ჭმნდა და ქართველი სტუდენტობა უფრო მას ეტანებოდა. მენაბდის სასადილო, შეიძლება ითქვას, ქართველთა საკრებულოდ გადაიქცა.

იმ დროს ტიციანს ჯერ კიდევ არ ჰქონდა მოხვეჭილი საყოველთაო პოეტის სახელი, მაგრამ სტუდენტთა წრე იცნობდა როგორც პოეტს და ზრდილობიან ახალგაზრდას, რომელსაც გინება რა საკადრისია, უწმაწური მრუდი სიტყვაც კი არ წამოსცდენოდა. ამიტომაც ხუმრობასაც ვეწევით უბადავდა.

ტიციანთან ერთად იმავ კურსზე სწავლობდა პავლე აბულაძე, მას შინაურულად პავლუშას ვეძახდით. პავლუშამ გადაჯარბებული ხუმრობა იცოდა, სადაც ის იქნებოდა, ყვიმატ სიტყვაზე ატეხილი სიცილ-ხარხარი შეიქმნებოდა ხოლმე. მისი ხუმრობა არც არავის სწყინდა.

პავლუშა თვითეულს რაღაცას გამოუნახავდა და ისე კომიკურად გადაიღებდა მის ნამოქმედარს, თუ ნათქვამს, რომ გაკვირვებულნი ვიყავით, როგორ ახერხებდა.

ერთ დღეს ტიციანს ტელეფონით ვიღაც ელაპარაკა. ტიციანმა გამანდო: — ქალი მელაპარაკა და შეხვედრა დამინიშნაო. — გამოეწყო და წავიდა. საღამოს უხასიათოდ დაბრუნდა. ჯავრობდა — ალბათ კარგად ვერ გავიგე შეხვედრის დგილი, იქნებ სხვა ადგილზე დამიბარა, სირცხვილია, ქალი მელოდებოდა, მე კი არ მივედიო.

— საჯავრელი არაფერი გაქვს. თუ შენი სიყვარულის ბრჭყალი აქვს გაკრული, მოგნახავს, — ვანუგეშე.

ტიციანს ესიამოვნა თანაგრძნობა.

— მომაჯადოვებელი, ხავერდოვანი ხმა ჰქონდა, მისი პატრონი არ შეიძლება ულამაზესი და საოხო ქალი არ იყოს, — აღტაცებით ამბობდა იგი.

მეორე დღეს ტელეფონმა კიდევ დარეკა; მე შევეცქეროდი ტიციანის გაბადრულ სახეს. ყურმილშ მოსაუბრეს ბოდიშს უხდიდა. კვლავ გაუგეშრობა რომ არ მოხდარიყო, შეხვედრის ადგილი რამდენჯერმე გაუმეორა.

ტიციანი აღტაცებული წავიდა, მაგრამ კვლავ დაღონებული დაბრუნდა შინ.

სიტყვა შევაპარე. გამომესაუბრა. ვიმსჯელეთ.

— ან შეემთხვა რამე და ვერ მოვიდა, ან პირდაპირ გამოჩენა ერიდება და შემთხვევას ელის. — ასე განსაზ-

ღვრა ტიციანმა. ამავე დროს დარწმუნებული იყო, ტკბილი ხმის პატრონი ქალი, ნესტანზე ულამაზესი იქნებოდა.

იმ საღამოს ეს განცდები ლექსით გამოხატა.

გადიოდა დღეები. ჩემს ყურამდე მოაღწია: პავლუშას ბიჭები უცინებია — ტიციანს ტელეფონით ქალურად ველაპარაკები, შეხვედრას ვუნიშნავ. ის გამოპრანჭული ცხადდება და დიდხანს წრიალებს ქალის მოლოდინში. მე კი ჩასაფრებული ვუცქერიო. თან გაუფრთხილებია ყველა, ტიციანისათვის არაფერი ეთქვათ, დიდი ამბავი ახლა უნდა მოვახდინო და ჩამეშლებაო.

დავბრუნდი შინ. გზაში გეგმებს ვაწყობდი. როგორ რა მეთქვა, რომ ტიციანი გაფრთხილებულიყო.

ოთახში შევედი. ტიციანი მარტო იყო და ტელეფონზე ლაპარაკობდა. მან უცებ არაადამიანურად დაიღრიალა:

— თუ გავიგე ვინ ხარ, დედას გიტირებ! — და ყურმილი დდო.

ტიციანი მეც მივახვედრე, რომ ვიღაც ამასხარავებდა, მაგრამ პავლუშა არ გამიცია.

გაიარა კარგა ხანმა. ჩვენი სტუდენტური ცხოვრება თავის გზას მიჰყვებოდა. ერთ დღეს, ჩვეულებრივ, მე და ტიციანი მენაბდის სასადილოში წავედით. დაგვიხვდნენ ქართველი სტუდენტები. მათ რიცხვში იყო პავლუშა აბულაძე. ჩამოვართვით მოკითხვით ერთმანეთს ხელი.

პავლუშამ ტიციანს ხელის მაგიერ ფეხი გაუშვირა.

ყველა ახარხარდა.

ტიციანი ხმაამოუღებლივ იდგა — ალბათ პასუხს დაუბრუნებდა, მაგრამ ვინ დაიცალა.

— რას ჰგავს ეს, რა ზრდილობაა, ამას კაცი ვერ მოითმენს! — თქვა ერთმა.

— პავლუშა, შენ დაუკრეფავში შეტოპე, კაცი პოეტია, მაგას შეგარჩენს! — უთხრა მეორემ.

— ასეთი რამ ჩემთვის გაებედა ვინმეს, ვერ მოვითმენდი, დასძინა მესამემ.

ყველა შეეცადა ტიციანი ... ...

ჩვენს მეზობლად ერთი რკინისგზელი, ვაგონის გამცილებელი ცხოვრობდა. ვიცოდით მას სმიტ-ვენსონის სისტემის რევოლვერი ჰქონდა. ვთხოვეთ. ვვათხოვა. აღმოჩნდა, რომ ტიციანმა რევოლვერის ხმარება არ იცოდა.

— სად გაგონილა რევოლვერის ხმარება არ იცოდე და დუელს ნიშნავდე, როგორ შეიძლება, ჯერ სროლა ისწავლე! — ვეჩჩინებოდი ტიციანს.

ტიციანი დამეთანხმა.

ქალქგარეთ სოკოლნიკის უბანში, ტყიან ადგილას წავედით, ხეზე გაზეთი მივაკარით. ტიციანმა სამჯერ ესროლა ჩემი კოსსულტაციის მიხედვით, იმ სიშორიდან როგორც დუელის წესდებაში ეწერა.

პირველი სულ დააცილა. მეორე და მესამე გაზეთის ნაპირში მოარტყა.

როცა გაზეთი ჩამოვხსენით, ტიციანმა ნატყვიარში წერი შეყო და გაზომა. ინტერესებდა ტყვია რა მანძილზე იყო შესული.

— კიდევ კარგი, პირველი ვერ მოვარტყი, ამ სიღრმეზე შესული სამი ტყვია ლამაზ არყის ხეს გაახმობდა! — თქვა ტიციანმა.

პავლუშა აბულაძე თავის მხრივ გრძნობდა, რომ მის გაუთავებელ ხუმრობას კარგი ამბავი არ მოჰყვა. ცდილობდა ტიციანისათვის გადაეთქმევინებინა დუელი, მაგრამ რადგან ტიციანის ნებისყოფა, ამ გზით ვერ გატეხა, სხვა გზა მონახა, იქნება შეეშინოთ:

— მე იმ კაცის შთამომავალი ვარ, რომელიც მეფე სოლომონ მეორეს იცავდა და ზეკარის გადასასვლელით თურქეთში გადაიყვანა. მომდგომს ვაკაცობა, ტყვიას ნატყვიარში ვესვრი და ვსვამ. რით ამაყობს ეგ დიაკვნის შვილი, ტიბიკონს ხომ ვერ მესვრისო, — ამბობდა ამხანაგებში.

ტიციანს პავლუს ასეთი ქცევა უფრო ახელებდა და მეტი პრინციპულობით მოითხოვდა დუელის დაჩქარებას.

— დუელი ჯერ ვერ შედგება, რადგან მეორე სმიტ-ვენსსონი ვერსადგვიშოვია. — ეუთხარით ტიციანს.

ტიციანი აღელდა.

— თუ ასეა, ხმალში გამოვიწვევ. ხმალიც ხომ ძნელი საშოვარი არ არის?

ფორმალურად ახლა ხმლების ძებნა დავიწყეთ. ეუთხარით ტიციანს, ხმლების შოვნა მეზობელმა შეიძლება. მაგრამ მათ გამოსატანად ნაცნობის მონახვაა საჭიროო.

ტიციანმა თვითონ მონახა ასეთი კაცი.

ახლა აბულაძემ „იშოვა“ მეზობელი.

— მე, სოლომონ მეორის პირადი მცველის შთამომავალი, არავითარ შემთხვევაში არ ვარ თანახმა, აღლვიეთ სწორი, ხანჯალივით ორპირი ხმალი დავიჭირო ხელში, ან მიშოვეთ ქართული ხმალი, ან რევოლვერი! — ამბობდა პავლუშა.

ტიციანი ჯიუტად და პრინციპულად მოითხოვდა, მალე შემდგარიყო დუელი.

აღარ ვიცოდით, რა მოვკუხერხებინა. ბოლოს ჩემი მოსაზრება ქართველ სტუდენტთა სათვისტომოს თავმჯდომარეს გავუზიარე, საკითხი სათვისტომოს სხდომაზე გაგვეხილა. მიგვეღო ისეთი ზომა, ეს ამბავი თავიდან აგვეცილებინა. ვიმედოვნებდით, ტიციანის სიჯიუტეს სათვისტომოს სხდომაზე გავტეხდით. დავნიშნე დრო და ადგილი.

ქართველ საზოგადოების დარბაზში, პოვარსკაიას ქუჩაზე, ყველა სტუდენტი მოვიდა. დაგმობილ იქნა პავლე აბულაძის მოქმედება. ზაზი გაეცვა ტიციანის აღიარებულ კულტურულ ყოფა-ქცევას და პოეტობას.

— მე მოვიფიხოვე დუელს, იმ ცხოველთან, რომელმაც თავისი ბილწი ფეხით შელახა ჩემი თავმოყვარეობა! — არ წაიღო უკან თავისი სიტყვა ტიციანმა.

ხანგრძლივი მსჯელობის შემდეგ სათვისტომოს სხდომამ დადგენილება გამოიტანა:

ახლა, როცა სახელმწიფოში ომია, ყოველად სასღრეცხვილო და ლაჩრული მოქმედება იქნება, ახალგაზრდები დედაქალაქში დუელით ხოცავდნენ ერთმანეთს. ისიც გმირულ ომების მწარმოებელი ქართველთა შთამომავლები. თუ ტიციან ტაბიძე და პავლე აბულაძე არ. გადათქვამენ თავიანთ განზრახვას, მაშინ სათვისტომო მათ მიუთითებს — წავიდნენ ფრონტზე და იქ ომობნ.

სათვისტომო აგრეთვე აღნიშნავს რომ, პავლე აბულაძის უადგილო და უაზრო ხუმრობამ წარმოშვა ეს უკმაყოფილება და მან უნდა შეიგნოს თავისი დანაშაული, ბოდიში მოუთხოვოს ტიციანს და შეურიგდეს, თუ არც ეს იქნება მიღწეული, სათვისტომო გადაჭრით მოითხოვს, დუელი გადადებულ იქნას და. მერე მოხდეს, როცა დამთავრდება ომი. საქართველოში, ქართული ხმლებით.

სიტყვა პავლე აბულაძემ მოითხოვა. ჩამოვარდა სიჩუმე. ყველანი მას მივაჩერდით, რას იტყვის ისეთსო.

— ტიციანის წინაშე მე ბოდიშს ვიხდი, ის შეგნებული ქართველია, პოეტია და, მით უმეტეს, უნდა გამიგოს. მინდა, მანაც შეიგნოს ერთი რამ, მე ბუნებით ვარ ასეთი. ხუმრობა და მასხრობა ჩემი ხასიათია. საქართველოს რომ ახლაც ყავდეს მეფე, აქ. ისტორიული ფაკულტეტის სტუდენტი არ ვიქნებოდი. მეფე თავის კარზე მასხარად ამიყვანდა.

პოეტი ადამიანის სულიერი ცხოვრების შესაიდუმლეა. ტიციანი რად არ მიხვდა ამას, რატომ შეაფასა ასე ჩემი ხუმრობა?

კვლავ გიხდი ბოდიშს, ძმაო ტიციან!

დასასრული. პავლემ და ტიციანისაკენ წავიდა. უცბად მისწვდა, მოეხვია და მხურვალედ გადაკოცნა.

ტიციანს ხელი არ გაუნძრევია, მხოლოდ თავი გადასწია მოსარიდებლად.

ყველას გაგიხარდა საქმე კარგად რომ მთავრდებოდა, ვიღაცამ წამოიძახა — პავლესათვის ტიციანსაც ეკოცნა. ამ მოთხოვნას ყველა შეეურიგდა.

ტიციანმა საზოგადო მოთხოვნას წინააღმდეგობა ვეღარ გაუწია. ეკოცა პავლეს. მაგრამ ისე უწადინოდ. მისი ტუჩები პავლეს ლოყას არც კი შეხებია.

იგრძალა ტაშმა. განმეორებით მოეთხოვა ტიციანს, ნაშდვილად ეკოცნა.

ტიციანმა შეასრულა ჩვენი თხოვნა. შემდეგ ხელი ასწია. შეაჩერა ხალხი და თქვა:

— ხუმრობა კარგია. იუმორის გარეშე ჩვენი ცხოვრება რა იქნებოდა! მაგრამ პავლემ არ იცის, რომ კაცმა თავისი უნარი, ყველა შესაფერ დროს, შესაფერ ადგილზე უნდა გამოიყენოს. მე თანახმა ვარ დუელი უარვყო ომის დამთავრებამდე!

ტაშმა და შეძახილებმა დაფარა ტიციანის ბოლო სიტყვები.

ვულეთ გავიხარეთ. მთავარი იყო, დუელი ახლა არ შემდგარიყო, შემდეგ ვინ იცის, რა მოხდებოდა.

ტიციან ტაბიძე და პავლე აბულაძე შემდგომს ერთმანეთის დიდი პატივისმცემლები გახდნენ.

მეორე კურსიდან მე სამხედრო სასახურში გამიწვიეს კავკასიაში. თბილისში გამომგზავნეს სამხედრო სასწავლებელში.

პავლე აბულაძე 1917 წლის სამოქალაქო ომში დაღუპულიყო. ტიციანი კი რევოლუციის შემდეგ დაბრუნდა საქართველოში.

თბილისში ტიციანი ხშირად მხვდებოდა. არაერთხელ გავიხსენეთ დუელის ამბავი.

— ალარ არის ჩემი მოაზნაურე პავლუშა. — მწუხარებით იტყოდა ხოლმე ტიციანი და თვალზე ცრემლი მოადგებოდა.

— კაცს, რომელსაც მოსაკლავად იმეტებდი, ასე გლოვობ? — შეეკითხე მე.

— განა თვითონ არ მატყობდი, როცა რევოლვერის სროლას მასწავლიდი, რომ კაცის მკვლელად ვერ გამოვდგებოდი? — კითხვითვე მიპასუხა ტიციანმა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხსივის ვოლოდინი

მე დავიღალე. ვიძინებ. დაგრჩეს
ტკივილი ჩემი, ვით სასთუმალი
მოგონებისთვის... სხივი გაარჩევს,
ვინ არს მესამე და ვინ სტუმარი.

იქ, უსაშველოდ შიშველ რტოებთან,
როგორც მდინარის ლურჯი სხეული,
ცახცახებს შენი განმარტოება —
მზე ეშაფოტზე და ნისლეული

ბაგეთა მძივად. მერე ხივილი,
ბგერათა ღანდი, ვით დაშინება
ჟამით, რომელიც არის კვივილი
და მაინც მდორედ მიედინება.

სიმარტოვის ბროწეულები

ირაკლი ბაზაძეს.

ჩემს ღამეებში შემოცურდა მატარებელი
(უფრო სწორად, მისი ხრიგინი):
იქნებ მიდის ქუთაისისკენ?

რამ გამახსენა, ირაკლი ჩემო,
სათაფლიის სტალაქტიდები —
მოლოდინის ლაბირინთები
და იმერეთი — ატყორცნილი
ბროწეულები,
ტიციანის „ლექსი — მეწყერი“...

რამ გამახსენა
წყარო, ჩრდილები,
ავტობუსის უეცარი ჩამოდგომით
გარდაცვლილები?

* * * * * * *
* * * * * * *

თ. ვულფი ამბობს, რომ
„სიკვდილი ამაყი დაა“,
იგი არ ჩქარობს. მოდის დინჯად.
ჩუმად. ნელი-ნელ,
ვით თავმჯდომარე,
ვით უფროსი
და ა. შ.

ახლა შემოვა ჩემთან ვაგნერი,
ღმერთებს დაღუპავს, როგორც სიზმრის
ფერმკრთალ გვირილებს...
და უშენოდ მომეწყინება.

ნეტავ შემეძლოს,
შენი დიდი გულის იმედით
შელამებათა პოეზიის ვიყო მზირალი —
უდასასრულოდ...
და სული ჩემი — სიმარტოვის
ბროწეულები
ცეცხლივით არ ამოვანთხიო!!!

თეთრი ლექსის ფუადღე

თამშაქოს ბოლი. ნესტიანი ოთახის სევდა
წიგნებზე გაწვა. დაიღალა უკვე
სურვილიც
და უსასრულო ეჭვის დაფნით
ათვალიერებ
ძგლების ანსამბლს — ადაჯიოს ქარცი
დღეების.
სასადილოსკენ, ჰერი-ჰერი!
უნდა წახვიდე,
ქრესტომათია უკან დაგდევს,
როგორც გადია:
„არ შეიძლება!“ „მაღალია!“
„პლატონურია!“
„ორჯერ ორი...“ და ა. შ. ხელთშეუხები.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დაგიმთავრდება შესვენება ლექსიკონებით,
ჩანტლაძის „პრიმა“, სულის სარკე, —
ხმის ნამსხვრევები
აგაწრიალებს. ჩამოისვამ ნიკაპზე
ხელს, დაკაბულ
მაგიდა. ძეგლი — პუშკინი და ...

ჟამი ჟამუნვისა და ვაინც, ვაინც.

„ეხიოდ გაუდგნენ მრავალხმიან ზღვის
სანაპიროს“... ალეკროლი

ხმაურიანი ზღვისა არ იყოს,
მწარე დუმილის ხსნისა არ იყოს,
აწ გარდაცვლილთა ხმისა არ იყოს, —
არ გაგვრიყავდნენ...

სიზმრის ქვეყანას შავეთი ჰქვია,
საშინელია, ვით ცხელი ტყვია,
იქ ვერ შეაკრთობს გაზაფხულს ია, —
ზუზენაესი...

იდუმალება ფერებს გაიღებს,
ფერადოვნება — ძვირფას თარიღებს,
ღამე სიმშვიდის ბალიშს წაიღებს, —
და წაგვიყვანენ...

ჩვენც მოვიცადოთ, რა გვეჩქარება?
დაე, იქროლონ ხსოვნის ქარებმა,
გადაგვავიწყონ ცისკრის ზარებმა, —
ლანდი კადესის...

25 ივნისი

— რაღას გერჩოდა ნეტავი ის დღე?

ამოაღამა თვალთა ცისკარი
სევდის ფრინველმა
და ფრთებწაკვნეტილ სივრცეებში
მიცურავს უკვე
შენი სილურჯე — მხრებში ოდნავ
მოხრილი ტანი.

— ეს გაუმარჯოს დროის ტომარას
68 კილოგრამი „ძვირფასი“ ტვირთით!

მაგიდა, სკამი,
და თვით პიჯაკზე აწყვეტილი ღილის
დუმილი

უერთდება მოლოდინის ცას —
ოკეანეს მოგონებათა.

— რაღას გერჩოდნენ დედა და მამა?!

დ ა ძ ა ხ ი ლ ი

აკადემია, მხატვრები და გუმბათი,
შპილი, —
ბრწყინვალე სახლი!
აქვე ჰიპები. რადიოლა მუსიკოფილის —
ჰიბრიდი ახლის.

ვკითხულობ ვერლენს. ღრუბლებია.
წვიმა წამოვა —
ხეთა რტებით.
„გავიწუწები...“ რაზე ვფიქრობ?
ეჰ, არ გამოვა
ჩემგან პოეტი.

5. „ცისკარი“ № 6

გადავიღალე რამდენიმე
გარდაცვალებით —
ფოთლები ცვივა...
იქ, სამშობლოში, იდუმალი შენი თვალები
მხედავენ. მცივა!

აკადემია, მხატვრები და გუმბათი,
შპილი, —
ბრწყინვალე სახლი!
ჰიპნი წასულან. რადიოლამ დატოვა
ჩრდილი —
მე ვუსმენ ძახილს...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

განშორების ატრიბუტები

მე მეზიზღებით! არა, ალბათ კვლავ
მეცოდებით...
არსებობს წიგნი „ესთეტიკა“ და ა. შ.
დე, ღმერთი იყოს თქვენი შემწე,
ჩემი ცოდვები
იწრიალებენ, დაუცდიან მომავალს —
შედეგს...

თურმე იყავით. არსებობდით,
როგორც ოდესღაც
არსებობდა ის ერთადერთი,
უძვირფასესი...

და უნებლიე გახსენებამ
რომელსაც
მართებდა ჩემი, ამიტირა შიშველი
ლექსიც...

თქვენ მას შემოსავთ. იმედია, დამრჩება
თაღი,
ბაროკოს სევდა — ბატონ რილკეს
ბარელიეფი,
მე მეძინება, მეძინება საშინლად
დაღლილს,
მადლობელი ვარ! დაგტოვეთ ანდერძიც,
ფრთებიც...

ეკითხულობ ტაკუბოკოს

სულის კუნძულზე
სილა სტირის — ბინდის გვირილა
და დედაჩემი — ივნისის მთვარე
ვხედავ, უსმენს უკანასკნელად
კიბორჩხალა — მევიოლინეს.

მ ე ლ ო დ ი ა

ბოლი. ბოლი. რესტორანი,
მაგიდაზე — სანთელი.
მომაგონდა სევდიანი
შორეული ნათელი.

ვიოლინოს ატირებდა
ქარცი მელანქოლია,
აქ არ იყო არც „ჩეხონტა“,
არც სპექტაკლი „თოლია“.

იყო ღამე — ფიქრის ფიქრი,
ნისლი გაურკვეველობის.
შენი ტვირთი, ჩემი ტვირთი,
სენტ. რომანი: „მკვლელობა“.

უსასრულო შეღამება:
მთვარე, ზღვა და გემები,
მთავრდებოდა ლტოლვა — ვნება
ლურჯი დაიმედებით...

ხეზონის დასურვა

იმ რესტორანში
ააკვნესა ვიოლინოს ცისფერი სევდა
უკრაინიდან ჩამოსულმა მუსიკოსმა და
შავ ბუდეში, როგორც გადიამ
დიდი სიფრთხილით, სინანულით
ჩააწვინა ბავშვივით ჩუმი,
ნაზი აკორდი — საღამოს ლანდი.

მე ვიდექი გზაჯვარედინთან
და ხელისგულზე მთვარის ბილიკის
ლურჯი ნამსხვრევი მიწკრიალებდა,
როგორც ბგერა უკანასკნელი...

მე ვიდექი გზაჯვარედინზე —
განშორების ჯვარზე გაკრული —
ზაფხულის სურნელს მივაცილებდი...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მთაწმინდა

რა სიჩუმეა, რა წვა, რა დაგვა,
წამიერება დამდგარა მშვიდი,
ობოლი ცრემლი ფოთლის ღარს ჩაჰყვა,
ბუჩქებზე შეფრთხა პატარა ჩიტი —

მომავლის დღეთა მზერა ნაგმანი,
ღრუბლის ერდოზე მეხად გავარდა,
შეიძრა მთვარე, ღამის ფლაგმანი,
მზისკენ დაიძრა ვარსკვლავთ არმადა.

მთაწმინდის ლოდებს წვეთების სახით
გამოეყონათ ქვითინი მწარე...
ცის მაყრიონი გაშეშდა წამით,
არა ჩანს მზე და გამქრალა მთვარეც?!

თქვენით და მთებით დღეს მე ვარ მთვრალი

ცა გადიღება ნაცრემლარ ფუნჯით,
ელვამ იელვა წასულ ფიქრებში,
მთებს შემოიჭრა ზღაპრის ფასკუნჯი,
და განიბანა „ზან"-ის ნისლებში.

ჩემგნით ვედრება თვთნულდის ბინტვებს,
სთქვით სად ვეძებო ჩემი სეხნია?
გათოკეთ ზეცა, ნუ დაიბინდებს,
დღეს მირანგულას მთებიც სძებნიან.

ზვიადო მთებო, კარი გააღეთ,
დავეხეტები ობოლი ბავშვი,
გამაგრდი შვილო, მოხვევ ჟაღე,
დამძახის უშბა, სვანეთის მახვში.

ჩემო მუხბადლგნე, ეს გზა ჩვენია,
როს ჩაუხერგავთ შავღელის შლამებს,
აქ შეჩერება როდი მწყენია,
თუმც დავეშფოთე ჩასოლილ ხრამებს.

რა დამავიწყებს, ღვთისგან დალოცვილ
საბედნიერო სამხუბის კარავს,
გვი გუჯეკიანს.

ყანწების ჭიდილს ფრჩხილზე ჩამოცლილ
ნაღდ ლუშნუ ხარაყს, სიფხიზლის მპარავს

მე მანდ სხვა სიტყვა არა მსმენია,
მხოლოდ მესმოდა მიშგუ ლადეღ სი,
აი ასეთი ძმობა მწადია
ხოჩა ლი მაჩ ხარ გულს რომ გადიხსნის

ალბათ დრო უფრო თავისას იტყვის,
ფიქრთ საღერღელი თქვენად ამშლია,
არ მოგვრიდოთ სტუმრობის სიტყვის,
სთქვით, ძმობის წესში თუ რამ შემშლია.

ენგური მბდღვნის და მაინც მშრალი ვარ,
გაფიცებთ ძმობას ნუ ამომიყვანთ,
თქვენნით და მთებით დღესაც მთვრალი ვარ
ამ სიმთვრალიდან რა გამომიყვანს.

შორით ვტკბებოდი ხილვით დიადით,
დღეის სახეში სხვა სახეც ვცანი,
მე ახლა ვხვდები მაგ სიზვიადეს,
თუ რატომაა ამაყი სვანი.

ს ა ი ბ ე ე დ ო

ნატანჯი გული დაუფლეთიათ
გაველურებულ ფრინველთა ჭანგებს
და ყურთასმენა იპყრობს ერთიან
რაღაც შეუცნობ, არსმენილ ჰანგებს.

ცრემლები მოსჩქეფს მთის ნიაღვარად,
გზას არ სცილდება არც ერთი წვეთი,
რაღაც შლეგური მაჩერებს ზღვარად,
წინ აღმართულა ყინულის სვეტი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სულს ეფინება ფიქრთა ნამქერი
და გრძნობას სძარცვავს, ვითარც ყაჩაღი,
სურს შემიცვალოს ქანგი სამდერი,
სურს ჩააკვამლოს ცეცხლი ნაჩაღი.

ბედი კი ჩუმად, განზე განმდგარი,
კვლავ ეძალება ლოთივით ღვინოს,

სული ჭიხვინებს ყალყზე შემდგარი,
გამოფხიზლდიო, არ დაგეძინოს!

დაოთხებული მიზნისკენ მიჰქრის,
კეცავს და კვეცავს მომავლის რწმენას,
პირჩვილ ცხენივით მიმარბენს ფიქრი,
დაუჭარეო, — ჩასძახის სმენას!..

ბ ა ლ ა ვ ა

იუზა ყაჭეიშვილს — „ცისკარში“ გამოქვეყნებულ მოთხრობა „გაქცევის“ გამო.

ივლისის თვეებს დაჰყეფდა ქარი,
იფხრიწებოდა არსობის საშვი,
უმამო ლუკმას ეძებდა ქალი,
შიმშილის გვერდით ტიროდა ბავშვი.

დრო, ჟამი, ყოფა, წამიერება
მიდის პირქუშად, გაუდის ყავლი,
უბედურებავ! ბედნიერებას
ხანდახან მაინც ახსენი მსჯავრი.

ანგარიშგების საღვთო ფაბულა
მარყუჟად აწვეს სამადლო სუნთქვას,
უღმერთობა რა შორს წასულა,
ნუთუ ღმერთებსაც ნილბი უნდათ?

როდინდელობის მითი ცხადდება,
თვალახელილი დგას ტირეზია,
დღეს თუ ბრმაც ხედავს, მაშინ რა ხდება,
მაშ ბრმობილობა რა მიზეზია?

„სადაც არა სჯობს გაცლა სჯობს“ —
მართლაც? —
ხომ არ მიაგავს წასვლა დაქცევას?
ასეა, ასე... მაშინაც, ახლაც...
დაე, ამ გაცლას ერქვას გაქცევა.

გზა დაბრუნების, არ დაბრუნების,
ეჭვის, ზმანების... ვედრება ღმერთებს!..
გადატრიალდა ძველი ურემი —
გზა თუ გამოჩნდა — რას დგეხარ მერე?!

გორის ანდრონიკაშვილი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ეკიუპაჟი ტანტიალიტს

მოთხრობა

გაცხარებით ვეძებდი ტაქსს, ნოდარმა რომ დამინაა.

— საით გაგიწევია!

— სადგურში.

— რატომ?

— ნოდარ, მეჩქარება, თქვი, რა გინდა?

— ამიღე ბილეთი ბაკურიანაღე.

— კარგი.

ნოდარმა მთელი თავისი ბავშვობა ბიბლიოთეკებსა, სამკითხველოებში ღა კომუნარების ბაღში გაატარა, სადაც ფილატელისტები იკრიბებიან. იგი პირდაპირ დატენილი იყო მეტწილად სტატისტიკური ხასიათის ყოველგვარი ცნობით. იცოდა, მაგალითად, რამდენი თეორი დათვი იყო ვრანგელისა და ჰერალდის კუნძულებზე, იცოდა აფრიკელი მაუგლის აღმზრდელ მაიმუნთა რაოდენობა, და მისი ცხოვრების ყოველგვარი ახალ-ახალი ცნობები. რკინის ნიღაბის საიდუმლოებაც კი იცოდა.

და, საერთოდ, ყველა კითხვაზე შეეძლო პასუხის გაცემა, რომლის შესახებაც ოდესმე თუ დაწერილა პრესაში. მაგალითად, რომ ეეკითხათ, „წაგიკითხავს სიამის ტყუპების მოთხრობები?“ იგი ერთი წამითაც კი არ დაფიქრდე-

ბოდა, ინუ გიპასუხებდათ: „სიამის ტყუპებს არასოდეს დაუწერიათ თხზრობები. ეს იყო ერთმანეთს შეზრდილი ჩვილები“. თუკი კითხვადი, როდის დაიწყო ქრისტიანული ერა, ანდა ვინაა სინგაპურის პრემიერ-მინისტრიო, იმწამსვე გიპასუხებდათ, თან ნაღვლიანად შემოგხედავდათ, ასეთი უვიცი რომ იყავი.

ამიტომაც ძალიან გამიკვირდა, რომ ასეთმა მწიგნობარმა კაცმა გადაწყვიტა ჩვენს საზამთრო აგარაკზე, ბაკურიანში გამგზავრება.

შინ დაბრუნებულს ნათესავები დამხვდნენ, რომ გაეგოთ, როგორ ჩავბარე გამოცდები, შემდეგ დაიწყეს დავა ჩემი სიბეჯითის თაობაზე. დათოც მოვდა. როგორც კი იგი გამოჩნდა კარში, ყველანი გაჩუმდნენ და დათოს დაუწყეს ყურება: ზორბა ტანის, მშვიდი, ზომიერად აგრესული, განსაზღვრულად ზრდილობიანი. ბოდიში მოიხადა უცაბედი შემოჭრისათვის და მთხოვა, რამდენიმე წუთი მისთვის დამეთმო. აივანზე გავედით და მოკრძალებით მითხრა:

— ბაკურიანში მივდივარ, იქნებ მათხოვო შენი ორმხრივი ქურთუკი.

მე ჭმონდა ასეთი სპორტული ქურთუკი. ერთ მხარეზე მწვანე იყო, მეორეზე კი — ჩალისფერი.

— სიამოვნებით, — დავეთანხმე მე.

... ბორჯომის მატარებლის პოვნა ადვილი იყო, რადგან მის ირგვლივ შეჯგუფულიყვნენ სპორტულ კოსტუმებში გამოწყობილი მხიარული ქაბუკები და ქალიშვილები. ამ ხალხმრავალ ტალღაში მკაფიოდ გამოირჩეოდა დათოს ახოვანი ღონაგობა. იგი იდგა ჩემს ქურთუკში გამოწყობილი და დამცინავად გაჰკურებდა მის ირგვლივ მოფუსფუსე ხალხს.

— შენ აქ რა გინდა? — შემეკითხა იგი.

— მეც მოვდივარ! — ვუპასუხე. დათომ დაკვირვებით აიჩეჩა მხრები.

— მერე რატომ არაფერი მითხარი?

— კი მაგრამ, რატომ უნდა მეთქვა?

— იმიტომ, რომ, აღარ გამოგიცრთმევდი შენს ქურთუკს.

— ნუ შეწუხდები. დათო, არ მჭირდებოდა.

— რატომ, წაიღე, — დამიჟინა.

— არ მჭირდება-მეთქი, — გავუმეორე, — ასეთი ქურთუკით სლალომის გმირი უნდა იყო.

— აბა მე ხელთათმანებს მოგცემ. — მოკრძალებით გაიღიმა მან. — ორი წყვილი მაქვს, ორივე წითელია.

— გმადლობთ, ის ჩემთვის ძალზე უხერხული იქნება, — უარი ვუთხარი მე და დათომ დიდსულოვნად გამომიწოდა ხელი.

მე და ნოდარი ერთ ვაგონში აღმოვჩნდით, მაგრამ ამას მნიშვნელობა არ ჰქონდა. აქ ყველა ერთმანეთის მეგობრები და ნაცნობები იყვნენ, ყველანი თბილამურებით და ნივთების ჩასაწყობი ტომრებით თავსდებოდნენ ჯგუფ-ჯგუფად, ვისაც ვისთან სიამოვნებდა მგზავრობა, და არა ბილეთების ადგილების მიხედვით.

ნოდარი უკვე იჯდა კუთხეში და ნაცნობებს უამბობდა ატლანტიკის, ინდოეთის და წყნარი ოკეანეების თბილ წყლებში მცხოვრებ ვიგანტურ მოლუსკის ტრიდაკნის შესახებ. ეს მოლუსკი იმითაა საინტერესო, რომ თავად ამზადებს საკვებს. მას მანტიის შიგნით ეზრდება წყალმცენარეები და იმით იკვებება. ამასთანავე ნოდარმა, როგორც ჩვეულად ბევრი წიგნის მკითხველ ადამიანებს, ფილოსოფიური დასკვნაც გაუკეთა.

— აი, ადამიანსაც რომ შეეძლოს ასე არსებობა, ომი აღარ იქნებოდა.

მატარებელი ბორჯომს მიუახლოვდა. ყველანი ბაქანზე გამოვცვივდით. რამდენი ლამაზი გოგონა იყო აქ! ბაქანი პირდაპირ ყვავილნარს დაემსგავსა. წარმოვიდგინოთ მხოლოდ, რომ ყველა ესენი შეყვარებულნი არიან — ზოგი საიდუმლოდ, ზოგი ანგარიშშიუცემლად, ზოგიც მხურვალედ ანდა კიდევ როგორღაც... ირგვლივ დიდებული დუმილით იდგნენ მთები, რომლის წვეროები ზე-

ცას. ეპჯინებოდა, ფიშვები, ფერდობი და თავად ხეობა მოფიფქული და დაზავებული თოვლით, მზისგან ბრწყინავდა; ელავდა ხეების სპილენძისფერი ტანი; ასხივებდა ცის მოლურჯო სინათლე. სამანვერო ორთქლმავლების საყვირების ხმები, სადგურისათვის დამახასიათებელი ფუსფუსი და მეშარგულების ძახილი უფრო აშკარას ხდიდა მთების მელანქოლიურ სიჩუმეს. ამ ადგილიდან ცოტა მოშორებით, ბორჯომის ხეობაში, იქ, სადაც მტკვარი გამოჩჩქეფს მთის მარწუხებიდან და გაშლილ სივრცეზე გიჟაკებს, სოფელ ახალდაბასთან იბრძოდა დიდი მოურავი გიორგი საკაძე, და ეს ქვის ლოდები გვაგონებს მის ლაშქარს.

ბაქანთან მოსრიალდა პატარა ორთქლმავალი „კუკუშკა“ რომ ეძახიან. პატარა ვაგონები იერიშით იქნა აღებული, მცირე ნაწილი მგზავრებისა, მათ შორის ნოდარიც ნაღვლინად შესცქეროდნენ ამ მოუთმენელი ახალგაზრდების შეტევას, რომლებიც ყველაფერს იერიშით იღებენ. პუფ-პუფ-პუფ ქშინავდა „კუკუშკა“, ყოველ ვაგონში ენთო ღუმელი და გოგონები უშვერდ[illegible]ენ მის გვერდებს გაწითლებულ ნეკესგულებს. ფანჯრებიდან მოჩანდა ფაკარიელებული აგარაკები, პიონერთა ბანაკები და სანატორიუმები. ძაღლებიც კი არ ჩანდნენ ირგვლივ, თუმცა მათი ნაკვალევი გადაჭრელებული იყო თოვლი ყველა მიმართულებით. თოვლზე კიდევ ჩანდა ფრინველებისა და, რასაკვირველია, კურდღლების ნაკვალევიც.

დათო აქაც გამოირჩეოდა ყველასგან: ხმაურობდა, განკარგულებებს იძლეოდა, მის მეგობარ ქალებს მოხერხებულ ადგილზე აწყობდა; გაჩერებებზე გუნდაობდა, აკეთებდა გარეული ღორის თავიან უზარმაზარ გორას. ნოდარი კი ხმადაბლა მოუთხრობდა ვიღაცას რომ საშუალო საუკუნეებში მელანს ამზადებდნენ მჭვარტლისა და ზეთის შენაერვით და უმატებდნენ აბზინდის შენაერთს, რათა ხელნაწერი წიგნები თაგვებს არ დაეხრათ. ჩვეულებისამებრ დასკვნის გასაკეთებლად დაუმატა:

— საკლაბნი ცოტა იყო მაშინ და შეხატყვისად ქაღალდიც და ცნობაც, — ამის გამო, შეჭარხლებულმა და გაოფლიანებულმა დათომ შენიშნა:

— საკლაბნი რომ არ ყოფილიყო, რას წაიკითხავდი? შენი ყველა ცნობა ხომ იმ ნაკლაბნისგანაა გადმოღებული? შენ ხომ წიგნებიდან ღებულობ ფაქტებს და არა ცხოვრებიდან.

— მხოლოდ ცხოვრებიდან რომ აიღო ფაქტები, — შეეპასუხა ნოდარი, — არეა-დარეკა გამოვა. ერთს სხვაგვარი ცხოვრება აქვს და ფაქტებიც სხვაგვარია, მეორისათვის კი — ცხოვრებაც და ფაქტებიც სხვანაირია.

— რასაკვირველია!

ნოდარი ბაკურიანში უთხილამურად მიდიოდა, დათო კი არავის ეარშიყებოდა. ესე იგი, მისი რჩეული ბაკურიანშია? მატარებელში ყვებოდნენ ტონია ზალიერისა და კოტა წკრეპის მთიდან დაშვების ამბა თუ იმ ილეთებზე, სლალომის ვირტუოზებზე, იმაზეც, რომ ნორვეგიელები მაინც უცნაურად არიან მოწყობილები: მონოტონურად გადიან თხილამურებით თხუთმეტ, ოცდაათ და ორმოცდაათ კილომეტრსაც კი. სულ სხვაა მთიდან დაშვება. აამთავრებ თოვლის მტკვრის, დაეშვები სწრაფად და გამალებით. ნოდარი ფანჯრებთან მივიდა ლიმონათის დასალევად და მე შევეკითხე:

— რატომ არ გამოთქვამ შენს აზრს ნორვეგიელებისა და მათი სისწრაფის ნაკლოვანებებზე.

— არ მიყვარს თხილამურები.

— აბა, რატომღა მოდიხარ?

— მაქვს მიზეზი. — მოკლედ მიპასუხა მანა.

ბოლოს და ბოლოს „კუკუშკამ“ აგვიყვანა სულ მაღლა, ბაკურიანში. მოთხილამურეებმა კვლავ ავიხეს ბაქანი,

---

ბორის ანდრონიკაშვილი
მოთხრობა

პირდაპირ დაუჯერებელი იყო, რომ ამ-დენი ხალხი ამ ერთი პატარა მატარებ-ლიდან გადმოვდა. ვიდექი და გავყურ-ებდი, როგორ მიედინებოდა გზაზე ფერადოვანი არშია უდარდელი, ბედ-ნიერი ახალგაზრდებისა, რომლებიც ახალი წლის შესახვედრად ჩამოვიდნენ აქ. შემდეგ გავიკეთე თხილამურები და გავწიე სასტუმროსაკენ.

ვესტიბიულში ტელევიზორი იყო ჩარ-თული, მის გარშემო მაყურებლები შე-ჯგუფულიყვნენ. ადმინისტრატორის წინ დაღონებული ნოდარი იდგა, მო-რიგესაც სახეზე უკმაყოფილება ეტყო-ბოდა, როგორც გამორკვა, ნოდარმა უამბო მას და ტელევიზორის მაყურებ-ლებს, რომ ნიუ-იორკის ზოოპარკის ადმინისტრაციამ გორილებს შორის ჩხუბის შესაწყვეტად გალიებში ტელე-ვიზორი დადგა და ახლა გორილები, ჩხუბის მაგიერ, დიდი ინტერესით ადე-ვნებენ თვალს გადაცემებსო. ამის სა-ნაცვლოდ ნოდარმა უარი მიიღო ოთახ-ზე, რასაც უხმოდ განიცდიდა.

ნოდარი ვვერდზე გავიყვანე, თავად ადმინისტრატორთან დავბრუნდი:

— მალხაზ ქორელი გახლავართ, — წარვუდგინე ჩემი თავი.

— ძალზე სასიამოვნო, — მიპასუხა მან გულგრილად.

—თქვენთვის წერილი უნდა დაეტო-

ღაცის იმედი მიეცემა, არც აკრძალვის უფლება მაქვს.

შინ მობრუნებულმა ნოდარს ვუთხარი:

— შენი დავალება შესრულებულია, მაგრამ პასუხი არ გამომატანა.

ნოდარი კინაღამ ჭერამდე ახტა, ჩამომართვა ხელი და ოთახში სიარულს მოპყვა.

— ამ პასუხში მთავარია ის, რომ უარი არ შემომთვალა. ესაა მთავარი! თანხმობას, ბუნებრივია, ვერ შემომითვლიდა, რადგან ეს იქნებოდა თანაგრძნობის დარი.

იმწამსვე სიხარულით მიამბო ახლა საუდის არაბეთში სპასკი-ფიშერის მატჩის შემდეგ გაუქმებულია ყადაღა ჭადრაკის თამაშზეო. აღრე იგი ითვლებოდა აკრძალულად, რადგან თოთამაშეები „მეფეებზე ნადირობდნენ“.

— როგორ ცხოვრობენ, იმ ქვეყანაში ადაც ყველაფერი აკრძალული აქვთ? — ჩვეულებრივ თავისებურად დაუმატა მან.

... თერმეტ საათზე მე და ნოდარი გავუდექით გზას. იგი გაოცებული იყო, ახალი წლის შესახვედრად ერთსა და იმავე ადგილზე რომ მივდიოდით. საერთოდ შევნიშნე, რომ ჩემი ქცევა დღეს ყველას აოცებდა, ალბათ გაუკვირდა, რომ ბაკურიანში მოვდიოდი, ნოდარს, ერთად რომ უნდა შეეხვედეთ ახალ წელს, დოდოს, მე რომ მივუტანე ნოდარის წერილი, სასადილოშიაც კი გაოცდნენ ისევ მე რომ მივედი გოკვის წამოსაღებად. მხოლოდ სასტუმროს ადმინისტრატორს არ აკვირვებდა არაფერი.

ჩვენ რომ მივედით, ყველა თავმოყრილი იყო.

დათოს მოკრძალებული საუბრით დოდოსთან, რომელიც ძლივს მალავდა მღელვარებას, ადვილი მისახვედრი გახლდათ, რომ ქალიშვილს დაეპყრო იგი. მე რომ მკითხოთ, არაფერი იყო ამაში გასაოცარი. ვიცოდი, რომ დოდო ერთ ახალგაზრდა მეცნიერს უყვარდა, რომელიც როგორც თავად ამბობდა „განცვიფრებული იყო მისი მკაფიო ბრონეულობით“.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რაც შეეხება ნოდარს, ფსევდონიმად რომ წამოწოლილა სახეზე, ასევე იჯდა და თავის აწევას ვერ ბედავდა, მხოლოდ რაღაცას ლუღლუღებდა გაურკვეველად, სანამ დათომ არ უთხრა, რაღაც ალერსიანად. ნოდარი იმწუთშივე შეიცვალა, მხნედ დაიწყო მოყოლა ერაყის გასული საუკუნის დამდეგის მმართველ დაუდ ფაშას შესახებ, რომელიც წარმოშობით ქართველი ყმა იყო.

ამ დროს გაისმა კურანტების ხმა, ყველანი წამოვდექით, ავიღეთ ხელში შამპანურით სავსე ჭიქები და ვუსურვეთ ერთმანეთს წარატება სწავლაში. დათომ, როგორც თამადამ, თქვა, რომ უმრავლესობისათვის ეს წელი არის გაფმოსაშვები, დამამთავრებელი წელი და ამაშია მისი მთავარი ღირსებაო. ჩვენ დამოუკიდებელი მოქალაქეები ვიქნებითო. ხმირ-ხმირად გამოხედავდა დოდოს, რომელიც შეუმჩნეველად დადგა ჩემს გვერდით ჭიქების მიჭახუნების დროს და წამჩურჩულა:

— მოდი, გავიპაროთ აქედან, არ გინდა?

დავდგი ჭიქა და ფრთხილად გავედი ოთახიდან. მოვიქენე გაცეცებულ შემოსასვლელში ჩემი ქურთუკი და გავედი ეზოში. მალე ჭრაჭუნა კიბეზე დოდოს ფეხის ხმა გაისმა და წამსვე გავჩნდით საახალწლო ნათურებით გაჩირაღდნებულ ქუჩაში. მან ჯიბეში ჩამიდო ხელი და გავუდექით გზას. ზოგიერთნი აივნიდან ცაში ისროდნენ სხვადასხვა ფერის რაკეტებს, ზეზეზე დარბოდნენ გაღიზიანებული ძაღლები, საალბილაც უაზროდ ყიოდნენ მამლები. ჩვენ პარკისკენ გადავუხვიეთ. ვარსკვლავებით გაკაშკაშებული ცა დაგვყურებდა თავს, ყინავდა, მაგრამ არ ცივდა: მე ჯიბეში დოდოს თბილი ხელი მეჭირა...

— სხვათაშორის, ამ წელს ჩვენ კი არ ვიქენთ დამოუკიდებლობას, პირიქით

ბორის ანდრონიკაშვილი
მოთხრობა

გკარგავთ შან, — ვთქვი მე, ჩვენს მომავალ ქორწინებაზე გადავუკარი სიტყვა. ამაზე დოდომ ნოდარის სტილით მიპასუხა:

— სიყვარული ყოველთვის ტყვეობაცაა და სრული თავისუფლებაც.

ასე დაიწყო ეს ღამე. როდესაც პირველად მელიების სანაშენესთან მივედით, ღამის დარაჯის ჯიხურში სინათლე შევამჩნიეთ, მივუკაკუნეთ კარზე და მიგულოცეთ ახალი წელი. თამამად მივულოცეთ, რადგან ვიცოდით, შეყვარებულებს უბედურების მოტანა არ შეეძლოთ. დარაჯს ძალიან გაეხარდა ჩვენი დანახვა, შეგვიპატიჟა, შემოგვთავაზა ჭიქა ღვინო შეგვესვა მასთან ერთად, ახალი წელი დაგველოცა. შევედით, ავაგუზგუზეთ ღუმელი და შევუდექით მისი ვახშმის გაცხელებას. მერე რამდენი რამ ჰქონდა შემონახული, ღვინოც ბლომად ედგა მუქ ბოოლებში. დოდომ შოკოლადის კომფეტები ამოილაგა ჯიბიდან და დიასახლისობას შეუდგა. მოხუცი მარტოხელა აღმოჩნდა. მეუღლე გარდაცვლოდა, შვილები კი ყველა თავისი გზით წასულიყვნენ. თავად პატარა ცემში ცხოვრობდა და აქ „ქაკაუშკით“ ამოდიოდა. დრო და დრო გარეთ გადიოდა თავისი ჩუმი ძაღლით — გადაათვალიერებდა ხომ ყველაფერი წესრიგზეაო, ეტყობოდა, ნაგაზს მელიები არ უყვარდა, ყრუდ იღრინებოდა, როდესაც გალეებიდან ხმაურს გაიგონებდა. მოხუცმა ბესომ გვიამბო მელიების ჩვეულებები, თავისი ხანგრძლივი ცხოვრება, იმის შესახებ, თუ რა იყო აქ რევოლუციამდე, როგორი თვისებები ჰქონდათ მდიდრებს, თუ როგორ მოსწონდათ ჩვენი ზამთრის კუროორტი, ბაკურიანი. მოთხილამურეებს. ჩვენ თბილად და მყუდროდ ვიყავით, მთელი ღამე დავრჩით ბესოსთან და როდესაც ცაზე ვარსკვლავები გაფერმკრთალდა, როდესაც ინათა, დავასრულეთ ჩვენი გვიანი ვახშამი. ბესოს უნდოდა რამე ესახსოვრა ჩვენთვის, მაგრამ მე დავასწარი და ვაჩუქე ძეწკვიანი რგოლი გასალებებისათვის. მოხუცმა სიტყვა ჩამოგვართვა, რომ წასვლამდე კიდევ ვესტუმრებოდით მეგობრებთან ერთად და იგი კარგად გაგვიმასპინძლდებოდა.

მივდიოდით ქუჩაში, ვესალმებოდით და ვულოცავდით ახალ წელს შემხვედრ მგზავრებს, ისინიც ასევე გვლოცავდნენ ჩვენ, მივაღწიეთ დოდოს სახლამდე. აქ კი ჩვენმა მრავალრიცხოვანმა მეგობრებმა, გუნდაობას თავი დაანებეს და ჩვენ შემოგვაჭერდნენ. დათოც გაქვავდა თოვლის გუნდით ხელში, შემდეგ ვეღარ მოითმინა და გკითხა:

— სად გაქრით?

— მელიების ფერმაში გახლდით, დარაჯთან, ძია ბესოსთან.

— ახლა მაინც ვიცი, ვინ არის ჩემი მეტრქვე, — თქვა დათომ, — ეს ძია ბესო ყოფილა! — ყველას გაგვეცინა. დოდოც იცინოდა. დათოს აღარაფერი უკვირდა, გვიცქეროდა როგორც ერთ მთლიან არსებას. მოგვეხვია ხელი და ზემოთ აგვიყვანა — რათა დაელია ჩვენი სადღეგრძელო. ნოდარი კი შემოგვაცქეროდა მოწყენილი და ნაღვლიანი, როგორც უცქერიან მიმავალ მატარებელს ან ზღვაში შეცურებულ გემებს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბევრი ვირბინე ჯოხის ცხენებით,
ხტუნვა-ხტუნვით და ჭენებ-ჭენებით

გავდივარ ჯოხზე, როგორც ჯამბაზი,
უფსკრულთან რისკით თამაშს ვაფასებ.

და სიბერემდის თუ კი მივედი —
მექნება ისევ ჯოხის იმედი.

ᲛᲣᲜᲯᲣᲛᲨᲘ

მზე ჩადგენთილა, გასჩენია მიწას ციება,
გადაკარგულან არმაზი და კერპი
ფალოსის
და ის უსაზღვრო თვალუწვდენი
იმპერიები
თიხის პატარა ნამსხვრევებად ყრია
თაროზე.
დრო დახტის ყოფნის წვრილ ბაწარზე,
როგორც კლოუნი,
დასიზმრებიათ პირველსახე
პირველ ატომებს

და ტკინი თითქოს განსხვავებას ვეღარ
პოულობს —
მიწა ფართხალებს თუ სიცოცხლის
გზა-სიმარტოვე.
წრიალებს ფიქრი, ეშინია მასაც გაქრობის,
ეჭვი გროვდება, კაწრავს სივრცეს
მაღალჭერიანს
და ბღავის, ბღავის ჩემს ძარღვებში
პიტეკანტროპის
ის სისხლის წვეთი, ჟამთა სვლას რომ
გადარჩენია!..

ᲐᲠᲘᲔᲢᲐ

ვეღარ წაშლი ვედრებით
მოგონების ტრაურებს,
ვერც ცისფერი ეტლებით
ვეღარ იმოგზაურებ.
გაედევნე ავ სულებს,
მიხვალ გიჟის ხალათით
და შენს ყოფნას ასრულებ
ცის და მიწის ღალატით.
ავი ლანდი გასწორე
თუ სიზმართა ფერია,
ახლა სათ გაცილებს —
ბედი, რაც გიწერია.
შენს აჩეხილ ხე-მყოფადს
სიზმრად მწვანე ახატე
და ნუგეშად გეყოფა
გაძარცვული სახატე.
და იკმარეთ მკვდართათვის
დარჩენილო ჩრდილებო —
რომ გიყვარდათ მკათათვეს
ქალგულო და ლილეო;
რომ გიყვარდათ მკათათვეს
ქალგულო და ლილეო!..

ასფერცველას რვეული

ავთანდილ მეგრელიშვილი

ვაზაფხული

გაზაფხული მოვიდა,
კეკლუცი, საამური.
დაგვიხატა ისედაც
დახატული მამული.

მთა-ბარსა და ფერდობებს
ვარდ-ყვავილი მოჰფინა.
ნაზამთრალი ბუნება
მწვანედ ააფოფინა.

ცელოსანი ველა

ჯერ ეზოში დაჰკიდა
ხის ლამაზი ჭიშკარი.
შემდეგ სახლში აგურით
ააშენა ტიხარი.

თანაც ისე ლამაზად
შელესა და შეღება —
გვიხარია ოთახში
შესვლა, კარის შეღება.

ჯიუტი

ცხელზე იძახის — ცივია,
ცივზე იძახის — ცხელი.
ხელზე იძახის — ფეხია,
ფეხზე იძახის — ხელი;

მგელზე იძახის — დათვია,
დათვზე იძახის — მგელი.
შველზე იძახის — არწივია,
არწივზე იძახის — შველი;

თხელზე იძახის — სქელია,
სქელზე იძახის — თხელი.
ნელზე იძახის — ჩქარია,
ჩქარზე იძახის — ნელი;

ამიტომ „ჯიუტს“ ეძახით, —
ახია ეს სახელი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ჯანეტა ჭორაძე

მაიას ზღაპრები

ზღაპარი პირველი

ბავშვები ციდან არიან მოსული. ოღონდ ეს არავინ იცის მაიას გარდა. გოგონებს მზე გვიგზავნის, ბიჭებს მთვარე. დასვამენ ხხივზე და გამოუშვებენ. მოდის ეს ხხივი, მოდის... ცხრა მთასა და ცხრა მინდორს გადმოიცლის, ცხრა ზღვას გადმოაფრინდება, ცხრა მდინარეს გადმოახტება და დედო

ის კალთაში ჩაუგორებს ბავშვს.

ჰოდა, მაია მზის ასულია, მზესავით დიდ თვალებს დაარბიალებს. კაბა წითელი აცვია, ყაყაჩოს ჰგავს ამიტომ თავისი საგარეო კაბა. მერე მოგიყვებით მაგ ამბავს. ჯერ ალბათ, ის უფრო გაინტერესებთ, თუ როგორ მოეკლინა მაია ნაცრისფერი ურჩხულის ქალაქს.

ქალაქის ამბავი დიდი ხნის წინ დაიწყო. მაშინ, დიდიხნის წინათ, მზემ და მთვარემ მოიალაპარაკეს, ბავშვებს რომ გავაგზავნით დედამიწაზე, ერთი წელი სულ იძინონ და ჭამონონ. რა სჭამონ და დედის რძეო. ახეც იყო, დედის რძე ზრდიდა ბავშვებს. მერე, როგორღაც, ერთმა დედამ ძუძუს მაგივრად ბოთლით მაწონი მიხცა თავის პატარას. სხვებმაც კვერი დაუკრეს. მზემ და მთვარემ ბრძნული დუმილი არჩიეს,— ვნახოთ ჩვენზე უკეთესი რა მოიგონესო ადამიანებმა. არ გამოდგა მაწონი, არ ივარგა მაინცდამაინც. მაწონნაჭამი ბავშვები ზარმაცები იყვნენ, ვერ ლაპარაკობდნენ და თავიანთ მშობლებს მა... მუ... დო... მისს... ეძახდნენ. მშობლები დარდობდნენ, რა სჭირთ ნეტავ ჩვენს პირმშოებსო და ამალებდნენ და ამალებდნენ მაწონს, რძეს, კარაქსა და ხაჭოს. ეს ყველაფერი მათი სახლის პირველ სართულზე პაკეტების მაღაზიაში იყიდებოდა.

ჰოდა, ულონო, უფცრო და უსიხარულო გოგო-ბიჭები მომრავლდნენ ქალაქში. იყო კიდევ ერთი მიზეზი, ბავშვების სახლები (ქალაქში მათ ბინებს ეძახდნენ) მიწოდან რამდენიმე სართულით იყო აცილებული, რადგან ქვემოთ მაღაზიები და კაფე-სასადილოები მოეწყოთ რკინის კაკუბს —ესენი, რა თქმა უნდა, ნაცრისფერი ურჩხულის მსახურები გახლდნენ. მშობლები თავის შვილებიანად ქვემოთ მაშინ ჩადიოდნენ, როცა რაიმეს ყიდვა უნდოდათ ან მოშივდებოდათ. სადილობისას ბავშვები შუშის მიღმა ფერებს დაინახავდნენ თუ არა, ხელების ქნევას იწყებდნენ, ყვიროდნენ, ძალობდნენ, იქ გვინდაო. რაცა უფროსებს არ ეზარებოდათ, ეს ძალზე იშვიათად ხდებოდა, ჯიუკანდნენ ჰაერზე და ბავშვებს იმწამსვე ლოყები უწითლდებოდათ სიხარულისაგან.

ეზოში ერთი მწვანე ხე იდგა, ერთიც კარუსელი. ამ წითელ-ყვითელი კარუსელში ჩაჯდებოდი თუ არა, ტრიალს იწყებდი და ბავშვებს სადღაც მიაფრენდა. ეზოში რომ ხე იდგა, ის ერთი ხე გამრავლდებოდა, გაბევრდებოდა, ტყედ შემოეტაცოდა კარუსელს და ხაოცარ ამბებს ჩასჩურჩულებდა ბავშვებს. ამბები ეტყობა, ძალიან საინტერესო უნდა ყოფილიყო, რადგან ბავშვები გაფაციცებული უსმენდნენ ტყეს, მაგრამ რად გინდა, მშობლები ვერც ტყეს ხედავდნენ, ვერც ჭკვიან თვალებს, ისინი ხომ არ ჯდებოდნენ კარუსელში! მათ სახლში ეჩქარებოდათ რომ წინგნები წაეკითხათ ან ტელევიზორისათვის ეცქირათ.

ძალიან ეჯავრებოდათ ბავშვებს ტელევიზორი — დიდი ფანჯრიანი ყუთი. ისიც, ამ ქალაქის სხვა ფანჯრების მსგავსად, მუდამ დაკეტილი იყო. ტელევიზორში ხშირად ჩნდებოდა აყვავებული ხეები, ლამაზი მინდორები და ზღვაც კი. ბავშვებს ყუთში შესვლა უნდოდათ, მაგრამ ნებას არ რთავდნენ. ტელევიზორში ბავშვების მეგობარი ცხოველებსაც ეჩვენებოდნენ: ეირაფები, კურდღლები, ლომები და ვეფხვები ლაღად დასეირნობდნენ. ერთხელ სპილომ პატარა ბიჭი შეისვა ზურგზე, ხორთუმით აიყვანა და არაფერიც არ უტკენია მისთვის, ისე შეისვა ზურგზე. დიდხანს დასეირნებდა და თან წითელი ბურთებს უწყვეტდა ხიდან. ბავშვებმა ძალიან იტირეს, ამა რა ექნათ, იმათაც უნდოდათ სპილოთი გასეირნებას! რომ ვერ დაამშვიდეს, მშობლებმა ზოოპარკში წაიყვანეს შვილები, იფიქრეს ცხოველებს ნახავენ და დაჩუმდებიანო. ბავშვებმა კი ტირილს უმატეს, რადგან ზოოპარკი სულ არ მოეწონათ. როგორ მოეწონებოდათ, პატარნო,

რაც ლომები და ვეფხვები მოწყვინილები ისხ-ლნენ გალიაში, ყველა გალიას სამ-სამი მოაკ-რი. ჭკონნა შემოვლებული და ცხოველთანმ სიანლოვეს აკ ზეიძლებოდა გაკარება, მო-ფერებაზე ლაპარაკი ხომ სულაც ზეიდები იყო.

ისე იტირეს ბავშვებმა, ისე იტირეს, რომ მათი ხმა მზეს მიწვდა. მთავრეც შეიშმუშნა თავის ვერცხლის ხასხლეში, ლოგინიდან ჩვეულებრივზე ადრე წამოდგა და სასწრაფოდ მზისკენ გასწია. იმ დღეს ქალაქის ყველა მშობელმა სასწაული დაინახა — ცის კამაღლინზე ერთად იდგნენ მზე და მთვარე და ბაასობდნენ. ქალაქელებს ძალიან შეეშინნდათ — ისინი მიხვდნენ რომ რაღაც დაამავეს, ეკრძოდა, რა შესცოდეს, ამას ვერაფრისდიდებით ვერ გაიგებდნენ თავიც რომ ემტვრიათ, იმიტომ, რომ მზე და მთვარე მზოლოდ ერთმანეთს და კიდევ დედამიწას ელაპარაკებინან. მშობლები კი, ხომ გითხარით, მიწიდან სამი სართულით არიან მოშორებულნი.

სწორედ ის იყო, მთავრეშ მთელი ღამე არჩია, არჩია, ყველაზე ლამაზი ვარსკვლავი ამოარჩია და ღილით მზეს მიმკვარა. მზეს მოეწონა ვარსკვლავგოგონა, თვალებზე და შუბლზე ხელი გადაუსვა და, რაც გოგონას თვალები აუბრიალდა, უთხრა — მაიან გარქმეეო.

—ხანამ მაიას მშობლებს მოვუძებნი, ჩემს ბაღში გაასეირნე და ყვავილებთან ალაპარაკე. მიც მალე დავბრუნდებიო. — იყო მზის ბრძანება. სხვი ბოლ მზის ბაღში შეუძღვა.

მზე კი კარგახანს შეეოენდა მამადავთან. დიდხანს არჩევდა მაიას მშობლებს. ბოლოს გადაწყვიტა, მთის უკან ტბასთან ჩაკარიალდა, საკუთარ ორეულს გაეკეთლეცა და კმაყოფილი ისევ ცარგალს დაეკიდა ოქროსფერი თმებით.

ეა, ვინ ამოარჩია მზემ მაიას მშობლებად.

ისინი ახლა ოცდაათ-ოცდაათი წლისანი იყვნენ, არც ახალგაზრდები, არც ხნიანები. დედა მუსიკოსი გახლდათ. ბავშვობაში ფორტეპიანოს სწავლობდა და როცა კონსერვატორია დამთავრა, ძალიან კარგად უკრავდა. მოუყდებია ფორტეპიანოს და მისი თითხოდან თავგამოყოფილი გრამოფონებით მთელ ქალაქს ეფინებოდა სასიამოვნო ჰანგები. ქალქელებმა გადაწყვიტეს დაეკონცერტებინათ მუსიკოსი და უცხო ქალაქში გაგზავნეს ახალი მუსიკის შესასწავლად. საშინელი ამბავი მოხდა. იმ უცხო ქალაქში მყვარალა მუსიკა იყო მოღაში, რომელსაც „ჯოპ-მუსიკას" ეძახენენ. საშინელი ჯადო ჰქონდა ამ „ჯოპ-მუსიკას" და შეცდა სტუმარი. ვერ გაუძლო ეშმაკეული ნოტების ცდუნებას და მათი მონა გახდა. თავის ქალაქში კი დაბრუნდა, მაგრამ, ვაი, იმ დაბრუნებამ.

ალარ ისმოდა გრამაფონებში ნაზი და მელოდიური ჰაიდნი და მოცარტი. მუსიკოსი ალარც ზოპენს უკრავდა. ღილოდან სალამშიე სხვა ქალაქიდან ჩამოტანილ ფირფიტებს ატრიალებდა და თვითონაც გიჟურ რიტმს აყოლილი ტრიალებდა და ცეკვავდა. ისე გახდა, ეხე გახდა, ეხის დაიმგვანა. დაბერდა კიდეც, მაგრამ ცეკვას მაინც არ ანებებდა თავს. ქალაქელებმა, რომ ვერაფერი გააწყეს, გრამოფონები მოიპარეს (რადგან ხმაურისაგან ლამის ყურები დაუსკდათ) და ჩუმად ერთ პატარა გოგოსან ანუქეს, რომელმაც ისინი ყვავილებივით კედლებზე მიაბნია და იმათ შემხედვარემ მუსიკის სწავლა დაიწყო.

მამის სიმღერე ვერ იყო კარგად. სიმღერ ისაა, რომ მამა გამოკვლევებს ატარებდა ჩიტებზე. უამრავი იალონი ჰყავდა, — ბილიონ სამასი ათასი. იალონები მუსიკას უსმენდნენ და მერე ზუსტად იმეორებდნენ. მამას უნდა დაემტკიცებინა, რომ იალონებმა საუკუნის განმავლობაში ისწავლეს მუსიკის გამეორება და თუ ადამიანებიც ერთი საუკუნე სულ მოცარტს, ბახს და ზოპენს მოისმენდნენ, თვითონაც მუსიკოსები გახდებოდნენ. ეს აზრი მეცნიერს თავისმა მამამ გაღმოსცა და იალონებიც გადმოფოლიცა, იმას თავის მამისაგან ჭკუნნა ნაჩუქარი, იმას კიდეც თავის მამისაგან... გამოკვლევები დამთავრებული იყო და მამამ გადაწყვიტა ისეთი ადამიანები მოეძებნა, რომლებიც თანახმა იქნებოდნენ მუსიკის მოსმენა ეხილვლათ. დაიწყო კიდეც ქალაქში მათი ძებნა, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა. ანავის არ ეცალა ამისათვის: რა დროს მუსიკაა, — გაკვირებული უკმაუნებდნენ კარებს, თან მიაყოლებდნენ: საქმე თუ არა გაქვს, შენ თავად ისწავლე მუსიკის მოსმენა, ჩვენ არა გვცალია, ვმსახურობთ.

ის კი არა, ეიღაცამ ნაცრისფერ ურჩხულს მოუტანა ამბავი, ასეა და ასეო. ნაცრისფერმა ურჩხულმა იალონები წაართვა მამას და მწვანე ბეთმს იქით, დიდ რკინის ჭალაში შეამწყვდია ყველა. ანა რომ დაღონებულმა მამამაც მალე დაიწყო დაბერება.

ამასობაში კარგა დრო გავიდა და რადგან ქალაქელები მუსიკას ალარ ისმენდნენ, თანდათანობით სიბოროს დაკარგვა დაიწყეს. ერთმანეთს ალარ უცინოდნენ, ალარც კი ელაპარაკებოდნენ, მაღალი სახლების შენებაც მაშინ დაიწყო. ხეები თითქმის სულ გაჭაბნა. თითო ო

თუ შემორჩა ეზოებში, ახალს კი ანავინ რგავდა.

დედამ იეცადა—იეცადა და ფალალა. მოიხედ-მოიხედა და გრამოფონები ეშელი ისოოვ. სამაგიეროდ გაპრიალებული კედლებში ალმოაჩინა თავისი თავი გამომწყვდეულო. დაკეტილი ფანჯრიდან გადაიხედა და მიხედა, რომ ძალიან მაღალ სახლში ცხოვრობდა. გარშემო სულ ასეთი სახლები იდგა — მაღალი და ცივი ფანჯრებით მომშრალები. სალამოს, როცა ქმარი დაბრუნდა და არც კი დალესპარაკა, დედა მიხედა, რომ ნაცრისფერ ურჩხულს ისიც თავის მსახურად გაეხადა. გრამაფონები მოიკითხა, მაგრამ მამას მათი დაკარგვაც კი ვერ შეემჩნია. დედამ გაფიქრა, მაინც დავუკრავ, იქნები ქალაქელებმა

მაპატიონ და გრამოფონები უკან მომიტანონო. იქით და მთელი დღეები უარავდა, მაგრამ ქალაქელებს ალარ გუუგიათ ფორტეპიანოს ხმა, რადგან ყველანი ლეთონისა და მინისაგან ნაშენებ მაღალ სახლებში ცხოვრობდნენ და ერთმანეთის არ ესმოდათ. ისე, მართალი რომ გითხრათ, ვერც კი გრძნობდნენ ერთმანეთის დაკარგვას, გონება დაჩლუნგებოდათ, ალარავის ეპრალებოდა მათი გონება. ყველა საკმეს მიჩქანები აკეთებდნენ. ადამიანები მარტო ღილაკებზე აჭერდნენ ხელს — ეს იყო მათი საქმე.

ასე იყო იმ ქალაქის ამბავი და მზემ გადაწყვიტა მაია ფუსიკოსისა და მეცნიერისათვის ეჩუქებინა.

—ისინი ხვდებიან თავიანთ შეცდომებს მთავარი ეს არისო, — თქვა მზემ და თავის ფიქრს წერტილი დაუსვა. მაია ოკროსფერ სხივზე შემოსაჯუამა, გზა დაუფლია და თვითონ ეტლში ჩაბძანებულა.

—შენ მაიახი ოქნები, — წასვლისას სხივს უბძანა და მზის ეტლმა ისარივით გაკეთა მთვარის საუფლო.

მეორე ზღაპარი

—მე თქვენი შვილი ვვიენები! — თქვა მაიამ და თვალები დაკაფულები, იფიქრა, ახე უფრო ლამაზი ვიქნები და დედ-მამას მოვეწონებიო.

ნანგარი ხმა და სიტყვები კი გაიგონეს მშობლებმა, მაგრამ დანახვა ვერაფრის შეძლეს.

—გაიგონე?

—გაეიგონე.

—მე თქვენი შვილი ვვიენებიო! —

—რომ ვერაფერს ვხედავ?

—როგორ არა, მე ნათელს ვხედავ.

—ამ ოკროსფერმა ნათელმა გამაბმო კიდეც, — თქვა მამამ.

და მართლაც, კონდენსირებული მეერის უკარება სიგრილის ნაკვლად მათ დიდიხნის წინათ დაკარგეთო, მაგრამ მაინც ნაცნობი სითბო ეკვროდა გარს და ეფერებოდა. და თუმცა სიბარული დაკარგული ჩქონდათ და ამიტომაც ხასწაულების ალარ სჯეროდათ, ორივენი წამოდგნენ და ბრმა ფრინველებივით ხელების ფათერით ძებნა დაუწყეს ბავშვს.

საწოლზე ჩამოსაუსებელ მაიას კი ეგონა, არ მოვეწონეო დედიკის და მამიკის და მწარედ ატირდა.

მზის სხივი დამალვას შეეცალა, მაგრამ ვერაფერი მოქმენა. კედლები პატარა სახელურებით ამხელილნენ შიგ ჩამონაყეფენელ კარადებს.

—ნუ სტირი, მაია, მე ახლავე დავიმალეთ,— მზის სხივმა ფარდა მოძქენა და ამოეფარა.

—მზეს და მთვარეს სულ არ გავუწერიგავთო, შვილი რომ გამოგვეგზავნეს, — თქვა დედამ და მაია ხელში აიყვანა.

მაიას კი გაჩუმება არც უფიქრია, თავისი ხმა ძალიან მოეწონა და ტირილს უფრ[illegible]

—ჩქარა, ადამიანო, ბავშვს მოაშველ[illegible] რის. რძე მოუტანე. მე მეზობლებთან გავიქეცი. ბოთლს და საწოვარას ვითხოვ, — დედამ იგრძნო წუწბის შემდეგ როგორ მოუბრუნდა ადამიანებთან დალაპარაკების სურვილი და შუბლზე ერთი ნაოჭი გაუსწორდა.

მაიამ კი ხელები გამოინთავისუფლა და დედას ძუძუზე წაეპოტინა.

მამამ იარა, იარა, ბევრი იარა, მაგრამ რძე ვერ იშოვნა. მალაზიებში კაკკაკები იყენენ გამყიდველებად და ყველა გაზეპირებულივით იმეორებდა ერთს და იმავეს: რძე გაგვითავდა, ყველამ თავისი წილი წაიღო, ზედმეტს ჩვენ არაფერს ვილებთო. მამამ ითმინა, ითმინა და ბოლოს გაკაჯრა: ზედმეტი რას მოქვიათ. ის იყო გაიფიქრა, დაეზოცავ ამ კაკკაკებს, რძე თუ არ მომცესო, რომ უცებ გვირილა დაგრინდა მხარზე.

—არ მოკლა, კაკკაკმა როგორ მოგაცეს რძე, თუ არა აქვსო? — გვირილა სულს ძლივს ითქვამდა, ისე სწრაფად ეფრინა. მამამ ხელის გულზე დაისვა გვირილა და მიეფერა, მიეალერსა. გაკვირვებული იყო მამა, ვერ მიმხვდარიყო რა ემართებოდა. სხვა დროს გვირილას ვერც კი შეამჩნევდა, ისე იყო გართული იალიანებით და გამოკვლევებით. ახლა გვირილას დაფლეთილი ფრთებიც შენიშნა და ძალიან შეწუხდა.

— რა იყო, გვირილავ, რად იფრინე ახე სწრაფად, ფრთები რად დაიფლეთე?

—ჩვენს მინდორში ძროხები სახლობენ, რძე იქნება იმათ გამოართვა, ბავშვისათვის რძეს რაგორ დაგიკავებენ?

—კი, მაგრამ, თქვენს მინდორს მე ვინ მიჩვენებს?

—ახლა მე მოვკვდები და შენ გეშველება,— თქვა გვირილამ და მიწაზე დაწვა, ყვავიელი გული ეკბიკდა და იქიდან უამრავი გვირილა ამოცვიდა ფრთების შრიალითა და სიცილ-კისკისით. მწვანე ფოთლებისაგან და ტოტებისაგან ტახტი მოწნეს და მამა ზედ დაიბრძანეს. მამამ გულგახეთქილი გვირილა აიყვანა და გულის ჯიბეში შეინახა. გვირილებმა ტახტს ფრთები შეუდგეს და გაფრინდნენ.

ხაოცარი სიმღერა სცოდნიათ გვირილებს. ყვავიელები წკრიალა ზარებს მიეგავთ ხმა. მწვანე ტოტები კი ფრთებივით შრიალებენ, ირხევიან და თეთრკაბა ლამაზმანებს მოძახილით მიპყვებიან.

ჩვენ მზის შვილიშვილები ვართ,
მზესუმზრის შვილები,

ანანია ქორიძე
ამბავი ზღაპრები

მაიახთვის დვიბაღეთ,
ჩვენი ვარო გვირილები.
შეკვნე ტოტები კი, ხომ კეთილრონი, ფრთეფი-
ვით შრიალებენ, ირხეკიან და თეთრკაბა ლა-
ბაზმანების სიმღერას აკრიალებენ.

რომ. ვერ მოდგეს ავი კაცი,
ჩაკუნტრაგად გზაფვრილებს.
ურჩხულს. ღონეს გამოვაცლით
დავუბრუნებთ ყმაწვილებს!

მიაფრინეს მამა მინდორზე და... ყველანი დაიბოლენენ. მამას, აბდენი ბუდარი გვირილა რომ დაინახა, გული მოეწურა საცოდაობისგან, მაგრამ ძროხების დანახვამ გვირილები გადაავიწყა. ისეთი მოწყენილები იყვნენ, ისეთი, ბალახსაც კი არ ძოვდნენ. თავზე ხავარი იყო ბალახი, მაგრამ არც ერთი პირს არ აკარებდა. ცოტრები ისე გამოშრობოდათ, წვეთ რძესაც ვერ გამოადენდნი.

სულ წინ რომ ძროხა იწვა, ამან უთხრა მამას: — ვიცით, რომ ძმისათვის მოხვედი, მაგრამ ვერაფერს დაგეხმარებთო. ნაცრისფერმა ურჩხულმა წვიმა წაართვა ჩვენს ბალახებს. წადი, ხამი მინდვრის იქით მთა იწვება. იმ მთის ძირში ოხები ცხოვრობენ, იქნება იმათ მოგცენ რძე.

„აგირილებს და ძროხებს რაღაც უნდა ვუშველო", — გაიფიქრა მამამ და მინდორს დაალგა. რაი ნაბიჯიც არ გაეკლო ბზესუმზირები მოცვივდნენ კისრისტეხით. თავები ერთმანეთს გადაკვლებენ და მამა კისრიზე შეიხვეს. მაბზუნინებენ უამრავ ფუფუს და მლერიან:

ჩვენი ერთი გვირგვინიც კი
ას პატარას ეყოფა
აეკაბუნეთ. ბზესუმზირა,
უწილადეთ. მეგობარს.

გალაირბინეს ეს მინდორი, ის მინდორი, კიდევ მინდორი და მთაც გამოჩნდა. ხელვეს მამა ოხებთან მოფუნალია მთის ძირი, მაგრამ ფეხი-ოქონ ბარბაინ და ბუჩქებს ეფარებინა.

—ოხებო, ოხებო, ცოტახანს შეირეღეთ, თქვენი დახმარება მჭირდება, სულ ცოტა რძე მომეცით შვილისათვის. გემუდარებით, უარს ნუ მეტყვეთ!

—რაც რომ არა გვაქვს, გვრცხვენია და

ტომ ვიმალებთო, — დაიძახა ერთმა გარეთ დარჩენილმა ოხამ და თავი ხინაწულთან დაადაცარა.

ამის გაგონებაზე ისევდა სირბილისაგან ქანცგაწყვეტილ მზესუმზირებს გულები ამოუცივდათ და გაუფრინდათ. მამამ გაფრენილ გულებს გაადევნეს თვალი და ხელავს ბაბუაწვერების გუნები მოფრინავს.

—ეეი, რა ეკთელი არიან ეგ ბაბუაწვერები?! თქვა თავის კანტურით ერთმა ოხამ. — წაყეკეთ, მაალა ალალიებზე ჯიხვებთან ვგიეკვანენ, იქნება იმათ მაინც ჰქონდეთ რძე.

ბაბუაწვერებმა ისეთი ფუფფული ლოგინი შეერეს მეფფსაც შეშურდებოდა ( ) ( ) ( )

მა იადონებმა იცოდნენ ეს სიმღერა, თვალონაც იცოდა მელოდია, მაგრამ საკუთარივ მღერა არასოდეს უცდია. ამხელა კი ხალხურად მოუწყია სიმღერა, უნებურად გიუნნია რაღაც დაუოკებელი სურვილი ეა მამა ამღერდა. ხმა თანდათან მოემატა, აუმაღლდა და რადგან, ძალიან ცელლიმბეა აუფიერადდა კიდეც.

მღერის მამა და ხედავს. ფერდობებს უფსკრულში გადაცვენილი ჯიხვები მოუყვანიან კუნტრუშით, მღერის და ხედავს, მთის ძირში დაყრილი მზეესმენრები ფეხზე დგებიან, დაგრეხილ ფეხებს ისწორებენ და ცეკვას წყვეტენ.

კიდევ შორს იხედება მამა, შორს, სანი მიწდერის ოქით და ხედავს დალეთილ ფრთებს ისწორებენ გვირილები, თეთრი კაბების შრალითა და ყვითელი გულების სიცილით ფერხულს ანაკეტენ. აი, ისინი გაიშალნენ, დიდი ნწე შეკრეს და გაინიდნენ, მამამ ხმას აუწია და კიდევ უფრო ოსტატურად მიმაძა იადონების გალობას. მისი გულის ჯიბეში რაღაც გაფარიხალდა და იმ პირველმა გვირილამ ნაზი სტვენით გადაიფრინა სამი მინდორი, წრის შუაგულში ჩაერეო და ცეკვადა. ეს გვირილა ძალიან ლამაზად ცეკვავდა და სხვა გვირილებმაც მას მიბაძეს.

მამა კი მღერის, მღერის: ბგონია, რომ გაერიდეს ისეე დაიჩიკვნინა გვირილები და ბზეესუფნრების, მღერის გაგაცებინდ და ამჩნევს როგორ გროვდება მის გარშემო ღრუბლები, ოოგორ იბერება სიმღერით გაბარებული და ამ სიხარულისაგან ტირის. გულთერთა მერცხლები ფიფრენენ გარშემო და ყველის დასმახიან. ეს კეთილი წვიმაა ცხოველებო, ბალახი მიირთვით, ჩიტს მინდორეში ნაცრისფერი ურჩხულის წვიმა ალარ ეშინიათ. აი, მერცხლების ერთი გუნდი მამასთან მოფრინდა და ჯიხვის რქაში ჩასხმული რქე მოუტანა. მეორე გუნდისათვის თხების გამოეტანებიათ ხელი და ყვითელი რძე. ანც ძროხებმა ლაპავიანეს, იმათაც დაუყოვნებლივ მიართვეს ძღვენი მაიასათვის, მაგრამ მამა ალარ იყო — სიმღერისაგან ძარღვები დაწყვეტოდა ალამიანს.

და ჯიხვების, თხვების, ძროხის რძეს მერცხლები მოაფრენენ ბოგომიასა�, შორიდან ვერც კი მიხვდები, რომ ბევრნი არიან, ერთ დიდ მერცხლას ბგავს მთელი გუნდი.

მესამე ზღაპარი

ხარკიდან ხახედანაკეტებულმა ქალმა შემოხედა დედას და სინანულით დაიქნია თავი:

—აი, რას დამეგვანე, მიიას კი ლამაზი დედა უნდა ჰყავდეს.

—შეცდომები ამახსენებს ალამიანსო, — გაიფიქრა დედამ გულისტკივილით, მაგრამ ფარდიდან მზის სხივმა გამოიკვირატა და ხარკიდან მოშშნირალი ქალი გააქრო.

— ეგ ხარკე ვატყობენ, განაწყენებულია, რომ მიატოვე და იმიტომ გამახსენებს, თუ ჩემი ერ გჯერა, წადი და ტბაში ჩაიხედე. უფროსი ისევ ფარდას ამოფარებულია სხვიმ. დედა ჯერ კიდევ ვერ უსწორებდა თვალს მის ნათელს.

დედამ მიიას ძოძე მისცა და დაანანავა.

—დედიკო, თუ მალე არ მოხვალ, ძალიან მოშეწყარები და ვიტირებო, — თვალი მილულა მიიამ.

დედამ ტბაში ჩაიხედა და განცვიფრდა — ისევ ისეთი ლამაზი იყო, როგორც ახალგაზრდობაში.

უცაბ ტბა აირია, აიშალა, ერთ დიდ ტალღად ამოიწია და დედამ მშვენიერი ქალწული ლაინახა.

— რამდენი ხანი გელოდი.. რატომ დაიგვიანე? — წყნენ ეა სიხარეთი ერთად ალბარწყინნენ ქალწულს თვალებში. — მაგრამ მე შენზე ალარ ვკვირდ, რადგან მაინც მოხვედი. კარგად მოამზადინე და რასაც ეკეკვეი დაიმახსოვრე: მზეემ შენი შვილი საგანგებოდ გამოგზავნა, მაგრამ იცოდე: გამბედაობა, მოთმინება, ხალამაზე და ბკუა უნდა მისცე.

—როგორ? — დაეკითხა დედა, მაგრამ ქალწული ისევ ტბაში ჩაბრუნდა და პატარა, ულონო ტალღებად ვიიბნა ნაპირისაკენ.

—ჩემი ქალაქელების გარდა, სხვა ვინ მასწავლის რაიმეს. — ამ ფიქრით დედამ ქალაქისაკენ აიღო გეზი.

მისკენ წამოსულმა ქალაქმა შიში ჩაუსახლა დედას გულში. ეს ვეება ნაცრისფერი ურჩხული მისთვის შეხაფერ გოლიათურ ნაბიჯებს კი არ დგამდა, გოლიათივით კი არ ყვიროდა და ღრიალებდა, ნელ-ნელა, კუს ნაბიჯებით მოიპარებოდა, ჩუმ-ჩუმად სისინებდა და მაცდურად ეალიმებოდა.

—პატარა ქალო, შენ ისეთი სუსტი ხარ, შენ ისეთი ულონო ხარ. გამიგონე და ლაიმახსოვრე— არც გამბედაობა გაქვს და არც მოთმინება! მართალი გითხარი, კარე სილამაზე გაქვს სხვისთვის გასაშტატებელი. ბკუა?!... აქ აშკარად, ლაუფარავად ჩაიხითხითა. — ბკუა ჩემს ხელშია! არავის არ მივცემ! ყველა ქალაქელის ბკუა ჩემს ხელშია, სულ ერთი მუქაა, მუქსაც კი ვერ მივსებს ისეთი ცოცქნა... ჰი-ჰი-ჰი-ჰი... ვგონიათ სხვისთვის დასარიგებელი ბკუა შემოგრჩათ? ჰი-ჰი-ჰი-ჰი — იცინოდა გოლიათი — კი არ ხარხარებდა და ჩიხარხებდა მთელი ხმით, როგორც უტიფარ გოლიათს შეშვენის, ნარშეცვლილი კაცივით ჩაიხითხითებდა ხოლმე.

—არ შეგეშინდეს! არც სინანულმა არ დაგნაგრის, თორემ შენც ჩემსავით ტბად იქცე-

---

ფანეტა ქორიძე
მაია ზღაპარიძე

ვი! — ჭალწუოლის ხმა მოიტანა ნიავმა. დედას ისევ მოუნდა მშვენიერი ჭალწუოლის დანახვა, მინი საამო, მღერადი ხმის გაგონება, მაგრამ მიბრუნებაც ვერ მოასწრო ტბისკენ, რომ ნაცრისფერმა ურჩხულმა ცემენტის კორინტელით აუცსო თვალები, ყურები, მთელი სახე, ტანსაცმელი და ადგილზე გაქვავა.

და თითქოს უნდა შეშინებოდა დედას, გული უნდა გასცდომოდა ან ქვის ცრემლები გადმოფრქვია, მაგრამ არა, სრულებითაც არა! გაქვავებული დედა ფეკრობდა ტბის ლამაზ ჭალწუოლზე, რომელსაც ნაცრისფერი ურჩხულს ძალიან ეშინოდა. ესე იგი ჩემიც ეშინია, რადგან გამაქვავა, რადგან არ უნდა, რომ ჭალაკში შევიდე. ხოლო თუ შენი ეშინიათ, ძლიერი ხა გამბედავი ხარ! — კიიფიკა დედამ და ბზის სხივიც მოფრინდა, — მაიამ პირველი ნაბიჯი გადადგაო.

—გაუბედნია ჩემს გოგონასო, — სიხარული შეერია დედის გაქვავებულ მზერას.

ღრმა ძილს მისცა თუ არა თვალი გოლიათმა, დედას ისევ მოესმა ტბის ჭალწუოლის ხმა, ამჯერად ძალიან სუსტი და ძალიან სევდიანი:— მე ვეღარ მოგიშველებ. ურჩხულის გამოგზავნილმა ქარმა მთლად გამაუუქცია. მაგრამ იმედს ნუ დაკარგავ. მშველელი აუცილებლად მოვა.

ტბის ჭალწუოლს ლაპარაკი არც კი დაესრულებინა, რომ მთვარე ღრუბლებს გამოეპარა და დედას ნაზი ღიმილით დაუდასტურა ნათქვამი. უფრო კი, მთვარემ იმიტომ გამოანათა, რომ დედას თვალნათლივ დაენახა, როგორ ამოვიდა შორს ბინდორში მდგარი ხე მიწიდან და როგორ გამოიშვრა მისკენ.

სვენება-სვენებით, ხვნეშა-ხვნეშით მოდიოდა ხე, ძლივს მოათრევდა ბებერ, გრძელ ფესვებს და ბუუნებდა: — დაირღვა მეგობრობა ადამიანებსა და ხეებს შორის. ადამიანები კი ამას ვერ გრძნობენ: სიცილი არ ახსოვთ, სიმღერა გადავიწყვდათ, ერთმანეთს ალარ მეგობრობენ, — ხე მივიდა დედასთან, ნაზად მოხვია ტოტები, ფოთლებიდან გადმონაყური წყლით გაბანა და გააცოცხლა. მერე გაბმული ხელებით თავისი ფოთლებისაკენ მოკსოფილი კაბა ჩააცვა და დაარიგა:

—როცა ძალიან გაგიჭირდეს ეს ფოთლები დაანშნეო, — ძლივს მოასწრო ამის თქმა, რომ დაიცა წვენგამოცლილი მთლად გამშრალი კეთილი ხე.

—ხამი ნაბიჯი უნდა გადადგა! — დაიბუზღუნა კეთილი ხის საცოდაობით შეწუხებულმა ღრუბელმა და ცრემლები გადმოყარა.

დედამ სცადა, მაგრამ ერთი ნაბიჯიც ვერ გადადგა. სიშინელ სიმძიმეს მიეხალშვა იგი. კიდევ სცადა და ცალკე ტკივილმა, ცალკე უმწეობამ დაუგრიხა, დაუკლაკნა მთელი სხეული. და მზოლოდ გამთენიისას, როცა მიიას უნდა გაეღვიძა, უკანასკნელად. კანონიერად სცადა დედამ. და გადაბიჯა [illegible] გადაბიჯა კიდევ ერთ ტკივილს, კიდევ ერთს და ის იყო ჭალაკისაკენ დაიძრა, რომ ტბის ჭალწუოლის ხმამ შეაჩერა: — ეგ კიდევ არ არის მოთმინებაო. დ. დარჩა დედა თავისი მოთმინების მოსაპოვებლად.

ნაცრისფერმა ურჩხულმა შავი კვამლი გამოგზავნა, რომელმაც კინაღამ დაახრჩო დედა...

...გაუძლო დედამ.

მერე საშინელმა სიცხემ სახე, ხელები და უეხისგულები აუწვა...

...გაუძლო დედამ.

მერე ძალიან მოწყურდა...

...გაუძლო დედამ.

მერე მოშიოდა...

...გაუძლო დედამ.

მერე კინაღამ მუხლები ჩაეკეცა დალილობისგან...

...ამასაც გაუძლო. არ გადაუდგამს დედას ნაბიჯი, სანამ ბზის სხივი არ მოფრინდა, სანამ ზუთრიდან არ მიეპარა, რომ თვალები არ ეტკინა მისთვის და არ ჩასჩურჩულა: — მაიამ არ უტარია, ითმენდა შენს უნახობას და ველოდაო.

—ჩემს გოგონას მოთმინება უკვე უსწავლია, შეიძლება წავიდე, — თქვა დედამ ხმამაღლა და მწვანით შემოსილი, მსუბუქი და უშიშარი ჭალაკისაკენ დაიძრა. ალარ სისინებდა ნაცრისფერი ურჩხული, ალარც ბოსტოებდა, უთავაზავი ცივი თვალით უმზერდა მოახლოებულ დედას.

ჭალაკი უკაცრიელი იყო თითქოს, სულიერი არსად ჩანდა... და დედა პირველად დაფიქრდა იმაზე, რომ თვითონაც არ დადიოდა ჭალაკში, არ სეირნობდა, მეგობარი, ნათესავი და მეზობელი გადავიწყებული ჰქავდა. ისიც კი არ გაახსენდა, როდის დაიწყო მათი გადავიწყება.

იარა, იარა და ერთ დიდ მოედანზე გავიდა. ეს ალბათ, ჭალაკის ცენტრი იყო, რადგან იქიდან სხივებივით გამოდიოდა ჭუჭები. ყველე ჭუჭის დასაწყისში დიდი რკინის სიტყვები იდგა და, როგორც კი დედამ გავლა მოინდომა, მიხვდა, რომ ისინი უბრალოდ კი არ იდგნენ, ჭუჭას დარაკობდნენ.

დედა მოედნის შუაგულისაკენ გაემართა, სადაც რკინის კაცი იდგა, ტრიალებდა მარჯვნივ და მარცხნივ ფი ხელებს იქნევდა. დედამ დიდნასს უმზირა რკინის კაცს, მაგრამ ვერაფერით ვერ გაიგო, რისთვის იქნევდა ის საცოდავი ხელებს, ჭუჭაში ხომ არც ადამიანები დადიოდნენ, არც მაჭანები.

ისე სულმოფუჭმენელად მუშაობდა რკინის კაცი, რომ დედას შეებრალა, მივიდა და ჭიაზე ხელი მიაკარა. გაჩერდა თუ არა, რკინის კაცი

ადამიანს დიიმსგავსი და ადამიანივით დაილაპარაკა:

—ეტყობა, ნაცრისფერი ურჩხულის არ გეშინია. გამბედავი ქალი ყოფილხარ! რა ხანია ასე ვეჭვივ ხელებს და შენს მეტი შემბრალებელი არავინ გამოჩენილა. ჭუჭაში სეირნობა რამ მოგაფიქრა?

—ჯერ ის მითხარი, რკინის კაცად რამ გაქცია? — დაინტერესდა დიდა.

—მე ისეთი მანქანები გამოვიგონე, ღილაკზე თითს დაჭერის მეტი რომ არაფერი სჭირდებათ. ადამიანებს საქმე და საფიქრალი წავართვი. ადამიანებმა შემიჯავრეს. და, რაც მთავარია, მეც შემძულდა ჩემი თავი. ნაცრისფერმა ურჩხულმა რაკი შემბატყო გამომწონებლად აღარ ვყარგოდი, მოედანზე დამაყენა, რომ დილა-საღამოს მანქანების მოძრაობა მოვაწესრიგო. როგორ არ გეშინია ნაცრისფერი ურჩხულის სასეირნოდ რამ გამოგიყვანა? — დაბეჯითებით დაეკითხა რკინის კაცი.

—შვილსათვის სილამაზე და ჭკუა მაქვს შესაძენია, — თქვა დიდამ.

—მართალს ეტყვი. ჭკუა-გონება შვილმა თავად უნდა შეიძინოს, სილამაზე კი, შეგიძლია მისცე, თუ თავს გასწირავო.

— უბრძანე რკინის სიტყვებს გამატარონ და გავწირავ თავსო, — შესთხოვა დედამ.

მაგრამ რკინის კაცი ტრიალებდა მარჯვნივ და მარცხნივ და ხელებს იქნევდა. ის უკვე ჩართული იყო.

მივიდა დედა პირველ ჭუჭასთან და რკინის სიტყვებს შესთხოვა:

—გამატარეთ, შვილთან მინდა წასვლაო.

—მოგვეცი ხელები და გაგატარებთო.

მისცა დედამ ხელები, მაგრამ რკინის სიტყვებმა მაინც არ გაატარეს. გაიკანკალა დედას და დასცვივდა ფოთლები.

მივიდა დედა მეორე ჭუჭასთან.

—გამატარეთ შვილთან მინდა წასვლაო.

—მოგვეცი შენი თვალები და გაგატარებთო.

მისცა დედამ თვალები, მაგრამ რკინის სიტყვებმა მაინც არ გაატარეს.

გაიკანკალა დედას და დასცვივდა ფოთლები.

მივიდა დედა მესამე ჭუჭასთან და იმ სიტყვებსაც გამიშვითო, — სთხოვა.

— მოგვეცი შენი თმა და გაგატარებთო.

მისცა დედამ თმა, მაგრამ რკინის სიტყვებმა არ გაატარეს. გაიკანკალა დედას და დასცვივდა ფოთლები.

როცა დედამ ყველა ჭუჭა შემოიარა, აღარც თავი ჰქონდა, აღარც ხელები, აღარც გული და აღარცერთი ფოთოლი აღარ შერჩენოდა ტანზე.

უმტეკანო მკლავები უმწეოდ გაშალა და ხელ იქცა.

მოფრინდა მზის სხივი. ხელქცეულ დედას შემოუფრინა და თქვა: — რას გაიწყრ, როცა შვილები იბადებიან, მშობლები კვდებიანო. — და ისევ მაიასთან გაფრინდა.

დედის დატოვებულმა ფოთლებმა კი თავები ამოუყვეს და სწრაფად დაიწყეს ტანის აყრა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ᲗᲐᲜᲓᲔᲜᲘ

ᲓᲣᲓᲣᲠᲐ ᲐᲠᲒᲔᲖᲘ

ᲤᲚᲐᲚᲕᲣᲜᲘ

ჩემი ბრალია —
მიუღწეველს ვეღტვოდი მარად,
რად ვესწრაფვოდი აკრძალულ მხარეს?!
კუნაპეტ ღამის ბნელ დროშაში გამოხვეული,
ფიქრში, სიზმარში, ოცნებაში მუმტშემართული,
ფეხაკრეფით შევდიოდი მძინარ ქალაქში,
უსასტიკესი სიამოვნებით,
განურჩევლად ვძარცვავდი ყველას.

იქ, მარმარილოს კიბეებზე მსუბუქად, ფრთხილად
მიცურავდა ჩემი ნაბიჯი,
ვარსკვლავიან ცის დროშის ჩრდილში
მმალავდა ღამე,
აძინებდა გრძელ შუბებზე ჩამოყრდნობილ
ყეყეჩ დარაჯებს.

ძვირფას ნადავლით დატვირთული ვტოვებდი ქალაქს,
წაბლისფერთმიან მზეთუნახავს მოვიტაცებდი —
ო, მზეთუნახავს აბრეშუმის იდუმალი შარიშურიდან
ამობურცოდა მაყვლისოდენა უმკვრივესი ძუძუსთავები.

ო, არასოდეს, არც სიყრმეში, მეტადრე ახლა
არ მამშვიდებდა მიღწეული,
ჩემი სურვილი, გული ჩემი და სული ჩემი
გაჟღენთილია მეამბოხის სისხლით და სწრაფვით.

კლდეებზე მძინავს — ყინულით ვობები,
ბნელ ღამეებში შევიჭრები ჩირაღდანივით,
სიჩუმეს ვეზარავ ბორკილთა მსხვრევით.
ვაგლეჯ ჟანგიან საკეტურებს მძიმე კარებებს,
მაღლა და მაღლა, უფრო მაღლა
სახიფათო ბილიკებს ვეძებ,
ხახადაღებულ უფსკრულის პირას მივაბიჯებ
მტკივან ზურგზე ტვირთმოკიდული,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გაბრუებული, აგზნებული შენც უფალო,
შენც მუშტს გიღერებ და გემუქრები,
შენც გიმიზნებ ნაცად მშვილდისარს,
მაგრამ უეცრად მესმის შენი ხმა
მაგიური და მშვიდზე მშვიდი:

— ფრთხილად, ფრთხილად ადამის ძეო!

●

რაზე ვიდარდო, შემოდგომას ვეფერები ნათელს და მზიანს,
ჩემი სახლი ჰგავს ჭრელ თაიგულს
პატარძალს რომ ტაძარში მიაქვს.
ღია სარკმელში ფოთოლცვენის მოისმის ხმები,
და ზეციური, უმშვიდესი ლაჟვარდებიდან
მზე იცქირება და მზეზე ვობები.
საგნებზე მუდამ უზუმარი დაცოცავს სხივი
და ჩრდილოვანში წვება და ღვივის
ღიმილი მისი უმანკო და მარადიული.
რაზე ვიდარდო, როს დინებას მინდობილი თავისთვის
მიდის,
მიცურავს მჩატედ ცხოვრება მშვიდი.
ვჭვრეტ წიენა დასტას, ასე ძვირფასს, ახლობელს მეტად,
ახალ ცხოვრების უძლეველ შუქს საფლავთა ზედა.

ცვივა ფოთოლი ნაირფერი, ჯერ კიდე თბილი,
ავერცხლისფერებს მთვარე ფოთლებს,
ღამღამობით ედება თრთვილი.
დაფრინდებიან სასურავზე მტრედები ოდეს,
მათ ღუღუნს ვუსმენ, სატრფიალო, უმანკო ნოტებს.
ხომლი ვარსკვლავთა ჩემთანაა ციურ ჰანგებით,
ღამეული ცა გავსებულა ფარშავანგებით
და მარტოობის მტანჯავი სევდა აქ, ახლოს ჩემთან
გარინდებულა, უჩუმრად ფეთქავს,
და ჩამბურბულებს თვალახელილს
ფიქრში სად მისვალ?
ისევ ჩემთან ხარ, ისევ ჩემთან იქნები დიდხანს.
არც მე ლაცვენია, არც სიმარტოვეს,
რომ სულში სადღაც უჩინარი ძარღვებს ატოკებს.
რაზე ვიდარდო,
ვერ შთავბერე მოხატულ სურვებს,
ვიოლინოთა ციური ჰანგი ვით მოვისურვე.

დგას სახლი ყავრით დახურული
თაიგულივით კოხტა და ნაზი,
გაურკვეველი მავსებს განდა —
ნადველის მსგავსი.

თარგმნა გივი ალხაზიშვილმა

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ᲘᲚᲐᲨᲐ ᲒᲐᲒᲔᲚᲘ

ᲐᲦᲡᲐᲡᲠᲣᲚᲘ

შიმშილობის ჟამს ებრაელთა მეორე სასაფლაოს დავრდომილებზე უკეთესად კაცაშვილს არ უცხოვრია ოდესმე. ოდესღაც ზალით მოვაჭრე კოფმანმა თავისი მეუღლის — იზაბელას — სულის მოსახსენებლად სასაფლაოს კედელთან დავრდომილთა თავშესაფარი ააგო. ადგილის არჩევანმა ხალხს საღადაო გაუჩინა, მაგრამ ეფომანს არაფერი შეშლია. რეკოლუციის შემდეგ სასაფლაოს თავშეფარებულმა ბებრებმა თავი მესაფლავეებად, მგალობლებად და მიცვალებულთა განმბანებად გასაღეს, ერთი ვერცხლის ფორჩებიანი მუზის კუბო და სუდარაც გაიჩინეს და გაჭირვებულ ხალხზე გაქირავება დაიწყეს.

იმ ხანებში ოდესაში ფიცარი გარწყვა. ქირის კუბო ან მომცდარა: სახლში და ანანშვილზე მიცვალებული მუზის სასახლეში განისვენებდა, საფლავში კი ზეწარში გამოხვეულს გადაუყრიდნენ ხოლმე. ახეთია ებრაელთა მივიწყებული ადათი. ბრძენთა უსწავლებია, არაფერრა არ უნდა შეუშალოს ხელი მატლებს ლეშით შეეროვებოდა, რამეთუ „ირწმინდაა იგი: „მიწა ხარ და მიწად იქეც“.

ძველი ადათის ალორძინებამ დავრდომილი ბებრების ულუფას იმისთანა უუათი მისცა, იმ წლებში რომ არავის მოელანდებია. დავრდომილები გვიანობამდე უბერავდნენ ხოლმე ზალმან კრიეორუჩას სარდაფში და ნამუსრევს მეზობლებს ურიგებდნენ.

მათ ბაირამობას ბოლო იქამდე არ მოპლეტია, ვინმე გერმანელი კოლონიებში ამბოხება არ მოხდა. გერმანელებმა შეტაკებისას გერშ ლუგავეო, გარნიზონის კომენდანტი, მოკლეს.

ლუგავეო დიდის პატივით დაკრძალეს. სასაფლაოს მთელი ჯარი მოადგა, ორკესტრით, ხალაშჭრო სამზარეულოთი და ტანჩაკეებზე ტუჩაშვერილი ტკვიამფრქვევებით; გაჭირვ საფლავთან სიტყვები თქვეს და ფიცი დასდეს.

— ამხანაგი გერშო, — ყვიროდა გაწვალთიული ლეონსკი ბროიტმანი, დივიზიის უფროსი, — ათას ცხრაას თერთმეტ წელს შეეიდა ბოლშევიკთა პარტიის რიგებში, სადაც პროპაგანდიტად და კავშირის აგენტად მუშაობდა. რეპრესირებულ იქნა ამხანაგი გერშო სონია იანოვსკაიასთან, ივანე სოკოლოვთან და მონოსზონთან ერთად ქალაქ ნიკოლაევში ათას ცხრაას ცამეტ წელს...

თავშესაფრის მამასახლისი არიე-ლეიბი და მისი ამფსონები შეწყალებული იყვნენ. ლოოლუნას ჯერ სიტყვაც არ დაემთავრებინა, რომ ბებრებმა კუბოს დაყრიდეს დაიწყეს, რათა დროშაგადაფარებული მკვდარი საფლავში გადაეგორებინათ. ლეონკამ შეუმჩნევლად დეზი წაჰკრა არიე-ლეიბს:

— აქედან შეაყოლე, — შეუღრინა მოხუცს, — შეაყოლე-მეთქი... ამდენი კი ეკუთვნის გერშს რესპუბლიკისაგან...

და პირდაღებული ბებრების თვალწინ ლუგავეო მუზის კუბოიანად ჩაფლეს მიწაში თავისი ფოჩებითა და შავი სუდარით, რომელზედაც ვერცხლის ძოფებით იყო ამოქარგული დავითის ფარები და ძველებრაული სულთათანაც.

— ფარაონის ხელთა ვართ, — უთხრა დასაფლავების შემდეგ არიე-ლეიბმა თავისიანებს, — მორჩრომილი ხაქმეა.

იგი მაინც შივიდა ბროიდინთან, სასაფლაოს გამგესთან, და ახალი კუბოსათვის ფიცრები და სასუდარე ნაჭერი მოითხოვა. ბროიდინი რაღაც-რაღაცეებს კი დაპირდა, მაგრამ ყურიც არ გაუპარტყუნებია: ძალიან არ ენთავლებოდა ბებრები თუ ქონს ვეღარ მოიდებენენ! განუცხადებია კიდეც კანტორაში:

— უმუშევრად დარჩენილ „ებრაულ“ მოსახლეობაზე უფრო შემტკივა გული, ვიდრე ამ სპეკულიანტებზეო.

ბროიდინი რაღაც-რაღაცეებს კი დაპირდა, მაგრამ ყურიც არ გაუპარტყუნებია. ზალმან კრიეორუჩას სარდაფში მისა და კომუნალურ მაცხოვრებელთა კავშირის წევრების თავებზე ნარჩევი თალმეფილი წვეალა-ეატვა ფფრქვიოდა. ბებრებმა ბროიდინსა და კავშირის წევრებს გაუზარბის ძალის ტკენა, ცოლების ხაშინებში ჩაფეენილი ახალი თესლი და თვითეული მათგანს განსაკუთრებული სახის დამბალა და სალმობა დაუწყეველის.

დავრდომილთა შემოსავალი დაილეა. თე-

ვზის ფუნების წყალწყალა ნახარში და შვრიის უცნაური ფაფა — ესლი იყო მათი ულუფა.

ოდესღაც ბებერი ყოველნაირ წვნანახს გეაღლებათო, თუ ის წიწაკით, დაფნის ფოთლითა და ნიგნითაა შეზავებული. აქ კი ამას მაგვარიც არაფერი ერია.

ოზაბელა კოფმანის თავშესაფარმა ქალაქის ნაერთი ხვედრი გაიზარა. დამშეული ბებერების გამშვებებად უკანასკნელ სამანს მიაღწია ფაფა თავს დაატყვა ადამიანს, რომელიც ამას ყველაზე ნაკლებ მოელოდა. ეს ადამიანი ალბაჩნდა დავრდომილთა თავშესაფარში ყვავილის ასაცმელად მისული ქალი ივდით შვაბერი.

ალბასოფმა განკარგულება გასცა — ცარა ყველასათვის საკადილეულოაო. ივდით შვაბერმა მაგიდაზე დაიწყო თავისი ინსტრუმენტები და სპირტერა ანთო. ფინჯრის წინ სახადელის ბუჩქების ზურგზეტის კეფლები ალბარიულიყო, ოვლიხის ელვებს ალის მოლურჯო ენის პარპაში შეერია.

ყველაზე ახლოს ივდითთან მეერ ბესკანეჩნი იდგა, მჭიე მოხუცი. იკი პირკეშად ადევნებდა თვალს ექიმის სამზადისს.

—ნება მიბოძეთ, ოდნავ გიჩხვლიტოთ, — აიკნა შვრიი ივდითმა და ძონძებიდან ცოსერად დაძარცვული ბკლავი გამოჩნერიკ.

მოხუცმა ხელი გამოსტაცა.

— ხად უნდა მიჩხვლიტო...

— ვერც გიგაგებო, — წამოიყვარა ივდითმა, — თვნეულაში ხულ არ არის მტკივნეული.....

— თვნეულა საკდომზედაც ალარა მაკვს, — თქვა მეერ ბესკანეჩნიმ, — ხად უნდა მიჩხვლიტო...

ოთახის ერთი კუთხიდან მოგუდული ქვითინი მოიხმა. ეს დობა-ლეიი ქვირქვილებდა, — მზარეულთაგანი წინადაცვლთის პურმარილებზე. მეერს ჩაცვივნული ლოყები აუცადაცხდა.

— ცხოვრება ამბალდა,— ჩაიჩიფჩიფა მან, — ქვეყანა ბორდელია, ხალხი — გაფფერიტტებული...

ივდითს ცხვირზე პენსნე აუთამაშდა, ლაბის ამოუვარდა გაკარხმალებული ხალათიდან ანაკვეთებული ჭკერდი. ექიმმა ის იყო დაამარა აცარის სარგებლიანობაზე რაგე ეთქვა, რომ თავშესაფრის მამასახლისმა არიე-ლეიმმა სიტყვა ჩამოართვა:

— ქალიშვილო, — უთხრა მან, — ჩვენც, თქვენი არ იყოს, ლეღოს ნაშობი ვართ. იმ ჯალს, ჩვენს ლეღას, სატანჯველად არ გაგუჩენივართ, მას სურდა, რომ ჩვენც გეეცხოვრა, გეეცხოვრა კარგად და მართალიც იყო თავისი ლეღური სიმართლეთ. კაცი რომ ბროდილის ულუფას იმყოფიენებს, ის კაცი იმ მასალად არ ღირს, რაც მის გაკეთებაზე დაიხარჯა. თქვენი მაზანი, ქალიშვილო, ისაა, რომ ყვავილი აგაცქრთან და ლეგოს შეწევნით, აგვიცრით კიდეც; ჩვენი მაზანი კი ისაა, რომ ეს ორიოდე ლღე უტანჯველად გაენვლილოთ და ამ მიზნისაოვის, ვაგლახ, ვერ მიგვიღწევიაო...

ამ სატყვიაზე დობა-ლეიის, ლუბის ხალის წვეროსან დედაბერს, გული ამოუჯდა და დაფნი ამოუშვა.

— ქვეყანა ბორდელია, — გაიმეორა მეერ ბესკანეჩნიმ, — ხალხი — გაფფერიტტებული...

დადამბლავებულმა სიმონ-ვოლფმა თვლიანი ხავარძლის სახელური მოკრა და ბეკვარიოთი ოელოსიფერი, ბანავებული თავი.

მთავარ ხეიკაზეზე სიმონ-ვოლფის ქვალდაკვალ ოცდაათივე ბებერი გამოცვიდა მანვეთთა და ბღაველთან. ისინი ყავარჯნებს აბრაბუნებდნენ და დამშეული სახელურებივით ღრიალებდნენ.

მათ დანახვაზე დარაჯმა ხარჩაროდ გადარაზა ხასიფლოს ჭიშკარი, გაოცებულმა მესიფლაველებმა ბალახის ფესვებითია და მიწით შეგალეცილი ნიჩბები შემართეს.

ხმაურზე წვეროსანი ბროიდინი გამოჭრაეუნდა. ნასხეისარი პიჯაკი ეცვა, თვალებზე ველოსიპედისტის კეპი ჩამოეფხატა და ჩრქმენაანი ფეხები გიებაკიჯგენინა.

— აფერისტო, — მიაყვარა სიმონ-ვოლფმა, — ახალერი ადგილი რო არ შეგვარჩინე... დუნდული ალარა გვაქვს საკდომზე...

დობა-ლეიიმ ღოკები გალმოყარა, ფალრანა და დამბლიანის ფრაკა ბრიდიანის ეუნერა. არიე-ლეიმმა, როგორც ყოფილვოის, შორიდან მოუარა, იგავებით დაიწყო და ახე მიეპარა მთავარ ხალეკეს.

მან დაიწყო რაბი ოსიის იგავით, ვინაც თავისი ქონება ბავშვებს გადაუოლიაც, გული — მეუოლეს, შაში — უფალს, ხარკი — კეიხარს და თავისთვის მხოლოდ ერთი ფეიორი ადგილი ლიატოვა ზეთისხელის ძირას, სადაც ყველაზე დიდხანს ანთებდა ჩამავალი მზე. რაბი ოსიიდან არიე-ლეიმმა პირდაპარ საკუბოვე ფიცრებსა და ულუფაზე გადაინაცვლა.

ფეზებგაბაჯიგებული ბროიდინი თავდახრილი უსმენდა; წვერების ეღლეი რკალი ფრენჩზე უბრაკედ ეფინა, თითქოს მისი პატრონი ბშვიდსა და სეეფიან ფეჭრებს მისცეგმიო.

— უნდა მაპატიო, არიე-ლეიმ, — მძიმე-მძიმედ მიმართა მან სასიფლოს ბრაძენეაცს, — უნ�d მაპატიო, თუ ეგტტკვი, რომ შენზი დაფარულ აზრსაც ეკბეჭრეტ და პოლიტიკურ ელემენტსაც... შენს ზურგს უკან, არიე-ლეიმ, არ შემიძლია არ დაეინაბო ისინი, ვინაც იციან, საიაკენაც უმიზნებენ, ისეეე, როგორც შენ იცი, საიაკენაც უმიზნებ...

აქ ბროიდინმა თვალები მიწას მოსწყვიტა. ისინი უმალ სიგიეის თეორმა წყალმა დაფარა მოძაგძაგე გუგეს ლაბის გაეპურული ბებრები.

ისაკ გაგელი
ალსასრული

— არიე-ლ�d, — თქვა ბრიოდინმა თავისი ძალუმი ხმით, — წაიკითხე ტელეგრამა თთარენსბუმელიედან, სადაც დიდი რაოდენობა თთარებისა გიგიეთი შიმშილობს... წაიკითხე პიტერის პროლეტარების მოწოდება, რომლებიც შუშაობენ და შეიფერები ელიან დაზგასთან...

— მე ლოდინისთვის არა მცალია, — შეაწყვეტინა არიე-ლindmბმა, — მე ღროში ვიყენებ...

— არის ხალხი, — გრგვნავდა ბრიოდინი, — შენნაირადაც რომ ვერ ცხოვრობს, და არიან ათასები, ინნაირადაც რომ ვერ ცხოვრობენ, ვინც შენნაირადაც ვერ ცხოვრობს. წყალს ამღვრევ, არიე-ლindmბ, და კაი ღლაბუნდ დიაქერ! ჩემთან, სული რომ გიდგიათ, მტრისას, თუ გიგანეთ; შენ მოყვდები, არიე-ლindmბ, შენც — სიმონ-ვოლფ! შენც — მეერ ბეხკანენნი! მაგრამ სანამ ფეხებს გასვამ-ვდეთ, გამაგებინეთ, — მაინტერესებს, სხვა არაფერი — თუ დდას კიდევ ხაბჭითა ხელისუფლება? იქნება მეშლება, იქნებ გადავარდა და მე ჯერ არ გამიგია. თუ გადავარდა და მე ბაიბურში არა ვარ, მიმიყვანეთ დერიბასოფუ ბატონ ბერ-ზონთან, ხაცა მოელი ჩემი დღე და მოსწრება მეეილუტეგდ მიოუშვავა... მითხარი, არიე-ლindmბ, იქნება მეშლება...

ხასაფლაის გამგე ზედ მიადგა დავრდომილებს და ცალაცხებული თვალები პროეექტორებივით მიუშვა მათზე. ამ მზერამ ცეცხლის ენასავით მოლოკა ნირწამხდარი და აკანენებული ბრბო — ბრიოდინის ჩექმები ბრაჭუნობდა, ოფლი მოსწვეთდა მის გადაფთრილ სახეს, იგი უფრო და უფრო უანლოვდებოდა არიე-ლindmბს და პასუხს ითხოვდა, — იქნებ ეშლება, რომ ხაბჭითა ხელისუფლება იმეე ფეხზე ჰგონია...

არიე-ლindmბ დუმდა. ეს დუმილი მას, შესაძლოა, სიცოცხლის ფასად დაუჯდომოდა, რომ ხეიენის თავში მეზღვაურის ბერანგიანი ფეხზეშველი ფეოდა ხტეენი არ გამორნილიყო.

ფეოდა კარგა ხნის წინ როსტოვთან დაკავშირებულ ერთ ქოხმაბში და მკურნალობდა; ქაბრის ერთ ბჭარეს გაშიშვლებულ ნაგანს ატარებდა, მეორე მხარეს პოლიციელის სასტვენი ჰქონდა ჩამოკიდნილებული.

ფეოდა მთვრალი იყო; შუბლზე ბლეჯა ქოჩორი ბადმოჰფენოდა, ყვრიმალიანი მობრეცილი სახე უცამცაცხებდა. იგი პირდაპირ ლუგავოის საფლავს მიადგა, დამკვანარი გვერგვინებით რომ იყო მოფენილი.

— სად ბრძანდებოდი, შენ, ლუგავოო, — შეეკითხა ი.ი. მიცვალებულს, — სად ბრძანდებოდი, მე რომ როსტოვს ვიღებდი?..

მეზღვაურმა „ბილები დაადრესეთ, პოლიციელის სასტვენს ჩაბერა და ნაგანი დაანარა:

— მეფეებს დედ ვუტირეთ, — დაიღრიალა ფეოდამ, — უკუბოდ ყველნი უკუბოდ ჩამხვედით მიწაში...

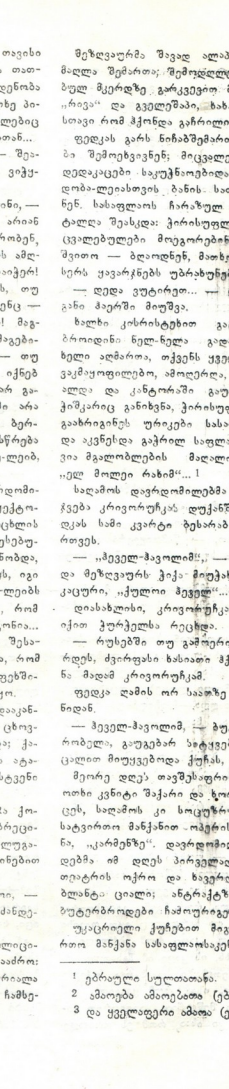

მეზღვაურმა შავად ალაპლაპებული ლუსი მალლა შეიმართა; „შემოდლლეზეთ, დაბეტეტერებულ ბერ ბერეზე. გარკვევით მოეტანეთ, ნირწყალ „რავა“ და გველეშაი, ბახარ“ ფეოდას „ეუბეს სთავი რომ ჰქონდა ჯაჩილი.

ფეოდას გარს ნიჩაბშემართული მეხაფლავეები შემოეხვიენენ; მიცვალებულად გამოლაგდნენ და დიდა-ლეიანთვის ბანის ხალჭმელად მოემზადნენ. ხასფლაის ჩარაზული ჭიშკარს ლრიალის ტალღა შეასდა: ჭირისუფლების ურეკვებით მიცვალებულები მოეგორებინეთ და, შემოგვშვიოთ — ბღალოენენ, მთხოვრები რეინის მეხერს ყავარკნებს უბრახენებდნენ.

— ფიდი ვუტირეთო... — და მეზღვაურმა ნაგანი ჰაერში მოუშვა.

ხალხი ქისრინაბეტონი გაცვივდა ხეიენში. ბრიოდინი ნელ-ნელა გადადგიოდა, ბოლის ხელი ალმარო, თქვენს ყველა მოთხოვნას დავაკმაყოფილებთ, ამოლერო, ბკვეერად მოტრიალდა და კანტორაში გაიჭინარდა. იმწამსვე ჭიშკარიც გაინიცნა, ჭირისუფლებმა ხასწაფაოდ გაარბიგინეს ურეკები ხასფლაის ბილიკებზე და აკანენდა გაჭრილ საფლავებთან ოფიციალური მგალობელების მაღალი სულთათანა — „ელ მოლეი რახიმ“... 1

საღამოს დავრდომილებმა თავიანთი გამარკვევი კრიეორეჩკას ფუკანში დასვეელეს. ფეოდას ხამი კკარტი ბეხარაბელი ღვინო მოარეოეს.

— „ბეველ-ბავოლიმ!“, — თქვა არიე-ლindmბმა და მეზღვაურს ჭიქა მიეტანეხნ, — კაცი ხარ კაცური, „ქოლო ბეველ“...3

დიახალიანი, კრიეორეჩკას ცოლი, ტიბარს ოქით ჭურჭელნი რეცხდა.

— რუსებში თუ გამოერია ადამიანი, გიკვარდეს, ძვირფასი ხასიათი ჰქონდეს... — შენიშნა მადამ კრიეორეჩკამ.

ფეოდა ღამის ორ საათზე გამოაცილეს ფუკნიდან.

— ბეველ-ბავოლიმ, — ბუტბუტებდა იგი მათრობელა, გაეგებარ სატყვებს და ბანცალ-ბანცალით მიეუვებოდა ქუჩას, — „ქოლო ბეველ...

მეორე დღეს თავშესაფრის ბებრებზე ოთხოთხი კვნატი შაკარი და ზურაცანი ბორში გასცეს, საღამოს კი სოცეეზრუნველაოფთან ინანი სატვირთო მანქანთან ოფერის თეატრში „ეაიკვანა, „კარმენზე“. დავრდომილებმა და ინვალიდებმა იმ დღეს პირველად იხილეს ოფერის თეატრის ოკრო და ბავეენი, მისი ბალების ბლანკა ციალი; ანტრაკტზე ყველას ძეხვის ბუტერბროდები ჩაპიოერაგეს.

უკაცრიელი ქუჩანი მიგრუხუნებდა სატვირთო მანქანა სასფალტოსაკენ; მთვლემარე ბებ-

1 ებრაული სულთათანა.

2 ამაოება ამაოებათა (ებრ.).

3 და ყველფერი ამაოა (ებრ.).

რუს მუცლები გამოსბერილიათ, ძალში ამოუყინებოდნენ და ნარბები ძალებივით ქნილავდნენ.

არიე-ლიბანმა დილით სხვებზე ადრე გაიღვიძა. ის -იყო, პირი ადამოსავლელთისაკენ მოიღო, რომ კარზე გაკრული განცხადებაზე მოიკრა თვალი. ამ ქაღალდით ბროიდინი ოუწყებოდა, თავშესაფარს რეშონტის გამო ვკეტავთ და ყველანი ამა და ამ რიცხვში სოციალური უზრუნველყოფის საკუთრებიდან განეფოფილებაში უნდა გამოცხადდეთ შრომითი ნიშნების მიხედვით ხელახალი რეგისტრაციისათვისო.

სასადილოს ზურმუტტის ჭალებიდან მზე ამოწვწვარა, არიე-ლიბანმა ხელი სახეზე აიფარა, ჩაცვეცნული თვალებიდან ცრემლებმა გამოიჟონეს.

საცხედრისაკენ წაბლნარი მიუყვებოდა. წაბლის ხეები ყვავიდა, გაბარკნილი ტოტებს ქაოქთა ყვავილები ასხდა. საცხედრეში მკერდზე შალშემოკვერთული ქალი საჭმაინობდა; ყველაფერი ბზინავდა, კედლებზე სურათები ეკიდა, მაგიდა გადაეხეხთ. ქალი ბაღშეს აპუეფშალავებდა: ბრილიანტის ნაკადებად გადასდიოდა წყალი გაპუნტულებულ დუნდღულებსა და ზუმგს.

ჩეკმოსანი ბროიდინი საცხედრის კიბეზე ჩამოშკდარიყო, დაწუნარებული სახე ჰქონდა. სასადილოს გაშგეშ კეცი ბოიხდა და ყვითელი ცხვრასხოიი შუბლზე გადაისვა.

— კაეშორებში ახიც მოვახსენე ამხანაგ ანდრეიჩს, — ეფლერტულებდა დეფაკეცი, — ხაქმეში გვნახეთ-მეთქი, ეკაკტრინოსლავში გიკითხეთ-მეთქი ჩვენი ამბავი, იქ ეკიან, რა მუშა-მწრეტეკ ვართ-მეთქი...

— მოეწყეთ თქვენს ეემოზე, ამხანაგო ბლიეშა, მოეწყეთ,—ტაკნილად უთხრა ბროიდინმა და ცხვრასხოიკი ჯიბეში ჩაიკუჭა, — ვისთან რა ბაქმე გასაოფი... ვისთან რა ბაქმე, — გაიმეორა მან და კიბესთან მოლასლასებულ არიე-ლიბს თვალები მოაკეთხა, — თუ ეოცმა მთლად თავზე მოსაკმეხა არ მომინდომა...

ბროიდინს სიტყვა გაუწყდა: ჭიშკარს ეტლი მოადგა, სალამაკე საეელოკადაეეცილი კოშუნალური მეეზღეოების უფროსი მაიოროვი გადმოვიდა. ბროიდინი ცქვიტად წამოხტა, მიეგებო მას და სასადილოსაკენ გაუძღვა.

თერძის ნაშეგირდლმა თავის უფროსს კონიაკის ფილეტში ჩამარხული ასწლიანი ისტორია მოუთხრო ოდესაღაც. მან უჩვენა ძეკალები და აკლდამები ხორბლის ეკსპორტიორთა, გემების მაკლერებისა და დიდვაჭართა, რუსული მარსელი რომ ააგეს სოფელ ჰაჯიბეის ადგილას. ისინი აკ განისვენებდნენ — პირით ბეშკრისაკენ — აშკენაზები, ბესეეწელი ეფერუნები, დანეეწელი ეუნერეფები, ეოფალეოსოფოსო დარდამანელები, ოკეროსა [illegible] ინეეგდოტების შემოკმედნი. ისინი ვანისვენებდნენ ლაპარადორისა და ვარდისფერი მარმარილოს ქვეშ, — კედლებთან მიეუნჭეულ ზდაბიოროთავან წაბლთათა და ეკაკეეზთან გამოფოფოფილნი.

— შენს ეემოზე არ გაკცოვრებდნენ, — ბროიდინი ჩეკმას უპრიახუნებდა მარმარილოს, — შენს ეემოზე მიწაში არ გიშვებდნენ...

თანდათან ეშმში შეესოფა ბროიდინმა მეურნეობის უფროსს თავისი ეეგმეები გადაუშალა, — სასადილოების გადაკეთებისა და დამკრძალავი ძმობის ალაგმვისა.

— თუ კაცი ხარ, ეესენი მოაცილე აკაუროზას... — მაიოროვმა ეიშკარით ატუზულ მათხოვრებს მიაშვირა ხელი.

—კეთდება, ნეეკ-ნეეს ყველაფერი კეთდება.

— ამა, ჰე, მიაშეეკი, — შეეაეულიანა უფროსმა. — შენ, ბაბაჩი, საათივით ავიშეკეთ საქმე... მიაშეეკ...

მან ფეკი ეტლის საეეუხურზე შედგა და ფეეეს ფეეეკეკ გაახსენეთ:

— ის ვიღაცა ნატრიალი იყო?

— კანტუზიანი ჭეეელია და პატარას უეკეკნებს... მაგრამ ეეთრეეს, საცა საკარო იყო ფა, მიეკკარეო, ახალი ინამის...

— თავიდ, თავიდ, — ეეთრეა მაიოროვმა თავის თანშეგზავრს, ეზას რომ დადაგნენ, — საათივით აქეს საქმე აეეოფალი...

ეტლი მაიოროვსა და კეთილშობეყობის განეოფილეეის უფროსს ქალაქისაკენ მიაკოლეეს. ეზადაეზა თავშეესაერიდან გამოყრილი ბეერეეზა და დაკრდოვილეეს ეესერეედნენ: ფუთეებკეეე ეზსრილნი, კრიეეკეეტეული მიკეკოსტნენ ეზსეე; ეეითეეარმიეელთა ოსანთან შეძახილ — ერთ რიგად ჩამეეკრაგდეთო, დამბალანთა ეერიკეეს ეკრიალი ეემინაეეზოდა. ასთმეეი ფეშეეტინი და ეთარჩილი ხრიალი ამოდიოდა ეკვლეახსეეი მგალობლეეის, ხეესოფრიე ტკაეემასხარათა და ოდალსეო დაბლოდარაეეის ჩკერდიდან.

ეზე ეეშეინტარზე იდგა. სიცხე ხტანაკადა ეზადა ბილასლაეე ჩეერეეის ეზროვეა. ეინ ეეეიმადამო, ლორდიანი ეზარა ოწეა, ირეკელეე — გადაბრუეული ვეიეეზი, აკეა-ეკ ალეზრის ქოხმახეეი და ყუემპარეებისაკენ დანგრეეული, კარეფოფლეეშეი ხახლეეი მოჩანდა. ხეედიანი, ხაოცაკდ ხეედიანი ეზა მიეუყეეზოდა ოდეესეკ ოდესეკ ოდესისაკენ.

თარგმნა თამაზ ჯაბაბანიძისგან

გია ჟაჯაია

ბუნების დაცვა და თანამედროვე ეკოლოგია

ჩვენი პლანეტის მოსახლეობა განუხრელად იზრდება. თუ 1650 წელს იგი აღწევდა მხოლოდ ნახევარ მილიარდს, დღეს მან 4 მილიარდს გადააჭარბა. მოსახლეობის ზრდა შეადგენს დაახლოებით 2%-ს წელიწადში. ეს იმას ნიშნავს, რომ ამ ათასწლეულის ბოლოსათვის, ანუ სულ რაღაც 25 წლის შემდეგ, დედამიწის მოსახლეობა 6 მილიარდს მიაღწევს.

შეძლებს დედამიწა რომ გამოკვებოს ესოდენ მრავალრიცხოვანი მაცხოვრებელი? უკვე დღეს თითქმის 1,5 მილიარდი ადამიანი შიმშილობს, ან შიმშილის პირამდეა მისული! გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 1968 წლის მონაცემებით, სამხრეთ ამერიკის, აფრიკის, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის მრავალ სახელმწიფოში მოსახლეობა ცილების უკმარობას განიცდის. ამ ქვეყნების საშუალო მოსახლე დღეში ღებულობს 11 გრამამდე ცილას, რაც შეადგენს დაახლოებით ქაძის ერთ კვერცს სამი დღის განმავლობაში.

ყველამ კარგად იცის, რომ ადამიანის არსებობა დამოკიდებულია გარემოზე, რომელშიც იგი ცხოვრობს. ბუნება აკმაყოფილებს მას საკვებით, წყლით და ჟანგბადით. მაგრამ დღეს ხშირად ისმის კითხვა: შეუძლია თანამედროვე ან უახლოესი მომავლის ადამიანს, აიღოს თავის თავზე ბუნების ეს ფუნქციები?

ერთი შეხედვით, ამ პრობლემის განხორციელება არ არის რთული: მეცნიერებისა და ტექნიკის შესაძლებლობანი უსაზღვროა, ადამიანმა უკვე მიაგნო საკვები პროდუქტების ქიმიური სინთეზის გზებს, ამიტომ ჩვენს უახლოეს შთამომავალთა ხელოვნური პროდუქტებით დაკმაყოფილება სავსებით რეალურად უნდა ჩაითვალოს. ასეთი მოსაზრებები ყოველთვის აშკარად არ გამოითქმის, მაგრამ, როგორც წესი, საფუძვლად უდევს შეხედულებებს, რომლებიც გულისხმობენ ტექნიკური პრობლემების აშკარა უპირატესობას ბიოლოგიური პრობლემების მიმართ.

ამავე დროს ჩვენი ცოდნა ბუნების კანონების შესახებ სულ უფრო სრულყოფილი ხდება. მათი შეცნობა გვაძლევს, რომ მსგავსი შეხედულებები პრინციპულად მცდარია. ამიტომ დღეს, შედარებით პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანთა აზრით, განსაზღვრულად მზარდი მოსახლეობის მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების მხოლოდ ერთი რეალური გზა არსებობს. ესაა ბუნების პროდუქტიულობის მაქსიმალური ამაღლება.

სპპ* — ეს შემოკლებული სახელწოდება მრავალი მკვიდველისათვის არ საჭიროებს განმარტებას. მას ხშირად ვხვდებით არა მარტო მეცნიერულ ლიტერატურაში, არამედ პოპულარული ჟურნალებისა და გაზეთების ფურცლებზეც. საერთაშორისო ბიოლოგიურ პროგრამამ, შედგენილმა და დამტკიცებულმა 1964 წელს პარაზში, დღეს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, რადგან სწორედ იგი ემსახურება დედამიწის ბიოლოგიური პროდუქტიულობის ამაღლების ამოცანებს.

კარგი მეურნე იცნობს თავის მიწა-წყალს. ნებისმიერ მოქმედებას იგი სწორად განსაზღვრავს, ამიტომ შედეგსაც სასურველს იღებს. ასეთი გონიერი მეურნის როლში უნდა იყოს თანამედროვე კაცობრიობა თავის ვრცელ სამფლობელოში — დედამიწაზე. ასე. შეიძლება მოკლედ დავახასიათოთ საერთაშორისო ბიოლოგიური პროგრამის ინიციატორთა იდეა.

აღნიშნული პროგრამა მრავალი საკითხის შესწავლას ითვალისწინებს. მისი საბოლოო მიზანია — ნივთიერებათა რიული მიმოქცევის ასახვა ხმელეთზე, ზღვებსა და ატმენარ

* МБП — Международная биологическая программа.

წყლიანში და ბუნებრივი რესურსების გაზრდის საშუალებათა გამოძებნა.

ჩვენი შორეული წინაპრები არ ფიქრობდნენ ბუნების სიმდიდრეებზე. ჰაერისა და წყლის მარაგი, მეცნიერთა და ცხოველთა სიმრავლე მათ დაუშრეტელი ეგონთ; უნდა სკოდნოთ ადამიანთ მხოლოდ, თუ როგორ მიეღოთ ბუნებისაგან ის, რაც აუცილებელია არსებობისათვის.

პირველყოფილი მხვნელ-მთესველი, შეიარაღებული კაჟითა და გუთნით, ხის მჭრელი — ცულით, მეთევზე — ბარჯით, ვერ შეიტანდნენ ბუნებაში მეტ-ნაკლებად თვალსაჩინო ცვლილებებს. მაგრამ დღეს ჩვენს ზღვებს არა ერთი მძლავრი თევზსაჭერი ფლოტი სერავს, ხის მჭრელი შეიარაღებული ელექტრული ხერხითა და მორსაზიდი ტრაქტორით, თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო ტუნელა კი თავის სიმძლავრით მსგავი მრეწველობას უტოლდება. ჩვენ თვალწინ იქმნება წარმოების სრულიად ახალი დარგები. სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების, არხების გაყვანის, მდინარეთა რეგულირების, წყალსატევების შექმნისა და სხვათა შედეგად, ადამიანის გავლენა დედამიწის ქერქზე გეოლოგიური პროცესების მასშტაბებს იძენს. ცხადია, ასეთ ვითარებაში ბუნების წინასწორობის დარღვევა არ შეადგენს დიდ სიძნელეს.

რამდენიმე ათეული წლის წინათ ძნელი ყოო იმის წარმოდგენა, რომ ტექნიკური პროგრესი გახდებოდა მიზეზი გარემოში უარყოფითი ცვლილებებისა, რაც, თავის მხრივ, შეაფერხებდა ცოცხალი ორგანიზმების ნორმალურ ზრდა-განვითარებას. მოვიყვანთ ასეთ მაგალითს:

წარმოვიდგინოთ უზარმაზარი ხე 800 000-მდე ფოთლით, რომელთა საერთო ზედაპირი 150 000 კვადრატულ მეტრს უჭირავდება. ფოთლები 25 კვადრატულ მეტრის ზედაპირით, მზიან დღეში, იმდენ ენერგიას გამოიყოფს, რამდენსაც ერთ ადამიანს სჭირდება დღის განმავლობაში. ამიტომ ასეთ ხეს დღეღამეში ოთახი კაცი, ხოლო დედამიწის მოსახლეობისათვის დაახლოებით 600 000 ასეთი ხეა საკმარო.

ვერავინ იტყვის, რამდენი ხეა დედამიწის ზურგზე, ან რამდენი ბიჩეი და ბალახი. მაგრამ ყველამ იცის, რომ მათი რაოდენობა უსასრულოდ დიდია. ამიტომ გამომუშავებული ენერგიაც ძნიშნელოვნად უნდა აღემატებოდეს იმ რაოდენობას, რომელიც სჭირდება ყველა ცოცხალ ორგანიზმს, ერთად აღებული. ამ ენერგიის გამომდინარე, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ენერგიაზეა პრობლემა არ უნდა გვიფიქრებდეს არც ჩვენ, არც ჩვენს შორეულ შთამომავლებს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მაგრამ მოტანილი მაგალითი არ ეკუთვნიან ... ბა ჩვენს სინამდვილეს. აღნიშნული ციფრები რეალურია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ხე სავსებით ნორმალური პირობებში იზრდება. ჰაერის გაჭუჭყიანება ამეზრუნვებს მეცენარის ზრდას დაახლოებით ორჯერ, ქანგბადის გამოყოფის ინტენსივობა ინდუსტრიულ რაიონებში 10-ჯერ უფრო დაბალია. და აი შედეგიც:

ჩვენს ხელთაა ცნობილი ამერიკელი ბიოლოგის სტატია სათაურით — „ადამიანის ეკოსისტემა". სტატიიდან ირკვევა, რომ აშშ-ის მრეწველობა ხარჯავს მეტ ქანგბადს, ვიდრე შეუძლია გამოიმუშაოს ამ ტერიტორიის მცენარეულმა საფარმა. თითქმის ამდენივე ქანგბადი იხარჯება ამერიკის 100 მილიონამდე ავტომობილის მიერ. ამ მონაცემებიდან, ცხადია, არ უნდა დავასკვნათ, რომ აშშ ქანგბადის უკმარობას განიცდიან. გვეფიქრე ბომ ოკეანეა, რომელიც გამოყოფს ჩვენი პლანეტის ქანგბადის საერთო რაოდენობის თითქმის ნახევარს! მიუხედავად ამისა, ამერიკელი მეცნიერის მოტანილი ფაქტები უთუოდ იმსახურებს სერიოზულ ყურადღებას.

ქანგბადის შემცირებასთან ერთად, მავნე გაზის — ნახშირორჟანგის შემცველობა ატმოსფეროში მატულობს. იზრდება ინდუსტრიალიზაციის ნარჩენები გაზობრივი, მკვრივი, თუ თხევადი სახით. ცოცხალი ორგანიზმების საარსებო პირობები უარესდება. ტყის ფართობი მსოფლიო მასშტაბით მცირდება; ამხოლად საქართველოში მოისპო 600 000 ჰექტარი ტყე. გაღარიბდა ფაუნაც, გადაშენების საშიშროების წინაშე დგას ხერხემლიანი ცხოველების 400-ზე მეტი სახეობა. ამგვარად, ეკრანიზაციას, ტექნიკურ პროგრესს, დადებით მხარეებთან ერთად, უარყოფითი შედეგებიც მოჰყვა; ისინი ეროვნულებიან ყველა. ცოცხალ არსებაზე — ბაქტერიებიდან ადამიანამდე.

უეზრობაა ოცნება ისეთ ინდუსტრიალიზაციაზე, რომელიც ბუნებაზე უარყოფით ზეგავლენას მოახდენს. ამგვარ არასასურველი ცვლილებები გარემოში, ცხადია, მხოლოდ ტექნიკას არ უნდა მივაწეროთ. სამწუხაროდ, არც თუ ისე იშვიათად, თავსინენს ადამიანის ცალმხრივი, დაუფიქრებელი მოქმედებაც: საწარმოს უგუნურმა დირექტორმა წარმოების ნარჩენები პირდაპირ მდინარეში გაუშვა, ამას მოჰყვა თევზის მასობრივი დაღუპვა; ქარხანამ არ დაიდგა

ბია ჟაჯაია
ბუნების დაცვა და თანამედროვე ეკოლოგია

გაზსაწმენდი დანადგარები — იწამლება ატმოსფეროული ჰაერი, მეცნიერები ხმება.

გავიხსენოთ ცხარე დებატები ბაიალოს ტბის გამო, რომელსაც სასიკეთილო საფუძველი ემექრებოდა. მიზეზი იყო ელეულოზის ორი დიდი ქარხანა, რომლის ნარჩენების პირდაპირ ტბაში უშვებდნენ. დაიფუძნეს, რომ ბაიალოს ტბა უნიკალურია შესანშნავი სასმელი წყლით (იგი შეიცავს მსოფლიოს მტკნარი წყლის საერთო მარაგის დაახლოებით ერთ მეექვსედს) და ცხოველთა აშეიათი ფორმებით, რომლებიც ადამიანის დაუფიქრებელი ქმედების გამო, ამოწყდების პირას მივიდნენ.

ყველას კარგად ახსოვს ქიმიური პრეპარატი „დდტ“, რომელიც წარმატებით გამოიყენებოდა სოფლის მეურნეობის მავნებლებთან ბრძოლაში. „დდტ“-ს ეფექტურობა მაღალი, მისი გრამის მემილიარდედი საკმარისია მწერის დაღუპვისათვის. პრეპარატის ამ თვისებამ ისე გაიტაცა ადამიანი, რომ მისი უარყოფითი თვისებები მხოლოდ 25 წლის შემდეგ დაინახა. გამოირკვა, რომ „დდტ“-ნელი იშლება. ამიტომ დედამიწის ზედაპირზე დარჩენილი ერთ მილიონამდე ტონა პრეპარატი, რაც წლების განმავლობაში გამოყენებული მისი საერთო რაოდენობის ნახევარზე მეტს შეადგენს. „დდტ“ ალმოჩაინეს მცენარეებზე, წყალში, ცხოველთა ორგანიზმში, ქალის რძეშიც კი. იგი იწვევს ორგანიზმის მოწამვლას; ფრინველების, თევზებს, ძუძუმწოვრების მასობრივ დაღუპვას და ა. შ.

ეი კიდევ მაგალითები ჩვენი რესპუბლიკის სინამდვილიდან: ამ საუკუნის ორმოცდაათიან წლებში ცხოველების დაცვის მიზნით ბრძოლა გამოუცხადეს მელას, მგელს, ტურას, ჭორს, მიმინოს, ალაფს, ყვავს და სხვ. მხეცდელოვნებად გამოძრონთ უმნიშვნელოვანესი კანონი ბუნებისა — მტაცებლის მოსობამ შესაძლოა მსხვერპლის სრული ამოწყვეტა გამოიწვიოს. ესეც არ იყოს, ჩამოთვლილ ცხოველებს უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვთ, როგორც სოფლის მეურნეობის მავნებელთა მტრებს, ბუნების უბადლო სანიტრებს. ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ აღნიშნული ნადირ-ფრინველის მასობრივმა განადგურებამ საჭარბეველის რიგ რაიონებში საგრძნობლად შეცვალა გარემოს ნორმალური სახე.

ამავე წლებში ბორჯომის ხეობაში თავი იჩინა ნაძვნარის უდიდესმა მტერმა — ლოფაწვიანმა, რომელმაც მრავალი ათასი ha ძირს დასცა. მიზეზი ამისა აგრეთვე წინდაუხედობაა. როგორც დღეს ირკვევა, მავნებელი შემოყვა „ნითხეკვეესის“ მშენებლობისათვის ევმბირიდან შემოზიდულ ხე-ტყეს. ირსებული წესის მიხედვით, ხეები წინასწარ უნდა დამუშავდეს ხოლო ქერქი დაიწვას. წესების ეს ულაფეტ ყოფვამ კი ბორჯომ-ბაკურიანის ტყეებს უდიდესი ზარალი მიაყენა, ხოლო რესპუბლიკის დანარჩენი ტყეები დღესაც დიდი საფრთხის წინაშე დგას.

მოტანილი მაგალითებიდან; ცხადია, მეცარი დასკვნები არ უნდა გამოვიტანოთ. ეერავინ იტყვის ეარ თანამედროვე ტექნიკაზე, ახალი ქარხნებისა და ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობაზე, აუთვისებელი მიწების ათვისებაზე, სოფლის მეურნეობის მავნებლებთან ბრძოლაზე [illegible] ა. შ. ეს ყველაფერი საზოგადოების წინსვლისა და მატერიალური კეთილდღეობის ამაღლების აუცილებელი პირობაა. ლობუნგი „დავუბრუნდეთ ბუნებას“ ისტორიის მანძილზე არაერთხელ წამოჭრილი, მაგრამ არასოდეს ყოფილა პროგრესული. განსაკუთრებით რეაქციული იგი დღეს, როდესაც ამკარა ეახდა, რომ მხოლოდ მიწმნივი ტექნიკის შეუძლია დედამიწის მზარდი მოსახლეობის მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება. ამგვარად, მეცნიერებას, პრეზეიდიუმს, სოფლის მეურნეობას ზომავალში ეკიდეს უფრო მალვარი განვითარება ელის. მაგრამ, ამ საერთო წინსვლასაც ერთგან, არ უნდა იქნეს დავიწყებული ჩვენი გარემომცველი ბუნების თავისებურებები, ორგანიზმთა ნორმალური საარსებო პირობები.

სიცოცხლე (მხედველობაში გვაქვს არა ცალკეული ორგანიზმების სიცოცხლე, არამედ სიცოცხლე, როგორც მთლიანი) არსებობს და ვითარდება მკაცრი ბიოლოგიური კანონებით. ამ კანონებს ვეერდს ვერ ავეელთ; ისინი უნდა შევიცნოთ, რათა არ დავუშვათ გამოუსწორებელი შეცდომები.

შეეძლია თანამედროვე ადამიანს, ჩასწვდეს ბუნების კანონებს? მეცნიერთა აზრი ამ საკითხზე ფრიად განსხვავებულია.

ამ რამოდენიმე წლის წინათ გამოიცა ცნობილი ამერიკელი ბიოლოგის ფორდის წიგნი ბუნების თანამედროვე პრობლემების შესახებ. შესანშნავად გამოცემული, უაღრესად საინტერესო მასალაშია შემცველი, ეს წიგნი მკითხველთა საერთო ინტერესს• იმსახურებს. მაგრამ აი ფორდის ერთ-ერთი ძირითადი დასკვნა: ბუნების მოვლენათა კავშირი იმდენად რთული და მრავალმხრივია, რომ მათი შეცნობა მეცნიერებას არ ძალუძს. ამიტომ ჩვენი სურვილი — ჩავეიროთ ბუნების მოვლენებში და ამ გზით შევცვალოთ იგი — ისევე განეხორციელებელია, როგორც სათის ან ტელევიზორის შეკეთების ცდა გაზისა და ქანჩის მოსაპერის საშუალებით. თანამედროვე მკვლევარის ასეთი დასკვნა არა მარ-

ტო ზედმიწევნილ ცხოველებზე; განსაკუთრებით მაშინ, თუ მათ სასურველ მნიშვნელობა აქვთ. გამოკვლევებმა დაგვიანა, რადგან ეს მოცულობების მიზეზი ზუსტად ცხოველების პოპულაციების ნორმალური შედგენილობის დარღვევაა. საარსებო პირობების გაუარესებასა, როგორც წესი, თან ხდება ცხოველთა რიცხობრივობის მკვეთრი შემცირება, მაგრამ ეს არ ახდენს გავლენას პოპულაციის თვითაღდგენის უნარზე; გადაჩენილი ინდივიდების ხარჯზე მისი რიცხობრივობა ზუსტდება. მომენტში სწრაფად აღდგება. ცვლილებები კი, რომლებიც ადამიანს შეაქვს ბუნებაში, ზშირად არღვევს პოპულაციის ნორმალურ შედგენილობას, რის შედეგად მისი თვითაღდგენის უნარი მნიშვნელოვნად ეცემა. ამან, შესაძლოა, პოპულაციის დაღუპვაც გამოიწვიოს.

აქედან გასაგებია ცხოველთა პოპულაციების შესწავლის პრაქტიკული მნიშვნელობა. თუ, მაგალითად, ადამიანმა იცის ამა თუ იმ სარეწაო ცხოველის პოპულაციის შემადგენლობა, იგი ო�დ შესძლებს მისი ოპტიმალური მდგომარეობა შეუფარფაოს სახალხო მეურნეობის ინტერესებს.

მაგრამ არც პოპულაციები ცხოვრობენ ნეოლირებულად, მათი გავრცელება ბუნებაში ასევე ექვემდებარება გარკვეულ კანონზომიერებებს. ესე, ფოთლოვან ტყეში, სადაც ირღვება შეხა, რცხილა, ფაკი, თელა და სხვანი, ნაკვი, ვერ ხარობს; სამაგიეროდ ფიჭვნარში ფოთლოვანი ხე-მცენარეები იშვიათია, ან ს

ბა. ორგანიზმების სიკვდილის შემდეგ მათი ქსოვილები იშლება შედარებით მარტივ ნივთიერებებად, რომლებიც კვლავ უბრუნდებიან ნივთიერებათა რიგულ მიმოქცევას.

ცხოველების, მცენარეების, მიკროორგანიზმების ერთობლიობა ბგაეს რთულ მანქანას, რომლის ყველა ნაწილი ერთნაირად აუცილებელია მისი მუშაობისათვის. ყველამ კარგად იცის, რომ ვერ ვაიძულებთ ცხოველს ირსებმოს ამოკეკვეილი გელეთ. მაგრამ ყველას როდი ესმის, რომ ცოცხალ ორგანიზმთა ისტორიულად ჩამოყალიბებული ერთობლიობანი ნორმალურად ვერ ირსებებსნ, თუ მათი თუნდაც ცალკეული რგოლები დაზიანებული იქნება. ადამიანმა, მოუნიავე ტექნიკის გამოყენებით დაარღვია ბიოცენოზების წონასწორობა; თანამედროვე ეკოლოგიის მიზანია — ადადგინოს ეგი, უზრუნველყოს ბიოცენოზების ოპტიმალური მდგომარეობა შეცვლილ პირობებში.

როგორ ხორციელდება კავშირი თანასაზოგადოებათა ცალკეულ ელემენტებს შორის? რა ურთიერთობაა ჰაერის გაჭუჭყიანებასა და მცენარეთა გახმობას, ან მტაცებლის მოსპობასა და მსხვერპლის სრულ ამოწყვეტას შორის. აი, მაგალითები იმ უამრავ საკითხთა ირგვლივ, რომლებსაც დღეს ეკოლოგია შეისწავლის.

მაგრამ ეკოლოგია კიდევ უფრო შორს წავიდა, მან მიაგნო ბუნებრივ თანასაზოგადოებათა პროდუქტიულობის ამაღლების გზებსაც. ბოლო წლების გამოკვლევებმა დაგვანახა, რომ ნებისმიერი ბიოცენოზი შედგება შედარებით მცირე რაოდენობის, მაგრამ მაღალი რიცხობრიობის სახეობებისა (ანუ დომინანტებისაგან) და დიდი რაოდენობის, მაგრამ მცირერიცხოვანი სახეობებისაგან (ე. წ. სატელიტებისაგან). პირველნი განსაზღვრავენ თანასაზოგადოებათა პროდუქტიულობას, ხოლო მეორენი — დომინანტების საარსებო პირობების უცვლელობას. დომინანტებისა და სატელიტების ურთიერთობის დადგენა იძლევა უმაღლესი პროდუქტიულობის თანასაზოგადოებათა შექმნის მყარ საფუძველს. ამიტომ დღეს, ჩვენი პლანეტის მოსახლეობის მზარდ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება, პირველ რიგში, სწორედ ასეთ თანასაზოგადოებათა შექმნაზეა დამოკიდებული.

ჩვენ შევეჩვეოთ აზრს, რომ ბუნება პასიური ობიექტია ადამიანის ზემოქმედებისა. მაგრამ ეს არ არის სწორი. გარემოპირობების შეცვლის სახეობები და მათი თანასაზოგადოებები აქტიური შეგებით პასუხობენ. მაგალითად, ამა თუ იმ ქიმიური პრეპარატის ხანგრძლივი დროით გამოყენება ხელს უწყობს შხამის ამტანი ფორმების წარმოქმნას. განა ადამიანი არ არის მიზეზი ისეთი კოლოგიის გაჩენისა, რომელთაც „დღეს" არ აშინებთ? გამოკვლევებმა ცხადყო, რომ ტყის მავნე მწერების წინააღმდეგ ბრძოლა ბევრ ადგილას ... ...

მეცნიერული კვლევის პროცესში ისეთი პირველხარისხოვანი საკითხებია, როგორც — ბუნებაში ადამიანის ზემოქმედებით გამოწვეული უარყოფითი ცვლილებების განსაზღვრა და პროგნოზირება; ბუნებრივი რესურსების რაციონალური ათვისება და აღდგენა; მრეწველობაში ახალი ტექნოლოგიური პროცესების შემოქმედება და დანერგვა; მათემატიკური მოდელების შექმნა ბუნების ოპტიმალური მართვის მიზნით და სხვა მრავალი. თუ 40 10-15 წლის წინათ ეს პრობლემები მხოლოდ ცალკეულ მეცნიერთა ინტერესს იმსახურებდა, დღეს მათ გლობალური ხასიათი მიეცა. ამ მხრივ საინტერესოა 1974 წელს დასავლეთ გერმანიაში შექმნილი ატომატიზებული სისტემა „კაჰკ", რომელიც საზღვრავს რადიაქტიული და მომწამალელ ნივთიერებათა კონცენტრაციას ატმოსფეროში. ამავე მიზნის წარმატებით ემსახურება დანიის ფირმა „ფილიპსის" მიერ დამზადებული სისტემები, რომლებიც წარმატებით გამოიყენება ევროპის რიგ ქვეყნებში.

ბუნების დაცვა ჩვენი მთავრობის ყურადღების ცენტრშია. ბოლო წლებში ბუნებრივი რესურსების დაცვა-აღდგენის მიზნით არა ერთი ღონისძიება გატარდა. ამ მხრივ ღირშესანიშნავი სკკპ ცენტრალური კომიტეტისა და სსრკ მინისტრთა საბჭოს 1972 წლის სექტემბრის, 1973 წლის იანვრის დადგენილებანი, სკკპ XXV ყრილების გადაწყვეტილებანი და ზოგიერთი სხვა ღონისძიება.

ბუნების დაცვის საკითხი მრავალჯერ დასმულა საერთაშორისო მასშტაბითაც. ამის ნათელი მაგალითია ევროპაში უშიშროებისა და თანამშრომლობისადმი მიძღვნილი თათბირი, რომელიც ჰელსინკში ნოემბრის ბოლოს-დეკემბერში ხელისწერა. თათბირის დასკვნით აქტში, სხვა ღირშესანიშნავ გადაწყვეტილებებთან ერთად, ხაზგასმულია ბუნების დაცვის კონკრეტული საკითხების შესწავლის აუცილებლობა საერთაშორისო დონეზე. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ასამბლეაზე ბუნების დაცვის თანამედროვე მდგომარეობის განხილვას რამდენიმე სხდომა დაეთმო. საბჭოთა კავშირსა და აშშ-ის მთავრობებს შორის არაერთხელ დაიდო ხელშეკრულება ბიოსფეროს ერთობლივი შესწავლის მიზნით. მსოფლიოს მსგავსი სამეცნიერო ორგანიზაციების მიერ შეიქმნა სპეციალური პროგრამა „ადამიანი და ბიოსფერო". ორგანიზებულად იქნა ბუნების [illegible] ქსელი შესწავლის საუნივერსიტეტო [illegible] ამავეროვან, ბუნების დაცვის პრობლემამ დღეს გლობალური ხასიათი მიიღო.

ბუნების დაცვა თანამედროვე ადამიანის წმინდა ვალია. მან მთელი სიღრმით უნდა შეიგრძნოს პასუხისმგებლობა ბუნებრივი სიმდიდრეების შენარჩუნებისა და გაზრდის მიმართ. მთავრობის ყველაზე გონივრული ღონისძიებებიც კი ვერ გამოიღებს სასურველ შედეგს, თუ მათ ხალხის მასები არ გაიზიარებენ. ეროშტეინის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ჩვენი მომავალი იმდენად ტექნიკურ პროგრესზე არ არის დამოკიდებული, რამდენადაც მორალური პრინციპებზე.

ბუნებას არ შეიძლება მოვეპყრათ მეტისმეტად უტილიტარულად, ისეთი მომხმარებლის პოზიციიდან, რომელიც მზადაა, ტუკ მოსპოს და ყველგან დათესოს პური და ბოსტნეული. ჩვენ დაინტერესებულნი უნდა ვიყოთ ბუნებრივი ფლორისა და ფაუნის შენარჩუნებაში. ყოველი ადამიანი დღეს ცოტა ბიოლოგიც უნდა იყოს. ისეთი მენეჯერები, როგორიცაა ეკოლოგია, ბიოეკონომეგია ისევე ყოველდღიური და ჩვეულები უნდა გახდეს მისთვის, როგორიცაა, მაგალითად, ატომი, ელექტრონი და სხვანი.

ყველამ უნდა შეიგნოს, რომ ბუნება საწყობი არ არის, ძმაყოფაზე მყოფთა განწყობილებებს ადგილი აღარ აქვს. ბუნებაში დღეს უნდა იქმნებოდეს მეტი, ვიდრე იხარჯება. ადამიანს შეეძლია გამოიყენოს მხოლოდ ის, რაც მას შეუქმნია. „ერთი ჭიკრილი ხის მაგიერად დარგე ორი ახალგაზრდა ხე" — ეი წესი, რომელიც, სამწუხაროდ, ცხოვრებაში არც თუ ისე ხშირად სრულდება. ჩვენი მიზანია, სახალხო მეურნეობა წარმართოთ ისე, რომ არ დავაკნინოთ ბუნება და შეიმომმავლობას იგი უკეთეს მდგომარეობაში დადაეცეთ.

ეკეი არ არის, რომ თანამედროვე ადამიანი, შეიარაღებული ცოდნითა და გამოცდილებით, განახორციელებს თავის ნათელ მიზნებს — ინდუსტრიული საზოგადოების ბუნებაზე სწორი ზემოქმედების კანონები შეცნობილი იქნება.

ეკა კრიკვალოვა

ქილაანთ ციხე-დარბაზი დუშეთში

„რა უმადურად გვაქვს მიტოვებული ეს ციხეები ჩვენ, ისტორიკოსებს. დგანან დღეს ცხვირპირჩალეწილი ოდესმე ქვეყნის მცველი ეს ციხეებიც და არავის ჩვენგან არ აგონდება მათი საქვეყნო ღვაწლდებულება. არც ვიცავთ, არც ვსწავლობთ...“

ნ. ბერძენიშვილი.[1]

ქართველი ერის ისტორია — ბრძოლების ისტორია. გარეშე მტერთან სისტემასა და სინტლმფერელ ომებს ცვლიდა ანარაკლვ სასტიკი და სისხლისმფერელი შეტაკებები მეფე-ფეოდალთა შორის თვით საქართველოს შიგნით. იბრძოდნენ სამთავროებისათვის, ქალაქებისათვის, სოფლებისათვის; ეტაკავდნენ ქვეყნის ნაღრმეში მამაკაცნ ხეევებს, გზა-ჯვარედინებს, უდელტეხილებს, ამაგრებდნენ ქალაქებს, გასასვლელებს, ხიდებს. აგებდნენ სათვალთვალო კოშკებს, მიუვლ ციხე-სიმაგრეებს...[2]

მთაში ითაკუთხა, ბარში კი მრგვალი, სალოდეკ-სათოფურებიანი კოშკები, ნახვერად ჩამოშლილი ქონგურებით; მაღალი გალავნით შემორტყმული ეზოები, რომელთა შუაში ეკლესიებია აღმართული, ეზოს კუთხეში სასახლეების ნანგრევები დიდი ბუხრებით, კედლის სისქეში გაყვანილი ვიწრო და ციცაბო კიბეებით, გალავნის ქვეშ ამამაკალ საიდუმლო გვირაბებით... ყველაფერი ეს ოშეიათი არაა ჩვენში.

წარსულო ბრძოლების ამ მდუმარე მოწმეთაგან ზოგი თითქმის სრულიად ალიგავა დედამიწის პირიდან, ზოგი კი დღემდე დგას იქ, სადაც მრავალი წლისა თუ საუკუნის წინათ აღმართა ადამიანის ხელმა და ამაკავდ თუ საყვედურით ყადასაკერის იმ არემარეს, რომლის მფარველობა და დაცვა მას ოდესღაც დაევალა.

საქართველოს გვიანფეოდალური ხანის საფორტიფიკაციო მშენებლობის ერთ-ერთს შედარებით უკეთ შემონახულ ძეგლს წარმოადგენს ამ სტატიის ობიექტი ე. წ. ჭილაანთ ციხე-დარბაზი დუშეთში[3]. მისი არქიტექტურული თავისებურებანი და მისი უაღრესად საინტერესო „ბიოგრაფია“, მისი ისტორია, ან თუ შეიძლება ითქვას, მისი ბედ-იღბალი საბამს გვაძლევს, განსაკუთრებული ყურადღებით შეეგრძოდეთ ამ ნაგებობაზე, რომელიც, იმედია, ბიძგს მისცემს ჩვენს თანამედროვე სამშენებლო პრაქტიკაში ახალი დარგის განვითარებას.

ქალაქ დუშეთის დასავლეთით, დაახლოებით 1,5-2 კმ-ის მანძილზე, მდინარე დუშეთის ხეევის მარჯვენა ნაპირზე, მთის ფერდზე შეფენილია პატარა სოფელი მილახვრიანთკარი. მის ჩრდილოეთ კიდეზე, ქვეღ სამხედრო გზის პირას, მდებარეობს ციხე-დარბაზი, ეგრეთწოდებული „ჭილაანი კოშკი“. მაღლობზე მდგომი, იგი გადაპყურებს მის წინ თითქოს ხელის გულზე გადაშლილ დუშეთს, მახლობელ სოფლებს (ლობიანთკარი, ეარსიმიანთკარი, ჯაგანანთკარი), ვენახებსა და მინდრებს, მაღლობებსა და ხევებს, და ბოლოს, შორს, ჰორიზონტზე, ლურჯ მთაგრეხილებს.

თუ რიდის აშენდა ციხე-დარბაზი და ვინ იყვნენ მისი პატრონები მოთხრობილია იმ ერცელ საღმშენებლო წარწერაში, რომელიც ციხე-დარბაზში შესასვლელი ალაყაფის კარის თავზე მოთავსებულ მარმარილოს ფილაზე იყო ამოკვეთილი[4]. წარწერა შემდეგი შინაარსისაა:

„ქ. ყოველსა საქართველოსა მეფისა ერეკლი მეორისა ძისა ვახტანგ ალმასხანისა გულითადმან მონამან ჭილაძემან ბაბანას შვილმან მილახვარმან სამთა თემთა მოურავმან და რუსეთის გზის მცველმან ჯოსამ აღვაშენე ციხე და გალავანი ესე და მას შინა სახლი ღ(ვთ)ისა და სახლნიცა ჩემნი მოვამოგვალენ რათა მას შინა იდიდებოდეს ღ(მერთ)ი და მის მიერ იცვებოდეს შვილნი და სახლეულნი ჩემნი სრული იქნა მაისს ლ წელსა ქესსა ჩუ, ქესსა. უპ“.

ამგვარად, ამ ამომწურავი ცნობების შემცველი წარწერიდან ირკვევა, რომ 1800 წლის 30 მაისს გლახა ბაბანას ძე ჭილაძეს დაუმთავრებია ციხისა და გალავნის, მის შიგნით კი — ეკლესიისა და სახლთა მშენებლობა და რომ თვით გლახა ერეკლე II-ის ძის ვახტანგ ალმასხანის „გულითადი მონა, „მილახვარი“, „სამთა თემთა მოურავი“ და „რუსეთის გზის მცველია“.

გლახა ჭილაძის საგვარეულოს დროინდელ საზოგადოებაში ადგილის დასაზუსტებლად მოგვიხდება მოკლედ საარაგვის ისტორიის გახსენება.

ცნობილია, თუ რა დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა არაგვ-თერგის ხეობასა და დარიალს, ანუ ოფსთა ყელს საქართველოსათვის უძველესი დროიდანვე. როგორც კარი, ისე მთელი გზა ძველი დედაქალაქ მცხეთიდან დაწყებული ციხე-სიმაგრეებით იყო მოფენილი. ფაქტია, რომ თვით საარაგვოს, რომელზედაც გადიოდა ეს გზა, არანაკლები მნიშვნელობა ექნებოდა. XVII საუკუნის დასაწყისიდან ქართლში არაგვის ერისთავები თიოქმის ყველაზე ძლიერ ფეოდალებად ითვლებოდნენ. ისინი გამუდმებით ებრძოდნენ ხან მეფესა და ხან მეზობლებს, დამოუკიდებლობისათვის თუ დაპყრობის მიზნით. საქმე იმით დამთავრდა, რომ თეიმურაზ მეფემ საერისთაო გაიუქმა და სახასოდ, ანუ მეფის მამულად გამოაცხადა. ამის შემდეგ ყოფილ საერისთაოში მმართველებად კარის ერთგული პირები ინიშნებოდნენ, XVIII საუკუნის ბოლოს ეს მხარე საუფლისწულოდ ბატონიშვილმა ვახტანგ ალმასხანმა მიიღო. მან აღადგინა დუშეთის ციხე (დუშეთი არაგვის ერისთავთა საჯდომი ქალაქი იყო), შიგ აიშენა სასახლე და შემოიღო სამეფო კარის შესაფერისი წესები. თავის კარზე თანამდებობები ვახტანგმა დუშეთის თავად-აზნაურობას დაუტოვა, ამათგან ჭილაშვილებს მილახვრობა ერგოთ[5]. ჭილაძეთა საგვარეულოს „ერთგული და უმეტესი გულმოდგინე სამსახურისათვის“ 1782 წლის 30 აპრილს დაუმტკიცდა, როგორც ეტყობა, ჯერ კიდევ არაგვის ერისთავთა დროს მათ ხელში მყოფი სახელოები — „მილახორობა და რუსეთიდან მომავალთა, აქედან წამსვლელის ვაჭრის და ჩერქეზიდან მოსულ ცხენის ბაჟის ალება“[6]. აქედან მომდინარეობს როგორც ჭილაშვილთა სოფლის სახელწოდება — „მილახვრიანთკარი“ (სოფლის შეორე, ასევე დღემდე ხმარებაში მყოფი სახელი „ჭილაანთკარი“), ასევე ჭილაძეთა მიერ ციხე-დარბაზის აგება ძველი სამხედრო გზის პირად. მაგის ამკრეს მილახვრისა, „სამთა თემთა მოურავისა“ და „რუსეთის გზის მცველისათვის“ (ალბათ ამ სამი თემის ფარგლებში) ეს ყველაზე მოსახერხებელი ადგილი იყო.

არქეოგრაფიული კომისიის აქტებში დაცული მასალებიდან ირკვევა, რომ გლახა ანუ გაბრიელ ჭილაძეს დიდი დახმარება გაუწევია რუსებისათვის ჯარების გადმოყვანაში, რისთვისაც გაბრიელი, ყაზბეგთან ერთად, დაჯილდოვებულ იქნა იმპერატორის პორტრეტით შემკული ოქროს მედლით (პირველი ალისფერ ბაფთაზე, მეორე — ცისფერზე)[7]. გლახა დუშეთის სამაზრო სასამართლოს მსაჯულად დანიშნეს[8].

მაგრამ მთავარსარდალზე თაკაურელთა თავდასხმის შემდეგ, ივანე კობაშვილის დაბეზღებით, ბრალი დასდეს ბატონიშვილ ვახტანგს,

ეკა კიკვიძელიძა
ბელაანთ ციხე-დარბაზი დუშეთში

განსაკუთრებით კი გლახა ჭილაძესა და გაბრიელ ყაზბეგსა[9]. ამავე დროს თავადაზნაურობაში დაიწყო მოძრაობა ბატონიშვილ იულონის გამეფების სასარგებლოდ. ვახტანგ-ლუმსახანის დასაკავებლად და გლახას დასაპატიმრებად გაიგზავნა კაზაკთა რაზმი. ორივე იძულებულნი გახდნენ ვედმაყარში გაქცეულიყვნენ, გლახას სახლი დაურბიეს, ბატონიშვილს მამული ჩამოართვეს[10]. საქმე დამთავრდა იმით, რომ სხვა ბატონიშვილებთან ერთად, აღმასახლი 1803 წლის 19 თებერვალს გადასახლეს რუსეთში. მასთან ერთად წასულ პირთა სიაში გლახა ჭილაძის სახელიცაა მოხსენებული[11].

ამის შემდეგ გამოქვეყნებულ საისტორიო ლიტერატურაში ქრება მოლხვარი გლახას ხსენება. მაგრამ აქ საქმეს შველის თვით მოურავი. საქ. მეცნ. აკადემიის კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებისეულ ფონდებში დაცული დიდი დავთარი, რომელიც შეიცავს 1807-1817 წლებში „ტიტულიარნი სოვეტნიკ გაბრიელ ჭილაძის მიერ პეტერბურღიდან“ მოწერილ ორასამდე „წიგნს“. ეს სქელი, ნაცრისფერი ქაღალდის ფურცლები, დფარული მინგრეულ-მონგრეული სტრიქონებით, უწერტილო-ფრაზებ, გადაბღაჯნილ-გადმობღაჯნილი (ცტყობა, მოლხვარი დავთარში წერილებს შავად წერდა და მერე თეთრებედა მათ) — საგანძური XIX საუკუნის დასაწყისის შემსწავლელი ისტორიულისათვის! ცნობები ამ პეტიციიდ ქართველთა, კერძოდ, თავად-აზნაურთა ეკონომიური მდგომარეობის შესახებ, მასალები ბატონყმური ურთიერთობის დასურათებისათვის, არაჩვეულებრივად საინტერესო დტალები რუსეთში გადასახლებულ ბატონიშვილთა ცხოვრებიდან, ეპიზოდები, რომლებიც მრავალი ქნობილი ქართველი მოღვაწის ცხოვრების ამა თუ იმ მომენტს შუქსა ჰფენს, ბოლოს — თვით ჭილაძეთანა ოჯახის ისტორია ათი წლის განმავლობაში — იმოცა ჩვენ წინ გლახა-მილახორის წერილებში[12].

წერილებიდან ვეკითხულობთ, რომ გადასახლების წელს გლახა დაახლოებით 40-41 წლის კაცი იყო; რომ 1807-1817 წლების განმავლობაში იგი რამდენჯერმე ჩამოვიდა საქართველოში სახლ-კარისა და ნათესავთა სანახავად; რომ აქ მან მამული ჩაბარა თავის სიძეს — ივანე შარვაშიძეს, თავის კარის ეკლესიის მღვდელსა და თავის მოძღვარს — გიორგი ახალშენშვილს, თავის ერთგულ მსახურებს — გაბრიელსა და ვეფხისს; რომ მისი იურიდიული საქმეების მოგვარება დავალებული ჰქონდა მის მეგობარს — თათოლა აქიმბაშს; რომ პეტერბურგში მას მფარველობას უწევდა ბისი პატრონი — ვახტანგ ბატონიშვილი, მის ოჯახს კი ჯერ საქართველოში დარჩენილი ბატონიშვილის მეუღლე — „მარიან ბატონს რძალი“ და თავადი ბეგლარ ორბელიანი. შემდეგ კი „დოსითეოს არქიეპი“ და „თარხნის შვილი“ [illegible] ... თეთონ გლახა პეტერბურგში [illegible] კარზე მდივნის მაგარ მოვალეობას ასრულებდა და მიმოწერას აწარმოებდა როგორც პირად, ისე ბატონიშვილების საქმეებზე.

ვეკითხულობთ, რომ საქართველოში გლახას დარჩა სამი ქალიშვილი: ბარბარე, სალომე და სოფიო, რუსეთში კი თან წაყვა ოთხი ვაჟი: გიორგი, ბაბანა, კონსტანტინე და შალვა, რომელთა სწავლაში „სოსიტტოდ“ ოთხი „მინალუთუნის“ გადახდა უხდება მამას..., რომ გაბრიელი ყოველ წერილში უგზავნის თავის შემცველებს მეთითებებს, თუ რამდენი პური დათესონ, რა ხეები დარგონ, როგორ შემოღობონ ბოსტანი და ა. შ. ყოველ წერილში და ყველას გლახა ემუდარება: „...მანდაურს ამბავს მაწვდიდე ყველს დაწერილებთან, ქთიმების ამბავსაც მომწერე, არა თუ კაცებისსა...“[13]

თავის უკანასკნელ წერილებში გლახა ამბობს, რომ იგი მალე საქართველოში წამოვა. 1817 წლის ივნისს ბოლოდან წერილები წყდება. როდის ჩამოვიდა გლახა საქართველოში, უცნობია. ვიცით კი დანამდვილებით, რომ იგი დაბრუნდა სამშობლოში და აქ მსხვერპლი გახდა მიწის ნაკვეთის გამო კობიაშვილებთან ატეხილი დავისა.

გლახას შვილთაგან უფროსი — გიორგი — „პირველი ქართველთაგანია, რომელმაც მიიღო რუსულ-ევროპული სწავლა-განათლება“[14] ცნობილი საზოგადო მოღვაწე, პირველი ქართველი პროკურორი, სტატსკი სოვეტნიკი გენერალი იაკობ გაბრიელის ძე ჭილაშვილი. ბაბანა ანუ ბორის გიგრილოვიჩი — ეროვნული ჯარაბინერთა პოლკის მაიორი. შემდეგში თბილისს პოლიციმეისტერი და პოლკოვნიკი „მთიელთა ხალხის მმართველია“. განათლებული პიროვნება და ცნობილი საზოგადო მოღვაწე. მასთან, სხვათა შორის, სოფელ ქვეშეთში 1828 წ. 24 მაისს ღამე გათთია არხრეშში მიმავალმა პუშკინმა, რომელიც ბაბანას პეტერბურგიდანვე იცნობდა...[15] შალვა — სერგა გაბრიელის ძე — ჯერ ნიკეგოროდის ფარეფნოა პოლკის ოფიცერი, შემდეგ კი — ვენერალ-მაიორი — 1852 წლის 11 ივნისიდან წევრია რუსეთი სამმეტრატორო გეოგრაფიული საზოგადოების „კავკასიის განყოფილებისა“[16]. საქართველოში გადასახლებული დეკაბრისტი პეტრე ბესტუჟევი თავის მოგონებებში სერგი გაბრიელის ძის შესახებ წერს:

«Любезный и добрый молодой человек. Всегдашняя готовность к благородному делу обнаруживает в нем искру и присутствие добродетели и чувств возвышенных... Он грузин по происхождению, но искренно желал-бы, чтоб мое отечество имело более таких пасынков»[17].

30-იანი წლების დასასრულს შიოში მსახურობდა ორენბურგის ციხე-სიმაგრეში, სადაც დიდ დახმარებასა და მფარველობას უწევდა 1832 წლის შეთქმულებაში მონაწილეობისათვის გადასახლებული ალექსანდრე ორბელიანს — თეკლა ბატონიშვილის ძეს[18].

ჩვენ არა გვაქვს შესაძლებლობა აქ თვალი გავადევნოთ ჭილაძეთა ოჯახის გენეალოგიურ ხეს გასული საუკუნის მანძილზე. აღინიშნავთ მხოლოდ, რომ ამ ოჯახის შთამომავალნი მარტყოფში გადასახლებულან და ამჟამადაც აქ ცხოვრობენ.

აღსანიშნავია, რომ არსებული ლიტერატურისა და, რაც შთავარია, გლახა ჭილაძის წერილებში მოცემული უხვი ცნობების მეშვეობით, სავსებით ნათლად წარმოვიდგება ციხე-დარბაზის მეცხოვრეთა ყოფაც. მასალა უადრესად საინტერესოა და სავსებით იმსახურებს, თუნდაც გაკვრით მასზე ყურადღების გამახვილებას.

როგორც ნათქვამი იყო, ჭილაძეთა ოჯახს „ძველთაგანვე“ ებარა სახელოდ მოლახვრობა და ბაეების აკრეფა, ასევე „სამთა თემთა მოურავობა“ და რუსეთის გზის დაცვა.

ყველა ეს სახელო, რომელიც სამეურნეო ხასიათის ფუნქციასთან ერთად აფინანსებდა ლტინულ, სამხედროთა, საგამოძმეიანელო და სამხედრო ფუნქციებსაც ეკრთნინებდა, ს

თვით სოფელი მილახვრიანთკარი ტიპიურ სპატკონო სოფლის ხასიათს ატარებდა. სოფელი იყოფა ორ უბნად: ზემო უბანი — მილახვრიანი უბანი და ქვემო — ასლამაზიანთ უბანი. უბნებს ერთმანეთისაგან ყყოფს საქართველოს სამხედრო გზა. მათ შორის მილახვრიანთ უბანი ძველთაგანვე დასახლებული ჩანს და ბატონის სამფლობელოს სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილშია განლაგებული. აქ ჩვენ გვაქვს შუა სოფლის გზა, რომელის ორივე მხარეს გლეხები გვარების მიხედვით ერთმეორის გვერდით არიან დასახლებულნი: ქაზუმაშვილები, ქიაძრიშვილები, ღარბაშვილები და ა. შ.

შუა სოფლის გზა მთავრდება სოფლის თავში და აქ ორად იყრება. ერთი მიდის სოფლის კალოებისაკენ, მეორე კი — ბატონის კალოებისაკენ, სადაც იყო ქვითკირის კარაპანი. ადრე ამ ადგილს, როგორც ჯოხას წერილებიდან ჩანს, ბერის ჩასაყრელი დიდი ორმოება იყო. აქვე ყოფილა ბატონის თავლები.

ბატონის კალოებზე გლეხების მოწეული ყანის შეოთხელი მინდერიდანვე მიპქონდათ. თავის ყანას ბატონი გლეხებს მამითადით აძლევნებდა, ხოლო ზოდაბრებსა და სხვა სახნავებს გლეხები უსამის წესითა ხნავდნენ. ორივე შემთხვევაში ბატონი გლეხებს მხოლოდ პურ-მარილით უმასპინძლდებოდა, სამადეერიდ კი ერთ დღეში მიწის სამანად დიდ ფართობებს ამუშავებდა.

არის სპატკონო წყარო, რომლის სარგებლობისათვის „სტანცია“ ბატონს ბაეს უზდიდა („სტანცია“ მილახვრიანთ სასახლის მახლობლად მდებარეობდა; მას „160 ეხენი ჰყავდა“). სოფელს ჰქონდა სარწყავი რუე, რომელიც რწყავდა როგორც ბატონის ვენახს, ასევე გლეხების ნაკეთებს. ბატონის ვენახი ციხე-სასახლის უკან იყო. აქვე საწნახელი ჰქონდათ. ვაზის დასამუშავებლად ყოველწლიურად ჩამოდიოდნენ იმერელები და იჭარით იღებდნენ ვენახებს. ღვინოსაც ისინი აყენებდნენ. ვენახის გაყოლებით დღეშდე დგას უზარმაზარი კაკლის ხეები მწყრივი, რომლებიც ჯერ კიდევ გლახა მილახვარმა დარგო (sd-5497).

ციხე-დარბაზის წინ, ქვეითი — ბატონის ბაღებია. გლახას წერილებში დაცულია მეტად საინტერესო ცნობა (sd-5403). ეხება რა ბატონიშვილის ზვარსა და ბაღს, იგი ამბობს: „... ერთი უბრალო მიწა იყო, რომ ბატონის შვილმა მაგისთანა ჭირნახლეული დასდო და მაგისთანა ვენახი და ბაღი გააკეთა; სანამ ბატონის შვილმა არ გააკეთა, სულ ანდრეძათ არავის გაუგონია დღეშის მაგისთანა ზვარი და ბაღი ყოფილიყოს. რაც თბილისში ხეხილია მანდაც ნაყარა: ვინც მანდ ვენახი გაკეთეთ, მაგის მიზეზით გავაკეთეთ, რომ მაგან იხეირა, ჩვენც შეგვდეთ, თორემ ვინ მოიგონებდა დღეშის მაგისთანა ზვარსა და ბაღსა...“ ამგვარად, მებაღეობა-მევენახეობა იმ სახით, რაც სახეითე ოდი ამჟამად დუშეთის რაიონში არსებობს, მხოლოდ XVIII საუკუნის ბოლოდან გაჩენილა.

ჭილაანთ ბაღები დიდ ფიერცეზეა გაკეთებული. მათ შეაგუეს განმარტებანთ დგას დიდი კაკლის ხე. მის მახლობლად მარანი იყო.

ციხე-დარბაზის სამხრეთ ფასადის წინ შესაკრები ადგილი — „ბალაგანის ძირი“ ანუ „ეუდრთა“, სადაც ბატონის გასართობად გლეხები თამაშობებს აწყობდნენ.

ჭილაძეების საკუთარი დექნები ჰქონდათ და სავაჭრო საქმესაც ეწეოდნენ, ჰქონდათ საკუთარი არყის სახელი ქარხანაც (sd-5300, sd-5384). და კიდევ ეთი შემოსაელის წყაროც გაეხნილათ — ბაბალეთის ტბის წერეტელები, რომელსაც თბილისში ჰყიდდნენ ცალს — 1 კაპეიკ ვერცხლით (ჭილაძეებთან ერთად, ტბის ფლობდნენ კობიაშვილები და ზანდუკელები). 1843 წ. დუშეთში ჩამოსულთმა ორმა ინგლისელმა იყიდა აქ და წაიღო 3.000.000 წერეტლის ცალი 1/4 კაპეიკად, რადგან წერეტელები ბითუმად გაიყიდა.[20]

ამრიგად, თუ გლახას წერილების მიხედვით, ჭილაძეთა ყოფა-ცხოვრების თვალს გადავევლებთ, მათ არა დიდგვაროშვილობას, მაგრამ სიმდიდრესა და გავლენას, მათ საქმიანობას — სავაჭრო-მევახშეობა, თუ სხვადგარ, დაეინახავთ, რომ XVIII საუკუნის მიწურულსა და XIX საუკუნის დასაწყისში საქართველოში უკვე ჩნდება კაპიტალიზმის განვითარების ნიშნები. ეს განსაკუთრებით საგულისხმოა, როცა საქმე გვაქვს ციხე-დარბაზის ამშენებელ ფეოდალთა ოჯახთან.

აი, ძალიან მოკლედ ის, რაც შეიძლება ითქვას ჭილაანთ ციხის პატრონთა შესახებ. რაც შეეხება თვით ჭილის ისტორიას, იგი არანაკლებ მდიდარია და, როგორც ეტყობა, ასახავს მის მეცხოვრებთა ბედ-იღბალს.

ციხე-დარბაზმა ვერ მოიღწია ჩვენამდე პირვანდელი სახით. იგი ოთხკერ-ხუთკერ მაინც გადაუკეთებიათ და ისე შეუცვლიათ, რომ ფენების გამოკვნა და პირვანდელი სახის აღდგენა ზედმეწვნიერი დღეს შეუძლებელია. ვითარების ართულებს ისიც, რომ არავითარი წერილობითი ცნობა კომპლექსის გადაკეთების შესახებ არ გაგვაჩნია.

ციხე-დარბაზში წარმოადგენს ოთხკუთხედ კარეს — შენობას, რომელიც გეგმაში კვადრატს იძლევა და ეზოს გარს უკლია. მას დაახლოებით 700 m^2 ფართობი უჭირავს. ორი მრგვალი, ზემოთკენ შევიწროებული ორსართულიანი კოშკი ამთავრებს შენობის აღმოსავლეთის კედელს. ისინი საცხოვრებლად იყო გამოყენებული (ჩრდილო აღმოსავლეთ კოშკის მეორე სართულზე თითქმის ბოლო დროამდე შემონახული იყო შესანიშნავი ჰოლანდიური ღუმე-

ლი). მესამე კოშკი, ან უფრო სწორად, ერთსართულიანი ნახევარკოშკი, სამხრეთის კედლის ცენტრში და ასრულებს საკარაბეზო შესასვლელის როლს, რადგან მის დასავლეთით ისრული თაღით შეკრული კარია. აქედან იწყება ქვის კიბე, რომელიც პირდაპირ მეორე სართულზე ადის (შენობის სართულების შორის უშუალო დამაკავშირებელი კიბე არ არსებობს. სართულიდან სართულზე მოსახვედრად საჭიროა გარეთ გამოსვლა). მეოთხე, უზარმაზარი ცილინდრული ოთხსართულიანი კოშკი დასავლეთის კედლის შუაშია, შენობა მასზეა მიშენებული მოგვიანებით. შენობის სამხრეთ დასავლეთით და ჩრდილო დასავლეთით კუთხეები მომრგვალებულია.

ციხე-დარბაზის აღმოსავლეთი და სამხრეთ ნაწილები ორსართულიანია, მთ შუა მდებარე კუთხის ნაწილი — სამსართულიანი. შესასვლელი — აღმოსავლეთ ფლიგელის სამხრეთ კუთხეშია, ალაყაფის კარი საკმაოდ მაღალი და განიერია, მის გარეთა ნაწილში ჩანს ღრმულები ვეება ურდულისათვის.

შენობის სტილისტიკურად ერთმანეთისაგან განსხვავებული კარები და სარკმლები აქვს (ოთხკუთხა, მრგვალი და ისრული თაღით შეკრული), რომლებიც გადაკეთებათა შედეგს წარმოადგენს და რომელთა ფორმის მიხედვით ხერხდება საალმშენებლო შრეების ერთმანეთისგან გამიჯვნა.

კოშკლეკების ჩრდილოეთ ნაწილის აღმოსავლეთით, ერთნაირანი დარბაზული ტიპის ეკლესია იყო მიშენებული გალავანზე. გალავნის კედელსა და ეკლესიის სახურავს შორის წვიმის წყალი რომ არ დაგუბებულიყო — კედელში 3 თიხის მილია ჩატანებული. ცოტა ზემოთ — სათოფურების მწკრივია. ეკლესიის აპსიდის გარდა, რომელიც ნაშენია რიყის ქვით, შენობა ქარაფი აგურისაგანაა აგებული. იგი ტიპიურია გვიანი ხანის საეკლესიო არქიტექტურისათვის, გადახურული უნდა ყოფილიყო წყვილ პილასტრებზე დაყრდნობილი ცილინდრული თაღით (ბოლო დროის გადახურვა უკვე ბრტყელია). საკურთხეველის აბსიდში ორი ღრმა ოთხკუთხა ნიშია. კედლების გასწვრივ ორ-ორი რაკრმა ისრული თაღებთ შეკრული ნიშია. ნიშებში, თავის მხრივ, ორი პატარა ნიშია, რომლებიც კედლის სიღრმეში მაღლა ადის, სამხრეთის ნიშებში — სარკმელი და კარი იყო მოთავსებული.

ეკლესიის უშუალო გაგრძელებას წარმოადგენს შენობა, რომელიც ამ საუკუნის დასაწყისსთვის ერთსართულიან ბანიან ნაგებობას წარმოადგენდა. ადგილობრივ მცხოვრებთა თქმით, აქ „კუნენები", აბანო და მარანი იყო (ეფთხის სადგომში შემონახულია მიწაში ჩაფული 19 ქვევრი). შემდეგ „ღენერალი" ჩამოვიდა, დაიშენა მეორე სართული და აქ დასახლდა. ამგვარად, აქ მეორე სართულის მოწყობა შენობის კაპიტალურ გადაკეთებას ნიშნავს. ეს საფეხურს უნდა წარმოადგენდეს.

XIX-XX საუკუნეთა მიჯნაზე ციხე-დარბაზი შელესილი და თეთრად შეღებილი იყო. ამატომ ეკუთვნი მას „თეთრ სასახლესაც" უწოდებდნენ მთელი კომპლექსი გაყოფილი იყო ორად: ალაყაფის კარის ჩრდილოეთით მდებარე მთელი აღმოსავლეთი ფლიგელე, ეკლესია, დასავლეთის ნაგებობა, დიდი კოშკის ზედა სართულები და კოშკის სამხრეთით მდებარე ის ოთახები, რომლებიც ეზოში გადიოდა — ჭიანშვილების იყო, დანარჩენი კი ბინდარეევის ეკუთვნოდა. ალაყაფის კარებიდან, რომლის მახლობლად საჭინიბოები და მეორე ჭიშკარი იყო, იწყებოდა გალავანი, იგი ბარის უკლიდა ჭიანშვილების კუთვნილ ბაღ-ეზებსა და ყვავილნარს. ყვავილნარი ეზოშიაც ყოფილა.",... დიდი კოშკის ბაზზე კი თეთრი ქლიავი იყო დარგული. კედლის გასწვრივ მარწყვი იყო, შუაში კი — ყაბარი და აქ ქეიფობდნენ ხოლმე". — ადგილობრივთა თქმით.

ჭიანშვილის „მონაწილე"[21] ბინდარეევების (ან ზოგიერთი იქაური მკვიდრის თქმით, — ბინდუტოვეების) ჯაჭენასთან უნდა იყოს დაკავშირებული კომპლექსის გადაკეთების ერთ-ერთი საკმაოდ დიდი საფეხურთაგანი. ამ დროს ეზოში გამავალი კარ-ფანჯრები ამოუფსიათ და შესასვლელი გარეთ გაუტანიათ, რისთვისაც აუგიათ აგურისაგან ზემოდ უკვე აღნიშნული — ნახევარკოშკი (შენობა მთლიანად რიყის ქვითაა ნაგები). ამავე პერიოდს უნდა ეკუთვნოდეს მეორე სართულის ამოღება დაახლოებით 1,1 მ-ით, რის შემდეგაც სამხრეთ ფასადზე გაუქრიათ მაღალი და ვიწრო ისრული თაღით გადახურული კარი და სარკმელები (7). ასეთივე კარები გადის ფლიგელის დასავლეთ კედლის მეორე სართულზე, სადაც იყო აივანი და ეზოს მხარეს — ლოჯია (ქვევით ახალ პატერონს მარანი მოეწყვეთა).

ყველაფერი ეს კომპლექსში შეტანილი უნდა იყოს XIX-ს-ის 50-60-ია წლებში. ამას როგორც დუშეთის, ასევე თბილისის არქიტექტურაში მრავლად არსებული მაგალითები გვიმოწმებს.

•

უფრო აღრეული უნდა იყოს აღმოსავლეთ ფლიგელის მეორე სართული. აქ ჩვენ გვაქვს ოთხკუთხა სარკმლების მწკრივი (13), რომელთა ფორმა შენობის შიგნითა მხარისაკენ ძლიერი გაგანიერებით (მეტი სინათლის მოსაცემად) ვეგავნებს ეკლესიათა სარკმლებს. მეორე სართულის დაშენების დროსვე პატარა კოშკ-კების მეორე სართულზე ამოუტრიალთ ასეთივე სახის სარკმლები. თავდაპირველად შენობის ეს ნაწილი ერთსართულიანი უნდა ყოფილი-

ყო, მეველი აგურის კარნიზი ეხლოც ჩანს ალაგ-ალაგ.

თავდაპირველად არ იყო სამხრეთ ფლიგელის მეორე სართულიც, შესაძლოა, აღმოსავლეთ ფლიგელის მეორე სართულზე უფრო ადრე აგებული. აქ ჩვენ გვაქვს ფასადზე შეინარული თაღების ძმენე სარკმლების გაკრის დროს ამოშენებული აგურის მრგვალი კამრით შეკრული საკმაოდ დიდი კარი (სავთიე 3 კარია პირველ სართულზე) და კამაროვანი პატარა სარკმელი. შენობის შიდა მხრიდან ეს სარკმლები მოცავშელია დიდ მომრგვალებულ ნიშებთან შენაკეცებთან. კარი, სარკმლები და ნიშები ორიგინალურადაა განაწილებული და ინტერიერის მხატვრული გაფორმების ძირითად ელემენტს შეადგენდნენ.

სათავსოთა თავდაპირველ სახეზე წარმოდგენას ამჟამად იძლევა მხოლოდ ორი ოთახი, რომელთაგან ერთი სამხრეთ ფლიგელის ქვედა სართულის შუაშია, მეორე კი აღმოსავლეთ ფლიგელის ჩრდილოეთ ნაწილში (აქ იყო პატარა კარი კოშკში). აქ გვაქვს საკმაოდ მაღალი შერი, უხვად წარმოდგენილი სხვადასხვა ზომისა და ფორმის ნიშები და თახჩები, ბუხარი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია საქართველოს სფორტიფიკაციო ნაგებობათათვის დამახასიათებელი მეტად ვიწრო (ქედლის გარეთა მხარეს 13 სმ. სიგანის), მაღალი (70 სმ), შიგნითკენ გაფართოებული (63 სმ), მაღალ ამარაული სარკმლები (ე. ი. ისე რომ გარეთა მხარეს სარკმელი უფრო მაღალ იყოს, ვიდრე შიგნით[22]). როგორც ჩანს, ასეთი უნდა ყოფილიყო შენობის პირვანდელი სარკმლები.

სათავსოები, რომელთა სიგანე 4,5 მეტრს არ აღემატება, განლაგებულია ანფილადურად ფეოდალურსა და ვეიფეოდალურ ხანაში გავრცელებული აგების წესის თანახმად. თავდაპირველად ოთახების რიცხვი 10-12 იქნებოდა. მეორე სართულის დაშენების შედეგად იგი გაორმაგდებოდა და თუ ჩვეულებრივ საცხოვრებლად გამოყენებულ კოშკებსაც — 28-30 მიაღწევდა.

განსაკუთრებით სინტერესოა ალაყაფის კარის თავზე მოთავსებული დანაშენი. აქ აშკარად იგრძნობა ოთხკუთხა კოშკი, რომლის კუთხეებში მოპრგვალებულია ზუსტად ისევე, როგორც ცხე-დარბაზის სამხრეთ-დასავლეთ და ჩრდილო-დასავლეთის კუთხეები. ბუნებრივია, რომ ეს კოშკი ჭიშკრის დასაცავად იყო აშენებული და თავდაპირველად აღუჭურვილი იქნებოდა სალოდნე-სათოფურებით. მაგრამ არაა გამორიცხული შესაძლებლა, რომ მის თავზე სამრეკლოც იყო დადგმული, რადგან XVI-XVIII სს-ში სამრეკლოებს ხშირად თითქმის ცხეზეში შემავალი კარის თავზე (მაღალთ-ძეთა სამრეკლო სოფ. წინარეზში, ანნისსტის სამრეკლო თბილისში, ლარგვასის, რუისის, ბეთანიისა და სხვ.) მით უმეტეს, რომ ცხე ეკლესიასაც შეიცავდა. ასეთი სამრეკლოო შეადგენდა ალაყაფის კარის თავზე. მოთავსებული მძიმე საბრძოლო ბლოკს, რომელიც ადვილ-ვვინებადა მსუბუქი მრავალწახნაგა (ოქტოგონი) ფანარატორი[23].

ცხე-დარბაზის მთავარი — ოთხსართულიანი კოშკი დასავლეთის კედლის თითქმის შუაშია მოქცეული და ოდნავ შეჭრილია კედლის სიბრტყეში. ის, რომ კედლის გარეთა ზედაპირი ჩაზნექილია და კოშკთან შეერთებისას იძლევა ნაკერს, ამტკიცებს იმ ფაქტს, რომ ჯერ კოშკი იყო აშენებული, შემდეგ კი ადგილდებარეობის გათვალისწინებით მიშენებული იყო ცხე. არაა გამორიცხული ისიც, რომ ცხე-დარბაზის მშენებლობის დროსთანავე აქ უკვე არსებობდა რაღაც ნაგებობა[24].

კოშკი გვიანფეოდალური ხანისათვის ტიპიურია, მას მრავალი პარაფეტი მოეპოვება, განსაკუთრებით ზემო, ანუ შიდა. ქართლში (ბეჭრანი, ქსოვრისი, ქსანი, ახალგორი და სხვ.)[25]. ჩვეულებრივ, ამ პერიოდის ცხე-სიმაგრეებში ყველაზე დიდი და მაღალი კოშკი საგუშაგო კოშკს წარმოადგენდა. სწორედ ასეთი სადარაჯოა ზეღალეთა კოშკიც. იგი ციცინდრული ფორმისაა, კარი ეზოს მხრიდან მეორე სართულის სიმაღლეზეა დატანებული. აქედან კედლის სისქეში გაყვანილი კიბით შეიძლება მოხვედრა როგორც ქვედა, ასევე ზედა სართულებზე. კიბე გზადაგზა ნათდება ვიწრო სარკმლებით.

კედლის სისქე ქვედა სართულზე 2,3 მ-ს უდგია. თანდათანობით ზემოთკენ კედელი თხელდება, შესაბამისად იზრდება სათავსოთა ფართობი (I სარ.—5 მ. დიამეტრი, II—5 მ., III —5,35, IV—7,7 მ.). სათავსოები წრიული გეგმაზე აღმართული გუმბათოვანი სადგომებია. ყველაზე მაღალი მესამე სართულის სათავსო. სათავსოთა კედლის სისქეში ვეება ნიშებია მოწყობილი, რომლებშიც, თავის მხრივ, პატარა ნიშებია სხვადასხვა სისტემის სათოფურების მოსაწყობად. მეორე-მესამე სართულები — საბრძოლო-საცხოვრებელი სართულებია. XVI-XVII სს-ებში სულ უფრო ხშირია შემთხვევები, როცა ესა თუ ის ცხე თუ კოშკი განეწყვეტელი ომებისა და თავდასხმების გამო ფეოდალის მუდმივ საცხოვრებლად იქცევა. ამით აიხსნება სალოდე-სათოფურების გვერდით ბუხრებისა და თახჩების არსებობა. იგივე ფაქტი უდგეს საფუძვლად კოშკის დეკორატიულ გაფორმებას. კოშკის წრიული სათავსოები, ვიწრო ნაპრალის მაგვარი სარკმლებითა და სათოფურებით განათებული, საკმაოდ ბნელი იყო. მათ განასათბობად ბუხრის გვერდებზე მოწყობილი პატარა თახჩებში დგამდნენ ლამპრებს. მეორე და მესამე სართული, რომლებშიაც ჩვეულებრივ ფეოდალი ცხოვრობ-

და, ხალჩებითა და ბალიშ-მუთაქებით იყო მოფენილი. შესასვლელში ხის კარის მაგიერობას ძმიმე ფარდა სწევდა.

პირველი სართული პროდუქტების შესანახად იყო გამიჯვნილი. მასში არაიშვიათად ჭას თხრიდნენ (შეტრანის ციხის დიდი კოშკი. ალსანშმსავი, რომ ქალაქნი ციხე-დარბაზში სარეტადარეცი სამეშოების ჩატარების დროს „წყარო“ — იატაკის დონედან ერთი სავეტრით დაწეული პატარა „წყალსაცავი“ (Водоем), რომელშიაც წყალი გარედან კედლის სისქეში დატანებული თიხის მილის მეშვეობით შემოდიოდა — აღმოჩნდა ჩრდილო-აღმოსავლეთის კოშკში). მცხოვრებთა ხელყეენით, ქალაქნ კოშკიდან (?) გვირაბი იყო გაყვანილი.

მეოთხე სართული — ბანი — სპარძოლო დანშნულებისაა. აქ, წესის თანახმად, ყველაზე მეტი სათოფურია — 15-16 (სათოფურთა რიცხვი სართულებთან ერთად მატულობს). შესასვლელის თავზე გაკეთებული სალოდ ნისკენტისებური შვერილი ლოდების ჩამოსაყრელად და მდუღარე სითხის ჩამოსასხმელად. სალოდე მთლიანად რიყის ქვისაგანა ამოყვანილი, ისევე, როგორც ქონგურები, განსხვავებით ამ პერიოდის სხვა კოშკებისაგან, სადაც სალოდეები და ქონგურები აგურისაა. (ჩვეულებრივ, სალოდეს წყობენ ხის ორ გადაჯვარედინებულ კოჭზე, აქ კი ხის ნაცვლად ქვის ფილებია). ორის ორი ხვრელი — საფეძრებელია, სახარაზნე.

საინტერესოა კოშკის მშენებლობაში გამოყენებული ორი უძველესი სამშენებლო ელემენტი: 1. ვიწრო და მაღალი სარკმელი, რომელთა ქვედა ნაწილი სიფეხურების სახით ამოს გაფორმებული და, რაც მთავარია, 2. ცენტრალურ-გვარდვნენული გადახურვა, რომელიც ქეაშია განხორციელებული და გამოიყენება კოშკის კედლის სისქეში გაყვანილ კიბის გადასახურავად იქ, სადაც კიბე გადის კარებთან და სარკმელებთან. მართალია, ისინი აქ, როგორც ადგილობრივი მეხოვრენნი აპპობენ, მხოლოდ „სიმყარითვისა გადაყვანილი“, მაგრამ მაინც ეს პატარა, უსწორმასწორო, მეთვრამეტე საუკუნის ბოლო წლებში გამართული თაღები მოწმობენ იმას, თუ როგორ დიდი ტრადიციაა ხალხში დაცული, რომელიც მიუხედავად იმისა, რომ ირსებობს სიტ-ცის გადახურვის მრავალი ახალი წესი, ჯერ კიდევ იყენებს (შესაძლებელია, სრულიად უნებლიეად), ძველსა და ნაცად დარბაზული კონსტრუქციის ელემენტებს!..

ქალაქნი ციხე-დარბაზის დეკორზე საუბრის დროს გასათვალისწინებელია XVI-XVIII სს. ქართულ ხელოვნებაში შეჭრილი აღმოსავლური ხელოვნების ელემენტები, რომლებიც ქმნის აქ გარკვეულ მიმდინარეობას და ვითარდება მკვიდრი ეროვნული ფორმების პარალელურად. ამ მხრივ ქალაქნი ციხე-დარბაზის ანსამბლისა ერ წარმოადგენს. შეიძლება, (ალაყაფის კარი, დიდი კოშკის სარკმელი, კარი), დიდი კოშკის აღმოსავლეთ მხარეს აგურით ამოყვანილი, კვარცხლბეკზე შედგმული ჯვარი ბოლოებში გადაკეთილი მკლავებით, მის გასწვრივ ვერტიკალურად აღმართული ალურისავე რომბები — ტიპიური დროისათვის. ასევეე დამახასიათებელი ბუერგების ფორმა და მათი გაფორმება თახჩებით, ელემენტთა კომპანაცია, რომელიც საკმაოდ ხშირად გვხვდება.

ციხე-დარბაზის ინტერიერის დეკორირებასთვის უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ამ თახჩებსა და კამარებს, რომლებიც დიდი რაოდენობითა და გარკვეული სიმეტრიითაა განლაგებული შენობის კედლებში. ამჟამად მათი დიდი უმრავლესობა ან გადაკეთებულია კარ-სარკმლებად, ანდა ამოგსებულია. განსაკუთრებით ხაზგასასმელია მთავარი კოშკის უზარმაზარი ნიშები, რომლებიც თავისუფლად დაიტევს 4-5 ადამიანს, სადაც, თავის მხრივ, მოთავსებულია კიდევ თახჩები, რომლებშიც მოცემულია სხვადასხვა მხატვრული სახის სათოფურები. ეს, ასე ეთქვათ, მრავალელემენტიანი, ხან ფაფრითა და ხან ქვის ბრტყელი ფილებით ამოყვანილი, ხან მაღალი და ვიწრო, ხან დაბალი და განიერი, სათოფურებიდან და კოშკის სარკმლებიდან შემავალი სუსტი შუქით განათვალები თახჩები არაჩვეულებრივად შთამბეჭდავ სანახაობას ქმნის და, უდავოდ, მეუნებლობის დროს მათ მხატვრულ მხარეს უდიდესი ყურადღება ექცევდა.

დეკორზე საუბრისას გასახსენებელია ალაყაფის კარის თავზე მოთავსებული წარწერაც, რომელიც მეირე ზომის (38 სმ+38,5 სმ+5 სმ) ბრმამრალოს ფილაზეა ამოკვეთილი. 9 სტრიქონიანი მხედრული წარწერა, შესრულებული ლამაზი შრიფტით, სასეენ ნიშნებს მოკლებელია. ვეეერდებუ მას ჩამოყვანა XVIII ს. ბიელები ფოთლოვანი ორნამენტის არშია.

გასახსენებელია ასევე ის მხატვრული ეფექტი, რომელსაც ჰქმნის კედლის წყობაში ჩასმული ცისფერი და ბოლმწვანე-მონაცვლეობრო, ჭიქურით დფფარული „გაინგლისებული“ ქვები, თუ დუღაბის დადი ნატეხები (საკრაქნი კარის გამოწვეის დროს, ზოგი ქვა ან წყვოდა და იფარებოდა ჭიქურის მსგავსი ნივთიერებით; ქვა გიიგლისა — „გაინგლისდა“ — იტყვიან ამ ეაერეეე

ამგვარად, თუ შეეჯაჭვებთ ყოველივე ზემოთქმულს და უყურადღებთ შენობის გადაკეთებათა შედეგად მიღებულ ფენებს, თვალწინ წარმოგვიდგება გვიანფეოდალური ხანისათვის დამახასიათებელი ციხე-დარბაზი. იგი წარმოდგენს მეტად საინტერესო და საქართველოსათვის ერთადერთ ფორმას, რომლის რეკონსტრუქცია შემდეგ სახეს ღებულობს: კვადრატი (თვითეული გვერდი დახლოებ. 26-27 მ.), რომლის ორი კუთხე დასრულებული კოშკებით, მათი მოწინააღმდეგე კუთხეები კი მომრგვალებულია. ამ უკანასკნელებს შუა დიდი კოშკია.

კომპლექსის უჩვეულო ფორმა შემდეგნაირადაა ასახსნელი: აღმშენებელი, რომელმაც მიაშენა ციხე-დარბაზი დიდ კოშკს, ალბათ თავლისწინებდა იმას, რომ ეს უკანასკნელი საკმარისი იქნებოდა ციხე-დარბაზის დასაცავი მხარის დასაცავად და ამიტომ გალავნის ამ ნაწილის კუთხეებს კოშკები მოაკლო. რაც შეეხება აღმოსავლეთ მხარეს, მის არეს დიდი კოშკი ეეღარ მისწვდებოდა. ამიტომაც, სწორედ აქ კუთხეებში კოშკებია აღმართული და ალაყაფის კარის თავზე კი — დამატებითი საყარაულო. ამგვარად, ციხე ყოველ მხრიდან მიუდგომელი ხდებოდა.

გალავანი და კოშკები შემკული იყო ნახევარწრიული მოხაზულობის კონგრუენტით, რომლებიც სათოფურების როლსაც ასრულებდნენ. გალავნის სიმაღლე — 5-5,5 მ. უნდა ყოფილიყო, მეცრე კოშკებისა კი დაახლოებით 7 მ.; დიდი კოშკის სიმაღლე — 15 მ-ია. მიწიდან დაახლოებით 4 მ-ის სიმაღლეზე კოშკები და გალავანი აღჭურვილი იყო სხვადასხვა სისტემის სათოფურებით. თუ გავითვალისწინებთ, რომ გალავანს ეზოს მხრიდან მიაშენებული ჰქონდა ერთსართულიანი ბანიანი ნაგებობანი სათოფურების ამ სიმაღლეზე მოწყობა სრულიად გამართლებულია, მით უმეტეს, რომ, საერთოდ, სათოფურებს დაახლოებით ამ სიმაღლეზე უკვე მეჩვიდმეტე ხოლმე ეფიგენს. ჩვეულებრივ მებრძოლებისათვის გალავნის გასწვრივ სპეციალურ ჩაშოსადგომს აწყობდნენ. ჭილაანი ციხე-დარბაზზი ასეთი ჩაშოსადგომის მაგალითსაც შეინიშნს ბანი ასრულებდა და რომ სასურავი ბანური იყო, ამას მოწმობს ის, რომ კოშკებქსის ჩრდილო-დასავლეთი ნაწილი XX საუკუნ. ამდეგამდე ბანური ყოფილა. ასევე საფუძლისხმო, რომ იქ, სადაც სასურავი ბანური არ იყო (ეკლესია), წვიმის წყლის დაგუბების თავიდან ასაცილებლად, კედლის სისქეში გაყვანილია მილები.

ზაზგასასმელია გალავნის კედლის სისქე — იგი 1,3 მეტრს უდრის (შენობათა კედლები — 1 მ. სისქისა), ამ დროს, როცა გვიანფეოდალური ხანის ციხეებისათვის ჩვეულებრივ დამახასიათებელია 0,7-დან 1,1 მ-მდე. თვით წყობა კედლწა ტიპიური ეპოქისათვის. კედელი ქვა-ყორითია ნაგები, ამასთანავე, ბევრს ადგილეს წყობის ზეტან ზრეტეს, ანუ, ოფლ, ოფლ, თეულ ზრეში გარკვეული ზომისა და გაკეთებული მიმართულებით დალაგებული ქვები ჩაძირულია უხე ნალესში, რაც კედლის ზედაპირს ელეფს ხდის და იცავს მას იმ სიმშრალის შთაბეჭდილებისაგან, რაც ესოდენ ზშირია ქველი წყობის თანამდროვე იმიტაციებში (ეს მოშენტი აუცილებლად გასათვალისწინებელია ჩვენ მშენებელთა მიერ). კედლის წყობაში გამოყენებულია აგურიც. მას რიყის ქვის საწინააღმდეგოდ, რომელიც კედლის ძირითად მასას ქმნის, კონსტრუქციულად მაკავშირებლისა და დეკორაციული ელემენტების მნიშვნელობა აქვს.

კომპლექსის განხილვისას გვიხდება ამავე პერიოდის საქართველოს სხვა ძეგლები გახსენება:

საქართველოს პოლიტიკური მდგომარეობის გართულებასა და მისი მტრების გაძლიერებასთან დაკავშირებით (ირან-ოსმალეს ჩრდილოეთიდან ლეკები მოემატნენ), ციხე-სიმაგრეთა რიცხვი თანდათანობით იზრდება[28]. მრავალფეროვანი ხდება მათი დანიშნულებაც — ციხე-ქალაქი, ციხე-სიმაგრე, ციხე-სასახლე, კოშკი. ჩნდება ახალი ტიპის საფორტიფიკაციო ნაგებობანი. თუ წინათ მათ აშენებდნენ მიეცალ ადგილებზე ხეობათა და გზების დასაცავად, — ახლა ეკავ ადგილებში, სოფლის შუაგულში შენდება უზარმაზარი ციხე-სიმაგრეები, რათა საშშშროვების დროს მთელ ახლომახლო სოფლებს შესაძლებლობა ჰქონოდა შიგ შეეხიზნულიყვნენ. ასეთი ციხეებია XVI ს-დან ქსნის ერისთავთა რეზიდენციია ახალგორში, არაგვის ერისთავთა ციხე—ანანური, სახლთუხუცეს კონსტანტინე მეფრანგ-ბატონის მიერ 1756 წ. აგებული მეფრანის ციხე, მის მიერვე 1746 წ. აგებული მეადარსყვრის ციხე, ამილახორთა რეზიდენცია — ვეგეშოკა და სხვ. მათთვის უმრავლეს შემთხვევაში დამახასიათებელია გეგმის კვადრატულობა, მაღალი გალავანი, კუთხეებში კოშკები, დიდი ეიშკარი, ჩვეულებრივ — ორი ეზო, რომელთაგან მცირე — მეორე კოშკებანი გალავანთ იყო შემოზღუდული უბრალო ხალხს შესახიზნ დიდ ეზოსაგან, მცირე ეზოს რომელიმე კუთხეში — ფეოდალის სასახლე, შუაში კი — ეკლესია, რასაც მოლიანად რამდენიმე ჰექტარამდე ეკავა (ბეზარის ციხეს, მაგალითად, 3 ჰექტარი ფართობი უჭირავს).

მათთან შედარებისას იტყვევა, რომ ჭილაძეთა ციხე, მარანალი, გეგმაში კვადრატს იძლევა, კოშკებიც აქვს, დიდი ალაყაფის კარიც, ეკლესიაც, მაგრამ მაინც კომპლექსს მხოლოდ 700 მ² უჭირავს, მის ეზოს კი 300 მ²-მდე. სოფელი ამ ვერ შეიხიზნებოდა. მის დასაცავად აღმაი არსებობდა ამკამად არარსებული მე-

ორე გალვანის მიერ შემოსაზღვრული ტერიტორია და ასევე დუშეთის ციხე, რომლის საძირკველი ალაგ-ალაგ ჩნდება მიწის სამუშაოების დროს[29]. ამიტომ ციხეს არ შეიძლება ვუწოდოთ სიმაგრე. ამავე დროს ციხე ჭილაძეთა მუდმივ საცხოვრებელს წარმოადგენდა ისევე, როგორც ყველა ამ პერიოდის ციხეები. ამიტომ მას ციხე-სასახლე უნდა ვუწოდოთ, სხვანაირად, — ციხე-დარბაზი — ЗАМОК (ცნობილია, რომ საქართველოში სასახლე და დარბაზი სინონიმები იყო).

ჭილაანთ ციხე-დარბაზი საქართველოში უნიკალურ ფორმას იძლევა და აი რატომ: 1. ნაგებობათა გასწვრივ გალავანის შიგნით, სადაც ისინი თავმოყრილია არა ერთ რიგლიმე კუთხეში, არამედ გალავნის ოთხივე კედლის გასწვრივ ანფილადურად. ეკლესიაც კი, რომელიც ჩვეულებრივ ეზოს შუაში დგას, მიშენებულია გალავანზე[30]. იგი წარმოადგენს დანარჩენ სათავსოთა გაგრძელებას, მათ ორგანულ ნაწილს, რადგან არც სიგანითა და არც სიმაღლით მათგან არ განსხვავდება. რა თქმა უნდა, ყველაფერი ეს გაპირობებულია ადგილის სიმცირითა და, აქედან გამომდინარე, ფართობის მაქსიმალურად გამოყენების სურვილით. 2. ციხე-დარბაზის გარეგანი მოხაზულობა, კოშკთა გალავანი გალავნის ირგვლივ. მართალია, საქართველოს გვიანფეოდალური ხანის საფორტიფიკაციო ნაგებობებში იშვიათად თუ შეხვდებით ერთსა და იმავე ფორმების განმეორებას, მაგრამ ჭილაძეების ციხე-დარბაზი მაინც განსაკუთრებულ მოკლესს წარმოადგენს, მისი აღმშენებელი თავისი საქმის კარგი მცოდნე და დიდი გემოვნების მქონე ადამიანი იყო. მიუშვა რა დიდ ცილინდრულ კოშკს მთელი შენობა, შექმნა გარკვეული მხატვრული სახის მქონე ანსამბლი, სადაც ჰარმონიულადაა გვერდიგვერდ ერთიერთდაპირისპირპირული და ამავე დროს გაწონასწორებული მასები დიდი და ორი პატარა კოშკისა, მათ შუა აღმართული სადარაჯოები. გალავნის ზუსტი კვადრატი, შერბილებული მომრგვალებული კუთხეებითა და კოშკებით იკითხება როგორც ერთი მთლიანი მხატვრული ერთეული, რომელიც არაა მოკლებული მონუმენტურობის და კომპაქტურობის და ტოვებს მოუდგომელი ციხის შთაბეჭდილებას, მიუხედავად იმისა, რომ მისი ზომები მცირეა. შესაძლებელია, ეს გამოწვეულია იმით, რომ აქ, პატარა ფართობზე კონცენტრირებულია უკლებლივ ყველი ელემენტი, რომელიც ასე დამახასიათებელია ციხეთათვის. აქ ჩვენ გვაქვს თავმოყრა ყოველივე იმისა, რაც სხვაგან გაფანტული დიდ სივრცეზე. ამ შთაბეჭდილებას აძლიერებს აგრეთვე ეს, რომ ზუროსმოძღვარი, ცხადია, სავსებით განზრახ არღვევს შენობათა მასების განლაგებაში სიმეტრიას — მხედველობაში გვაქვს ალაყაფის კარი და მის თავზე დაშენებული კოშკი, რომელიც ციხის წინა — ე. ი. აღმოსავლეთ კედლის ცენტრში [illegible] ვსებული, არამედ მკვეთრად [illegible] მარცხნივ, ასე რომ ალარ ეღობება უკანა პლანზე აღმართულ და ნაგებობათა მთელ კომპოზიციას მძლავრ დომინანტსაეთ გაბატონებულ მთავარ კოშკს. მაყურებელი ალიქვამს მთელ ანსამბლს არა ბრტყლად, ფასადურად, არამედ სიღრმეშიაც. მის თვალწინ აღმართულია კოშკთა მთელი კონა, თაიგული, რომლის მაღლიკენ მისწრაფვებს ხაზს უსვამს პატარა კოშკების მეკრე, მაგრამ აშკარა დავიწროვება ზემოთაკენ. რაკიზისს ეს ეფექტი თითქოს კოშკების სიმაღლესაც ზრდის.

უნდა ითქვას, რომ ის ასიმეტრია, რომელიც ჩვენ აღენიშნეთ ციხე-დარბაზის წინა ფასადზე და რომელიც ასევე შეინიშნება დიდ კოშკშიც (იგი, ჯერ-ერთი, ზუსტად არ არის მოთავსებული დასავლეთ კედლის ცენტრში და, მეორეც, იგი თავის მეორე სართულში მოთავსებული შესასვლელით, ოდნავ მობრუნებულია სამხრეთისაკენ), ეს არაფერს ნუგეს კომპოზიციასგან შეკმნილ საერთო შთაბეჭდილებას. პირიქით, აცოცხლებს კიდევ სტატიკურ, უძრავ ფორმებს, შეაქცევ რა მათში ერთგვარი მოძრაობა, რასაც ეპატაჟი და ავსებს ნაგებობის მასალის ფერი — თბილი, მოყვითალო ლაქა მიმდებნილად ჯდება კაკლნარის ჩარჩოში, რომელიც სახეს იცვლის წელიწადის დროთა მიხედვით.

ო�ოდ სიტყვა ციხე-დარბაზის აშენების თარიღზე: მართალია, საალმშენებლო წარწერაში გალახ ჭილაძე ამბობს: „... სრელი ექნა მაისს ლ წელსა ჭესსა ეუ3ა" — ე.ი. 30 მაისს, 1800 წელს, მაგრამ საფიქრებელია, რომ ციხის მშენებლობა 1800 წელსვე არ უნდა დამთავრებულიყო. ყოველ შემთხვევაში, შესაძლებელია, თავდაპირველად აშენდა კოშკები და გალავანი (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დიდი კოშკი ადრე აშენდა და შემდეგ მას მიაშენეს მთელი კომპლექსი), ხოლო საცხოვრებელი სახლები ან მათი ნაწილი შემდეგ დაამთავრეს. ამ ახრამდე მივყავართ გაბრიელის ერთ წერილს, 1817 წლის 15 მარტით დათარიღებულს, რომელშიაც ელაბა იოვანე შარავშიძეს შემდეგს ამბობს:

„ჟონტალნა ათიოდ წიფელი შემოაყვარინე, რომ გახმეს, კარგი მსხვილი უნეკერო, რომ დაიხერხოს და განიერი ფიცარი დადგეს. ამისთვის რომ სახლი იმით მინდა დავფინო. თითონ შენ უნდა დაიარო და შენ გამოარჩიო, ბლეს კაცს ნე ენდობი, მრუფსა და ნუფრიანს შემოაყვარენ. თუ ამისთანა წიფელი არ იშოება, ისევ გაღმა

უნდა ვიყიდოთ?! ფიქვის ფიცარი, როგორიც მე მინდა და მოგწერო, გამხმარი უნდა დამზადდეს. ნახეგარი ადელი განი ჰქონდეს და ოთხი თითი სიგანე, სისქე და სიგრძე, რაც გრძელი იქნება, ისე სჯობს, დარბაზისათვის ხომ არ დაგიხურავს, რატომ არ მომწერე...“

ე. ი. 1817 წლისათვის სახლს არც იატაკი ჰქონდა დაფენილი, არც ჭერი გადახურული. ძნელი წარმოსადგენია, რომ 1800 წელს აგებული შენობის შეკეთება დასჭირეებოდა. ძნელად დასაჯერებელია ისეთი, რომ უკვე 1817 წლისთვის დაწყებულიყო სასახლის გადაკეთება, წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს უთუოდ ირიკლეძეთა გლახას წერილებში, სინამდვილესთან უფრო ახლოა ახრი, რომ გლახას ვერ მოესწრო თავისი ციხე-დარბაზის დასრულება და ეს გასაკვირეკი არაა, თუ გავიხსენებთ იმ არეკ-დარეკას, რომელიც დაიწყო გლახას ცხოვრებაში საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ და გრძელდებოდა მის პეტერბურგში წასვლამდე, ე. ი. 1803 წლის 19 თებერვლამდე.

იბადება კითხეა: მაშ სადღა ცხოვრობდა გლახას „ყერბაი“ (საინტერესოა გლახას მიერ ნახმარი „ოჯახის“ აღმნიშვნელი თვით ეს ტერმინი), თუ ეს სახლი დაუმთავრებელი იყო?! მაგრამ გავიხსენოთ იგივე საამშენებლო წარწერის ერთი ნაწყვეტი, სადაც გლახა სრულიად გარკვეულად ამბობს: „... ალვამენე ციხე და გალავანი ესე... და სახლნეკი ჩემნი მოვამზეგალენნ...“ ამ სიტყვა „სახლი“ აღებულია მრავლობითი ფორმით და, როგორც ჩანს, გულისხმობს რამდენიმე თვალს — ოთახს, რადგან ძველად ხშირად თითო თვალს — ოთახს სახლს უწოდებდნენ (მაგალითად, სპა ტუსსშვილი თავის „ანდერშში“, თავისი სასახლის აღწერისას ამბობს: „სასახლე ესე არს ქვითკირისა, ძირს არის სამი სახლი: ორი საწოლი და ერთი დიდი და ზედეთ სახლი სამი: თავსა და ბოლოს საწოლი და საშეალ — იავნ“[32]).

ხოლო რაც შეეხება გამოთქმას „მოვამზეგალენ“ — იგი ნახმარია ან გადაკეთებთ მნიშვნელობით — „დავამთავრე, დავასრულე“, ანდა ეხება თვით შენობის ფორმას. „სახლნი“, მარ-თლაც მთავრდება ორი მრგვალი კოშკითა და გალავნის ორი მომრგვალებული კუთხით.

ამგვარად, სავსებით შესაძენელია, რომ დარბაზი დაუმთავრებელი იყო, ოჯახი კი ცხოვრობდა სხვა „სახლებში“ და, რაც მთავრია, — კოშკებში.

ყოველ შემთხვევაში, როდესაც უნდა დამთავრებულიყო ციხე-დარბაზის „სახლთა“ მშენებლობა, ერთი რამ ცხადია და ეს ერთი რამ ფრიად საგულისხმო და მნიშვნელოვანია: ჭილაძეთა ციხე-დარბაზი ამ ტიპის, ე. ი. გვიანფეოდალური ხანის საფორტიფიკაციო ნაგებობათა უკანასკნელ ნიმუშს წარმოადგენს საქართველოს სინამდვილეში. 1800 წლიდან 30-ია ისს „მომრგვალებული“ კოშკებითა და გალავნით დასრულდა ქართული ხუროთმოძღვრების ისტორიის ერთ-ერთი თავის უკანასკნელი ფურცელი, 1801 წლიდან იწყება ახალი ხანა.

საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ წყდება ლეკთა თარეში, ოსმალ-სპარსთა შემოსევები. ამგვარად, ციხე კარგავს თავისი პირველნდელ მნიშვნელობის ნაწილს, — თავდაცვის ფუნქციას. მაგრამ ეს როდი ნიშნავს, რომ მან სავსებით მოუპა თავისი დრო. საქართველო ციხეებით იყო მოფენილი და, რასაკვირველია, მათ დანგრევა-განადგურებას და ახალი სასახლეების ასაგებად საშენ მასალად მათ მოიყენებას იმ დროს არავინ დაიწყებდა. ამიტომაც, ციხემ შეინარჩუნა თავისი მნიშვნელობის მეორე ნაწილი, სახელდობრ, საცხოვრებელი ნაგებობის ფუნქცია. ახლა ციხე-სიმაგრეები უბრალო სასახლეებად იქცნენ. ეს მოგვნეს დამახასიათებელი იყო ძირითადად მთელი აღმოსავლეთ საქართველოსათვის. გავიხსენოთ ახალ-გორის ერისთავთა სასახლე, მუხრანი — მუხრან-ბატონთა, ქვემო-ჭალის — ამილახვართა, ქვეშის — ერისთავთა, მუკერისხევის — ერისთავთა, კარაღეთის — ერისთავთა, დუშეთის — ჭილაძეთა და სხვ. ასე რომ, როცა ჩვენ განვიხილავთ საქართველოს საზოგადოების მაღალი ფენის საცხოვრებელს XIX საუკუნეში — სახლი გალავანში, ან კოშკზე მიშენებული სახლი — საერთო მოგეწვია. თვით კოშკი და გალავანი არაა რაღაც არასაპირო, ფრთმოჭმული, მკვდარი, არამედ სასხლორცეულად დაკავშირებულია ყველი შემდგომ უახლეს მინაშენებთან. კოშკებნი, ჩვეულებრივ, აწყობდნენ ბიბლიოთეკებს (მაგალითად, ლადო ერისთავის კოშკი სოფ. ქვეშში), კაბინეტებს, სტუმრების მისაღებ ოთახებს, მის კედელ სართულებში — საკუთნეობას. ამიტომ ჭილაძეთა ციხე-დარბაზი არაა კერძო და შემთხვევითი მოგეწვა, ეს არის საერთო და ფრიად ბეკეულებეული რამ.

ერთი პატარა ცნობა XIX საუკ. ბოლოდან ჭილაძეთა ციხე-დარბაზზე: ნ. ყიფიანი თავის. მოგონებებში დამიტანა ყიფიანის შესახებ, ალ-წერს რა ამ უკანასკნელის დაანლოებას ჭილაშვილების ოჯახთან, რაც მოხდა 30-ია წლების ბოლოს და 40-ია წლების დასაწყისში, ამბობს: „ხშირად ორიეული (ლ. ყიფიანი და მისი მეგობარი — ნაზარიეი) მიდიოდნენ დუშეთში, სადაც მშვენიერს ღუშეთის კოშკში ცხოვრობდნენ ორი ყმაწვილი ქალი — ლიზა და ნინო. პეტერბურგის ეკატერინეს ინსტიტუტში ახლად კურსდამთავრებულნი, ორივე ლამაზნი, განათლებულნი, ორივენი ფორტეპიანოს დამკვრელნი, ფრანგულად მშვენიერად მოლაპარაკენი, ამასთანავე ცოცხალნი და მხიარულნი...“[33] და ა. შ.

ჩვენს მიერ უკვე აღწერილი იყო, თუ როგორ იყენებდნენ საცხოვრებლად ციხე-დარბაზს მისი მფლობელები XIX ს-ს და XX-ის პირველი ორ ათეულ წლების განმავლობაში. მას შემდეგაც არ დაუკარგავს მნიშვნელობა, რადგან გასაბჭოების შემდეგ აქ იყო მოწყობილი სკოლა, მტს-ი და საცხოვრებელი ბინები და თუმცა ციხე-დარბაზი მუქმად არ მდგარა, ახალმა პატრონებმა ნაგებობა სამმოდ სავალალო მდგომარეობამდე მიიყვანეს. თითქოს არაფერი არ უქმადდა ციხე-დარბაზის ბედს შეკლას, რომ არა...

ამ ოროოდე წლის წინათ ჭილაანთ ციხე-დარბაზს ახალი პატრონი გაუჩნდა — ეგი სქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის გადაეცა ეროვნული არქეოლოგიური ექსპედიციის სამუშაო ბაზად (აქ არაფერს ვიტყვით იმაზე, თუ რა დიდი ენერგიის დახარჯვა იყო საჭირო ამის მისაღწევად). ექსპედიციის უფროსის რამინ რამიშვილისა და მისი კოლეგების — ბესიკ ჯორბენაძისა და სხვათა თაოსნობითა და მათი უზომო ენთუზიაზმის წყალობით მილახვიანთ-კარში სარეკონსტრუქციო სამუშაოები დაიწყო (არქიტექტორი მერაბ ვარნაძე). ციხე-დარბაზს თუ პირველნაირი სახე არა, ყოველ შემთხვევაში, პირვანდელთან მიახლოებული იერი უნდა დაებრუნონ, გაათავისუფლონ მინაშენ-დანაშრეკებისაგან, გაწმინდონ და აფეთვონ ეზო და შემოგარენი, გლახასეულ სახლებსაც კი მოაწყოს საკმაოფენო დარბაზები, ბიბლიოთეკა, სამუშაო კაბინეტები, ლაბორატორიები, ექსპედიციის წევრთა ბინები და ჩამოსული სტუმართა მისაღები ოთახები[4]. ამისთვის ციხე-დარბაზი უმარავ შესაძლებლობას იძლევა, მხოლოდ ჯოფა გასაწევი, დიდი ჯოფა. სამაგიროს „თეთრი სასახლე“ ასმაგად გადაიხდის... ახა ხომ მისი ახალი სიცოცხლე იწყება! და ექსპედიციის სპეციალისტები, ყოველდღიურ შრომაში ... კვლევებში გაგრძელდება მისი ისტორიაც...

ჭილაანთ ციხე-დარბაზის ბედი მართლაც სასახარულოა და შესაშური და როცა ვხედავთ ამას, თუ რა ბრწყინვალე ნაყოფი შეიძენა გამოიღოს ადამიანთა სურვილმა, უნებლიედ გვებადება აზრი, ნუთუ ჭილაანთ ციხე-დარბაზის აღორძინება ერთადერთი შემთხვევა იქნება ჩვენში?![135] რამდენი პოტენციური, სამხატვრო-ლიტერატურული, სახლ-მუზეუმი, არქეოლოგიური, ეთნოგრაფიული, გეოლოგიური თუ სხვანაირ ექსპედიციების ბაზა, რამდენი მხატვართა, მწერალთა თუ ხელოვნების სხვა დარგების მუშაკთა „შემოქმედებითი სახლი“ დგას თითქმის ნანგრევებად ქცეული ახალგორის, მეტეხის, ახალქალაქის, ნინოწმინდის, კარალეთის, ქვემო-ჭალის და სხვა მრავალი სასახლეთა თუ ციხე-დარბაზთა სახით?! ყოველ მათგანს ხომ თავისი „ბედ-იღბალი“, თავისი მხატვრული სახე და თავისი ადგილი აქვს ქართული ხელოვნების განვითარების ისტორიაში?! და თუ კი სადღისოდ ერთგვარი ყურადღება ექცევა მაღალი შეასაკუნეების საერო არქიტექტურის ნაშთების კონსერვაციას (გეგუთის სასახლე, იაკლიოსა და გელათის აკადემიები), ნუთუ მშვიდად, გულხელდაკრეფილმა უნდა ვიეცქვრთ XVII-XIX საუკუნეების ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლების სულის ღაფვას? ისინი ხომ ჯერ კიდევ ცოცხლები არიან?! თავის რიგს კი მოთმინებითა და, ალბათ, იმედით, ელოდებიან ხერთვისის ციხე და კვეტერა, აწყურის ციხე და „მოდინახეს“, თმოგვის ციხე და სხვანი, მრავალის უმრავლესნი, ისინიც ხომ მისახედია?...

შენიშვნები:

[1] ნ. ბერძენიშვილი. საქართველოს ისტორიის საკითხები. 1. ისტორიული გეოგრაფია. თბილისი, 1964, გვ. 230.

[2] საფორტიფიკაციო ნაგებობათა სიმრავლე საქართველოში აიხსნება იმითაც, რომ გაბატონებული წესის თანახმად, თავადდად და აზნაურად ვერ ჩაითვლებოდა ის, ვისაც თავისი საკუთარი ციხე-სიმაგრე და სასახლე არ გააჩნდა. „სამართალი ბატონიშვილისა ვახტანგისა“, მუხლი 23. გვ. 402. Грузинская хрестоматия, составленная Д. Чубинашвили. ч. I СПб. 1846, стр. 402; ვახუტი „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, თბ., 1941, გვ. 14.

[3] ძეგლი დეტალურად შესწავლილია ე. პრიგალოვას სადიპლომო შრომაში — „ჭილაანთ ციხე-დარბაზი დუშეთში“, თბილისის სახელმწ. უნივერსიტეტი, ისტორიის ფაკულტეტი, 1954 წ.

[4] საქ მეცნ. აკადემიის ისტორიის ინსტიტუტის ეთნოგრაფიის განყოფილების ექსპედიციის მიერ 1947 წელს თბილისში ჩამოტანილი ეს ფილა ინახება ს. კანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმში.

[5] Пл. Иоселиани. Описание города Душета. Тифлис, 1860.

[6] საქართველოს სიძველენი. ტ. I. ექ თაყაიშვილის რედაქციით. თბილისი. 1910 წ., გვ. 190, სხვ. № 193.

[7] Акты Археограф. Комиссии, т. I, Тифлис, 1866 г., стр. 267.

[8] Акты, т. I, стр. 449.

[9] Акты, т. I, стр. 269.

[10] Акты, т. I, стр. 278—280.

ეკა ბრეგალოვა
ჭილაანთ ციხე-დარბაზი დუშეთში

[11] Акты, т. II, стр. 77.

[12] გაბრიელ ჭილაძის წერილები. სამ. მეცნ. აკად. ხელნაწერთა ინსტიტუტი. Sd—5329 — 5504.

[13] გაბრიელ ჭილაძის წერილები. Sd-5499.

[14] დ. ყიფიანი — მემუარები. ტფილისი. 1930 წ., გვ. 126.

[15] ი. ენიოლოშოფი. ა. ს. პუშკინი საქართველოში. თბილისი, 1938, გვ. 86.

[16] Записки КОИРГО. Кн. I, Тифлис, 1852, Летопись отдела: Кавказский календарь на 1853 г. Тифлис. 1852, стр. 565—567.

[17] «Воспоминания Бестужевых». Изд. Акад. Наук СССР. Москва. Л., д. 1951, стр. 364.

[18] ო�s ბატონის ასულის წერილები ალექსანდრე ორბელიანთან ორენბურგში. სამ. სსრ მეცნ. აკად. ხელნაწერთა ინსტიტუტის წარკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ფონდი Sd 2200—2230 / 1631

[19] Акты, собранные Кавказской Археогеографической Комиссией, Тифлис, т. IV, стр. 132. Пл. Иосселиани. Описание города Душети. Тифлис, 1860, стр. 20.

[20] Акты Археограф. Комиссии, т. X, стр. 163.

[21] ჭილაშვილების „მონაწილეები“ ყიფიანებიც იყვნენ (დიმიტრი ყიფიანს ცოლად ჰყავდა იაკობ ჭილაშვილის უმცროსი ქალი — ნინო).

[22] ასეთი სარკმელი რამდენიმე შემოგვრჩა: სამხრეთ ფლიგელის გარე ფასადზე — 1, შიდა ფასადზე — 2, აღმოსავლეთ ფასადზე — 3, დასავლეთ ფასადის ჩრდილოეთ ნაწილში — 2, ჩრდილო აღმოსავლეთი კოშკის ქვედა სართულზე — 2.

[23] ვ. ბერიძე, წინარეხელ მაღალაძეთა მშენებლობა XVI-XVIII საუკუნეში. სამ. სახ. მუზეუმის მოამბე, XIV—B, თბ. 1947, Г. Чубинашвили и Н. Северов. Пути Грузинской архитектуры, Тб., 1936.

[24] კოშკებში წარმოებული გათხრების დროს აღმოჩნდა გვიანფეოდალური ხანისაფეხა-დამბესნაოებული უაღრესად საინტერესო ნივთები, ჭურჭელი...

[25] ზაქარაია, ქსნის ხეობის ციხე-სიმაგრეები. სამ. სახ. მუზეუმის მოამბე, XVI — B, 1950. П. Закарая, Древние крепости Грузии. Тб., 1969.

[26] Г. Н. Чубинашвили. Иранские влияния в памятниках архитектуры Грузии. Иранское искусство и археология. III Международный конгресс. М.-Л., 1939.

[27] Пл. Иосселиани. Описание города Душета. Тифлис, 1860, стр. 17.

[28] ბ. ზაქარაია. ძველი ქართული ციხე-სიმაგრეები. თბ. 1969.

[29] Пл. Иосселиани. Описание города Душета, стр. 54, 59.

[30] ჭილაანთ ციხე-დარბაზის გარდა ერთადერთი შემოხვევა, როცა ეკლესია გალავანზეა მიშენებული — ქვემო-ჭალის ციხე-სიმაგრეში გვაქვს.

[31] აქ, გლახა ალბათ ბულაჩაურს გულისხმობს, რომლის ტყეებიდან მოჰქონდათ ხოლმე სამშენებლო ტყე. ფიქვს კი თბილისში ყიდულობდნენ (Пл. Иосселиани. Описание города Душети, зд. 17).

[32] ს. ბარნაველი, „სპა ტუსისშვილის „ანდერძისეებრნი ღუწანი“. „ქართული ხელოვნება“. ტ. 3, თბ. 1950, გვ. 234.

[33] ნ. ყიფიანი, დიმიტრი ყიფიანის ცხოვრება. 1894 წ.

[34] სახლის წინ — მოედანზე განზრახული გადმოტანა აკლდამებისა და, შესაძლოა, ძველი არქიტექტურის სხვა ნამუშევის ეინვალიდან, რომელიც ამ უახლოეს წლებში წყლით დაიფარება.

[35] თუმცა, რამდენადაც ვიცით, დასავლეთ საქართველოში სალხინოში (გეგეჭკორის რ-ნი) დაიწყო დადიანების სასახლის და მისი ცნობილი პარკის რესტავრაცია ასევე არქეოლოგიური ექსპედიციის ბაზად.

60

ლადო ასათიანი

60

იმ სამოცი წლიდან, რომლის იუბილესაც მთელი ქართველი ხალხი გამორჩეული სიყვარულით აღნიშნავს, ლადო ასათიანმა ეხოლოდ 26 წელი იცოცხლა. დანარჩენი 34 წელი გავიდა მისი ლექსების ზეპირობაში, მისი სახელის, მისი პოპულარობის ზრდაში. თითქო მასზე ეთქვას დიდ რუს პოეტს, პოეტებს კარიერა არა აქვთ, პოეტებს ბედისწერა აქვთო. ამ ბედისწერის ეხირებით, ლადო ასათიანი უდროოდ გამოეთიშა თავის თანატოლებს, მაგრამ სამარადისოდ მათთან, სამარადისოდ საქართველოსთან დარჩა მისი ლექსი. ეს ლექსი, ამოზრდილი ერთის მხრივ აკაკის ღვთაებრივად სადა და გამჭვირვალე სამყაროდან, და მეორეს მხრივ ამ სამყაროსთვის თითქოსდა პრინციპულად საპირისპირო ქვეყნიდან — ჯერ გრიგოლ ორბელიანის, მერე კი ტიციან ტაბიძის პოეზიიდან — შეიცავს რაღაც ისეთს, რაც მხოლოდ მისია, მისეულია, ასათიანისეულია. ლადო ასათიანის ერთ შედევრს — „სალაღობოს“ — ასეც ერქვა თავის დროზე: „ასათიანური!“ დიახ, არსებობს ასეთი ლექსიც უმდიდრეს და უმშვენიერეს ქართულ პოეზიაში — „ასათიანური!“ და თუ თავის დროზე მავანსა და მავანს ეტოშა ჭაბუკი პოეტისაგან ამგვარი თითქოსდა კაღნიერი დაჩემება, იმავე დრომ მთლიანად დაადასტურა ჯერაც დაუღვინებელ ლადო ასათიანის თუმც კი თამამი, მაგრამ სამართლიანი პრეტენზია.

„დავიღლები საქართველოს სიყვარულში!“ — აი, ასათიანურის დედააზრი, მისი უმთავრესი შინაარსი, მისი ძარღვის ფეთქვა. ისე მძაფრი, ისე ენებიანი იყო სამშობლოსადმი მისი ტრფიალება, თვით ძის ასაკშიაც კი შეიძლებოდა დაღლა.

ბევრი უდროოდ წასული სიცოცხლის გამო დაწყვეტია ქართულ მწერლობას გული, და მათ შორისაა მეგობართა სამეული, მარად ჭაბუკებად დარჩენილნი: ალექსანდრე საჯაია! მირზა გელოვანი! ლადო ასათიანი! რამდენი კეთილი სიტყვა თქმული და დაწერილა მათ წივნებზე, მაგრამ არც ენა დაშვრება

მათი ლამაზი და მართალი სიცოცხლის ქებით და არც გული დაიცლება მადლ-ზე სინანულისგან.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დღეს „ცისკარი“ და ცისკრელები თავიანთ სიყვარულს უცხადებენ „ჩვენ თაობის“— „ცისკრის“ ამ ღვაწლმოსილი და უახლოესი წინამორბედის — უსაყვარლეს პოეტებს — ლადო ასათიანსა და მირზა გელოვანს — უკვე სამოცი წლის ღვაწლმოსილ, მხცოვანმოსილ, სიყვარულით გარემოსილ ძვირფას სახელებს, და იმის გამო კი არა, რომ თაობა თაობას შეუპირისპიროს, არამედ იმის გამო, რომ უკეთეს მაგალითს მათი გულისყური მიაპყროს, ჩვენს ახალგაზრდებს კიდევ ერთხელ მოაგონებს დიდებული პოეტებისა და მოქალაქეების ცხოვრებას, ვისი ღვაწლიც ნიმუშად გამოადგება მწერლობაში ახალშემოსულთ.

ხომ ლამაზია ეს საქართველო, მაგრამ მე უფრო ლამაზი მინდა!

უფრო ლამაზი, უფრო მდიდარი, უფრო მაღალი საქართველოსთვის ბრძოლაში ხედავდა ლადო ასათიანი ცხოვრების აზრს. ლამაზი წარსულიც უფრო ლამაზი მომავლისთვის სჭირდებოდა მას. და დღეს, როცა ქართველი ახალგაზრდობა ამ უკეთესი, უფრო ლამაზი და უფრო მაღალი საქართველოსთვის იბრძვის, ლადო ასათიანიც მათთანაა! მათთანაა მისი გაუბზარავი ლექსი:

ცხრა ლახვარი რომ დამარტყან ცხრაჯერ გულში,
მტრის ჯინაშე ცხრაჯერ მწარედ გავიცინებ!
დავიღლები საქართველოს სიყვარულში,
სასთუმალზე ერთხელაც არ დავიძინებ!

ერმა ყოველთვის უკეთ იცის, რომელი ლექსი დაისწავლოს, რა ცეკვა იცეკვოს, ვის მიაპყროს სიყვარულიანი თვალი. ბედნიერია სამოცი წლის ლადო ასათიანი: მისი ლექსი ქართველი ხალხის საყვარელ ლექსებში ურევია!

60

მირზა გელოვანი

60

მისი გზა არსად მთავრდება!

სამოცი წლის გახდა მირზა გელოვანი, მამულის ჭეშმარიტი პოეტი და ერთგული ჯარისკაცი.

> რატომ არ, ჩემი წნორები,
> რატომ არ, ჩემი იორი...
> თიანეთი და სწორები,
> თიანეთი და ფიქრები.

ქვემეხთა გუგუნში და ტყვიათა ზუზუნში, როცა თითქოს და უნდა დადუმებულიყო მუზა მირზა გელოვანისა, იგი პოეტის დაჟინებული და ბეჯითი ძიებით ეძიებდა და იგონებდა თუ იხსენებდა ძვირფას სახელებს, უცნობ სახელებს და ლექსებს უძღვნიდა, ვით პატიებას. დამალული სიყვარული მცენარესავით იზრდებოდა მისი სულის წიაღში და მეგობართა ჩრდილებთან განაგრძობდა თრთოლვას და წუხილს.

განსაცვიფრებლად არაკანონზომიერია მირზა გელოვანზე თქმა, „როცა ქვემეხები ქუხან, მუზები სდუმანო". მირზა ბედნიერი გამონაკლისია, მირზა — ზარბაზნების ქუხილში თითქოს ხელმეორედ იბადება, როგორც პოეტი, ახლებურად ეღერს მისი სტრიქონები, ახლად წარმოიჩინება მისი პოეტური ტალანტი, მეტიც: მირზასთვის, როგორც პოეტისათვის, თითქოს სხვაგვარი ხდება წვიმაც და თოვლიც, დაღლაც და ცრემლიც.

ლიტერატურისათვის არაა უცხო პოეტი-ჯარისკაცი, მაგრამ ისეთი, რომლის პოეზიაში ასე შერწყმოდეს ერთმანეთს პოეტური სინაზე და ჯარისკაცური შემართება, სიყვარულით გაჟღენთილი გმირული სულისკვეთებით სავსე უნაზესი სტრიქონები, აშვიათია.

ჭეშმარიტი ტალანტი იყო საჭირო იმისათვის, რომ ომის საშინელებანი ... გეეუხეშებინა, არ გეეუბრალოებინა, თუ შეიძლება ასე ითქვას მასი ... პოეზია.

როგორც პატარა ბავშვს, როცა ფეხს იდგამს, მუხლი თანდათან უმაგრდება, ასე თანდათან ყრმა პოეტის ლირიკულ განცდებს ფოლადს მატებს ცეცხლის წვიმა და ჩნდება უმშვენიერესი სტრიქონები:

მე დაბრუნებით ტკივილებს წავშლი,
ოღონდ მოსვლამდის, ოღონდ ბოლომდის,
როგორც გაზაფხულს ელიან მთაში, —
შენი ლამაზი გული მელოდეს.

მირზა გელოვანი ახალგაზრდა კაცი შეეწირა სამშობლოს. მისი ხანმოკლე ცხოვრების შტრიხებს თუ ნაჭრილობევივით უხეშ ხაზებს საოცრად აწყნარებენ და აკეთილშობილებენ. აფაქიზებენ და აცხრობენ სიყვარულისა და სილამაზის ათინათები. უდროოდ გამკაცრებული მზერა, რომელიც მარად, ყოველთვის თან სდევდა სიკვდილს, გრიგალს ომისას, პატარა ბიჭის, მოწაფე ბიჭის ბეჯითად ნასწავლ გაკვეთილს ჰგავდა:

მე დამავიწყდა ქართული ხმები,
მე შენი ხმები ვით დამახსომდეს.
ვიცი, გრიგალებს ერთად შევხვდებით,
მაგრამ ერთმანეთს — ვეღარასოდეს.

ეს სტრიქონები უკვე დაღლილ, ბრძოლითა და პოეზიით დაღლილ მირზა გელოვანს ეკუთვნის.

ეს სტრიქონებიც მირზა გელოვანისაა: „გჯეროდეთ, ჩემო ძვირფასებო, თუ ჩემი ბედი ამ ომში დამთავრდება, თუ მე სიკვდილი მეწერება ამ ომში, ძალიან ძვირად დავუსვამ მტერს სიცოცხლეს ჩემსას“.

მირზას ჰქონდა საკუთარი სამყარო, პოეტური, მიმზიდველი, განუმეორებელი.

დიახ, სულის ამოხდომამდე „ტელეგრაფის მავთულივით განუწყვეტლივ გუგუნებდა მის სხეულში დიდი პოეტის, გალაკტიონ ტაბიძის ბრძნული შეგონება: „წერეთ ლექსები, კარგი ლექსები! სულის ამოხდომამდე წერეთ და წერეთ!“

მირზა გელოვანი დღეს სამოცი წლისაა, მირზა გელოვანი საქართველოს კომკავშირის პრემიის ლაურეატია, მირზა გელოვანი რუსთაველის პრემიის ლაურეატია. იცის სამშობლომ ფასი ღირსეული შვილებისა.

„ჩემი გზა მილიონების გზას მიჰყვება და არსად მთავრდება...“ ასე ამბობდა ოცდაექვსი წლის მირზა გელოვანი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

წერილები

თამაზ ჭილაძე

აკაკი წერეთლის პოეზია

აკაკი წერეთლის პოეზიის მაღლი თითოეული ჩვენგანის ბუნებაში თითქოს გაჩენის დღიდანვე არსებობს, როგორც მემკვიდრეობით გადმოცემული, ერთ-ერთი ყველაზე უფრო კეთილშობილი გენი — უეცლებელი აქვეკნად ადამიანური ცხოვრებისათვის; სიმღიდრე სულისა, რომელიც ჩვენს პიროვნულ ზრდასთან ერთად იზრდება. ამრიგად, ჩვენ პოეტის გულისთქმასთან შეზრდილები ვართ, უფრო სწორად — პოეტის ცოცხალი ხმა არის ჩვენი თანაარსება. მართლაც, ეს სულჩადგმული ხმა სიხარულისა თუ მწუხარების ყმის, ანდა სიმარტოვის უდაბნოში მუდამ ჩვენს გვერდითაა, ერთგული მეგობარივით და არა მარტო მეგობარივით — წინამძღოლივითაც!

მას მერე, რაც აკაკი წერეთლის სიტყვამ პირველად შეიღო ქართველი კაცის გულის კარი, ყოველ თაობას მიაჩნია, რომ მისი პოეზია მაინც და მაინც მასთვისაა ყველაზე მაჯლიბელი და არცა ცდება — იმ ანკარა წყაროდან, რომელსაც აკაკის პოეზია ჰქვია, ყველა თაობა თავის კუთვნილ წყალსა სვამს, ანუ იმდენს, რამდენიც შეუძლია.

დიდი პოეტები საკუთარ უკვდავებას, მართლაც, წყალივით ან პურივით გვინაწილებენ და ჩვენც ყველანი ერთი წუთით უკვდავას ვეზიარებით ხოლმე, რადგან ოგივე პოეტები გვასწავლიან, ერთი წამით შეცნობილი უკვდავება რომ სჯობს შეუცნობელ მარადისობას.

აკაკი წერეთლისადმი ჩვენს დამოკიდებულებას მაღლიერების უსაზღვრო გრძნობა უდევს საფუძვლად, რადგან გვკვრა, პოეტი ჩვენს სათქმელს ამბობს. აკაკის ლექსს აქვს ერთი „საიდუმლო“ თვისება: როდესაც კითხულობ, გგონია, შენ ხარ მისი ავტორი, იგი თითქოს შენი არსებიდან, შენი სულის წიაღიდან იბადება, აი ახლა, ამ წუთას ჩნდება პირველად ქვეყანაზე და, შენ რომ არ ყოფილიყავი, ისიც არ იქნებოდა.

აკაკი წერეთლის პოეზიაში თითქმის ყველაფერი ჩვენი სულის შესატყვისი აღმოჩნდა. შესატყვისი კი არა, დაკინახეთ ჩვენი სული ფესვიდან კენწერამდე და ისიც ეგრძანვინო, როგორი ბშვენიერი ყოფილა იგი!

აკაკი წერეთლის ლექსი თითქმის ყველას ესმის, ნაგრამ, ამავე დროს, ქვეცნობიერად ყველა ხვდება, რომ ამ ადგილად მოსაწყენ შტოზე ბლის კენწეროა კი არ ჰკიდია, არამედ ღვიძილი ნაყოფი, რომლის მოწყვეტის უფლებაც ახლოოდ ზნეობრივად წმინდა კაცსა აქვს მინიჭებული.

„ჰოი, სიმდაბლეი მაღლისაო მიუწვდომელო!“
„მიუწვდომელი სიმდაბლე!“

შეიძლება ითქვას, არაფერი ისე ზუსტად არ ახასიათებს აკაკის შემოქმედებას, როგორც ეს უძველესი ქართული ლექსის ფრაზა.

აკაკის ლექსები, ერთი შეხედვით, იმდენად კამკამა და მარტივია, რომ უნებლიეთ იქმნება ილუზია, თითქოს ისინი თავისთავად, (მით უმეტეს, უშრომლად) გაჩენილიყვნენ ამქვეყნად. იაკობ გოგებაშვილმა მისი პოეზია კი გამჭვირვალე მორეკს შეადარა, მაგრამ ისევე, როგორც იაკობ გოგებაშვილი ამბობს, მორეკი ვაცილებით ღრმაა, ვიდრე ჩვენ გვეჩვენებიო, აკაკის ლექსების ბუნებრივი სილაღეც, თავისთავადობაც, რასაკვირველია, მოჩვენებითია. ეს არის მხოლოდ და მხოლოდ „ძალდაუტანებელი ოსტატობა“, რო-

გორც გერონტი ქიქოძე იტყოდა. ხოლო ეს „ძალდატანებული ოსტატობა“ პროფესიონალი პოეტის გაჯერებული, მძიმე შრომის შედეგია.

ეს არის სიტყვიდან ადამიანის სულის გასაღების გამოჩენედა!

ეს არის სახალხოდ კოკისნზე დადერფლა, რადგან თვითონვე თქვა:

რაც არ ანთებს!
არ ანთებს!

აკაკი წერეთელი კონკრეტული ადამიანის პოეტია: ჩემი, შენი, იმისი... სოფლის ექიმი მიმრთველი ეწოდა: „სადაშეო ბარათი“, „პატარა საყვარელო“, „ეჰ, ქართველო“, „ჩემო ჩანგო“...), თითქოს შენი ხელი უჭირავს და ველაპარაკები, ერთისა და იმავეს გიმეორებს დაეჩურულებდედ, მარტივად და გასაგებად, რაც თავდაპირველად უსაზღვრო ნეტარებას გგვრის, მერე კი უცებ მოსალოდნელი განგაშის გრძნობა შეგიპყრობს და დაიბები ერობაშედ, მთელანად და აი, გულგრილობის, სიზარმაცისა თუ პატიმოყვარეობის ნაჭუკებიდან ამოდის და იზრდება პირველების დიადი ყლორტი, პირველებისა, რომელმაც კი არ უნდა იარსებოს, არამედ იცხოვროს!

ერთ-ერთი ყველაზე საეკეთესო ოვისება აკაკის პოეზიისა ის აქტიური ქმედების პოტენციალა, რომლითაც იმუტტება ყველა, ვინც კი მას შეეხება.

პოეტი ადამიანური ღირსების, სიამაყის მქადაგებელია. მისი დაცინვაც, ირონიაც იქითკენაა მიმართული, ადამიანმა საკუთარი თავი რომ შეიცნოს, ანუ გაჯდეს უკეთესი, ვიდრე არის. ამიტომაც მისი შემოქმედების ცენტრი თავისუფალი პიროვნების პრობლემაა!

რაბინდრანათ თაგორი ამბობს: „ამქვეყნად ყოველი საგანი ბაზებისა და ფერების ბუნკი მინიშნებით აცხადებს, რომ ის ლოგიკური აბსტრაქცია ან სასარგებლო საგანი კი არ არის, არამედ ერთადერთია თავის სახეობაში და რომ თავს თავში გამოხატავს თავისიგე არსებობის სასწაულსო“. შეგვიძლია ეთქვათ, ამქვეყნად თითოეული ადამიანი გამოხატავს მთელი კაცობრიობის „არსებობის სასწაულს“.

სამყარო შექმნილია თავისუფალი ადამიანისათვის!

აკაკის ძალიან უყვარს ეს სიტყვა:

„თავისუფალი, როგორც სამოთხის შვილი“.
**„გაჯნრდები, ვინაცვ

ელ, თავისუფალიო“.**
„ხეობის მონობაში გადიდკაცებულ,
თავისუფლების ძებნაში მკვდარი“.

აკაკი წერეთლის შემოქმედების მთავარი მამოძრავებელი ძალა თავისუფლების იდეა, **რომელიც,** თავის მხრივ, ორ ძმაღვრ შენაკადად იყოფა: ეს არის სამშობლოს თავისუფლება და პიროვნების თავისუფლება. თუმცა ეს ორი შენაკადი კი არა, ერთ-ერთ ... მბარეა, რომლებიც ცალკე არაფერს წარმოადგენენ, ერთად კი იმ დიდ მოტივს ჰქმნიან, ისე რომ ამაღლებს აკაკი წერეთლის შემოქმედებას.

„ძლიერი სიყვარული სამშობლოსი ჰბადავს ძლიერს სიყვარულს კაცობრობისასო“ — ამბობდა იაკობ გოგებაშვილი და, მართლაც, რა დიდებული გზაა „განთიადიდან“ „ინტერნაციონალამდე“, „გაყვრპბული წინსულ“ ძლიერი, ამაყი სულისა, რომელიც მშრომელ ადამიანის თავისუფლებას „მძლავრი ოცნებითაა“ შეპყრობილი და რომელიც ასეთი დიადი ჰუმანისტური კატეგორიებით აზროვნებს:

ჩემი ხატია სამშობლო,
სახატე — მთელი ქვეყანა.

თავისი სამშობლოს ერთადერთობას კი არ ქადაგებს, არამედ სხვა ქვეყნების გვერდით (სახატე) ჰყავს წარმოდგენილი. ეს დიდი ქართული ლტერატურის ტრადიციაა, რუსთაველის ტრადიციაა.

აკაკი წერეთლისათვის სიყვარულისა და სამართლიანობის მაღალი ცის ქვეშ გაერთიანებული ყველა, „განურეველად გგარ-ტომობისა“, რომელთაც უყვართ რა, უპირველეს ყოვლისა, თავიანთი სამშობლო — **უყვართ** მთელი კაცობრობა!

●

თითოეული ჩვენგანის წარმოდგენაში არსებობს ხატი პოეტისა, რომელიც თავისი დიდებული გარეგნობისა თუ ოლიმპიური სიმშვიდის მიუხედავად, ისე არა ჰგავს ქრესტომათიულ შეხედულებას პოეტზე. ის იყო თავისი ლეგენდის გმირებივით ყოველდღიური მძიმე შრომით წელში გაწყვეტილი, ხელებდაოფილი მშრომელი ადამიანი.

გარეგნობა კი, მართლაც, მეფური ჰქონდა, სიამაყეც! ალბათ სწორედ ამ უკანასკნელის გამო სრულიად საწინააღმდეგო შთაბეჭდილებას ახდენდა. იფიქრებდი, ეს დიდებული და კეთილშობილი კაცი ყველაფრისგან ჩამოშორებული და განმარტოვებულიაო. ეს შმარტოდ დიდი და კეთილშობილი, პატარა გაზეთის რეპორტიორივით ცხოვრობდა, განმარტოებული კი არ იყო, შიგ ცხოვრების შუაგულში ტრიალებდა. მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ თანამედროვეებზე არა მარტო განმარტოებული, ცოტაოი უდარდელი კაცის შთაბეჭდილებასაც ტოვებდა. შეიძლება, ესეც სიამაყის ბრალი იყო. მართალია, იაკობ გოგებაშვილს

ეკუთვნის. გამოიქმა: „აკაკი პატარა საქართველოა“, მაგრამ ერთ ადგილას ისიც კი წერს: „თვით ნაკლოვანებითაც აკაკი მსოფლიო გენიოსებს ჰგავს. ზოგნი მათგანნი მოგვაგონებდნენ სახარების ჩიტებს, რომელნიც ხვალინდელს დღეზე სრულიადაც არ ზრუნავდნენ“. ამ შემთხვევაში, ეტყობა, იაკობ გოგებაშვილი გამოხატავს თანამდროვეთა აზრს, ანდა მათი გაფლენით შემეშვებულ საკუთარ შეხედულებას. სხვათაშორის, ასევე ფიქრობს გერონტი ქიქოძეც: „თვეის თანამედრო

ყა ასე გული, რამ აწრიალა კაცი, რომელიც სხვისა თუ საკუთარ წამიერ სისუსტესაც კი დაუნდობლად დასცინოდა?

მხოლოდ და მხოლოდ — თანაგრძნობამ, რომლის შესახებაც 1894 წელს ყაზბეგის კუბისთან თქვა: „პოეზე უფრო მაღლი დგას და უფრო სანატრელიაო". ბუნებრივია, პოეტი თანაგრძნობას პოეზე უფრო ნნიშვნელოვნად რომ მიიჩნევს, მაგრამ შემაძრწუნებელია ინის გაგება, რომ თანაგრძნობა მას თურმე საერთოდ სანატრელი ჩანია.

ავად უნდა გამხდარიყო, საავადმყოფოში უნდა დწოლილიყო, რომ განეცადა ენით აუწერელი სიამე თანაგრძნობისა.

შეიძლება, ვინმეს ეს სიტყვები მეტისმეტად მკაცრად მოეჩვენოს აკაკის თანამედროვეთა მიმართ, ამიტომ სჯობს, ისევ პოეტს მოვუსმინოთ. აი, რას ამბობდა იგი იმავე 1898 წელს წერილში „მე გახლავარ"-ის სტატიის შესახებ": „ჩემი საკუთარი პიესები „პატარა კახი", „თამარ-ცბერი", „მედეა", „კუდერ ხანუმი", „ახალი გმირი", „გაიძვერები", „ძველსა და ახალს შუა" და სხვანი... როგორ ჩემი ნაწერები, სცენიდან ვაძევებულნი არიან".

სამწუხაროდ, მართალი ახე იყო, თუმცა ღღეს ეს ამბავი წარმოუდგენელად გვეჩვენება. ამავე ღროს, ეს სამწუხარო ფაქტი მოულოდნელი სრულებითაც არ არის, არც პირველი შემთხვევაა ლიტერატურის ისტორიაში. ოღონდ ზოგიერთი პოეტისაგან განსხვავებით, ვისაც თანამემამულეთა ასეთი დამოკიდებულება თავ-გზას უბნევდა, აკაკის ციოდა, რომ მიინცდაშინც დიდი იმედი არ უნდა ჰქონოდა ყურადღებისა და სიყვარულისა, რადგან ისიც იცოდა, რომ მის მიერ ერთხელ და სამუდამოდ არჩეული გზა, ანდა უფრო მართებული იქნება, თუ ვიტყვით — მიზანი, რომლისკენაც ერთხელ და სამუდამოდ არჩეული გზით მიდიოდა, ბეერისთვის გაუგებარი, ბეერისთვის კი საერთოდ მიუღებელი იქნებოდა:

ჩემი ჩანგო, ობოლ მწარო,
ჩემი უბედობის ძირო,
მტრებისგან ქვეყნ ნახარელო,
მოყვრებისგან განაწირო, —

შეიძლებოდა ამ სტრიქონებში პოეტის ჩიოული მოგვჩვენებოდა, რომ ეს ეგეც აკაკის დაწერილი არ იყოს:

ყარიბო და განწირულო,
ნუ შეკრთები, ჩემი მუზა!

პოეტს შეგნებული ჰქონდა თავისი უბედობის აუცილებლობა. რასაკვირველია, ეს მსჯელი იყო, როგორც თქვითინ ეტყოდა — „მსჯელრალი სიიდუმლო" (ძალიან უყვარს სიტყვა „სიიდუმლო": „სიიდუმლო ბარათიო", „სიიდუმლო გრძნობა", „სიიდუმლო [illegible] [illegible]ლო მეც გვრძნობ, სიიდუმლეთ ვცნობ, რომ არის კაცნი ღვთისა ხატებაპ!"), მაგრამ, ამავე ღროს, მსჯელრალის გაღება ნეტარებას ანიჭებდა, რადგან პოეტის არსება თანდათანობით, ჯიუტად, სწორედ ნეტარებასთან გათანაბრებული ტკივილის წყალობით, უეცრდებოდა იმ ღიად ფენომენს, რასაც სამშობლო ჰქვია და ამიტომაც მსჯელრალად შეწრფვის პროცესი პირადი არსებობისთვის აუცილებელ ფაქტორად, სასიცოცხლო აქტად გადაექცა.

თუმც ეს მსჯელრალი სიიდუმლო
სიიდუმლოდ იწვის, ქრება,
მაგრამ ზოგჯერ ჩემ ტანჯვაშიც
არის დიდი ნეტარება.

„მომაკვდავის ფიქრებში" ამბობს:

არა! სიკვდილი ვერ შემაშინებს
მოაზდებულსა მამულის მსხვერპლსა!

ლეკსში „უკანასკნელი" ეტყვის:

და ნიჭვად გულში მომყვება მხოლოდ,
რომ ვერ გვიმხდარვარ სამშობლოს
მსხვერპლად.

ეს იყო ნამდვილად მოწამებრივი ქმედება პოეტისა, რომელიც წმინდა პოეტური აღმოჩენებისთვის იყო გაჩენილი. გაჩენილი კი, მაგრამ... მოკლინებული არა. მან ეს კარგად იცოდა, თუმცა ამის ცოდნა, როგორც ვოქვი, დიდი ტკივილის ფასად უჯდებოდა. მარტო შემოქმედება, მოწოდება კი არ შესწირა სამშობლოს, არამედ მისთვის სიკვდილზეც ოცნებობდა, მისი იდეალი იყო ეშაფოტზე სიკვდილი, ამიტომაც მთელი სიცოცხლე, ყოველ-ღიერი საქმიანობა მხოლოდ და მხოლოდ საამისოდ ჰქონდა გამიზნული. მას ეზიდვდა მოწამებრივი სიკვდილი, მაგრამ პასიური კი არა, არამედ ბრძოლის ველზე, ხანჯლით ხელში.

ამიტომაც განსაკუთრებული სიმპათიითა ფქვს დაბატელი მამულისთვის წამებული გმირების სახეები (ბიძინა, შალვა, ელიზბარი) და არც ის არის შემთხვევითი, რომ პოემა „თამარ-ცბერიშია" სწორედ მგოსანი ამბობს ამ სიტყვებს:

წვიალ, მივმართავ იმ წინაპართ გუნდს,
სამშობლოს მსხვერპლად რომ შეწირულან...

ვითვალისწინებთ რა პოეტის მიერ გაღებული მსხვერპლის მიზნადასახულობასა და გრანდიოზულობას, აგრეთვე იმასაც, რომ მისი ცხოვრებისეული თუ შემოქმედებითი (ორივე ერთად) იდეა აქტიურია, სიცოცხლის ბრძოლით დამოკიდებულია, შეგვიძლია ვფქვათ, რომ პოეტისთვის მსხვერპლი სიყვარულის,

რწმენის სიმაღლეზე ადის („ღმერთი მსჯეველს კი არა, სიყვარული მოიხოვს“, — ჰეგელი, „იესოს ცხოვრება“):

თუ ჩემს სამშობლოს გამოაღვიძებს
ჩემი სიკვდილი, აჰა, მეც მზად ვარ!...
მოდი, ჯალათო, შენი მახვილი
შეუბრალებლად ზედ გულზე დამჰკარ!

ეს 1911 წელს არის ნათქვამი, ლექსს „მოამაგდების ფიქრები“ ჰქვია, მაგრამ თამამად შემიძლია ვთქვა, რომ ასეთი ჯაბუკური ენერგია, ჯნელი ბაზეიათად თუ მიგრძენია სხვა ლექსიდან, თუმცა, ვინც აკაკის შემოქმედება იცის, მისთვის ეს ამბავი სრულებითაც არ არის საკვირველი, პოეტი სიცოცხლის ბოლო დღემდე ჯაბუკური ენებით იყო შეპყრობილი და შეიძლება ისიც ითქვას, რომ საუკეთესო ლექსები სიცოცხლის ბოლო წლებში დაწერა.

თითქოს ჯაბუკი ვიყო მე ახლა
და ვეოფილიყო მოხუცი წინათ...

„ხალხის წარმოდგენაში აკაკი ცხოვრობდა, როგორც ახოვანი, მუდამ თეთრი თმით შემოსილი მოხუცი და წინასწარმეტყველის ერთად დამშვენებული მქადაგებელი“ (ს. ჩიქოვანი). ერთ ბრძენს ეთქვამს: „შეიფერო სიბერე — ეს ხელოვნებაა, რომელსაც ძალიან ცოტა ფლობსო“. თეორი თმითა და წვერით დამშვენებული გარეგნობა, ისტატურად შეფერებული სიბერე მისი მარად ჯაბუკი სულისათვის ნიღაბი იყო. უფრო სწორად იმ ულელის ნაწილი, რომელიც ხალხის სახელით დაიდგა და რომელსაც სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე ეწეოდა. მისი მარად ახალგაზრდა გული სავსე იყო სიყვარულით, რომელსაც „ცისა და ქვეყნის კავშირს“ უწოდებდა. „ხან მიწისა ვარ, ხან ცისარ“ — თქვა მან ერთხელ და როგორც ვხედავთ, ცა და მიწა მას მკვეთრად არ ჰქონია გათიშული, სიყვარული იყო მათი შემაერთებელი და ამდენად პოეტის ცხოვრებისეული ჰარმონიის წყაროც.

●

აკაკი წერეთელმა შექმნა ხატი — სიმბოლო გასაკირში მყოფი სამშობლოსი, რომელიც სატრფოს სახით წარმოიდგინა.

სიმონ ჩიქოვანი წერს: „ხშირად ღღესაც უძნელდება მკითხველს გიგიოს, რომელია ნამდვილი პატრიოტული ლექსი და რომელი — წმინდა სატრფიალო გალობა“. ასე ფიქრობს აკაკი წერეთლის შემოქმედების ყველა მკვლევარი.

მართალია, აკაკი წერეთელი სამშობლოს სატრფოს ეძახის და, მართალია, დიდებული სიმბოლო აქვს შექმნილი სატრფო-სამშობლოსი, მაგრამ ჩემი აზრით, მის შემოქმედებაში მაინც არსებობს განსხვავება სატრფოსა და სამშობლოზე დაწერილ ლექსებს. „ფორის ბეღლეტის მიერ ამ ორი ენების უკიდურესი სიმაღლეთა გადახლართვის გამო, ჭეშმარიტად ვეი, ძნელია გამოარჩიო, თუ რომელი ლექსი ვისზეა დაწერილი, მაგრამ, ეფიქრობ, ეს მხოლოდ ერთი შეხედვით უნდა იყოს ასე. მიუხედავად მკვლევართა ასეთი მოსაზრების დიდი ეფექტიანობისა, ამ ორი ენების განსხვავება აკაკის ლექსებში მაინც აშკარაა. სწორედ აკაკი წერეთლის პოეზიაშია დაცული ის დიდი წონასწორობა, რომელიც არასოდეს არ იძლევა საშუალებას პოეტის მიერ კონკრეტულად ჩამოყალიბებული ენებები ერთიმეორეში აგვიროს. განა რაიმე საერთო არსებობს (გარდა ჰეშმარიტი პოეზიისა) „სიიდმლო ბარათსა“ და ვთქვათ, „სატრფოს“ შორის („შვენიერო, შენ გეტრფი...“), რომელიც ნამდვილად ალეგორიული წარმოდგენაა სამშობლოსი?

უნდა ითქვას, რომ ასეთი შთამბეჭდავი სიმბოლო-ალეგორია (სატრფო-სამშობლო) შეიძლებოდა მხოლოდ იმ პოეტს შეექმნა, რომელსაც შეეძლო დიდი, ნამდვილად წმინდა და ამაღლებული სიყვარული ქალისა.

„სიყვარული არის ჯაჭვული“ — ამბობს აკაკი წერეთელი და ეს ერთი წუთითაც არ უნდა დავივიწყოთ, როცა აკაკის პოეზიაზე ვსაუბრობთ.

პოეტისათვის სიყვარული ძალაა „უფრო ძლიერი, ვიდრე მეფური“. „მხოლოდ რჩეული ცისა და ქვეყნის ალმაფრენთა იმას მიუნდობა.“

ამრიგად, პოეტის ენების სიღიადე გვიქმნის ისეთ შთაბეჭდილებას, რომ მას სამშობლო სატრფოსავით უყვარს და სატრფო — სამშობლოსავით.

●

აკაკი წერეთელს ეკუთვნის ლაკონიური და მეტად ზუსტი დახასიათება ფრანგი პოეტის ბერანჟეს შემოქმედებისა: „მისი ლექსები ერთსა და იმავე დროს კიდეც ატკბობენ და კიდეცვაც ანაღვლიანებენ მკითხველს. კითხულობ — გეცინება, მაგრამ იმ სიცილში რაღაც ეკლიანი ჩაჩხვლეტება. ყოველ მის ნაოქვამში ლირიზმი და სატირა ერთად არიან შენაერთნი და თანასწორნის ძლიერებით ითარჩიოლებენ მკითხველს. ამგვარი ნაწარმოების სხვა ენაზე გადადება თითქმის მოუხერხებელია“. („ბიბლიოგრაფიული შენიშვნები“, 1899).

როდესაც პოეტი მეორე პოეტს შემოქმედებაზე ლაპარაკობს, უნებლიეთ გამოპყოფს მისთვის განსაკუთრებით ძვირფას, ანუ პირადად მისთვის დამახასიათებელ ნიშნებს, ანდა მიაწერს იმ პოეტს საკუთარ თვისებებს.

თამაზ ჭილაძე
აკაკი წერეთლის პოეზია

თავისი ლექსების კრებულის წინასიტყვაობაში (1833 წ.) ბერანგერ თქვა: „საჭირო იყო კაცი, რომელიც დაელპარაკებოდა ხალხს მისთვის გასაგებსა და საყვარელ ენაზე. მე ვეყოვენ ეს კაცი... ერის ცხოვრებაში არის მომენტები, როდესაც ყველაზე კარგი მუსიკა დოლის ხმაა, განგაშისკენ რომ მოგვიწოდებს". აკაკის სიტბაუების დროინდელ ლექსებში შეიმჩნევა ერთგვარი გატაცება ნეკრასოვის შემოქმედებით. ამაზე მიგვანიშნებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ მაშინ ჯოტიანის ფელეტონი იქცა იმ იარაღად, რომელსაც ძალიან მარჯვედ ხმარობდა („აპელაციის მეცოდნე", „ელეხის ალსარება", „გიმოცანა", „ეჰ, ქართველო, აბა მითხარ, ვინა ხარ?").

ფელეტონთან ერთად, ლაფონტენისა თუ კრილოვის იგავ-არაკების გადმოკერთულება მისი ლირიკის აქტიურ ხასიათს ამძაფრებდა.

მართალია, აკაკი წერეთლის დაინტერესება სოციალური მოელენებით, აკაკის სიმპათია უსამართლოდ დაჩაგრულთადმი მარტო ლიტერატურული გატაცებით არ შეიძლება ახსნას — შშრომელი ადამიანის პატივისცემა, მისი ბედის გაზიარების აუცილებლობის გრძნობა მან გაბზრწელის ძრქესთან ერთად შეიწოვა — მაგრამ ფაქტია, რომ ამ გიკლენებმა მისი კეთილშობილური სულისკვეთება სწორ კალაპოტში მოაქცივნ.

რაც უფრო მეტი დრო გადის, მით უფრო თვალსაჩინო ხდება აკაკი წერეთლის დიდებული შემოქმედების ორიგინალობა, ისე რომ არავითარ შეღავათს არ საჭიროებს, არც არაფრის ჩამოშორებას. მიუხედავად იმისა, რომ უზარმაზარია, აქ ყველფერი, ისევე როგორც ჯარისკაცის ჩანთაში, საჭირო. მაგრამ მაინც არის ერთი პოეტი, რომელმაც აკაკის შემოქმედებას სასიცოცხლო ძალა შთაბერა: ეს რუსთველია!

„სულმნათო! მადლი შენს გამჩენსს!"

რუსთაველის ფრაზის ძლეგამსილი ინერციის წყალობით თავისი შემოქმედების ერთერთი მთავარი იდეის — თავისუფალი პიროვნების იდეის — შენების დრის ოქვის სწორედ ამ სიტყვებს:

სჯობს მონობაში გადიდებაეულ
თავისუფლების ციხესა შეკდარი.

თუმცა ჩვეულებრივი მოკვდავისთვის „ვეფხისტყაოსანი" სულიერი ნუგეშისა და სიმტკიცის წყარო, აკაკისთვის ის სპარსული წესდება გახლდათ. აკაკი რუსთაველის დაწყებულ საქმეს აგრძელებდა, იმ გზით მიდიოდა, რომელიც რუსთაველმა გაკვალა და სხვა ქართველ წერე

ტური ცნებებით აზროვნებსო. „ჩემს თავგადასავალში“ აკაკის ასეთი თამაში აქვს აღწერილი: ერთი ბავშვი ქორს განასახიერებს, დანარჩენები — კოუს-წიწილს. „ქორი“ ცდილობს „წიწილა“ მოიტაცოს. „ქორი“ ან ანებებს. მატარა აკაკის ვერ აუხსნია, რა დაუშავა ქორებმა ქორს, წიწილს რომ სტაცეს. „ჯამა უნდათ“, — ეუხსნის ძიძა სიცილით. რასაკვირველია, ბავშვს, რომელსაც წიწილა ეცოდებოდა, ანდა — წიწილა უფრო ეცოდებოდა, ვიდრე ქორი, ეს პასუხი არ აკმაყოფილებდა, უხეშადაც ეჩვენებოდა ალბათ, მაგრამ მერე, დიდიხნის მერე — მწერალმა და საზოგადო მოღვაწემ — თვითონ ირიბია მეთოდი მკაცრი რეალიზმისა, „ჯამი უნდას“ ცხოვრებისეული ლოგიკა მისთვის იარაღად იქცა. ამით მინდა ვთქვა, რომ აკაკესთვის პოეტური იყო მხოლოდ ის სანდარი ან მოკლენა, რომელსაც ადამიანისთვის გარკვეული სარგებლის მოტანა შეეძლო. ამავე დროს, ეს სიტყვა მის ხელში საოცრად პოეტური ხდებოდა.

აკაკი წერეთლისთვის პოეზია აბსტრაქტულ იდეამდეაზაა კი არ არის, არამედ კონკრეტულ სათნოებასა და თანაგრძნობაშია, რაც მისი ბუნების სავუძველი იყო. პოეტი, აკაკის გაგებით, ადამიანის სულის დამპყრობელს ნიშნავდა, სწამდა, რომ თვითონ ამ ქვეყნად სწორედ ამისთვის იყო მოვლინებული. ამავანრი მოვალეობის გრძნობა იმდენად ჩქონდა შესისხლხორცებული, რომ უკვირდა, სხვა თუ არ იზიარებდა მის შეხედულებას პოეტისა და პოეზიაზე. კი არ უკვირდა, ბრაზობდა კიდეც, განსაკუთრებით მათზე, ვინც მნიშვნელოვან პიროვნებად მიაჩნდა და ვისაც პატივს სცემდა. ასეთ პიროვნებებს შორის ერთ-ერთი უპირველესთაგანი მისთვის ვაჟა-ფშაველი იყო.

სწორედ გენიალურ ვაჟა-ფშაველასთან შეპირისპირებაში მოჩანს აკაკი წერეთლის მთელი სიდიადე.

აკაკი ვაჟას „მარგალიტების მთესველს“ უწოდებს, „მთესველს“ ცნება კი აკაკისთვის ყველაზე სპეტაკი ცნებაა. „ბედმა გვარგუნა ჩვენ ხენა და თესვაო“ — განაცხადა მან ერთ-ერთ ლექსში. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა აკაკი წერეთლის გამონათქვამი ნიკო ნიკოლაძის შესახებაც: „საკვირველია, იმას ავიწყდებოდა, რომ მთესველი იყო და ნათესი ხშირად არ ჩანს ბნელ მიწაში. ხშირად ზედ ტალახი და თოვლი ეყრება, მაგრამ როცა გამოჩაუხეულდება, ერთბაშად იჩენს თავს!... იმას კი უნდოდა, რომ მისი ნათესი მაშინვე ამოსულიყო და თვითონვე მოემკო კიდეც: ამის ბრალი უნდა იყოს, რომ უკიდურესობაში ჩაკარდნილმა, მალე გაიტეხა გული და მიანება ყოველიფერს თავი“.

ამრიგად „მთესველობა“ იგივე „გაკვირპებულ“ მოთმინება, იგივე „გაკვირპებული წინსელა“ — აკაკისთვის პოეტის ყველაზე დიდი მოწოდებაა, „მთესველია“ ნიკოლოზ ბარათაშვილიც, „რომელიც იყო უპირველესი მთესველი გონებრივი ნაყოფისა, არა მარტო ერთი კუთხისა, მთელი საქართველოსი“, „მთესველი“ იყო ვაჟა-ფშაველიც!

ვაჟა-ფშაველასადმი მიძღვნილ ცნობილ ლექსში ორის კიდევ ერთი საინტერესო დეტალი: აკაკი ვაჟას „მთის მგოსანს“ უწოდებს, თავის თავს კი „ბარის მგოსანს“: „მგოსანო მაღალ მთისაო... გადაეე ბარის მგოსნისგან მთიულებს მბერი სალამი“, — მიმართავს როგორც ტოლს. ეს კი ძალიან დიდი და მოულოდნელი პატივია აკაკისაგან, პოეტისგან, რომელიც ამბობდა:

მე მგონია, მისთვის ვარო
ქვეყნად მოვლინებული,
მაცხოვარი რისთვისაც
იმპნა ჯვარზე ვნებული.

იმ დროისთვის, როცა მათ შორის დავა იტყდება (1913 წ.) ორივე პოეტს თითქმის დამთავრებული ჩქონდა თავისი ლიტერატურული მოღვაწეობა, ორივეს ორ-ორი წელი დარჩენია ამ ქვეყნად ცხოვრებისა, ორივე იმ დროისთვის აღიარებული, ხალხის საყვარელი პოეტი იყო.

ორივე პოეტს საკუთარი პროგრამა ჩქონდა, რომლებიც, მართალია, ერთმანეთისგან განსხვავდებოდნენ პოეზიის არსის განსაზღვრაში, მაგრამ პოეზიის დანიშნულების საკითხში თითქმის მთლიანად ემთხვეოდნენ ერთმეორეს. აკაკიც და ვაჟაც ნამდვილი პროფესიონალი მწერლები იყვნენ. იცოდნენ, რას და რისთვის წერდნენ.

ენის დაწუნება პოეტისთვის მძიმე ბრალდებაა. სხვათაშორის, ასეთი ბრალდების სიმწვავე აკაკისაც გამოცდილი ჩქონდა. იყო დრო, როცა აკაკისაც უწუნებდნენ ენას, ზოგჯერ „იმერული კილოს“, ზოგჯერ კი „ზედბიურობის“ გამო. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ აკაკის ვაჟასავით მძიფრად არ განუცდია უს ამბავი. თუმცა იმასაც მნიშვნელობა აქვს, ვინ გიწუნებს ენას, ანრისხატის დეკანოზი თუ საქართველოს პირველი პოეტი!

ვინც აკაკი წერეთელს კარგად იცნობდა, მისთვის ასეთი პირდაპირობა („ენას გიწუნებს, ფშაველო“) მოულოდნელი არ უნდა ყოფილიყო. სხვათაშორის, თხუთმეტი წლით ადრე (1898 წ.) აკაკიმ გაიცილებინა უფრო მკაცრი აზრი გამოთქვა ქართველ მწერლებზე: „ნამდვილი ხელოვნება ისეთი რამ არის, რომ, თუ ან მეტი, ან ნაკლები რამ შეგ ბამორეოდ, მორჩა, გათავდა, მისი მთლიანო-

თამაზ ბილაძე
აპაკი წერეთლის კოეზია

ბაც და ერთიანობაც ირღვევა, რუსთაველს და ბარათაშვილს გარდა ეს კანონი არავის აქვს დაცული ჩვენს მწერლობაში". ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს, თუ რა მკაცრი შემფასებელი იყო აკაკი წერეთელი, თუმცა იმასაც ადასტურებს, რომ ზოგჯერ ზედმეტად მკაცრიც კი იყო. მაგრამ არც იმის დაეწყება შეიძლება, რომ აკაკი წერეთელი საყთარო თავსაც დაუნდობლად ექცეოდა. არა მარტო საკუთარ თავს — სამშობლოსაც, რომელიც სიყოცლეზე მეტად უყვარდა, არ აკლებდა მწარე სიტყვას:

„ფურთხის ღირსი ხარ, შენ საქართველო!" — ამაზე მეტი რა უნდა ეთქვა!

აკაკი წერეთელს შეეძლო გაემეორებინა ბერნაკეს თამამი სიტყვები: „მე ვიყავი ეს კაცი!" — და მართალიც იქნებოდა, მან ამის უფლება თავისი ცხოვრებითა და შემოქმედებით მოიპოვა. ოღონდ ერთი რამ კი უსათუოდ უნდა აღვნიშნო: ზოგჯერ უცნაური სიდადეით ეჩვენებოდა საკუთარი მისია (ამითაც უნდა აიხსნას კატეგორიული ტონი ფრაზისა: „ენას გიწუნებ, ფშაველო"). ზოგჯერ პირდაპირ მოიქცეოდეთ ლაპარაკობდა (როგორც ეს მართებულად აქვთ მკაცევარებს შენიშნული) და მოიქცე

ვაჟა-ფშაველან გამოუდგებით აწუხებდა „ღმერთთან ახლოს დგომის“ პრობლემა:

მაგრამ გავიგებთ ერთხელაც,
ვინც ახლოს ვდგავართ ღმერთთანაც.

იღიაც ამბობს: „ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობო...“ ღმერთი აქ, რასაკვირველია, პოეზია — პოეტური სიტყვის ღვთაებრივი ფენომენი.

აკაკის ეს პრობლემა არა აქვს. მართალია, იგი „ზეკის მუშაა“. მაგრამ „არც მიწისაა, არც ცისა“. ის არის „სამშობლოს მსახური“, ფარეშა, ყოველდღიური შავი სამუშაოს შემსრულებელი. ღმერთთან, უფრო სწორად — მაღლა ასვლა იმიტომ უნდა, რომ „მაღლა მფრენი დაბლაც ხედავს, უფრო ნათლად, უფრო დიდად“.

აკაკი კონკრეტული ადამიანის პოეტია, პრაქტიკოსია, ვაჟა კი ფილოსოფოსია. აკაკის აინტერესებს ცხოვრება, ვაჟას — ბუნება, სული. თუ ვაჟა ამბობს: „ჩვენ ბუნებაში ვართ — იგი ჩვენშაია“, აკაკის არ აინტერესებს ბუნების ფილოსოფია, ვაჟასავით არ ცდილობს ამოხსნას მისი არსი. იგი ბუნებისგან იღებს მზოლოდ მას, რაც ჭირდება. ვარდი, ეკალი, მთავრე, ვარსკვლავები — ის გაკეკვილი რეკვიზიტია, რომელსაც მხოლოდ და მხოლოდ ინერციის გამო მიმართავს. ამავე დროს, მათი ხშირი (სამწუხაროდ!) ხმარების გამო იქმნება ყალბი წარმოდგენა, რომ აკაკის პოეზიაში ბუნება, ბუნების სურათი არ იხატება. ნამდვილად კი — გასაკვირვებით ეს ითქმის შრომის თემაზე დაწერილ ლექსებზე — მის შემოქმედებაში მკაფიოდ მოჩანს ქართული სოფლის ბუნების სურათები: მინდორი, ყანა, მშრომელი ხალხი, მოჩანს სიცხით გათანგული სივრცე. აკაკი წერეთელს უყვარს ზუსტი მეტაფორა, ეპითეტის შეუდარებელი ოსტატია.

ცა-ფირუზ,
ხმელეთ-ზურმუხტო —

ამბობს პოეტი და თითქოს ფერადოვნების უსაზღვრო სამყაროში ვექცევით.

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ამ ორ დიდ პოეტს სალიტერატურო ენის თაობაზე კი არ ჰქონდათ დავა, არამედ სალიტერატურო პოზიციის გამო. ასე რომ არ ყოფილიყო, მაშინ აკაკი უსათუოდ აღნიშნავდა (ეალდებულიც იყო აღენიშნა) — ვაჟას პროზისა და პოეზიის ენის განსხვავებას. ვაჟას პროზას მოიყვანდა როგორც ნიმუშს, რადგან ისეთი ქართულითაა დაწერილი, როგორითაც თვითონ წერდა (ან უნდოდა, რომ დაეწერა!). მაგრამ საქმე ის არის, რომ აკაკის ვაჟას პოეზია მოსწონდა ძალიან: „გოგოფურ და აფშინა“ ერთი უკეთესთაგანია მთლად ჩვენს მწერლობაშიო“. ეს დაწერილი 1899 წელს, ანუ თოთხმეტი წლით ადრე, ვიდრე „ცისფერი ყანა“ ლიდა „ენას გიწუნებთ“, აკაკი „ცისფერ ყანაც“ ერთ-ერთ „ეროვნულ“ ... კაკი არ გახდილან, ნაწარმოების ენა არ მოსწონებოდა და მაინც ეთქვა „ერთი უკეთესთაგანია მთლად ჩვენს მწერლობაშიო“. თითქოს ნათელი ხდება, რომ აკაკი ფშაურ კილოს კი არ იწუნებდა (როგორც ვაჟას ეგონა!), არამედ არ მოსწონდა „ხარის ყვრინი“, მთიდან ჩქენთაოდა ეს. თუ ბარიდან, სულერთია. არ მოსწონდა ამ ცნების ფსიქოლოგიური მნიშვნელობა, მეთოდი პოეტისა, ღვთიური ძალისმქმეთ აღძრული ლტოლვა — კაკისა და ბუნების ერთთრსებად ქცევასთვის და ეს სრულებითაც პოეტოდნელი არ უნდა ყოფილიყო პოეტისგან, რომელმაც „გარემოვის საყვირი“ უწოდა თავს.

ისიც უნდა ვთქვა, რომ ეს იყო პოეტის მიერ თავისი გზის ერთადერთობის, თავისი მეთოდის შეუქცევრობის ცოტათი უცნაური, მაგრამ მაინც ჩვენს მიერ მოწიწებით სახსენებელი დაკანონება.

❀

აკაკი წერეთელი ნამდვილად „მშობიერ ქვეყნის მოზარე“ იყო, მისი ყველა წყლული იცოდა, გაკვრებული მოთმინებით დასტრიალებდა თავს, თუმცა ზოგჯერ (ძალიან იშვიათად) მოთმინებას თვითონაც კარგავდა, რასაც სხვას საყვედურობდა ხოლმე, მაგალითად ნიკო ნიკოლაძეს.

მართალია, ჩვენს დასამშვიდებლად ერთსა და იმავეს იმეორებდა: „არ მომკვდარა, ბზოლოდ აძინესავ“, მაგრამ მის მოთმინებას ზოგჯერ პზარი უნნდებოდა და მაშინ, მოლოდინით გაწამებული კაცივით, სიბრაზისაგან ხმაშეკვლილი ასე ამბობდა, ამბობდა კი არა, ყვიროდა: „ლეში გამხდარხარ, გვამიო“.

ვის ეუბნება „ლეში გამხდარხარო“? — ვისაც დღედაღამე უმეორებდა:

არც მდომებია, არც მინდა,
არც ნწამებია, არცა მწამს
შენს გარდა კიდევ სხვა წმინდა!

მაგრამ მაშინვე გონს ეფიგება ხოლმე, იცის, რომ ამის უფლება არა აქვს, რომ ძან ხალხი უსმენს, რომ ის „ერის პოეტია“. ისევ ძალას იკრებს და კვლავ შეუდგება, ეითმცა არაფერიაო, სხვების გასაგონად, სხვების დასამშვიდებლად ამბობს:

გამოიღვიძეს ისევე
ფხიზლადა, ქველებურადაც.

და ისასაც დასძენს:

ვინც შენატრის იმის სიკვდილს,
უმალ მასვე დაამიწებსო.

პოეტს თავისთვის სამშობლოს ფხიზელი დარაჯის როლი აკრძალეა („თვით სიცოცხლე სიფხიზლეაო“ — იტყვის ერთ-ერთ ლექსში).

1905 წლის რევოლუციამ თითქოს სულზე მოუსწოროო — ახალი ძალა შთაბერა, ახალი ფრთები შეასხა. სწორედ რევოლუციის დღეებში იტყვის: — „ამ დღეს ველოდი, მოვესწარო!“

და კიდევ ერთ ფრაზას იტყვის, რომელიც შეიძლება მონობისაგან თავდახსნისათვის ბრძოლის დროშას წაეწერო: „წყალი ხორცსა ჰბანს და სისხლი სულსა!“

ერის პოეტები საოცარი ოპტიმისტები არიან. აკაკის მთელი პატრიოტული ლირიკა ოპტიმისტურია:

მოვა დრო და თავს აიშვებს,
იმ ჯაჭვს გასწყვეტს გმირთა გმირი.

ეს ორი სტრიქონი „თორნიკე ერისთავიდანაა“, სადაც თითქოს მათი ადგილი ნამდვილად არ უნდა იყოს, როდესაც ის ლექსი, რომელსაც პოემაში ქართველთა ლაშქარი მღერის, უფრო დამარცხებულს შეეფერება, ვიდრე ძლევამოსილს და გამარჯვებებით გალავებულ ლაშქარს, რომელიც ახლაც დაეხმარა რა სხვებს, გამარჯვებული ბრუნდება თავის ძლიერსა და თავისუფალ სამშობლოში და ასეთ ლექსს კი მღერის:

კაჟკაცნის მაღალ ქედზე
მიჯაჭვული ამირანი,
არის მთელი საქართველო
და მტრები კი ყვავ-ეოროანი.
მოვა დრო და თავს აიშვებს,
იმ ჯაჭვს გასწყვეტს გმირთაგმირი!...
სიხარულით შეეცვლება
ამდენი ხნის გასაჭირი!

რა თქმა უნდა, ეს პოეტური ლაფსუსია, მაგრამ ისეთი ტრაგიკული ვითარების შედეგია, ისეთი ქვეშარატი ტკივილისაგან არის დაბადებული, რომ ჩვენს ლიტერატურაში დარჩა, როგორც ნიმუში პოეტის სამშობლოსადმი მოწამებრივი ერთგულებისა და ისევე ძყირფასია ჩვენთვის, როგორც მორწმუნესათვის — ფრანდანის მოკვეცილი თმა.

აკაკის პატრიოტული ლირიკის რომელი ლექსიც არ უნდა გავიხსენოთ, ყველგან პოეტის „ძლაერი ოცნება“ სამშობლოს ცის ფირუზებს ელოდიავება („ეს არის ჩემი ტკბილი სიზმარი და მომხიბლავი ძმლაერი ოცნება“).

აკაკი წერეთელი ხალხის, ერის პოეტს უწოდებდა თავს. მისთვის“ ლექსი ის მაგიური ფირფიტა იყო, რომელზეც აღბეჭდილია „ხალხის განსაკუთრებითი სულის საიდუმლო მოძრაობა“ მაგრამ, ამავე დროს, „პოეტი კარგად არჩევდა ხალხისგან ასაკ ვინც ხალ-ხის სახელით, ხალხის ცნების სპეკულაციით ებრძოდა ახალს, პროგრესულს, ახშობდა შემოქმედებითი აზრის განვითარებას. „ხშირად ბრძო ჩვენ ერი ბევრნაირ და ყოველდღიური ჭორ-ხმა ღეთისაო“, — ამბობდა პოეტი.

აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს მის პოემებს. ამმამად შეიძლება ითქვას, ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემდეგ არსად ისეთი ძლიერებით არ გამობრწყინებული რომანტიკული სულის ბგნება, როგორც აკაკის პოემებში. ეს თქმის, უპირველეს ყოვლისა, ისეთ პოემებზე, როგორიცაა „თორნიკე ერისთავი“, „ნათელა“, „გამზრდელი“, „პატარა ჯახი“, ამ სიას უსათუოდ უნდა დავუმატოთ პაწაწინა შედევრი „სიზმარი“, რომელიც, სულ თოდხმეტი სტროფია. „ნიჭი და ხელოვნება საგნის დადგობაში კი არ არის, მათ გამოხატვაში და გათვალისწინებაშიო“, — თქვა პოეტმა. აკაკის ყველა პოემა თითქოს შშეენიერი სიზმარია საუკუნისა, რომელსაც თვითონ „ცარიელ საუკუნეს“ უწოდებდა.

დეკაბრისტი ალექსანდრე ბესტუჟევი წერდა ერთ თავის მეგობარს:

«Но что казалось, то было. Благодарю и за то Провидение: что было бы ночь без снов?»

აკაკის პოემებისათვის დამახასიათებელი წარსულის გადაკალება, ადამიანის სულში საეკვთესო თვისებების აღმოჩენა და მათი სამზეოზე ზანზეიმთ გამოტანა. — პოეტის პროგრამით გათვალისწინებული ის „ჭეშეანური“ ქმედებაა, რომელიც საერთოდ სჩვეოდა მას დასახული მიზნის განხორციელების დროს.

„დონ კიხოტში“ წერია: „პომეროსმაც და ვერგილიუსმაც იმგვარად კი არ დაგვიხატეს თავიანთი მმრეები, როგორებიც ნამდვილად იყვნენ, არამედ ისეთნაგად, როგორიც „უნდა ყოფილიყვნენ, რადგან სურდათ მომავალი თაობისათვის დასრულებული სილეველ ნიმუში დაეტოვებინათ“.

●

პოეზია ანსხვავებს ადამიანის ცხოვრებას ბიოლოგიური არსებობისგან, ამდენად, ის სიცოცხლის აზრის წვდომაა, ანდა საკუთარი არსების რაობას ძიება, „თანამავალ ეარსკვლავისთვის“ „სულის საიდუმლის“ გამჟღავნება, უფრო სწორად — საქვეყნად ამოხსნა. პოეზია მეტყველი დუმილია, ანუ დიალოგი საკუთარ თავთან. ის მარადისობისა და სიმარტოვის უდაბურ პროვინციებს აქცევს ცხოვრებისათვის გამოსადეგ ტერიტორიად. პოეზი-

ასთან შეხვედრა, პოეზიასთან კონტაქტი ადამიანისაგან მოითხოვს ერთგვარ მომზადებას, სულიერი ძალების მობილიზაციას, ამგვარად, პოეზია ჩვენს არსებაში ზრდის პიროვნებას, იმ თავისეულად პიროვნებას, რომელზედაც ოცნებობდა აკაკი წერეთელი.

სამყაროს პროგენეია, რომელიც მან შექმნა, იყო ზუსტი ასლი ეისივე შიშველი სულისა, რომელსაც მკაცრად დადგენილი სასაზღვრო მიჯნები ჰქონდა—რეალური და ირეალური სამყაროს კედლები, პოეტის ფიქრი საკვირველი სიფიტეთი, სიკეთით რომ ეხლეობოდა მუდამ.

ირეალური სამყარო მისთვის ხელოვნების სამყფო იყო, მშობლის სახლივით საყვარელი, რომლისთვისაც მას შეგნებულად შეექცია ზურგი, მაგრამ... ვერ კი დაევიწყებინა. აკაკის აქვს ერთი ლექსი, რომელიც, თავისი სინაზითა და იდეუმალებით, შეიძლება მხოლოდ ბარათაშვილის „ცისა ფერს“ შეადაროთ. ამ ჰაეროვან ლექსში გასაოცარი შეგრძნებაა სიმარტოვისა, გადმოცემულია უსაზღვრად დაღლილი, მთელი სიცოცხლის მანძილზე, უძილობისაგან კი არა, მარადიული სიფხიზლისაგან დაჭანცული კაცის ჩვილი ფა, ამავე დროს, უცაბედი სიმშვიდე, ნეტარება მარადისობის კარიბჭესთან:

ზეციერო სტუმარო,
ჭვეული გამოცანო,
ძილო! მოხეკე მამასაც
მოუყვანილე ნანაო.

ჭვეული ტანჯვა, ფიზწლობა
ვეღარ აიტანეთ!
სიზმრით მაინც დაატკბე!
ნანა-ნანა-ნანაო!

სხვა ვერ არგებს მეურნალი,
თუ არ შენისთანაო!
ანგელოზის ფარი ხარ,
ნანა-ნანა-ნანაო!

ძილო! შენით სულს იდგამს
ზეცა და ჭვეუანაო!
მოუსვენე მამასაც,
ნანა-ნანა-ნანაო!

ეს არის ახალგაჩენილი, ეს წუთია ამ ქვეყნად დამდებული სიტყვების იდუმალი, ანდა, აკაკის საყვარელი გამოთქმა რომ ვიხმაროთ, საიდუმლო სხივთადუნა, ნაყვერჩხალივით ღუღუნი და სითბო, რომელიც გეფინება მკერდზე, გედვრება სულში, რათა იქ, შენი არსების ვეება მიწისქვეშა მღვიმეთა სმენადრეული, შეიძინოს მნიშვნელობა, სახე, ჰანგი, ფერი, რომ მერე, გამეღვიძებით „დაბადებული“ პოეტის სულის ირიოლეთით, „ისევ ბავშვ“ ვიდეს გულიდან გულში, საუკუნიდან საუკუნეში, აქციოს პოეტი მომავლის ადამიანთა არამარტო თანამედროვედ, არამედ — თანაარსებადაც!

აკაკი წერეთლის ლექსში ჩვენ გვხიბლავს, გვიპყრობს ერთი შეხედვით უმნიშვნელოვანი სიტყვათა, ფრაზათა იდუმალი ჰარმონია. მართლაც, თითქოს არაფერია, მაგრამ წაიკითხე თუ არა, გულს ამოგიტრიალებს ასეთი ფრაზა:

პატარა საყვარელო,
რისთვის მოგიკალ გული?
გალიაში გაგზარდე,
ვით მაისის ბულბული.

ანდა:

გაპუტულო ვლეხის შვილო
შენ პაწაწინაო!

ეს კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს, რომ ამ ქვეყნად უმნიშვნელო სიტყვა არ არსებობს, რომ ყველა სიტყვა „საღმრთო ელვაა“, რომელის შუქზეც შენი საკუთარი სახე მოჩანს.

აკაკი წერეთლის პოეზია უაღრესად კონკრეტული, სავნებრივი, ამიტომაც ახასიათებს მას გასაოცარი პლასტიკა. ჩვენს მახსოვრობაში მელოდიები კი არ რჩება, არამედ ფიზიკური სიცხადით აღბეჭდილი ხატები, სახეები. აკაკი წერეთელი ამკარად უფრო „პლასტიკური“ პოეტია, ვიდრე „მუსიკალური“ (შელერის ტერმინებს თუ გამოვიყენებთ), თუმცა, ერთი შეხედვით, ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, თითქოს ის, ხალხური მთქმელივით, ლექსსა და მელოდიას ერთდროულად ქმნიდეს. მართალია, მისი თითქმის ყველა ლექსი იმღერება, მაგრამ თუ კარგად დაკვაკვირდებით, არა მარტო იმიტომ, რომ მელოდიერია, არამედ იმიტომ, რომ ეხმაურება ჩვენი ცხოვრების რომელიმე კონკრეტულ მოვლენას, აქტუალურია და მნიშვნელოვანი.

აკაკი წერეთლის პოეზია ეს არის მაღალი, ზღაპრული ხე, რომლის ჩრდილშიაც ჩვენი გრძნობები დღესაც სულს ითქვამენ.

აკაკი წერეთლის პოეზია დღეს ცოცხალი, ქმედითი პოეზიაა და ყველას, განსაკრ ჩეულად ყველას, ვისაც კი მისი ცხოველმყოფელი სხივი მისწვდება, ამაღლებს, რადგან აფიქრებს, აგრძნობინებს და ასწავლის, რომ ეს დიადი სამყარო, სავსე „უთვალავი ფერითა“ — მის ეკუთვნის და ამიტომაც უნდა იზრუნოს კიდევაც მასზე.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

პაპუნა ფერეთელი

ეძიებდე და პოვებდე...

1. საოცარი წიგნების სავაჭროში

სხვა სიძველეებთან ერთად, რა თქმა უნდა, პირველნაბეჭდ და იშვიათ წიგნებსაც ვაგროვებდი. რა წიგნები არ მიპოვნია ძველ ოჯახებსა და დანგრეულ და დაქცეულ ეკლესიებში. ყოველი ახალი წიგნი დიდ სიხარულს მანიჭებდა. ყოფილა შემთხვევა, რომ წიგნს რომელიმე სტამბის არსებობა ან უკან დაუწევია ან გაუხანგრძლივებია. ეს, რა თქმა უნდა, ახარებდა ჩემს გულს და მეტ სიხალისეს მგვრიდა.

სად არ ბეჭდავდნენ ჩვენი წიგნის ენთუზიასტები ქართულ წიგნს — რომსა და პეტერბურგში, მოსკოვსა და თბილისში, საჩხერესა და რაჭის პატარა სოფელ წესში.

ადვილი წარმოსადგენია, რა გოლეტა გამოიწვია ჩემში წიგნმა, რომელიც ერთხელ გორში ვიპოვე.

„საქრისტიანო მოძღვრება რომი

1741 წ.

ვადმოთარგმანებული იტალიანის ენისაგან ქართველ მხედრულს ენასა ზედა საქართველოს გორელ ტულუკაანთ დავითისაგან“.

ასევე გამოიცა სოფელ წესში საოცარი გვოვნებით დაბეჭდილმა და ასეთივე დიდი გვოვნებით დაკაზმულმა პატარა „დაუჯდომელმა“. ცოტა იქნება ქვეყანაზე სტამბა, რომელსაც შეეძლოს ასეთი შედეგრით თავის მოწონება იმ ეგზემპლარს, რომელიც მე მაქვს, ყდაზე მიწერილი აქვს:

„დაუჯდომელი ესე ხვიმონ იოვანეს ძემ კნაზ ამაშიძემ წინად დაუვიწყებლისა ხსოვნისა და აღმოუხოცელისა მისის ჩემდამი სიყვარულისა მაჩუქა, თ-ს ირაკლი ლორთქიფანიძის 1889 წელსა ნოემბრის 1.

ქ. ბუთაისი

ერთხელ კიდევ ერთი მეტად საინტერესო წიგნი ვიპოვე. ეს არის **«Всеобщий секретарь» — ხაზოვადო მდივნობაი.**

თხზული ნადვორნი სოვეტნიკისა და კავალერისა გოდერძი ფირალოვისაგან. დაბეჭდა ს. პეტერბურღს, სტამბასა შინა იოსნეპ იოვანნოსოვისასა, წელსა ჩყკ: მწერლობითა და ზედამზედველობითა სოლომონ რ. გიგის ძისათა.“

ეს წიგნი დაბეჭდილა სახელმძღვანელოდ მათთვის, ვისაც სურს წერილი მისწეროს თავის ახლობლებს და ნათესავებს, ანდა თხოვნა შეადგინოს რომელიმე წარჩინებული პიროსადმი.

მაგრამ ყველაზე საოცარი ის არის, რომ ერთ-ერთ გვერდზე დაბეჭდილია „თუშთა, ფშავთა და ხევსურთაგან გლოვი მეფესი ერეკლესი“. პირველად მეგონა, რომ ეს ლექსი შეპარვით იყო დაბეჭდილი წიგნში, რომელსაც მასთან არაფერი საერთო არა აქვს, მაგრამ ლექსი სარჩევშიაც არის მითითებული და სათანადო გვერდზედაც დაბეჭდილი (149). ეფიქრობ, რომ გოდერძი ფირალოშვილმა სხვა საშუალება ვერ გამონახა მის დასაბეჭდად და ამიტომ ამ წიგნში შეიტანა. სამწუხაროდ, ეს გვერდი დაზიანებულია და ასე იკითხება:

თუშთა, ფშავთა და ხევსურთაგან გლოვაი სანატრელის... ისიადი განსვენებულისა საქართველოს მეფის ირაკლი.. რისა. თქმული მათებრ ლექსად, ნადვორნი სოვეტნიკისა და (კავალერისა.) გოდერძი, ფირალოვისაგან.

აღზდეგ, გმირთ გმირო, ნუ ვძინავს. მტერნა
ისმინან ხმანია.
გრძლად ძილს ჩვეული როდი ხარ,
მოგვიხმე უნანი ყმ(ანია)
არ განახოს მტერმან ძაბუნად, ვსდევნონთ,
ვაკვეცონთ (თავნია),
ვართ ბრძოლად მათდა მოსულნი
ზოგთაგან ოთხნი (ძმანია)

და სხვ.

1915 წელს საჩხერეში დაბეჭდავდა „**სამოციქულო**“ „**სასახლეს შინა ხარდალ ხაზლუბუტეცეს ზურაბ წერეთლისასა. საფასის წარგებითა მისივე ღენერალმაიორისა და კავა-**

ლერის თავადის ზურაბ წერეთლის სარდალ სახლთუხუცესისასთა.

სტამბის ყოველთერთ მმართველი არქიმანდარიტი ზაქარია. სტამბისა ამის ბეჭდისა მუშაკი რომანოზ ზუბაშვილი.

ამავე სტამბასთა დაბეჭდილი 1817 წელს სახარება, რომელსაც უკვე ასეთი წარწერა აქვს წამძღვარებული: **სახარება, სარჩევე 1817 წ. სასახლეცსა სარდალ-სახლთუხუცესისა წერეთლის (ა) სა სიფასის-წარგებითა თავადის მაღორის და კავალერის წერეთელის გრიგოლისთა. „მაღალმოწყალეო თავადო წერეთელო ზურაბ, მოწყალეო ხელმწიფეო! არა თავისისა ხოლო თვისისა (!) ეძიებენ ღვთის მოყვარენი, არამედ მოყვასისსაცა".**

ამ სამესაც არქიმანდარიტი ზაქარია ხელმძღვანელობდა. ეს სახარებაც წესის „დაუჯდომელეთაო" სასტამბო ხელოვნების მშვენიერ ნიმუშს წარმოადგენს, ზურაბ წერეთლის ეაი გრიგოლი, რომლის „სიფასის წარგებითა" დაბეჭდილია ეს წიგნი, დიდი მოყვარული იყო თუმცა წიგნისა. ბიეოლაჩემმა ელისაბედა მითხრა, გრიგოლ წერეთელი თუ ნებით ვერ იშოვიდა წიგნს, ძალით წაართმევდა პატრონსაო. ვინ იცის, იქნებ მან შეაყვარა წიგნი თავის დისეული, სამეგრელოს მთავარს, დავითს. ჯერ-ჯერობით ამ მეტად სანტეტერსო, ორპოფი პიროვნების (ზუბაშისა და გრიგოლის), ჩამოშავლებმა რომ გაჯავრებდნენ დანარჩენი წერთალები, იტყოდნენ: აი, ეგ მოდალაღის ჩამომავალი, ეგენო, ცოფოება და მოდეაწოვა სრულიად შეუსწავლელია. მისი ცხოვრების შესწავლამ იქნებ ახალი რამ ზესქინოს ჩვენს კულტურის ისტორიას. ქეთევან ორბელიანს ხომ აქვს ნათქვამი: ლექსში ალექსანდრე ჭავჭავაძე სჯობდა გრიგოლ წერეთელს, ოხრობაში კი, გრიგოლოთა.

2. მამუჩაშვილის ხელნაწერი კრებულის გაჯდი.

1939 წელს ერთ-ერთმა ჩემმა ნათესავმა მოხუცმა ქალმა მთხოვა, ერთი ძველი ქართული ხელნაწერი წიგნი მაქვს და ჩემს მეუხუცემა შეიძინოსო. ენახე ხელნაწერი. ეს იყო იოანე მამუჩაშვილის მიერ XIX საუკუნის პირველ მეოთხედში შედგენილი კრებული. მასში შეიდოდა დაეითანნი, გიორგი ავალიშვილის მიერ რუსულოდან ქართულად ნათარგმნი მარკ ავრელიუსი, თვით იოანეს ანდერძი, ბესიკისა და მისი ძმის იოსების ლექსები და სხვ. იმავ დღეს ეს ხელნაწერი გიორგი ლეონიძეს მივუტანე, იმან, რატომღაც, ხელნაწერის შეძენა ვერ მოახერხა. იქედან წავედი და იგი ჩემს მეგობარ ალექსანდრე ბარამიძესთან მივიტანე, ალექსანდრემ ხელნაწერი დიტოეა და მეორე დღისთვის დამბარა: მეორე დღეს იმანაც ის მითხრა, რომ ჯერ-ჯერობით ხელნაწერის, შეძენას ვერ შეეძლებო, რა გაეწყობოდა, ხელნაწერს ისევ პატრონს დაუბრუნე. ამ დროს რუსთველის თეატრში ვმსახურობდი, თეატრი უკრაინაში მიდიოდა საგასტროლოდ და მეც მივყეებოდი. ამტომ, სამწუხაროდ, ხელნაწერის ასსენდელი ფული არ აღმომაჩნდა. სხეა დროს ბეეჯერი მომხდარა, რომ რაიმე ნივთის ფული ჩემი ჯიბიდან გადამიხდია, შემდეგში კი, თუმც დიდი დაგვიანებით, მაგრამ მაინც ამინაზღაურებია დანახარჯი, ახლა კი ასე მოხდა. წავედი უკრაინაში. მოვიარეთ ხარკოვი, კიევი, ოდესა. თეატრს დიდი წარმატება ჰქონდა და დაკბრუნდით შინ. მოეელი ამ ხნის განმავლობაში იმ ხელნაწერის ბედი მაწუხებდა, თითქოს ვგრძნობდი, რაღაც. მოხდებოდა. მართლაც ქალაქში ჩამოვედი თუ არა, გავიგე, ის ჩემი მოხეკი ნათესავი გარდაცვლილიყო. მაშინვე მის სახლს მივაშურე. ხელნაწერი ადარსად იყო. მოეიარე დიდი სახლის ერცელი სხვენი, სარდაფებიც არ დაეტოვე უყურადღებოდ, მაგრამ ეწიგნი არსად აღმოჩნდა, გაქრა. სულ მცირე შეეცდომამ ასეთი სამწუხარო შედეგი გამოიღო. სანეგეშებლად. მხოლოდ ის დამრჩა, რომ ალექსანდრეს იგი აღწერა, მაგრამ აღწერა განა შეეძრება თვით ნივთის მშვენიერებას? არც მინი მაგივრობის გაწევა შეეძლია.

გავიდა ხანი. შეუახნის კაცები — მე და ალექსანდრე უკვე ხანში შეეედით. ის ცნობილი აკადემიოსი ვახდა, მე კი ისეთივე სიძველეების მოყვარული და ტრფიალი დავრჩი.

ერთხელ მასთან სტუმრად ყოფნისას ალექსანდრეს მითხრა: პაპაენა, იცი, ის შენი ხელნაწერი, აღმოჩნდა.

— რომელი ხელნაწერი?

— აი ისა, 1939 წელს რომ მომიტანე.

— სად, როგორ?

— ხელნაწერთა ინსტიტუტშია, მაგრამ ის კი არ არის ცნობილი, ვინ ან რიდის მიტანა (ეს მე უკვე აღარ მაინტერესებდა, მთავარი ის იყო, რომ ხელნაწერი აღმოჩნდა).

წავედი ხელნაწერთა ინსტიტუტში, ყოველივეს თავაზიანი, ზრდილი ალექსანდრე ბამყრელიძე მაშინვე დამიტრიალდა, გადაშალა „აღწერილობანი", შიგ მამუჩაშვილის ორი ხელნაწერი აღმოჩნდა, მაგრამ მე რომ მაინტერესებდა, ის არ იყო. მაშინ სან�ნეტარო წიგნი მოატანინა, ან კიდევ მამუჩაშვილის ხელით გადაწერილი მესამე კრებულია, — ეს უნდა იოსს-მეთქი, — ვიექი.

მოიტანეს. ახლა კი ნამდვილად ხელში მეპირა ის ხელნაწერი, რომელიც 1939 წელს კინალამ დავკარგეთ.

ალაუნა ფარეთელი
ეძიებდი და პოვებდე...

3. კელაგია წერეთელი და „სადღეგრძ�eლი“

ნესტორ წერეთლისა და მისი მეუღლის პელაგია გურიელის ქალის ოჯახში განთქმული იყო მთელ საქართველოში თავისი პრწყინვალებით, სტუმართმოყვარეობით და სიუხვით. მათ ოჯახში მოხვედრა ყველასათვის მეტად სასპატიო იყო. ვინ არ ყოფილა იქ. მწერალი და მეცნიერი, გამოჩენილი მოგზაურები, ჩინოსანნი და უჩინოსნნი. მათ ოჯახში ყოფნა აღწერილი აქვს ნიბეკოის პრეშიის ლაურეატს, ცნობილ მწერალს ბერტა ფონ ზიუტნერს. პელაგია უფროსი იყო თავის ქმარზე, რომელიც თავდავიწყებით უყვარდა. აკი მის სიყვარულს გადაჰყვა კიდეც. ნესტორი რომ გარდაეცვალა, პელაგიამ ორმოცი დღე ეშიშვლა და დარდით მოკვდა.

პელაგია შესანიშნავად აღზრდილი, გონიერი და ენამახვილი ქალი ყოფილა, როგორც ჩანს, ქართული ლიტერატურა სცოდნია და ყვარებია.

მის ენამახვილობას ერთი საინტერესო ამბავი მოწმობს.

ერთხელ თურმე ნესტორს ვიღაც გენერალი სწვე

5. ეკატერინე მავთვაკაძის წერილი იერუსალიმის პატრიარქისადმი

პატარა რომ ვიყავი, ზოგჯერ გავეძინინადებოდი-ავიხრჩებდი, დაწოლა და დაძინება არ მინდა-მეთქი. მაშინ დიდედა თავზე სპანის წაიხურავდა, ხმას დაიბოხებდა და დაიწყებდა: „ბეძენი ვარ, ბეძენი, ვინ არის, რომ ეძინიანობს და არ იძინებს, ვინ?“ მე მაშინვე ჩემს ლოგინში შეეძვრებოდი და ხმაგაკმედილი ვიყავი, ვიდრე არ დამეძინებოდა. მართლაც მაშინ კარდაკარ დადიოდნენ თმა და წვერგაჩეჩილი ჭუკეანი, ზურგზე ტომარაშოკედებული კაცები, რომლებიც შიშსა მგვრიდნენ. ესენი თურმე იყენენ შორეულ ათონიდან და იერუსალიმიდან შესაწირავის ასაკრეფად მოსული ბერძენი ბერები. რომ გავიზარდე, მაშინ გავიგე, რომ ქართველები XIX საუკუნესა და XX საუკუნის დასაწყისშიაც კი შესაწირავს უგზავნიდნენ იერუსალიმს და ათონის მონასტრებს. ამაში დამარწმენა ეკატერინე ჯავახაკაძის წერილმა იერუსალიმის პატრიარქი საფმა, რომელიც ერთ-ერთი წერთელის ოჯახში ვიპოვე.

„უნეტარესსა და უწმინდესსა პატრიარქსა წმინდისასა ქალაქისა იერუსალიმისა და ყოველსა პალესტინისა“ — ასე იწყება ეკატერინეს წერილი. შემდეგში იგი ამცნობს პატრიარქს, სამგზელოს მთავარი დავით ლეონის ძე, **„ლ-სა რიცხვსა ადგილობის ჩუნგ-ს წლისას აღწოდებელ იქნა“** და უხვ შესაწირავს უგზავნის მას შემდეგნაირად ვასანაწილებლად.

1. მსოფლიოს პატრიარქებს კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიის, იერუსალიმის 500-500 მან. სულ — 2000 მან.

2. იესო ქრისტეს საფლავს — 3000 მან.

3. წმინდა საბას ლავრას იერუსალიმში — 500 მან.

4. ათონის მთის მონასტრებისადმი — 1000 მან.

5. ყ-დ წმინდის ი-ს მშობლის ქოსს მონასტერს — 200 მანეთი. სულ 6700 ქანეთი.

გარდა ამისა, მასვე უგზავნის 64 ვერცხლის ნივთს, რომლებიც უმთავრესად ხუფრისათვის არის განკუთვნილი.

სამეგრელოს საზაფხულო სასახლე გორდი 1220 მიისსა 1856 — მიწერილი აქვს ბოლო წერილს: ეს წერილი ახლა გ. ლეონიძის სახელობის სახელმწიფო მუზეუმში ინახება.

6. აპუხტინის უცნობი ლექსი

ამ რამდენიმე წლის წინათ ერთმა ჩემმა ნაცნობმა მითხრა, მოსკოვის ქუჩაზე ერთი მოხუცი რუსი კოლექციონერი გარდაიცვალა, მისი ქვრივი ქმრის კოლექციის ყიდის და მოდი, წავიდეთ, იქნებ რაიმე სასიტერესო ვნახოთო.

წავედით.

ქალი მოსკოვის ქუჩის ბოლოს ცხოვრობდა ერთ პატარა ძველებურ სახლში. მის ქმარს მართლაც ცოტა რამ დარჩენოდა და ცოლს, რომელსაც ხელოვნებისა არაფერი გაეგებოდა, გადაეწყვიტა, ყველაფერი რაც ქმარმა დაუტოვა, გაეყიდა და რუსეთში გადასახლებულიყო. ჩვენ რომ მივედით, ბევრი ალარაფერი დაგვხვდა. კედლებზე აქა-იქ ეკიდა აკოფიანის რამდენიმე სურათი და მეორეხარისხოვან მხატვრების თითო-ოროლა ნაწარმოები. ერთ კუთხეში კი ძველი წიგნები ეყარა. მე ამ წიგნებში დავიწყე ქექვა. როგორც ჩვეულებრივად ხდება ხოლმე, ყველაზე სასიტერესო წიგნი სულ ქვემოთ აღმოჩნდა. ეს იყო 1835 წელს ბრიუსელში მეოცედ გამოცემული Leçon Fraçaises de literature et de morale.

ამ წიგნის ყდაზე ცნობილი რუსი პოეტის აპუხტინის ხელით დაწერილია მშვენიერი ლექსი, რომელიც პოეტს რუსული ენის მკვლევარის, ანდაზების შემგროვებლისა და საეცხოო განმარტებითი ლექსიკონის შემდგენლის ვლადიმერ დალისათვის მიუძღვნია. აი ეს ლექსი:

Служил, лечил, возился с русским
языком.
Русь подарил своим «Толковым словарем».
И полон к древности забытой обаяния
Сбирал пословицы былины и сказанья
1884 г.

А. Н. АПУХТИН.

ცნობილია, რომ ვლადიმერ დალი გარდაიცვალა 1872 წელს, მაშ რამ გამოიწვია მისი გარდაცვალებიდან რამდენიმე წლის შემდეგ ამ მშვენიერი ლექსის დაწერა? ალბათ ზემოაღნიშნული წიგნის კითხვამ გაახსენა აპუხტინს შესანიშნავი რუსი კაცი, რომელმაც დიდი ამაგი დასდო რუსულ სიტყვიერებას და უეცარად მოწოლილმა გრძნობამ დააწერინა პატარა, ოთხსტრიქონიანი ლექსი, რომელშიაც ასე კარგად და სრულად არის დახასიათებული ეს ღვაწლმოსილი ადამიანი.

7. ნინო ჯორჯაძისადმი მიწერილი ორი წერილი

მოხუცისათვის მეტისმეტად სასიამოვნოა, როცა ის ზის, ძველ ამბებს ჰყვება და მას ინტერესით უსმენენ. მსმენელთა რიცხვს მნიშვნელობა არა აქვს — თუნდაც ერთი იყოს. რამდენი სასიტერესო რამ შეეძლოა მოისმი-

ნოს ახალგაზრდამ მისგან: ჩვენი ქეღლების მამაცობის. ეფეკაცობის, სიდარბაზლისა თუ სამშობლოს სიყვარულის ამბები, ამბები, ამბ-ზე, რომ სამშობლოს სიყვარულით აღძრული ხელმოკლე ადამიანები ბევრად უფრო მეტს აკეთებდნენ თავისი ხალხისათვის, ვიდრე ჯიგებამტენილი მდიდრები, თანაც როგორ გაჭირვებას ტანდნენ და ეს მათ დიდ ბედნერებად მიანდდათ. სამწუხაროდ და მისთვის საეალლოდ, ახალგაზრდების ერთ ნაწილს არ უყვარს მოხუცებთან ჯდომა, და ძველი ამბების მოსმენა, ზოგი დასცინის კიდეც, გადამეტებულად და სიზმარში ნანახად მიაჩნიათ მათი მონათხრობი. მე კი ახალგაზრდობის იმ ნაწილს ეეკუთვნოდი, ვისაც უყვარს მოხუცებთან ჯდომა, მათთან ხანგრძლივი საუბარი. ალბათ ამიტომ იყო, რომ მათაც ვუყვარდი, ტოლივით. მითვისებდნენ ხა მეგობრობდნენ. დიდი სიხარეი და ბედნერება მომპარეს მათმა ჩემდამი ასეთმა დამოკიდებულებამ, ახლაც, როცა, თვითონ მე უკვე მოვხუებედი, იმ ჩემი ძვირფასი მეგობრების გახსენება უდიდეს სიამოვნებასა მგვრის და რაგინდ ცუდ გუნებაზე ვიყო, მაშინვე გამოვცოცხლდები და გულიდან სევდა გადამეყრება.

ერთ-ერთი ასეთი ადამიანი, რომელიც ცხოვრების გზაზე შემხვდა, იყო ზაქარია ანდრონიკაშვილის ასული ნინო ჯორჯაძისა.

ზაქარია ანდრონიკაშვილის შესანიშნავ ოჯახში აღზრდილი ნინო თავისი ძმებივით განათლებული და ყოველივე ქართული საზოგადოებრივი საქმის მონაწილე და ხელშემწყობი იყო. საოცარი იყო, როგორ ახერხებდა ეს ტანმრნილი, სუსტი ქალი თვალუყური ედევნებინა ყველაფერი ინისათვის, განსაკუთრებით ქართული ხელოვნების დარგში, რაც სანტტერესო და ახალი იყო. ეს პატარა, დალეული ქალი არ გამოტოვებდა არც ერთ სანტტერესო კონცერტს, არც ერთ დებიუტს (თვითონ ჩინებული პიანისტი იყო), არც რაიმე საზოგადოებრივ სანტტერესო მოვლენას, იგი ახლო იცნობდა ილიას, აკაკის (აკაკი ენათესავებოდა კიდეც მათ ოჯახს) და სხვა მაშინდელ თაყვანცემულ. ჩვენი მეგობრობა რამდენიმე წელს გაგრძელდა (ასეთივე მეგობრობა მაკავშირებდა ნინოს დასთან, მეტად საყვარელ ადამიანთან ნენე ბაქრაძესთან), მაგრამ ერთ დღეს ეს ჩვენი მეგობრობა სრულიად მოულოდნელად დამთავრდა. სამსახურში ნატალია აზიანის მარათი დახვედრა: პაპუნა, წუხელ ჩვენი საყვარელი ნინო ჯორჯაძე გარდაიცვალა და მოდიო. რა თქმა უნდა, მაშინვე გავიქეცი. ლამაზად მომკვდარიყო. თურმე იმ საღამოს მასთან თავშეყრილ მეგობრებთან საუბრობდა დოსტოევსკის თაობაზე, შემდეგ ბეთჰოვენის „მთვარის სონატა“ დაეკრა და დაწოლილიყო, დილით კი ალარ გაღვიძებიყო.

ნინო ჯორჯაძის მოგონებიდან ერთი ნაწილი ასე ამბავი გამახსენა: ერთ დღეს [illegible] ნინოს ამბავი ბევრის მსრიალ ლაშაზმა წერილმა აქ მსრიალ, ცოტა არ იყოს, ძალიან ჩამაფიქრა. ნუთუ მარილი ამ ქეღა-დიდ[illegible] ღირსი ვეფოფილვარ და მე კი აკმაბედე არ ვიცოდი? ჩემის ფიქრით ქეღა-დიდ[illegible] ინისთანა განძია, რომელიც ძალიან ძვირად და ინვითაოდ უნდა იხარებდეს, და თუ კაცი გაიმეტებს, იმოდენად უნდა, რომ ზედ გამოჭრილი იყოს ქეღულის ღირსებაზედ. უსაფუძვლო წუნს ადამანი უფრო ადვილად შეიფერებს, ვიდრე უსაფუძვლო ქეღას. რა თქმა უნდა, ეს ამოდენა ქეღა-დიდ[illegible] თქვენს ხელსაწალილს გულუხვობას უნდა

დავაბრალო და არა ჩემს ხელმოყლე ღირსებას. მომიტევეთო, რომ ამას გიბედავთ, და გიბედავთ ამიტომ, რომ ჩემი ღირსება დედაბუდანაგან ერთს თხელს ნაბუჭშია თავისუფლად მოთავსება და თქვენს მიერ შემოთვლილ ქუბა-დედებას კი სანმე ურემიც კი ვერ დაიტევს.

. . . . . .

მიბრძანებთ, გურასპაშვილს როგორმე გზა მიეცით ან ყირიმში წავიდეს სასწავლებლად, ან სემინარიაში შევიდეს სახელმწიფო ხარჯითო. ყოველივე ეს შეუძლებელია ამ წელიბით მაინც. სემინარიაში მითხრეს, გელეხაცის შვილს არ მიიღებენ სახელმწიფო ხარჯითო, ყირიმში კი შესაძლოა გაგზავნა, მაგრამ იქაც საკუთარი ხარჯი უნდა.

. . . . . .

ამ ქალაქში ერთი სამეფოსენო სკოლაა, მუშტაიდის ბაღთან; იქ შესაძლოაო, მითხრეს, მიიბარონ სახელმწიფო ხარჯითა, თუ გურასპაშვილი მოისურვებს, მე ყოველის ჩემს მეცადინეობას ვიხმარებ, როგორმე მივაღწიონო.

. . . . . .

დაკეთხეთ გურასპაშვილს და პასუხი მიბრძანეთ. სამ რიგად სახლახრულო იქნება ჩემთის თქვენი პასუხი: ერთი, რომ გლეხკაც, სწავლის მწყურვალს, იქნება ჩემგან ეშველოს რამ... და ახე შემდეგ.

თქვენი ღრმად და გულითადად
პატივისმცემელი ILIA ЗАХАРЗАЗЕ.

3 — августа (წელი აღნიშნული არაა) ტფილისი.

შემდეგში აკაკის ერთი წერილიც აღმოვაჩინე, რომელიც აგრეთვე ნინო ჯორჯაძისადმი არის მიწერილი ფოსტის ქაღალდი ცალ გვერდზეა დაწერილი რუსულად.

„ჩემო ძვირფასო ნინო! — წერს აკაკი — შენმა წერილმა დიდად მანუგეშა. ღმერთმა გაკურთხოთო შენცა და შენი საკმრო (ილია ჯორჯაძე — პ. წ.) თუ სიკეთლამდე ისეთივე თვალით შეხედავ ცხოვრებას, როგორსაც ადმიწერ, ბედნიერი იქნებით და სხვანიც, თქვენნი ნათესავები გავიხარებთ.

28 თებერვალს ჩემი ბენეფისია, სოსო (ნინოს ძმა, ინჟინერი, ხელოვნების მცოდნე და მუსიკოსი — პ. წ.) გიამბობს ყველაფერს დაწერილებით.

შენი ბიძია აკაკი
20 თებერვალი.

საამუშაროდ, აკაკის ხშირად ავიწყდებოდა წელის აღნიშვნა, ამიტომ ჯერჯერობით დაუდგენელია, როდის არის იგი დაწერილი.

8. ᲝᲣᲠᲐᲪᲔᲜᲘᲚᲘ ᲫᲕᲔᲚᲘ ᲒᲝᲠᲘᲡ

ამ საუკუნის პირველ მეოთხედში სარჩერეში ცხოვრობდა წარსულში ცნობილი, ახლა კი უმეიზეზოდ დავიწყებული პოეტი ვიქტორ ნიკოლოზის ძე იურკევიჩი (რუსულად: ვიქტორს ცოლად ჰყავდა წარეფილი ქალი ლიზა, მათ ჰყავდათ მხოლოდ ერთი ქალიშვილი ანეტა, გარდა ამისა, მიუხედავად ხელმოკლეობისა, ეს ოჯახი ზრდიდა ობლ და-ძმას — ზურაბ და თინა სუთიძეებს. ვიქტორის ოჯახს დიდი ურთიერთობა ჰქონდა მაშინდელ ქართველ ინტელიგენციასთან, ანტა ცნობილი სახალხო მასწავლებელი, საზოგადო მოღვაწე, შესანიშნავი ორატორი და კარგი სეანსმოყვარეც იყო. თეატრის სიყვარულმა შეიწირა მისი სიცოცხლე. ვიქტორი ამ დროს უკვე გარდაცვლილი იყო (1920 წელს გარდაიცვალა). მალე ლიზაც მოკვდა, ანეტას ერთადერთი ვაჟიც შემდეგში დაიოლუა და ოჯახი გადაშენდა. მეთთან ერთად დაიკარგა დიდი და საინტერესო არქივიც. ბევრი ვეძებე, მაგრამ ვერსად ვერაფერი ვიპოვე.

გავიდა დრო. ერთხელ საჩხერეში ერთ-ერთ ჩემ ნათესავ ქალთან ვიყავი სტუმრად, ლაპარაკი ვიქტორის ოჯახზე ჩამოვარდა. მწუხარეა გამოვთქვი, რომ ასე უკვალოდ გაქრა ეს მშვენიერი, ინტელიგენტური ოჯახი, ფარატინა ქაღალდიც კი არ დარჩა მათ შემდეგ-მეთქი. დასახლოსმა ქალდადების ერთი პატარა შეკერა გამომტანა, ეს ოურკევიჩების ოჯახიდან არის დარჩენილიო, — მითხრა. ბევრი არაფერი იყო, მაგრამ ამ ქაღალდში აღმოჩნდა პატარა განმა—დიდი აკაკის წერილები მეფდეულ გიორგი ზაბახიძისადმი და თვით გიორგის ერთი პარათიც ვიქტორისადმი. პარათში გიორგი წერდა „რუს-იმერელს", რომ ამ ბარათთან ერთად უგზავნიდა აკაკის რამდენიმე წერილს (სულ 10 ცალს. ახლა ეს წერილები გ. ლეონიძის სახელობის საქართველოს ლიტერატურულ მუზეუმში ინახება).

მეფდეული გიორგი ზაბახიძე აკაკის ოჯახის ნათესული ყოფილა და რამდენიმე წელიწადს აკაკის მოურავადაც კი უმსახურნია. აკაკის წერილები რა თქმა უნდა, ყველა საინტერესოა, მაგრამ მათ შორის არის ერთი, რომელიც, ჩემის აზრით, ყველაზე საგულისხმოა: „მამამ გიორგი!—წერს აკაკი გიორგი ზაბახიძეს,—შენი წერილი მომივიდა. დიდი ხანია, რაც მპარდები, მაგრამ ჯერ არა გამზრაგზავნია რა, მაგრამ დროც ისეთია ახლა. ოსმანა[1] რომ დაგითხოვია, მიკვირს!.. ნუთუ გლეხებმა ადარ მოგცეს ნება, რომ დადეკენენეთა, ანა ამაზეც არის ნაუთქვამი: „ოსოლო, ვის მოყლავ, ვინც გაგზარდო,“ ნუ თუ ჩემს წინაალმდეგაც არიან? ანა

1. ოსმანა — აკაკის მოკამაგირე, ქობულეთელი.

ახლა წაიყვანენ ხაქმეს!.. მეშინია, სახლი არ დამიწვენ. მე კარგად ვიცი, რომ გლეხები არ დამიწვავენ, მაგრამ ამისთანა დროს არც მეზობლები აიღებენ ხელს მტრობაზე, და იცოდე, ჩემო ვიორგი, ჩემთვის ყველაზე ძვირფასი ჩემი ნაწერებია და ისინი კი, თავთან რომ დიდი ხის კოლოფი მიდგას, იმაში არიან და ის გადამარჩენენ. თუ შეატყო, აქეთ გამომგზავნენ ის კოლოფი. ან შენ ჩამომიტანენ თუ მოხტრბო და ან დათიკოს[2] გამოგზავნი და ის ჩამომიტანს, ეს მოხლოდ მაშინ, თუ შეატყო რამ, თორემ ისე იყოს მაგდ. რად მინდა აქ, საზოგადოდ, ძალიან მიაპეთა ახლა შენი ნახვა და ყოლიფაფრის გამოკითხვა, თუ ჩამოხვალ, პირდაპირ ჩემთან მოდი, სახლები მაქვს, თუ ვერ ჩამოხვალ, მომწერე მალე.

შენი მარად აკაკი.

... ამავე ბოლჩაში იყო ანტატს ბრწყინვალე სტატეა, რომელიც მას აკაკის ორმოცეზე წარმოუთქვამს:

„ძვირფასო მეზობლებო! დღეს უკვე რამდენიმე დღეა მას უკან, რაც ამ კუთხეეულ სახლის ზღუდეთა შორის უკანასკნელად ამოოგმინა ბედკრული ხამშობლოსათვის მრავალტანჯულმა გულმა. დღეს რამდენიმე დღე გავიდა იმ შავბნელი დღიდან, როცა „ცა-ფირუზ; ხმელეთ-ზურმუხტმა“ პატარა კუთხეშ გლოვითა და ზარით ეუწყა მთელს ხაქართველოს, აკაკი აღარა გეყავხო.

შესაძრნეველი, განსხვავებული ბედი არგუნა განგებამ ჩვენს ეკლესიასა და კოსტა მხარეს. ამ 75 წლის წინათ მან პირველმა იგრძნო ხაქართველოს კალთებზე წარმოშობა მომავალი მოვრანახულე „პატარა აკაკისა“ და მანვე ჩაიკვლა თავის წიაღთა შორის უკანასკნელი კვნესა ბმცოფისა მოხეცისა. ამიტომაც იყო, ალბათ, მეზობლებო, რომ მე, ძველნი ვკვეხნის მიწა-წყლის შვილს, თქვენშიგე დაბადებულხა და თქვენშივე გაზრდილს, რომელმაც უკანასკნელი ხავანქმდე მივსდიე ძვირფას კუბოს, რაღაც გამოცცებელი სურვილი წამომივლიდა ხოლმე მიმეძახებია გზადაგზა მოზღვევებული ხალხისათვის, რომ, მართალია, აკაკე, მთელ ხაქართველოს ეკუთვნოდა, მაგრამ იგი მაინც ჩვენი, ხანსტრიფლისა იყო. რომ ხანსტრის, თვალწარმტაცმა ხილთამზემ შთაბერა მას ლამაზი სული. ხავანის გლეხის ქალმა შეაწოვა ნოყიერი ძუძუ. სხვიტორის კოხტა ხეობაში შეიხსა ფრთა მისმა ლაღად მინაკვანდე მუზამ, ტკბილად მოჩუხჩუხე ჩიხურამ. ამცნო მას ხალდუმლოება ნამდვილი მანგისა, ღვთაებრივი ჩანგის და ამაყად მდგარმა, მამა-პაპის დიდი ენაჩულის უტყვმა მოუშემ, შეუპოვარმა მოდი-ნახეს ჩასახა მას მეუხარე ხმა. დაფიხა და ნაღარისა, რომელიც განუწყვეტელივ უზმოდაც გმირებს და შეუბრალებლად უკმირავდა გულს ნესტანის მოლალატეთა და ორგულთა...

სწორედ დღეს, როდესაც ჩვენ ამ რამდენიმე წუთის შემდეგ მუხლმოყრით კვლავაც ხაუკუნო ხსენებას ვუგალობებთ მას, დეე, თვითეულმა ჩვენგანმა მტკიცედ აღუთქვას მას და თავითავხვს, რომ არ უღალატებს. აკაკის მიერ ნაანდერძევ წმინდა ადეალებს, არ ჩაეკრობს ნაპერწკალს, რომელიც ოდესმე უთქველია ხვდა აკაკის გულში მუდამ მგზნებარე, ღვთაებრივი ცეცხლისაგან და არ დაადგებს ამ ეკლიან გზას, რომელითაც გმირულად ვიდოდა იგი, ვიდრე არ ისხლავს დღეს წამების ჯვარზე გაკრულ მის ხატფოს ნესტანს კვლავ თავისუფალსა და ხაზეიმდ მორთულსა და მოკაზმულს“.

აქვე მივაკვლიე ვიქტორ იურკევიჩის ერთ პატრიოტულ ლექსს, რომელსაც, სხვა გამოჩენილ ქართველ პოეტების ლექსებთან ერთად, გვაწყვლადა ჩვენი საყვარელი ანტა ბასწავლებელი, მან შეგვაყვარა ჩვენი მშობლიური ქართული ენა და ჩვენი დიდი მწერლება და პოეტები, მახსოვს, რა სიყვარულით გვაკთხვდდა იაკობ გოგებაშვილის „იავნანაშ რა ჰქმნა“, „ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი“ და სხვა.

რა სამწუხაროა, რომ ჩვენი ბაკმეცენლებები ცალკე წიგნებად იშვიათად სცემენ ამ შშვენიერ სამაგვშო მოთხრობებს, რომლებიც ახეთ დიდ სიამოვნებას გვგვრიდა ყმაწვილებს.

---

2 დათიკო აბდუშელიშვილი. შემდეგში ცნობილი მსახიობი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გურამ გენაუშვილი

გალაკტიონის ლირიკა

(„არტისტული ყვავილები")

1919 წელს გამოდის გალაკტიონის რიგით მეორე პოეტური კრებული (პირველი გამოვიდა 1914 წელს), რომლის სახელწოდებაა «CRÄN AUX FLEVRS ARTISTIQUES» ანუ „არტისტული ყვავილები".

კრებულში გაერთიანდა 1914-1919 წლის დაწერილი ლექსები. ფაქტიურად სწორედ ამ წიგნით გახდა საზოგადოებისათვის ნათელი ქართული პოეზიის სრულიად ახალი, თვისობრივად ნოვაციის დამამკვიდრებელი მოვლენა. ეს წიგნი გახდა პოეტური კულტურის სტრუქტურული გადახალისების ნიშანსვეტი.

ამგვარი ტიპის შემოქმედება, რაღა თქმა უნდა, არ შეიძლებოდა აღმოცენებულიყო სპონტანურად, თავისი საკუთარი თავიდან. ამ შემოხვევაში განსთვალისწინებელია ეროვნული პოეტური ტრადიცია, ურომლისოდაც არსებობა შეუძლებელია და არანაციონალური პოეტური ტრადიცია (ხშირად შემოქმედის გაღაცება არა გლობალური, ერთი განსაკუთრებული პოეტური ჯგუფის ან პერიოდის ესთეტიკური ლოკალით ისაზღვრება).

სინტეზურისა ამ ლიტერატურული ფონის გათვალისწინება, რომლის წიაღშიც იშვა და ჩამოყალიბა განსაზღვრა გალაკტიონის შემოქმედების ზემოდაღნიშნული პერიოდი. მოკლე რეტროსპექტივა: უახლესი საუკუნის პირველი ათწლეული. ეამი ქართული კლასიკური პოეზიის დასასრულისა და ჩამომდგარი მომწუხრისა. პერიოდი ეპიგონური, პრიმიტიული მიმბაძველობისა, კლასიკურ სიმაღლეს მიღწეულ თემატიკისა თუ ფორმალისტური შედეგების უნიკუმ გადამეშვებისა. და ეს არ იყო მხოლოდ ქართული პოეტური კულტურის ხვედრი, იგი ცოტა უფრო ადრე გლობალური მასშტაბებით განიერცო ევროპულ და რუსულ პოეზიაშიც. XIX საუკუნის დიდმა პოეტურმა ინერციამ თავისი ლოგიკური სასრული ამაკე საუკუნის მოწურულს ჰპოვა. გრანდიოზულმა სოციალურ-ეკონომიურმა ძვრებმა და აქედან გამომდინარე, ადამიანის ფსიქეამ, მისმა მსოფლშეგრძნებამ და მსოფლმხედველობამ სულიერი ცხოვრების განსხვავებული შინაარსი და ფორმები მოითხოვა.

რაღა თქმა უნდა, არ შეიძლება XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დასაწყისის ქართული საზოგადოებრივი სინამდვილისა და ევროპული თე რუსული საზოგადოებრივი ცხოვრების სტილის ტიპოლოგიური იდენტურობის მტკიცება, მათი ერთსა და იგივე ფსიქოლოგიურ, ზოგად-კულტურულ არეალში მოქცევა. განსხვავება უაღრესად თვალშისაცემია. ამის კონკრეტული გამოხატულება ალბათ, ისიცაა, რომ თე ევროპული და ნაწილობრივ რუსული პოეტური კულტურის გადახალისება, მისი ტრანსფორმაცია ისევ საკუთარ ნიაღაგზე, მივიწყებულ ტრადიციათა ახლებური რეკონსტრუქციის გზით იქნა მიღწეული, ქართული პოეტური კულტურა საკუთარი პოეტური წიაღის გათვალისწინებით და ევროპული თე რუსული პოეზიის იდეურ-ესთეტიკური მიღწევებით იქნა განპირობებული. თუმცა უმდიდრესი ტრადიციები, არც ქართული პოეზიისათვის ყოფილა უცხო რაჰ, მაგრამ ალბათ, განთვალისწინებელია მისი ერთი განსაკუთრებული შტრიხი, კერძოდ ის, რომ ეროვნული პოეტური სახის განმსაზღვრელი, მისი შინაგანი ბუნების განმაპირობებელი ფაქტორი მეტ-ნაკლებად მაინც ნათელი მსოფლშეგრძნება და მისი გაცხადების ლოგიკური ფორმები იყო. არასოდეს დამდგარა ქართული პოეტური აზროვნების წიაღში ამოცანა (განსაკუთრებით მხედველობაში მაქვს XIX საუკუნე, უშუალო წინამორბედი გალაკტიონისა) განსაკუთრებული დისტანცია დაემყარებინა მკითხველთან, თვალშისაცემი ლოკალით შემოესაზღვრა თავისი შინაგანი სუბსტანცია, გერმეტიულად ექცია საკუთარი მხატვრული სამყარო.

მართალია, ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზია თავისი რომანტიკული მსოფლშეგრძნებით, გრძნობათა და ემოციათა მეტფიზიკური სრულქმნილებით, ახალი პოეტური ენის ძიების პერსპექტივით („მოკვდავსა ენას არ ძალუძს უკვდავთა გრძნობათა გამოთქმა“) კეთილსმოფელ ნიადაგს ქმნიდა პოეტური კულტურის ასაღორძინებელად, მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ ისტორიული რეალობა, დროის ახალი სული ბარათაშვილის იდეურ-ესთეტიკურ სისტემას მხოლოდ მოდიფიცირებული სახით თუ იგუებდა. საერო იყო რომანტიკული მსოფლხედვის რაღაც ახალი მოდუსით წარმოჩენა. სწორედ ამ შინაგანი განწყობების ყამს დადგა აუცილებლობა ეროვნული ლოკალის გარდვეევისა და პოეტური თვალსაწიერის ევროპის რადიუსით გაშლისა. თვმატიკისა და ფორმის უნივერსალური მასშტაბების ძიება, თვით მზმჰზარეული ესთეტიკური სტრუქტურების დასესხების გზით. ეს იყო იძულებითი, აუცილებლობით გამოწვეული ექსპერიმენტი, რომელსაც პერსპექტივაში კეთილსმოფელი გიელნენ უნდა მოეხდინა ქართული პოეტური კულტურის განვითარებაზე.

XIX საუკუნის მიწურული რუსული მხატვრული აზროვნების მკვეთრი ნოვაციების ნიშანსვეტად იქცა. ევროპიდან წამოსული ახალმა ლიტერატურულმა ტალღამ სიმბოლიზმის სახით, შეარყია ტრადიციათა ნასაზღვრები, ნორმად ქცეული ესთეტიკური კონცეფციები. ადრე აღიარებულ ღირებულებათა გადაფასებამ წინა პლანზე წამოსწია და გენეტიკური კავშირები დააქსაბნინა რუსული პოეზიის იმ წარმომადგენლებთან, რომელთა შემოქმედებაც „იდუმალისა“ და პოეტური მინიშნების შინაგანი თვისებით შორეულ მსგავსებას ამყარებდნენ ევროპიდან შემოკრილ ახალ სიოსთან. ტიუტჩევის, ფეტის და სოლოვიოვის სახელები, ერთვვარ შემამზადებელ წინაპრობას ქმნიდნენ, რუსული პოეზიის ზემოდაღნიშნული ეტაპის დასამკვიდრებლად. მდიდარი პოეტური წარსული ფონზე რუსულმა სიმბოლოზმმა მიიღო განსაკუთრებული სიღრმე და ახალი გამომსახველობა.

ქართული პოეტური კულტურის მოდენებული მაჯისცემის გამოცოცხლების ერთ-ერთ (თუ არა ერთადერთ) გზად ვალაკტერნის მიერ სიმბოლოზმის მიღწევების შემოქმედებითი ათვისება, მისი ქართულ ნიადაგზე ორგანული დანერგვა იქნა მოაზრებული. სწორედ „არტისტულ ყვავილებში“ გახმაურება მძლავრად ეროვნული პოეტური აზროვნების, მისი დრამატიზმით აღბეჭდილი მსოფლმხედველობრივი მოდელების ბენნერი შერწყმა, აზრის გამჟღავნების, რეალური ობიექტების სივრცესა და დროში განლაგების სიმბოლისტურ პრინციპებთან.

სიმბოლოზმის მხატვრულ სისტემაზე საუბრის დროს გასათვალისწინებელია ერთი რამ. მიუხედავად მთელი რიგი ორიგინალური ფაქტორებისა, ფრანგული და განსაკუთრებულ ინტერესული სიმბოლოზმის ესთეტიკური სისტემის სახეს განსაზღვრავს, მათივე სიტყვებით რომ ვთქვათ:

«Сочетание художественных приемов разнообразных культур; в этом порыве создать новое отношение к действительности путем пересмотра серии забытых миросозерцаний — вся сила; вся будущность так называемого нового искусства; отсюда своеобразный эклектизм нашей эпохи (А. Белый «Символизм»).

არსებულისა და საკუთარის თანასიცოცხლე, ორგანეული სინთეზი სიმბოლოზმის განსაკუთრებული თავისებურებაა.

ამ თვალსაზრისის ერთი კონკრეტული გამოხატულებაა სიმბოლისტური აზროვნების ყველაზე დამახასიათებელი მომენტის კონსტატაცია რენესანსული პოეზიის ნიმუშებში. იძლევა რა დანტეს „ღვთაებრივი კომედიის“ თავისუფალ პოეტურ ანალიზს ოსიპ მანდელშტამი, მისი სადოობრივი აზროვნების უმნიშვნელოვანეს თვისებად აღიარებს შექცევადობას („Обратимость“), ამ მხრივ — მანდელშტამის აზრით, დანტემ უკან მოიტოვა უახლესი ევროპული პოეზიის ყველა ასოციაციური სკლები. დანტეს გენიალური პოემისათვის იმანენტერია მასზე მსჯელობის ამგვარი მდინარება — თავისთავად, სიტყვა, სიტყვათა შეთანხმება, სახე, ეგზიოდი ე.ი. გარეგანი „თხრობადი“ და არა „გათამაშებული ბუნება“ — არ იძლევიან პოეტურ ინფორმაციას. თავისთავად ისინი ნეიტრალური არიან, როგორც ცალკეული ნოტა, როგორც მოძრაობასა და სწრაფეულ მოყოლეული მუსიკალური ფრაზა. მანდელშტამის აზრით, სწორედ ამიტომ „კომედიის“ შინაარსი არ ამოიწურება არც გარეგანი, ტექსტის ერთმნიშვნელოვანი სტაკვა-სიტყვითი ბლანით და არც ალეგორიით. რამეთუ გასაღები მისი მხოლოდ ტექსტის მიღმა იპოვება.

«Вся новая европейская поэзия лишь вольноотпущенница Алигиери» — ასკვნის მანდელშტამი. (О. Мандельштам «Разговор о Данте»).

ტექსტის მიღმა არსებული, შეფარული აზრის გათვალისწინება მოგვიანებით ორგანულ გაგრძელებას ჰპოვებს სწორედ სიმბოლისტების პოეზიაში და მათ შემოქმედების ძირითად პრინციპად იქცევა. კიდევ ერთხელ გავმეორებთ, რომ სიმბოლიზმის იდეურ-ესთეტიკური ტაბი მოაზრებულ უნდა იქნას მხოლოდ ზოგადუნივერსალური კულტურის არეალში და არა ვიწრო — ლოკალურ მასშტაბებში.

მართალია, სიმბოლიზმის პოეზია ელიტარული იყო და დარჩა ამად. ეს თვისება ერთსა და იმავე დროს მისი სისუსტეცაა და ძლიერებაც.

სიმბოლისტური პოეზიის სფეროებში შესვლა, ითვალისწინებს მისი კანონების აუცილებელ გათვალისწინებას. არა მხოლოდ ის, რომ ინდივიდუალური სახეები იყენენ ტიპიერნი, ე. ი. ანალოგიურ მოვლენათა ფართო ჯგუფის ნიშნებად იქნენ წარმოდგენილნი, არამედ ისიც, რომ სამყაროს საგნები ერთმანეთთან არაგონისმიერი არხით, უშორესი ასოციაციებით იქნან დაკავშირებულნი, რომელთაც შეეძლოთ სულთან საუბარი სხვა, უმაღლეს პეშმარიტებებზე — ასეთია სიმბოლიზმის თვალსაზრისი.

გალაკტიონის „არტისტული ყვავილებისათვის“ ამგვარი თეორიული საზრისი ორგანიზულია. შორეულ პოეტურ ასოციაციათა მუსიკალური დაახლოვის პრინციპი, ფრაგმენტულ არტისტულ განწყობილებათა მონაკვეთებთან ლოგიკა, ლექსის ერთ განუყოფელ მუსიკალურ აკორდად განცდა და კიდევ სხვა განუმეორებელი ელემენტები ამ პოეტურ კრებულში კლასიკურ სიმაღლეს აღწევს.

პოეტურ სახეთა სისტემა მთელი რიგი ლექსებისა (მხედველობაში გვაქვს „შემოდგომა უმანკო ჩასახვის“ მამათა სავანეში“, „ლურჯა ცხენები“, „ანგელოზს ეჭირა გრძელი პერგამენტი“, „საუბარი ედგარზე“ და სხვ.) შესაძლებელია და აღბათ, აუცილებელიც დანაწვრდეს იმ სტრუქტურულ-სემანტიკური მეთოდებით, რომლითაც თვით გალაკტიონი სარკვევის მაძი კონსტრუირების დროს. მაგრამ ერთი ნათელია, რომ ჩვენს წინაშეა მთლიანი განუყოფელი სუბიექტ, მრავალწახნაგოვანი სიმბოლეკა.

„ლურჯა ცხენების“ შესაძლებელი ერთ-ერთი უზოგადესი ინტერპრეტაცია არის უმაღლესი იდეალებისკენ ადამიანის მუდმივი სწრაფვის გამორთვება და აპოთეოზი, ყოველგვარი ცოდვების, დაცემის და თვით დანაშაულის მიუხედავად, რასაც ადამიანი მუდმივი სწრაფვის ურთულეს გზაზე ჩადის. „ლურჯა ცხენების“ მეტაფიზიკური ხატი ერთმნიშვნელოვან განსაზღვრას არ ემორჩილება და მრავალსახოვან ჩვენებად წარმოიდგინება. შინაგანი ფსიქიკური ცხოვრების ექსპრესიულ სისტემის გამოყენება სიმბოლოთა დაშიფვრული ორიენტირებითაა გაცხადებული. მიუხედავად ლექსის ამგვარი ბუნდოვნებისა, არა ემპირიული აზრობრივი პლანისა, ხდება მისი მთლიანი განწყობილების აღქმა, მისი რთული სემანტიკური მოდულაციების ქვეცნობიერი ათვისება. ლექსის მთლიანი ფაქტური პროტესტანტული კაენშია (თუ შეიძლება ამ ორი ცნების დაკავშირება) სულთაა ალბეგელი. იმედის სხივის გამონათება, უმწეო, ეფემერული ნოტა, რომელიც აღმოცენებისთანავე იძირება უსასოობის განწყობილებაში.

კიდევ ერთხელ ვიმეორებთ, ლექსის საერთო განწყობილება, უპირველესად რიტმულ-მუსიკალური გარსის მეოხებით ხდება მკითხველისათვის საცნაური. ამ შემთხვევაში გასაბალანსებელია მოსაზრება, რომ მხოლოდ ვერსიფიკაციის ატრუქტურას შეუძლია იყოს ნაწარმოების ... ეტერი ძალის მატარებელი იმ ეფრქეს შრეებში, რომელთან შედარებითაც ყველა დანარჩენი კომპონენტი შეიძლება მეორეხარისხოვანის როლში წარმოიდგინოთ. (H. Lützeler «Der Lautgestaltung in der Lyrik»).

არგუმენტაციის, ჰიპოთეზის, ზოგადი წვდომის იმპრესიული ხასიათი „არტისტული ყვავილების“ გაანრების კონკრეტულ ფაქტორად წარმოიდგინება. პოეტური ფორმა გალაკტიონისათვის ისევე შინაგანი ფაქტორია, როგორც თვით იდეა. სახეზეა იდეა-ფორმის სინთეტიკური მთლიანობა. ლექსების ძირითადი ინფორმაცია ფაბეული სავანი კი არ არის, არამედ სიტყვათშეთანხმებათა სტრუქტურის კეთილობა მოიაზრება.

სიილუსტრაციად მრავალი მაგალითიდან ამოვარჩევთ ერთს.

ანგელოზს ეჭირა გრძელი პერგამენტი
და ფოთლებს ისროდა სიფიფრე ბარათის.
ამაოდ დაგენდე, ეო ჩვენ ერთმანეთი
ამაოდ გვინდოდეს! მშვიდობით მარადის!
ქარავათა მორეკვნი დაიშვა ფარდები
საღამო კანკალებს შიშით და რიდობით,
საღამო ნელდება და კვდება ვარდები.
მშვიდობით, მშვიდობით, მშვიდობით.

მუსიკალური ხელოვნების მსგავსად გალაკტიონის პოეზიაში (მხედველობაში მაქვს „არტისტული ყვავილები“) აზრობრივი ტალღები, ასრულებენ რა თავის ფუნქციას ინთქმებთან მომდევნო ტალღების სიღრმეებში. განსხვავებით აღწერილობით — ახსნითი სახეობრიობისაგან. აქედან წარმოსდგება განსაკუთრებული ენებინაობა მუსიკალური ტიპის მეტაფორისადმი. ხაზი უნდა გაესვას კიდევ ერთ მომენტს — ეს არის მკითხველის განსაკუთრებული აქტიურ-არტისტული როლის გაანრება. მკითხველისა, როგორც მუსიკალური შემსრულებლისა, რომლისთვისაც გაცნობიერებულია ტექსტის „პარტიტურა“, ვირტუალური სიტყვის მრავალმნიშვნელობა.

გალაკტიონის პოეზია („არტისტული ყვავილები“) მიგვანიშნებს რაოდენ მნიშვნელოვანია არა პასიური და არა მხოლოდ წარმოსახვითი ხასიათის საშემსრულებლო (მკითხველის თვალსაზრისით) ალღო. იგი წარმოადგენს „სემანტიკური ქმაყოფილების“ და ესთეტიკური სიამოვნების წყაროს. მისი სახეები არასოდესაა აღწერილობითი ე.ი. წმინდა გამომსახველობითი. ისინი სუგესტიურნი არიან თავისი სტრუქტურით და არა გარეშეთლინარნი. მისგან საკმაოდ

გურამ ბენაშვილი
გალაკტიონის ლირიკა

გაჩრდილებულია — პირნასელთა აღწერილობითი პოეზია და უადრესად ახლოსაა ვერლენის, რემბოსა და ბლოკის ფუსიალურობა.

„არტისტული ყვავილებით“ უარყოფილია არა მხოლოდ აღწერილობითი პრინციპის პოეტურობა, არამედ ყოველივე, რაც თხრობას, გადმოცემას ემორჩილება. გაცხადების სწორედ ამ ტიპის ლირიკული საწყისია აღიარებული პოეზიის უნივერსალურ კატეგორიად. პოეტურ სახეთა ორი პლანი: პლასტიკური და მუსიკალური ამ კონცეფციის დადასტურებაა.

როდესაც „არტისტული ყვავილების“ შემოქმედებით პრინციპს სიმბოლიზმთან კავშირში გავიაზრებთ, ჩვენთვის ნათელი უნდა იყოს ის, რომ „სიმბოლიზმის“ — როგორც ლიტერატურული სკოლის ფორმალურ-სახეობრივი სისტემის უკეფფენად წარმოვიდგენთ დროის ლოკალისადან თავისუფალი პოეზია (განსაკუთრებით ევროპული პოეზია), რომლის წიაღშიც ჰპოვა ახალმა შემოქმედებითმა თაობამ და კონკრეტულად „სიმბოლიზმმა“ საარსებო ფესვები. ამით მათ კიდევ ერთხელ გაუსვეს ხაზი მარადიული პოეზიის პერმანენტულ ბუნებას, მის უწყვეტ წრებრუნვას.

ქართული პოეტური კულტურისათვის და ეკრძოდ გალაკტიონისათვის „სიმბოლიზმს“ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა. სწორედ XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის დასაწყისის ახალმა პოეტურმა მიღწევებმა, რომელთა პოლიფონიაშიც სიმბოლიზმს წარმართველი როლი ეკუთვნოდა, ჩვენი ეროვნული მხატვრული აზროვნების წინაშე დააყენა ალტერნატივა — მსოფლიო ლიტერატურის თვისობრივად ახალი შემოქმედებითი თვისების, მისი ახლებური, ღრმა გააზრებისა. სიმბოლიზმით ეროვნული მოდური გატაცება, მათი ურთულესი შემოქმედების ახლოს ყოფნა აღძრავდა ცნობის წადილს მათი მხატვრული სისტემის არქეტიპის ძიებისა. ასე შემოვიდა ქართული ლიტერატურული ცხოვრების არეალში, ეროვნულ ტრადიციათა გააზრების პარალელურად, ევროპელური მასშტაბების გათვალისწინების აუცილებლობა.

გალაკტიონის „არტისტული ყვავილების“ სტატიაო მნიშვნელობა სწორედ იმაშია, რომ მის წიაღში პირველად გახმაიწდა ახალი პოეტური სიო. მისი სახით ქართული პოეტურმა აზროვნებამ სრულყოფილი სახით გაითავისა მხატვრული აზროვნების და ფორმალისტური ძიებების ერთის შეზდეგი არტრადიციული და ორიეული მიღწევები. ხელის ერთი ჯადოსნური დაკვრით ქართული ლექსის ბუნებრივ თვისებად აქცია იგი.

ჩემს მოსაზრებას თუ მოგუური თავს, შეიძლებოდა ამგვარი დასკვნის გაკეთება: სიმბოლიზმთან „არტისტულ ყვავილებს“ აახლოებს როგორც მსოფლშეგრძნების მრავალგვარ ვარიაციებში წარმოდგენილი ტიპი, ასევე პოეტური აზროვნების, მისი გამგზავნების ეროვნულ-ეროვნული სტრუქტურა. გალაკტიონის „მსოფლშეგრძნება „ხმა იდუმალისა“ და „ეპოვე ტაძარის“ ავტორის რომანტიკული მედიტაციებითაც არის განპირობებული, წინასწარობაში მოყვანილი. ეროვნული ტიპი ეროვნული გამოვლენა სწორედ ამ ფაქტორით მოიაზრება.

ქართული პოეტური კულტურისათვის „არტისტული ყვავილების“ აზრის გამგზავნების განსაკუთრებული პრინციპი, პოეტური ხედვის სტრუქტურა სრულიად ახალია, მისთვის (ქართული პოეზიისათვის) ჯერ ახსოლუტურად უცხო და თვით პერსპექტივაშიც კი წარმოუდგენელი.

ათოდდა ზამთრის ბალებს
მიქონდათ შავი კუბო
და შლიდა ბაირაღებს
თმა გაწეწილი ქარი.
გზა იყო უდაბური
უსახო უპირქუბო
მიქონდათ კიდევ კუბო.
ყვავილის საუბარი:
დარეკე დაუბარე!
ათოდდა ზამთრის ბალებს.

ამ ლექსის ქარაგმა არ შეიძლება და არც უნდა იქცეს გაშიფვრის ობიექტად. ეს არაფ იმპულსური პოეტური აზროვნების ურთიერთგათიშული სტრუქტურები, არაჩვეულებრივი და ფორმალური ლოგიკის თვალთახედვით ურთულესი ხედვითი მოდულაციები. მაგრამ თუ გაუგებარისა და ერთის შეზდეგით დაუკავშირებელი სამყაროს „ღღეზჩენის“ პირველქმნილი განცდიდან ამოვალთ, პოეტური ხედვის სტრუქტურა, მიუხედავად მშვიდი ინტონაციისა თავისში იტევს პოეტის წინაშე გადაშლილი საოცრებით აღსავე სამყაროს ხილვისაგან გამოწვეულ ვაოცებას. ეს ის ფსიქოლოგიური მომენტია, რიდესაც შთაგონების ბურუსში ჩაძირული პოეტური წარმოდგენა, უბრალო ცხოვრებისეულ დეტალებს ურთულეს ჯადოსნურ შენაფდნობად აქცევს.

მინდა გავიხსენო ყველასთვის ცნობილი ლექსი „სამრეკლო უდაბნოში“. ამ შეზდევრში რომანტიზმის ალმსარებლობითი სტრუქტურა წილნაყარია ორკესტრირების სრულიად ახალ მეელდიერ პრინციპთან.

ზღვაპრების თეთრი კვამლით
ქალთა სუნთქვაში დაფარული
ყვავილთა სუნი
ოჰ! მე მოგესმის შეუვარებულ
წამწამთ კანკალი
და მიეკარს ქარი
თან ფოლადივით ცივი სიტყვებით

ვეტყოდი ყველას:
იანვრის თოვლი, იანვრის თოვლი
აკანობს ჩვენს სულში ნაადრევ იებს
და ჩემი სული როგორც სამრეკლო,
სწუხს:
ცოდველი ხელებს
დაფარულ ცოდვებს
დამალულ ღალატს
ნაზი ფრჩხილებიან გრძელ ზამბახებს
სწუხს
სხვაგვარ ცრემლებს
შიშველს თეთრ ყვავილს...
თეთრ ბეჭდებს თვლებს
სწუხს ჩემი სული-ვით სამრეკლო
ცის უდაბნოში.

მეტრიკის თვალშისაცემი თავისებურების მიუხედავად, განუზომელია მისი მუსიკალური სიწყნარე. ლექსწყობის რაციონალური სიშულებები, ენობრივი მასალის წმინდა ინტუიტური შერჩევითაა შეცვლილი, შორეული ასოციაციებით ეს ლექსი უკავშირდება რომანტიზმისა და პარნასელთა ინტიმური ლირიკის ნიმუშებს.

პეიზაჟის სტრუქტურა, როგორც სუბიექტური აღქმის უშუალო დაპირისპირება ობიექტურ ყოფასთან, უმნიშვნელოვანესი მიღწევაა გალაკტიონისა და ქართული ლექსის გამომსახველობითი საშუალებების ეკოლოგიაში წინგადადგმული ნაბიჯი. პოეტის იმპრესია მაქსიმალისტური ასოციაციური გამეღვნების სამოსელშია წარმოდგენილი.

იყო ეს მზუხარება — ბალახებში მწოლარე
და ეფინა ალვათა ხეივანის სუმბული,
მიდიოდა მდინარე, როგორც ლურჯი ოლარი
და მახლობლად კიოდა ეფორმეტე ბუულები.
და ფოთლების შრიალი, იყო როგორც ოპერა,
შორეული ბალები, ზედიან ხნის კაბარა,
უცად ქარში ზვირთები დასავლეთით მობერა
მიეფერა დადილულს და ზღვებს გადაპარა
კითხულობდა პოეტებს: ედგარს, ჰანრი
რენიეს —
და ლანდები ჩქარობდნენ ოცნებების კიდეზე
და ვერ წარმოედგინა ბედნიერის და
მშვენიერის
ცა უფრო უმაღლესიც, ცა უფრო უდიდესი.

განსაკუთრებული ძალითაა „არტისტული ყვავილებში" მოცემული პოეტის „სულის პეიზაჟი". მათ მშვენიერებას განაპირობებს განუმეორებელი ლირიკული ტემბრი, მისი აღსარება — საყვედური არაჩვეულებრივი უშუალობა. ალბათ, ცოტანი იქნებიან ქართულ პოეზიაში ისეთნი, რომელთაც ასე ღრმად და თავისად წარმოიდგინოთ ორი უარყოფილი სული — სუბიექტისა და ობიექტის [illegible] როგორც ეს გალაკტიონმა შესძლო თუმცა მის პოეზიაში ვერ არის დაძაბნილი კონკრეტული არგუმენტები. რომელთაც შეეძლოთან გაამართლონ პიროვნების მარტოობა. მისი მსოფლხედვა ერთგვარად ასუსტებდა ობიექტური სინამდვილის მიზეზშედეგობრივ კავშირს და მიუხედავად ამისა, დიდი ძალით შესძლო ეპოქის ტრადიზმის მხატვრული ასახვა. ჩვენს ცნობილებაში ლექსი „სილაკვარდე ანუ ვარდი სილაში" პოეტის კამერული ტრადიციული ფსიქრების პარალელურად, სწორედ ეპოქის ზოგად ტრადიზმად, დროის უტოპიურ დოკუმენტად უნდა აღიქმებოდეს, ამაშია მისი უდიდესი შემეცნებითი ღირებულება.

„არტისტული ყვავილების" ლექსებიდან გამოიყოფიან ისეთნი, რომელთაც მკვეთრი და დასრულებული რაციონალური კომპოზიცია გააჩნიათ. რომანტიკული მსოფლხედვა გამქვარავე სიღებავებითაა ამ რიგის ლექსებში გაცხადებული.

ისეთი ჩემი სუბიექტური შთაბეჭდილებები ამ წიგნის ირგვლივ.

საბოლოო დასკვნა ასეთი იქნება: გალაკტიონის „არტისტულ ყვავილებში" მოხდა გავლენების ერთის შეხედვით მოულოდნელი გადაკეკვა. განსაკუთრებულ ძალისხმევით შეინიშნება სიმბოლიზმის გავლენა, რომელიც თავის მხრივ გალაკტიონისათვის სხვადასხვა დროის პოეტურ კულტურათა ანარეკლის ერთ ფოკუსში გამაერთიანებელს წარმოადგენდა, შედარებით მკრთალი გავლენა პარნასული სკოლის ფორმალისტური ძიებებისა (პლასტიკური სიწყისის, ფორმის სრულქმნილების, ზუსტი, ულამაზესი და სრულხმოვანი რითმების სახით) და ნაწილობრივი გავლენა ეროვნული ტრადიციებისა (ნ. ბარათაშვილის რომანტიკული მსოფლშეგრძნება).

დასავლურ და რუსულ პოეტურ სკოლათა პირველყოფილი სახე გალაკტიონის ლირიკაში ჰკარგავს სათავეებს. ნონსენსი იქნებოდა გალაკტიონის ინდივიდუალობა, თამაში და თავისთავადი აზრი სხვისს სისტემის მხოლოდ მიბაძვად წარმოგვედგინა. ჩვენს წინაშეა არა უცხო იდეებისა თუ ფორმის მექანიკური შეთვისება, არამედ მათი პოეტური ასიმილაციის და სულიერი ტრანსფორმირების ხარისხი.

გალაკტიონის პოეტური კრებული ნიმუშია ევროპული და რუსული უახლესი პოეტური ტრადიციებისა და ეროვნული მხატვრული სულის იდეალური ჰარმონიისა.

ზურაბ გოცვაძე

შიო მღვიმელი

(ქართული პერიოდული პრესა შ. მღვიმელის შემოქმედების შესახებ)

ბავშვების გულის მესაიდუმლემ და საყვარელმა პოეტმა შიო მღვიმელმა ათელი თავისი სიცოცხლე ნორჩი თაობის აღზრდას შეალია. მართალია, იგი პედაგოგიურ საქმიანობას. არ ეწეოდა, მისი სამსახურებრივი კარიერა ჯერ „წერა-კითხვის გამაერთიანებელი საზოგადოების“ მაღაზიაში წიგნების გამყიდველად, ხოლო შემდეგ, სიცოცხლის ბოლომდე კორექტორის თანამდებობაზე მუშაობით ამოიწურა მაგრამ მიუხედავად ამისა, შიო მღვიმელის „საუცხოოვ მარგალიტებმა“ სამედამოდ დამკვიდრეს განსაკუთრებული ადგილი, როგორც მისი დროის, ასევე დღევანდელი ნორჩი თაობის გულებში.

შიო მღვიმელის საყმაწვილო შემოქმედება ნორჩი თაობის ბრწყინვალე აღმზრდელია და მათდამი უსაზღვრო სიყვარულიდან გამომდინარეობს.

ვაჟა-ფშაველა დიდად აფასებდა შიოს ნიჭსა და განუზომელ ღვაწლს სამწერლო ასპარეზზე ბავშვების გულის ეს მეორე მესაიდუმლე ალნიშნავდა, რომ „ეს პატარა კაცი ამავე დროს ძალიან დიდი კაცია; მისი ღვაწლი დიდმნიშვნელოვანია. ვინც ბალღებს კეთილგონიერად ზრდის, იგია აღმზრდელი და გამაბედნიერებელი ერისა, ვინაიდგან სიყრმის დროს დათესილი კეთილი თესლი დიდობაში უხვად გამოიღებს ნაყოფს. ამიტომ აძლევს ჭეშმარიტი პედაგოგიკა ენიშნეულობას დაწყებით სწავლას, სიყრმის დროს მიღებულ შთაბეჭდილებათა.“[1]

ვაჟა-ფშაველა შიო მღვიმელს კეთილგონიერ აღმზრდელად და ერის გამაბედნიერებლად მიჩნევდა.

შიო მღვიმელს თავისი ცხოვრება ბავშვის გარეშე ვერ წარმოედინა და გვერად, როდესაც მის ჭეშმარიტ სიტყვებს ისმენთ:

მაშინა ვარ ბედნიერი,
მხოლოდ მაშინ ტკბება გული,
როცა მესმის ნორჩი ყრმების
სიცელქე და ერიამული!

. . . . . .

ვისაც უნდა იყოს ბალღი,
ჩემთვის განურჩეველია,
ვიცი, მისი ნორჩი გული
სიყვარულის მფარველია.

. . . . . .

ცხოვრებისგან გადატეხილს.
და ბედისგან მწარედ ძლეულს,
ვინ წამართმევს ამ სიმდიდრეს,
ვინ წამართმევს ამ განძეულს?

არ გამოვიდოდა საყმაწვილო ჟურნალების თითქმის არც-ერთი ნომერი, შიოს ლექსები რომ არ ყოფილიყო შიგ.

მიუხედავად იმ დიდი სიყვარულისა, რომელიც ნიჭიერმა პოეტმა დაიმსახურა როგორც პატარა მკითხველებში, ასევე მოზრდილებშიც, ლიტერატურულმა კრიტიკამ სათანადო ყურადღება ვერ მიაქცია ბავშვების გულის ამ დიდი მესაიდუმლის ბრწყინვალე შემოქმედებას.

ჟურნალ „ივერიაში“ 1890 წელს (№ 24) დაიბეჭდა თეოფილე ხუსკივაძის „საბბიოგრაფია შენიშვნა“, სადაც გარჩეულია „ეფურნალ „ჯეჯილის“ ამავე წლის პირველი ნომერი.

თეოფილე ხუსკივაძემ ჭეშმარიტად სასიხარულო ფაქტად მიიჩნია საყმაწვილო პერიოდული ორგანოს დაარსება და ჟურნალის დამამშვენებლად პირველ გვერდზე დაბეჭდილი შიო მღვიმელის ლექსი „ჯეჯილი“ აღიარა. კრიტიკოსის აზრით „პირველი ღირსება ამ ლექსისა ის არის, რომ მისი შინაარსი მკაფიო და ადვილის ენით არის გადმოცემული. არც ძალადობა, არც მაღალაზროვანი ფრაზები და არც იდეის დაბნელება, ძნელად გამოცნობა არ ემჩნევა“, და განაგრძობს, რომ ლექსი

[1] ვაჟა-ფშაველა, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. IX, 1964 წ. გვ. 377-378.

ყმაწვილური ენით არის დაწერილი და მათი ცოდნის შესაფერისია.

შიო მღვიმელის პოეზია ბავშვებს ცხოველებისა და ფრინველების სინაზისაკენ და სიყვარულისაკენ მოუწოდებს. პოეტი ტეტრაცს პატარა ბიჭს — სესეს, რომელიც პაწია მერცხალს უმიზეზოდ ქვებს ესროდა, არ მოსწონს როდესაც ბავშვები „ლაწია ყვავილებისა და მინდვრის ტურფა ქალს" — პეპლებს იჭერენ, როდესაც მწუკვანები მინდვრის ბაჯის შეიპყრობენ და თავისუფლებას უსპობენ.

ამ თემაზე აქვს შიო მღვიმელს დაწერილი ლექსი „მერცხალი", რომელიც ე. ბოცვაძემ ჟურნალ „ჟეკილში" (1898 წ. №1) გამოქვეყნებულ ნაწარმოებთა შორის საუკეთესოდ მიიჩნია და სამართლიანად აღნიშნა, რომ ამ ლექსს „ჩვენი ბავშვები სიამოვნებით წაიკითხავენ და განიმსჭვალებიან იმ გრძნობით, რა ცუდია, როცა რომელსაც ცხოველსა და ფრინველს აწვალებენ პატარა ცელქი ბავშვები-ო.[1]

კრიტიკოსი ლექსის მეორე ნაკლოვანებად მიიჩნევს იმას, რომ სასვენი ნიშნები ყველგან სწორად არ არის დასმული. ტუნენის აგრეთვე ერთ-ერთი სტროფს, სადაც მისი აზრით გრამატიკული წესებია დარღვეული.: მაგ.:

ორი ლამაზი მერცხალი
ხიურმითვე შემოჩვეოდნენ (?)
მრავალჯერ გფორნილიაკენენ (?)
მრავალჯერ ისევ სწვეოდნენ (?)—და აღნიშნავს:

„მგონია ასე ამბობენ და სწერენ კიდეც: ორი ალაკი მოვიდა, ორი მერცხალი მოფრინდა... და სხვა. ეს გრამატიკოსებისთვის მაგვინდვიაო-ო.[2]

ლ. ბოცვაძის აზრით „სამშვილო ღირსებისაა" ლექსი „მდინარე", განსაკუთრებით კი არ მოეწონა უკანასკნელი ტაეპის ბოლო ორი სტრიქონი:

...ეს კი გვწყინს, მარამ ჩვენგან შორს
და ვეღარ გხედავთ თვალითა.

კრიტიკოსი სამართლიანად აღნიშნავს, რომ „მდინარის სირბილში" საწყენი არა უნდა იყოსო-და. ... ეს გრძნობა წყენისა, მდინარის სირბილის გამო, იშვიათად დაიბადება რომელსაც ბავშვის გულში, იმისდა მიუხედავად, რომ ბავშვებს საზოგადოდ, განსაკუთრებით ზაფხულობით, მდინარეებში თამაშობა ძალიან უყვართ ხოლმე". 3

ლ. ბოცვაძეს ყმაწვილებისათვის შეუფერებლად მიაჩნია ოგანი „ყვავი", საიდ-ანაც „...ბევრს ვერაფერს სელიერ საზრდოს ვერ გამოიტანს პატარა მკითხველი". დიდი პედაგოგი სწორად მსჯელობს, როდესაც ამბობს, რომ „ესეთი ოგავ-ანაკი, რომელის ზნეობრივი სწავლა-აღზრდა დაზარალდა, ან შეიძლება ცბიერ-ბოროტ-ბილობას, პატარებისთვის საკითხავად სასარგებლო არ იქნება, რადგანაც ზოგიერთი ნაწილი ამისთანა ოგავ-ანაკებისა პატარებისთვის სრულიად გაუგებარი ხდება და ამიტომ ასეთის საკითხვა მასალის წაკითხვამ მიიყვანა რუსსო იმ დასკვნამდის, რომ საჯაროდ ეთქვა: — «чтение — бичь детского возраста»[1]. ამიტომაც კრიტიკოსი სასტიკად ეწინააღმდეგებოდა ნახევარდგაუგებარი ოგავ-ანაკის მიწოდებას პატარებისათვის, ვინაიდან „რადგანაც ბავშვები ჯეროვნად ვერ ახსნიან წაკითხულს, აღვილად შესაძლებელია, რომ რომელიმე გაქნილი და ვერაგი მოქმედი გმირი ოგავ-ანაკისა, სამაგალითოდ და მისაბაძად იქნას პატარა მკითხველის მიერ აღიარებული". 2

კრიტიკოსს მოსწონს აგრეთვე შიო მღვიმელის პატარა ლექსი „ყმაწვილი და ციყვი", სადაც ბშვენერად არის დახატული თე როგორ ცდილობს პატარა ბიჭუნა ციყვის ხელში ჩაგდებას და მიზანს ვერ აღწევს.

1898 წელს ჟურნალ „ჟეკილი"-ს № 9-ში დაიბეჭდა პოეტის საუკეთესო ლექსი „მოწყენილი ჩიტი". მისი მოწყენა შვილების დაკარგვითაა გამოწვეული და ბავშვის გულს სიბრალულით ითრთოლებს.

ლ. ბოცვაძის ეს ლექსი „საზოგადოდ კარგია და წასაკითხად ბავშვებისთვის არა უშავს რა". 3 მას უხერხულად მხლოდ პირველი ორი სტრიქონი მიაჩნია:

ყველა ხარობს, მხიარულობს,
დაფრენავს და დაცქიალობს...

„აქ თუ მივიღებთ მხედველობაში სტაყვას „ყველას", როგორც გამომხატველს საზოგადო ცნებისას", — განაგრძობს კრიტიკოსი, „მაშინ უნდა აღვნიშნოთ, რომ „ყველას" მხიარულობა თე შეეძლიან, ფრენა და ცქრიალი კი ყველასთვის შეეძლებიან!" 4.

1898 წელს „ივერიის" ფურცლებზე გამოქვეყნებული კრიტიკულ წერილში შიო მღვიმელის ლექსის — „ტყის სურათების" შესახებ ლ. ბოცვაძე წერდა:

„ეს ლექსი ადვილი საკითხვია და მინაარსითაც სახალისო პატარა მკითხველებისთვის, რადგანაც ლექსს ჩართული აქვს ხეთაფდის ამ პირუტყვის სურათები, რომელთა შესახებაც

---

[1] „ივერია", 1898 წ. 12 მარტი, № 54.
[2] იქვე.
[3] „ივერია", 1898 წ. 1 მაისი, № 91.

[1] „ივერია", 1898 წ. 29 ივლ. № 161
[2] იქვე.
[3] „ივერია", 1898 წ. 3 ნოემბ. № 235
[4] იქვე.

ზურაბ ბოცვაძე
შიო მღვიმელი.

ლაპარაკია ლექსში", და „სათაური სავსებით ვერ ახასიათებს ლექსის შინაარსს"-ო 1 კრიტიკოსი შემდეგ განაგრძობს, რომ „ზამთრის სურათის აღწერას ამ ლექსში მხოლოდ პირველი ექვსი სტრიქონი იპყრობს და ისიც ძალიან მცირედ..."

ზამთრის სურათის აღწერა ამ ლექსის არამც თუ დასაწყისში, არამედ ვერც შემდეგ ვანახეთ. მაგალითად მოგვყავს კრიტიკოსის მიერ მითითებული პირველი ექვსი სტრიქონი:

გათენდა. მინდერათ გაისმა
ტოროლას ხმისა ზრიალი;
მოაში ტყემ გამოიცვინა,
ფოთლებმა მორთეს შრიალი.
შეწყდა ბულბულის ხმა ტკბილი,
ყელში რაკრაკი, კრიალი... 2

შემდეგ კრიტიკოსი სამართლიანად შენიშნავს, რომ ლექსში გვხვდება გაუგებარი ადგილები. ასეთია, მაგ.:

შაშვთა და შურთხთა დაპფარეს (?)
ნაკადის კლდეზე (?) ჩხრიალი (?)-ო,

და განაგრძობს: „დაპფარეს ჩხრიალი"-ო. ჩხრიალი ჰნიშნავს ფრინველის ხმაურობას (**жужание ручья**), ამიტომ „დაპფარეს" უადგილოდ არის ნახმარი; ვერც ეს „ნაკადის კლდე" არის რიგიანი, რადგანაც ისედაც სუფ სურათს მეტად ბუნდოვნად ჰხდის".

კრიტიკოსს კიდევ ერთი ძნელად გასაგები ადგილი მოჰყავს საილუსტრაციოდ:

გაჩადდა ყველგან სიცოცხლე,
შეიქნა ფუსფუს-ტრიალი,
მისვლა და მოსვლა ცხოველთა.
მწერთა ბზუილი, ყიალი (?).

„ამ სიტყვა „ყიალი"-ო მისთვის არის ნახმარი, —შენიშნავს კრიტიკოსი, რომ რიფმობა გაუწიოს სიტყვას „ტრიალს", მაგრამ მწერთა ყიალი კი გვგონია, ახლად შეთხზული ქართული უნდა იყოს"-ო.

ლექსში „ტყის სურათი" პოეტი გვიხატავს ვეფგელს და მის თვისებებს. პატარა ბავშვი მისთვის მისაწვდომი, სურათოვანი ენით სწავლობს ვეფგელის ხასიათს.

ლ. ბოცვაძემ აღნიშნა რა ამ ლექსის დადებით მხარე, ხაზი გაუსვა, რომ „ეს ლექსიც შინაარსის მხრივ კარგია და საბავშვო ჟურნალისთვისაც შესაფერისი".

ჟურნალ „განათლებაში" 1915 წელს (№ 10) დაიბეჭდა ლ. ბოცვაძის წერილი მიძღვნილი შ. მღვიმელის საპრწყლო მოღვაწეობის ოცდაათი წლისთავისადმი. კრიტიკოსმა სამართლიანად აღნიშნა ის - დიდი ღვაწლი და დამსახურება შ. მღვიმელისა, რომელიც მას მოუფფენია ნორჩი თაობის აღზრდაში. მისი აზრით „საბავშვო მწერალი უდიდესი ალმზრდელია". „ბავშვობაში, მისი დანიშნულებაა ბავშვს გულში ჩაუნერგოს კარგი საზნეობრივი თესლი, გაუთბოს გული, გაუშალოს წინ კარგი მხარე კაცთ-მოყვარულ დამოკიდებულებისა, განეფიცოს ნაზი შთაბეჭდილებანი, მოაყალოს სიბრალული, კეთილსადმი სიყვარული, რომელიც ეფიწყებს ეგრძოდ თავმოყვარეობას, ეგიოზმს და თავგანწირვით ესახურება სიკეთესა და სიმართლეს" 1 სწორედ ასეთ შემოქმედად მიაჩნია ლ. ბოცვაძეს შინ მღვიმელი, რომელსაც მოელი არაფერი უყვარს ბავშვთა სამყარო, ესმის მისი სულის ვითარება, ამავე დროს დაკიდებულია ღვთიური ნიჭითა და შემოქმედებითი ძალით.

შინ მღვიმელს საიუბილეო თარიღს გამოეხმაურა ცნობილი მწერალი ეკ. გაბაშვილი. მწერალმა ქალმა პოეტი პოეზიის ბაღნარის ტურფა ყვავილს შედარა და აღნიშნა, რომ მისი შემოქმედება წარმოადგენს სიტკბოებას, ალერსისა და კაცთ-მოყვარეობის დაუშრეტელ წყაროს. მითს ბავშვები, მათი ჭკვიანი და სათნოებით აღსავსე სიტყვა და ქცევა „ადვილად ეკალეს გზას პატარა მკითხველების გულსკენ და საუკეთესო თესლს სთესავს იმათ ნორჩ სულში სათნოებისას და სიყვარულისას".2

ეკ. გაბაშვილი თოფნდებს ყმაწვილებს, „რათა პატივი სცენ თავიანთ საყვარელ პოეტს და დაესწრონ მის პატივსაცემად გამართულ სალიტერატურო დღეს.

შ. მღვიმელის სალიტერატურო დღისაგან ბავშვთა გულის მეორე მესაღიტმელმ ვეფ-ფშაველამ. ვეფ-ს სინანულით აღნიშნა ის ფაქტი, რომ მოელი ოცდათი წლის განმავლობაში შ. მღვიმელს „ერთი თბილი, გამამხნევებელი სიტყვაც-კი არ გაუგონია თანამოძმეთგან". დიდი პოეტისა და მოაზროვნის აზრით ისინი, ვინც პატრამს გონიერად ზრდიან, ნამდვილ ალმზრდელებად იწოდებიან და თავიანთი საქმეთ ელ უწყობენ ერის ბედნიერ მომავალს, რადგან პატარაობის დროს დათესილი კეთილი თესლი დიდობაში ეხვ ნაყოფს გამოიღებს. ვეფ-ს ამ „კეთილი თესლის" ანაკრი წყალროს შეადარა შინ მღვიმელის შემოქმედება.

ვეფ-ფშაველას კარგად ესმოდა საყმაწვილო შემოქმედების უდიდესი მნიშვნელობა და ის სიძნელეები, რომლის გადალახვა უხოვნა ყოველ ეროვნულ საბავშვო მწერალს. აქედან გამომდინარე ის სავსებით სწორად შენიშნავს:

„ნერვავის ჰგონია ადვილი იყოს საბავშვო ლექსის და მოთხრობის დაწერა. ყველაზე ძნე-

---

1 „ივერია", 1898 წ. 8 დეკ. № 252.
2 „ჟეილი", 1898 წ. № 10, გვ. 1.

1 ვ. „განათლება", 1915 წ. № 10, გვ. 674.
2 გაზ. „სახალხო ფურცელი", 1915 წ. № 257. გვ. 3.

ლი სწორედ ესაა და თუ არ ღვთიური ნიჭით მირონცხებულს და სულით მდიდარს, რაიც ერთგვაგრად 5-6 წლის ბავშვს უახლოვდებ 40 წ. ადამიანს, არ შეუძლიან გახდეს სპავშო მწერალი...[1]

სწორედ ამგვარი „ღვთიური ნიჭით მირონცხებული და სულით მდიდარი“ იყო შ. მღვიმელი.

1916 წელს ჟურნალ „განათლებაში“ (№5-6) გამოქვეყნდა ცნობილი პუბლიცისტის ივ. გომართელის წერილი შ. მღვიმელის შემოქმედებაზე.

ივ. გომართელმა სათანადოდ შეაფასა პოეტის შემოქმედება და განსაკუთრებული ადგილი მიეჩინა მრავალსაკუთნოვანი ქართული ლიტერატურის ისტორიაში. ივ. გომართელს ანხით „შიო მარტო ბავშვების არის, ის მარტო ბავშვებს ეკუთვნის, მარტო ბავშვების ძია არის“. ჩვენ ამ შეხედულებას ვერ გავიზიარებთ, ეინაიდან მისი საყმაწვილო შემოქმედება როგორც პატარებისათვის, ისე დიდებისათვისაც საინტერესო და მიმზიდველია. სწორედ ეს თვისება უნდა ახასიათებდეს ყველა ჭეშმარიტი შემოქმედის საყმაწვილო ნაწარმოებებს.

ივ. გომართელმა შიო მღვიმელი იმ „საარაკო მებაღეს“ შეადარა, რომელიც დღემედამ თავს დასტრიალებს თავის საყვარელ ყვავილებს, მათზე ფიქრში ალამაზს და თუნდაც, თავს ეკლება და ჰაკერონოს იმ იმედით, რომ ხვალ მისი საყვარელი ყვავილები მკვდრეთით აღდგენდნენ შმობლიურ კეკეყანას. პოეტი ბავშვებში ხედავდა მომავალი დღის იმედს.

ივ. გომართელ მხედველობიდან არ გამოპარვია ეგრეთვე პოეტის შემოქმედების ის მნიშვნელოვანი მხარე, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ „სამშობლოს მთელ ბუნების მრავალფერ და სილუხოვო სურათებში... უშლის ჩვენს ბავშვი“. შიომ ზედმიწევნით იცის აგრეთვე ბავშვთა ბუნება, მას კარგად ესმის თუ რა იზიდავს, რა ახალისებს, რა აშიზარეულებს ან რა „წუხებს პატარებს. კრიტიკოსის მართებული ტაქმი „ის არაფერს არ გამოსტოვებს, რაც კი ბავშვის ყურადღებას იპყრობს, რაც კი მას იზიდავს, ირთობს და ახალისებს, — ბუნება იქნება ეს, ცხოველი, მცენარე, დღესასწაული თუ სხვა რაღა“ 2.

შიო მღვიმელი ბუნების სურათების უბადლო მხატვარია. ამ მხრივ ჩვენ თავისუფლად შეგვიძლია ამოვუყენოთ ის გვერდში ბუნების დიდ მგოსანს ვეფა-ფშაველს. ივ. გომართელს შიო მღვიმელი ბუნების შეუდარებელ მხატვრად მიიჩნია. ამის დასადასტურებლად კრიტიკოსს ნიმუშად მოჰყავს ნაწყვეტი პოეტის შემოქმედების ერთ-ერთი მარგალიტიდან — ლექსი „შემოდგომა“. მართლაც, ეს აღწერილი ბუნება შემოქმედის ნიჭზე მეტყველებს:

ლამემ იმატა. აცივდა,
რთველსაც ზშირად დებს დილითა;
მთა-ველს შეაწუდა საკინძე,
შეკრული ოქროს ფილითა.

ვერხვი და ფუხა გატტკვლდა,
ნერგი დგას მგლოვიარედა;
ვაზები გაეკითლებულან,
ქარი ღრიალებს მწარედა.

ნაძვი გამოჩანს მარტოა
ტყეში აქა-იქ მწვანეთა,
ცა შუბლშეკრული ცრემლსა ღვრის...
არ გაისვლება გარეთა... 1

ივ. გომართელი სავსებით სამართლიანად აღნიშნავს, რომ საბავშვო პოეტის ტვინთი ყველა ტკბილზე კიდევ უფრო მძიმეა. ამავე დროს ემყარება რა ი. გოგებაშვილის შეხედულებას საბავშვო ლიტერატურაზე, წერს: საბავშვო პოეტს „ენა უნდა იყოს სადა, მარტივი, უბრალო, ამავე დროს ფერადებიან, სახეებიანი, მხატვრობით მდიდარი“,2 რაც შიო მღვიმელის პოეზიას საკმაოდ გააჩნია.

შიო მღვიმელი თავისი პოეზიით ცდილობდა, რათა აღეზარდა ბეჯითი, შრომისმოყვარე, განათლებული ახალგაზრდა. „გულით პატიოსანი და კეთილშობილი, სულით ძლიერი და მტკიცე ზნეობით სპეტაკი ახალთაობის აღზრდა — აი მისწრაფება შიოს პოეზიისა“.3 — აღნიშნავს ივ. გომართელი.

გაზეთმა „თანამედროვე აზრმა“ (1916 წ. № 26, გვ. 1—2) შიო მღვიმელის პოეზიას ჟურნალების — „ჯეკილისა“ და „ნაკადულის“ „ხომლი“, „ოქროს ჯიღა“ უწოდა და აღნიშნა, რომ არც ერთ ქართველ მწერალ, ბავშვების გულის მონადირება ისე სადად არ ეხერხება, როგორც შიო მღვიმელსაო. შიო მღვიმელი თავისი ლექსების სიეტეტებს ბავშვთა ნაცნობი გარემოდან იღებს და მათივე სიტყვებით გვესაუბრება. „ვინც მის ლექსებს წაიკითხავს, არ დაიჯერებს თუ ეს ჭაღარა შიოს ნაწერია, არამედ იფიქრებს, რომ ის, დაუწერია იმგვითი ნიჭის პატრონ ბავშვს — ფენომენს. ის ზედმიწევნით იცნობს ბუნებას და მის „შვილებს; ზედმიწევნით იცის, რა ახარებს და იამება ბავშვის სულსა და გულს, რა გაიტაცებს მას, იცის რა გაასპეტაკ-გაკეთილშობილებს ბავ-

1 შიო მღვიმელი, ლექსები, ტ. 1, 1936 წ. გვ. 146.

2 ივ. „განათლება“, 1916 წ. № 5-6 გვ. 303.

3 იქვე.

ზურაბ ბოცვაძე
შიო მღვიმელი

1 გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1915 წ. № 262, გვ. 3.

2 ჟურნ. „განათლება“, 1916 წ. №5-6, გვ. 307.

შვის გულს, რა შეაყვარებს მას ბუნებას და მის დაჩაგრულ შვილებს"[1].

ცნობილმა მწერალმა და საზოგადო მოღვაწემ დ. კასრაძემ საინტერესო წერილი მიუძღვნა შიო მღვდელის შემოქმედებას. 1916 წელს გაზეთ „სამშობლოს" №№ 287, 289-ში გამოაქვეყნა წერილი — „შიო მღვდელი და მისი პოეზია". კრიტიკოსი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს პოეტის ერთ-ერთ სულეთეული ლექსს „ობოლი", „სადაც სურათის აღწერილობა, სიცხოველე იმდენად მხატვრული, ისე ზედმეწყვნილნი შესრულებული, რომ უნებურად ცრემლი მოგდით თვალებზე"[2].

ლექსი „ობოლი" პატარების ნორჩ გულში სიბნალულისა და სიყვარულის გრძნობას აღძრავს ობოლი ბავშვებისადმი. შიოსთვის უცნაო არ იყო ეს გრძნობა, მას მამა აღრე გარდაეცვალა. მამის გარდაცვალებამ განსაკუთრებული დაღი დაამჩნია მის სულიერ ცხოვრებას. არ შეიძლება პატარას გული არ შეეთრთოლდეს, როდესაც კითხულობს:

მარტოდმარტოა ობოლი,
ზის და ქვითინებს მწარედა,
მამა შინ არ ჰყავს საწყალსა,
დაც გამოსულა გარეთა.

პატარას ჰგონია, რომ დედა სადღაც შორს არის საღოცავად წასული და ვერ მიმხვდარა თუ რატომ აცვია მამას შავები. უდედო ბავშვი სიზმარში იყლავს დედის ალერსის ქნის და ნაღვლიანად ეუბნება:

— სად დამეშალე. სად ეახვეულ,
ვისთან იყავი, დედაო?
სამი ღამეა მზიერი
ვიძინებ ზედიზედაო...

ობოლი ნუგეში მხოლოდ ცრემლია.

დ. კასრაძე ხაზს უსვამს იმ განსაკუთრებულ ზემოქმედებით ძალას, რომელიც ლექსს გააჩნია: „თქვენი არ ვიცი, მაგრამ მე ამ გრძნობიერ სურათს ზშირად აუტირებიავ ბავშვობაში. ვინ იცის, რამდენჯერ მოშიასურვებია ამ ობოლის ნახვა, რომ ცრემლი შემეშრა, როგორმე მენუგეშებინა. მხოლოდ ახლა ვხედავ თუ ამ სურათის აღწერილობამ ჩემ გრძნობათა გაფაქიზებაზე როგორი გავლენა იქონია. უეჭველია, ჩემებრ ბევრს დაემართოთ ასეთი საქმე, თქვენშიც ბევრნი მეყოლებიან მეგობრადა..."[3]

ასეთი განცდების გამოწვევა კი შიო მღვიმელის ღვიძური ძალით დაჯილდოვებულმა ნიჭმა, მისი კალმის უბადლო ოსტატობით შესრულებულმა სურათმა შესძო.

[1] გაზ. „თანამედროვე ამბრი", 1916 წ. № 36, გვ. 1.
[2] გაზ „სამშობლოს", 1916 წ. № 287, გვ. 4.
[3] იქვე.

კრიტიკოსის აზრით პოეტს დაკვირვების ნიჭი სოფელმა გაუცხოველა. ყველა მისი სულიერი ლექსი უმეტესად „სოფლის ეფერებითაა ნახატი, ბუნების გულთან ეთანხმებული...

შიო მღვიმელის უდედოს ღირსებად დ. კასრაძე თვლის იმას, რომ მან სხვა მწერლებზე აღრე ეუღო ალღო სამავშვო ენას, „შეიმეშავა მეტად სადა, უბრალო და ყოველთვის გასაგები სიტყვების ქსოვა," რომ მისი ლექსი მხატვრულიცაა და ბუნებრივიც. კრიტიკოსმა განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია პოეტის იმ განსაკუთრებულ ნიჭს, როცა „ცდილობს ლექსი ფრიგნობრულ სფეროდან გამოიყვანოს და სიმღერისა და საუბრის საშვალებად გადაკეთოს, ისე რომ ყოველ მის სიტყვას თან მოსდევენ ისეთი თანამსმეურნენ, როგორიც არიან — სახისა და ტუჩების მეტყველება, ხელების გაშლა, კილოს მიზან-შეწონილი აწევ-დაწევა"[1] ეს კი იწვევს იმას, რომ ბავშვი კი არ იღლება კითხვის დროს, არამედ ხალისით კითხულობს შიოს ლექსებს. მათი კითხვისას ბავშვს ცნობისმოყვარეობა იტაცებს, მისი გონება სრულიადაც არ იღლება და ისე ერთობა, როგორც მინდორში სხვადასხვა ფერის ყვავილების დროსო, — განაგრძობს კრიტიკოსი.

დ. კასრაძე პოეტის ღირსებად თვლის აგრეთვე იმას, რომ შ. მღვიმელის ლექსები თავიდანვე მხატვრული სურათებით იწყება, ყოველგვარი შესავლის გარეშე, რაც ბავშვის გონებას კონკრეტული აზროვნების მეტ საშვალებას აძლევს. ამ მხრივ სხვა ლექსებთან ერთად განსაკუთრებული ადგილი უკავია მის ლექსს „გიგა". კრიტიკოსი თავისი მოსაზრების დასასაბუთებლად ლექსის დასაწყისს სთავაზობს მკითხველს:

ერთხელ მამამ თავის გიგას
გაუყეთა კოტტა ციგა.
მეტის მეტი სიხარულით
აღარ იდგა ფეზზე გიგა.

ატრიალა, ათამაშა,
ეალერსა დიდხანს შინა,
მაგრამ ხასლში ყოფნა ცელქმა
მეტად მალე მოიწყინა:

გამოვიდა კარზე, ციგა
თოვლში გამოსახიალა...

შ. მღვიმელმა მთელი თავისი პატარობა სოფელს ბავშვებთან ახლოს გატარა. სწორედ ამან შესძინა კრიტიკოსის აზრით „ერთი სიდუმლო გასაღები, რის შეშეობითაც ყოველი-ფერს ამოადგენენებს ხოლმე ენასა". მის ლექსებსა და პოემებში ყველაფერი ცოცხლობს, ყველაფერი სუბრობს; ფრინველები, ცხოველები და მცენარეები „ბავშვებთან ერთად ინა-

[1] გაზ. „სამშობლო", 1916 წ. № 289, გვ. 3.

წილებენ სიხარულსა თუ მწუხარებასა", ყოველივე ეს კიდეკვ უფრო უწყობს ხელს რათა ბავშვის გრძნობები აამაღლოს და გააფაქიზოს.

ვაჟა-ფშაველას შემდეგ ვერავინ ვერ ჩასწვდა ბუნების სიადუმლოვებას ისე, როგორც შიო მღვიმელი; შიო მღვიმელმა, ისე როგორც ვაჟა-ფშაველმა ქართული სული შეიტანა ბუნებაში და გააადამიანა.

ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში დღემდე გაბატონებულია ის აზრი, თითქოს შ. მღვიმელი მხოლოდ სბავშვო მწერალი იყოს. მართალია, მან მთელი თავისი შემოქმედების უდიდესი ნაწილი მომავალ თაობას მიუძღვნა, მაგრამ, როგორც დ. კასრაძემ შენიშნა „...შიოს ბავშვებს იქით მწერლობის სხვა ასპარეზიც არ დავიწყნია. დრო გამოშვებით ცოტას, მაგრამ მაინც დიდებსაც მადლიან სიმღერას გაგვაგონებს ხოლმე, აღსანიშნავია, რომ ამ დროს შიოს ნაღვაწი მუდამ შებოჭილ სამშობლოს ბედს დაკავშირებულს, მისთვის ლოცულობს, მის თავისუფლებას ავედრებს ღვთისმშობელს".[1] კრიტიკოსის აზრით, შიო მღვიმელის შემოქმედებაში პატრიოტული გრძნობა ყველაზე უფრო კარგად არის ასახული მის ლექსში „გმირის სიმღერა" და პოემა „მუხა"-ში, სადაც მუხის სახით ჩვენი დაჩაგრული, შეურაცხყოფილი სამშობლო არის მოცემული:

...გაჰკრა, წაივდა ყოველი,
ბარს ჭია-ღუა მარტყია... —

მისტირის წარსულს მუხა.

„მაგრამ მგოსანი რიდია მოლად სასოწარკვეთილი", — განაგრძობს კრიტიკოსი და იმოწმებს სალი კლდის სიტყვებს, რომელიც მუხას:

— სამშობლოს ანუგეშებს:

რას დაგაკლებენ? ულირტყვნ
იბარტყვენ, დაიჭრდებიან;
ტანს აიყრიან ჭალა-ტყედ,
გარშემო დაგიდგებიან;
კვლავ აყვავდება სიცოცხლე
შენ შორის ედემურადა,
ტირფი, წაბლი და რცხილა
გადაგეხვევა ძმურადა.

მიუხედავად ამისა დ. კასრაძე შიო მღვიმელის შემოქმედებას უმთავრესად ნორჩი თაობის საკუთრებად აცხადებს, რომლის ლექსთა სილამაზე თვალწინ უშლის მაისის დღეს ყეყეტნა წვიმით აბიბინებულ ეედ-მინდორს, თავზე შარავანდად ცისარტყელა რომ გადარკალვია და ასკვნის: „...შიო მღვიმელმა სიცოცხლითვე ღირსეულად დაიდგა ხელოვნური ძეგლი, რომელზედაც ანგელოზებრივ ბავშვთა სახელით წარწერილია: „ნორჩ სულთა უმანკო სიყვარული".[1]

მიუხედავად იმისა, რომ შიო მღვიმელის შემოქმედების შესახებ პერიოდულ პრესაში ძალზე ცოტა კრიტიკული წერილები იბეჭდებოდა, მისმა პოეზიამ ღრმად გაიდგა ფესვები ნორჩი თაობის გულებში და დღესაც დიდი საყვარელით სარგებლობს.

ქართული ლიტერატურათმცოდნეობა დღეს ჯერ კიდევ ვალშია ჩვენი სასიქადულო პოეტისა და მამულიშვილის შემოქმედების ღრმად შესწავლის საქმეში.

---

1 გაზ. „სამშობლო, 1916 წ. № 289, გვ. 3.

1 გაზ. „სამშობლო", 1916 წ. № 289, გვ. 3.

ჯემალ აფციაური

იდეოლოგიური ბრძოლის კვალი „გიორგი მთაწმიდელის ცხოვრებაში"

მეფე ბაგრატ IV დაეინებითი მოთხოვნით გ. ათონელი 1060 წელს მოწაფეებთან ერთად მოემგზავრება საქართველოში, თან მოიქცეს ბერძნულ-ფიდან თარგმნილი წიგნები, რათა ისინი სამშობლოში გადაეწერათ და ეკლესია-მონასტრებში გაევრცელებინათ. იგი დიდი პატივით მიიღეს თავის ქვეყანაში. ბაგრატმა ქუთაისს მწიგნობარი და წარჩინებული სამღვდელოები გაგზავნა. შემდეგ კი მოახლოებულ „დიდ გიორგის" „სამეფოს" სავალზე კვლავ ხვდებიან წარჩინებულნი, თვით მეფეც კარვის კართან გამოეგებება და „მოწყდა" მოიკითხავს.[1] გ. ათონელი იმ დროს ჩამოსულა საქართველოში, როცა დიდი შიმშილობისაგან წყლგატეხილი ქვეყანა, რასაც ალპად შინაშფოთა და ფეოდალების ძალმომრეობაც უწყობდა ხელს, ისა-ის იყო იშუშებდა იარების, ფეხზე დგებოდა. პატრიარქ ქართველ მოღვაწეს მწვავედ განუცდია შშობლიური ხალხის საეკეთესო ნაწილის, მწარმოებელი ფენის მწარე ხვედრი და მწუხარებით უთქვამს: „ჭ მე, რასათვის მე მოვიწე ამას ქუეყანასა ხილვად ესე ვითართა ამათ ბოროტთა".[2] გიორგი ათონელს ღრმად გაუანალიზებია შექმნილი მდგომარეობა და აღმოუჩენია, რომ ქვეყნის დაცემის ერთი ძირითადი მიზეზთაგანი ყოფილა საერო და სასულიერო ცხოვრების მორალური დაქვეითება, კერძოდ კი უღირს დიდგვაროვანთა დამკვიდრება იერარქიულ კიბეზე. ეს დიდგვაროვნები ხელშეუხებლად, წმინდათა-წმიდად აცხადებენენ თავის უფლებებს და მხოლოდ სიმდიდრის მოხვეჭით, ეკლესია-მონასტრების გაინგანული მორთვა-გაამშვენიერებით იყვენენ დაინტერესებული, რათა, ცხოვრებით კმაყოფილებს, სიკეთილის შემდეგაც დასდებოდათ „ლაპი" და ამით სიკეთე, მარადიული ბედნიერებაც უზრუნველეყოთ.

წოდებრივობა ეკლესიაში უკვე IX-ს-ის მეორე ნახევრიდან იწყებს ღორძინებასა, სწრაფად ვითარდება და XI საუკუნის სამოცდაან წლებში, გიორგის საქართველოში ყოფნის დროს, უკვე მტკიცედ დამკვიდრებულ ინსტიტუტად ჩანს, რადგან ამ დროს მის წინაღმდეგ გალაშქრება მოუღიდნელ და საკვირველ საქმედ გამოცხადებულა. „მაბრალობლებმა" არ დაინდეს თვით ისეთი დიდი ავტორიტეტიც კი, როგორც გ. მთაწმიდელი იყო, რომელმაც მრისხანედ გალაშქრა ეკლესია-მონასტრებში დამკვიდრებული დიდგვაროვნების წინააღმდეგ და საეკლესიო ცხოვრების დემოკრატიზაცია, პირველყოფილი ქრისტიანობის პრინციპების აღდგენა დასახა მიზნად, რომელიც ეარყოფდა ყოველგვარ წოდებრიობას ქრისტიანულ თემში. გიორგი ათონელს ამ საქმეში ჰყავდა წინამორბედი. მასზე ადრე ექვთიმე მთაწმიდელი ყოველმხრივ ცდილობდა მის მონასტერში არ შემოლულიყო სახარების პრინციპები — მან ბევრ დიდგვაროვანს უარი უთხრა ბერად აღკვეცაზე იმიტომ, რომ ერისკაცად ჩვეულებას — განცხრომით ცხოვრებას ისინი ხშირად მონასტრებშიც ავრძელებენენ, ვერ ეგუებოდნენ რა მათთვის უჩვეულო ასკეტურ რეჟიმს. სხვა შემთხვევაში ექვთიმე სულ ერთ ბერს, „ღირს აკცს და შერაცხლოთა შვილს",[3] რომელსაც არ უნდოდა „თავისი „ქვართო" სხვა ბერებისთვის" დაეთმო. მკაცრი წინამძღვარი ცეცხლში წვავს პერანგს და ბერის საკეთილ ქრისტიანს, განდეგილისთვის შეუფერებელად აცხადებს.

ერთხანს ეიანე ათონელსაც გადაეწყვეტია ესპანეთში წასვლა სპეტაკი, ანგელოზთა სადარი საქართველოს საქმრად. ეიანე იძულებული გახდა აპეთი გადაწყვეტილება მიეღო. „რამეთუ პირველთითგანვე უძნდა შეღლილობა და შფოთი".[4] თუ გავითვალისწინებთ, რომ შფოთს მთავარი როლში მონასტრის ძმობის წევრ-ბერ ემპატიკ კერძო მესაკუ-

ორული ინსტინქტები. გამოდიოდა, ეს ფაქტი გაკვირვებას აღარ გამოიწვევს.

„დიდ გიორგის“ „მხილების მახვილი“, უპირველეს ყოვლისა, მეფე ბაგრატის მიმართ ალღესია და მკაცრად მოუთხოვა მისგან, „რათა არა ყოდდეს სიბინაკოსოსთა კაცთა მიმართ უწესოთა და უსწავლელთა და ყოველითურთ სიფლისა შემსმელთა და უწესო

გადამწყვეტი ფაქტორია მშვიდობისა და ერთიანობის დასამყარებლად და, ამდენად, თავისი დროისთვის პროგრესულიც.

გ. ათონელის რეფორმატორული მოღვაწეობა თეოლოგიური ფორმით გამოცხადდა, რადგან, დამკვიდრებული შეხედულებისამებრ, გაბატონებული იდეოლოგიის წინააღმდეგ მიმართული პროგრესული იდეები, ისევე როგორც ყოველი საზოგადოებრივი და პოლიტიკური მოძრაობა, ამ დროს (შუა საუკუნეებში ჯ. ა.) მხოლოდ ისტორიულ პირობებთან უნდა ყოფილიყო შეგუებული და თეოლოგიური ფორმით გამოცქენილიყო.

საეკლესიო რეფორმების გატარებისას გ. ათონელი სახარების, პირველყოფილი ქრისტიანობის პრინციპებიდან ამოდიოდა. იგი გამოდის სახარების ზნეობრივ-ფილოსოფიის დამცველად — ზრუნვა მოყვასის, ეკლესიისათვის, (მორწმენეთა კრებული,) საკუთარი თავის უღირსობის შეგრძნება-აღიარება, სიძულილი ამქვეყნიური სიკეთისადმი — აი, რა მოეთხოვება სასულიერო პირს, თუ ის კუღტის მსახურია, მონაზონის ძმობის წევრი, ასეთი უნდა იყოს ფეოდალებდა, გადაჰვეკა აქედან მისი უღირსობის დამადასტურებელი.

პირველყოფილი ქრისტიანობა თავისი სოციალური შინაარსით მუდამ იმსახურებდა და იმსახურებს ცხოველ ინტერესს. მან ხომ რიგი ისეთი იდეები წამოაყენა, რომელნიც უაღრესი ჰუმანურობის განსახიერება იყო კლასობრივი საზოგადოების პირობებში. სწორედ ამიტომ აღმოაცენდა იგი, როგორც ჩაგრულთა რელიგია და საუკუნოვან ღეენას განიცდიდა რომში გაბატონებული კლასის — მონათმფლობელთა და მათი მეთაურის — იმპერატორის მიერ. რა თქმა უნდა, ასეთი აქტიური ებრძოდა მას კერპთაყვანისმცემლობაც, გაბატონებული კლასები შემდეგ შეურიგდნენ ახალი რელიგის მიღებას, რადგან მასში აღმოაჩინეს ის იდეოლოგიური ბაღა, რომელიც კლასოვან გაუწევდა სანქციას მთა სოციალურ ბატონობას, მაგრამ ეს ლოგიკურად არ გამომდინარეობდა პირველყოფილი ქრისტიანობიდან და გაიაზრებოდა როგორც აქვეყნად უაზრო ცხოვრების საფალოო შედეგი, რადგან პირველყოფილი ქრისტიანობა ყოველგვარი სიმდიდრის, ფიზიკური ტკბობისა და მასთან ერთად წოდებრიობის იგნორირებას ახდენდა. სწორედ ამას თვალისწინებდა XX საუკუნის ინგლისელი თეოლოგი ჩიეუტ ჯონსონი როდესაც ამბობდა: «Я христианин, но я верю в принципы первоначального христианства, в которых было так много братского, коммунистического»[9].

ასეთმა გააზრებამ, სხვათა შორის, იმ დასკვნამდე მიიყვანა ჩიეუტ ჯონსონი, რომ კომუნისტები ჭეშმარიტ ქრისტიანებად გამოაცხადა — თუმცა ისინი ოფიციალურად უარყოფენ ამას, მაგრამ საქმით და პრინციპებით თანხვორობა, მოყვასის სიყვარული, მეგობრობა და სხვა, სწორედ პირველყოფილ ქრისტიანობის განასახიერებენ, ეს ტენდენციები მსოფლიო კი ოფიციალურად ქრისტიანული, საქმით — ანტიქრისტიანულია.

ბუნებრივია, რომ ამ პირველყოფილი ქრისტიანობის მქადაგებელი გ. ათონელისათვის იერარქიულ კიბეზე გვარიშვილობით დაწინაურება, მხოლოდ საკუთარი თავისთვის ზრუნვა, ეკლესიების ოქრო-ვერცხლით ავსება მაშინ, როცა ნაშვილი ეკლესია, მრეული უაღრეს სიღუხჭრეს განიდიდდა და მოკლებული იყო სასულიერო წოდების მხრივ ზრუნვას, სრულიად უცხო და მიუღებელი რამ იყო — გ. მცირე „ცხოვრებაში“ გვიამბობს რამდენიმე შემთხვევას, როდესაც გ. ათონელს „თეოლოგიერ ფორმებში“ გაულაშქრია ამ დამახინჯების წინააღმდეგ.

ერთი მთავარნი გვაცნობს ოქროსა და ვერცხლის შეკრებით გატაცებული სასულიერო წოდების ტიპიურ წარმომადგენელს — „იყო ვინმე ეპისკოპოსი, მდიდარი ფრიად და წარჩინებული, რომელსა იგი მარჯულ ებრძოდა ეშმაკი, რაჲთა სიმდიდროსა სიფასეთა თუსთაჲთა ეკლესიანნი შეამკენეს და განაშენენეს, და რაჲთა მონასტერსა შინა აღაპი დაიდგეს, და ამით მიზეზითა სცვდა სიმდიდრესა თუსსა, ხოლო გლახაკთა ყოველთაგან არ მიჰიგიდოდა“ [10].

გ. ათონელი ჩაგრულებს ამ მდიდარ ეპისკოპოზს, რომ მისი საქციელი ეშმაკის ცთომაა, რომ ეს არ ეგუება ქრისტიანის მორალურ მრწამსს და იძულებულს გახდის მას, ქონება გლახაკებს დაურიგოს“ [11].

მსუბუქი იუმორის გრძნობით აქვს გ. ხუცესმონაზონს გადმოცემული გალოთებული მთავარდიაკონის ტრაგედიაც. ეს ტიპიური თავაშვებული არისტოკრატი „არა უჩინოთა და მდაბალთა შეიღი“, რომელიც ეკლესიის კალთას ამოფარებია, დროს ლოთობაში კლავს და თავის გასაძარცულებად მხოლოდ ფორმალური საბუთი გააწნია — „ქუეყანა ესე ხორშაკეული არს და უმტესად იგი ადგილი, სადა მე ვიმყოფები, ნუუკუე სნეულებისაგან დაეცეც“12-ო, მას ეძრძვის „მტერი ნათესავისა ჩვენისა“ (ეშმაკი — გ. მცირით, დაფარული, რეალისტური ანზრით — გადაკრბებული ალკოჰოლი) ჭკვანინ ბერი, გ. ათონელი, ეშმაკს ბძოლისგან მას სულ უბრალოდ დაიხსნის შემდეგი შეგონებით: „შვილო, ღმერთსა გაუეუენე, რათა გამოგიეუოფდეს“. [13] მთავარდიაკონნა მართლაც დაუჯერა რჩევას და განაკურნა. ახლა ის ქუეყანასა მას შინა ხორშაკსა. ყოველთა ღმერთმელთა უმრთელეს იპოვთო“ — ირონიულად უმატებს მწერალი.

საესულიერო იერარქიულ კიბეზე დიდგვაროვანთა გაბატონებას მკვეთრად დაუცია კულტის მსახურთა ავტორიტეტი. ამის მიზეზი

მოგდლისა თუ ეპიტაფიის ტანისამოსში გამოწყობილ არისტოკრატთა თავაზეგული ცხოვრება იყო. გ. მცირე ალწერს, თუ როგორი კრძალვით მიიღო გ. ათონელმა მოგდლობა და ეკრთოვლა: „არა იყო ეგეკვითარი, ვითარ ესე აწმრავალნი პირველ თავისა თჳსისა განწმენდილნა, სიტყვით განწმენდილ იქნებიან და ვითარცა უნდოსა რაჲსამე საქმისა მიმართ, ეგრეთ მოგდელობისა მიმართ მიისწრაფიან და პირიელ წუერთა გამოსელსა - მოხუცებულთა უმოძღვრიან“[15]. აკად. ნ. ბერძენიშვილს ეს ადგილი ისე ესმის, თითქოს ახალი ხანის მისწრაფებაა (ამასთანავე გონებას, აზრის) გადაცხრის ქრისტიანული მოძღვრების მიუწედომლობა და სანერთო ჯაშში კი ყოველივე ეს მაჩვენებელი იყო წინსელას, სწავლის გავრცელების, გონებისა და აზრის წარმატების, ქრისტიანული სქოლასტიკის, სიბრძნის სწრაფად ათვისების, ახალი ეპოქის დაწყების.[16] ჩვენ ცოტა სხვანაირად გვეხატება საქმე — გ. მცირე „ცნოგრების“ სხვა ადგილს საყვედურს გამოთქვამს, რომ ჩვენში, ქართველებში, „ეუფლრილობაჲ ახილეგენის“ საეკლესიო სფეროში. ამ ეუფლრილობის ფონზე გაადვილებულია მოგდლობაც. ისეთი მოგდლები, რომლებიც მხოლოდ კურთხევით, სტაყვით იყენენ განწმენდილები და თავიანთი პრაქტიკული მოღვაწეობით არ ამარილებდნენ თეორიულ მრწამსს, მრავალად დახვდნენ ჩვენს ბერებს საქართველოში. ისინი მართლაც იოლი შემოსაკლის წყაროდ თვლიდნენ მოგდლობას და სათანადო მომზადების გარეშე, წვერის ამოსვლისთანავე მიისწრაფოდნენ მისკენ. გ. ათონელმა კი, რომელსაც ხანგრძლივი, 18 წლის მანძილზე აკადემიური სისტემით მიღებული ცოდნა ჰქონდა, „სიჩჩოთვე მონაზონ იყო“, აგრეთვე, რაც მოავარია, „ყოველნი სათნოებანი თავსა შორის თვისსა დაიუნყა და თავი თვისი ყოველთა სახედ დაუდგა“, ე. ი. სამაგალითო იყო, „არა სიტყვით ასწავლა, არამედ საქმითა უჩჳენა,“ აი, ასეთი განსწავლული, ყოველი სიკეთით შემოსილი კაციც კი კრძალვით იღებს მოგდლობას, ამით, ეჯი არ არის, გ. მცირეს სურს ამამდლის მოგდლობის ძარს დაცემული პრესტიჟი, აკად. ნ. ბერძენიშვილის სიტყვით რომ ეთქვათ, თავის უფლებებში აღადგინოს „მოგლობა მიუწედომელი, განუზომლად მაღალი და საშობი, როგორც ამას გვისახავენ „რომანტიკოსები“ — გიორგი მერჩულე და გიორგი ათონელი“ [17].

ღიდეს ამის მიზეზერა არ არის ძნელი, რომ ზემოთხსენებულ წვერამოუსელელ ახალგაზრდებს ასე უცვნ მოგდლობის, სასულიერო ხარისხის დაკავებაში წოდებული პრივილეგიები ზელოდათ.

გ. ათონელის რეფორმება, მაგი განვითარების გზა და ლოგიკური დასასრული შესანიშნავად ანასიათებს იმ ეპოქას, როდესაც ისინი ბრცელდებოდნენ. ეს ეპოქა წინასწ�rcrcr ბ) თვითმყოფადი მოგლების, რომელიც ... ლე ყალიდდა, ადრეული „ქართული რენესანსის“ სახელით არის ცნობილი და რომლის თანამეზობრი ჰუმანიზმი იყო. რა თქმა უნდა, ქართული ადრეული რენესანსი ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიური ცხოვრების მთელი რიგი თავისებურებებით იყო შეპირობებული. მთავარი როლი მის წარმოშობაში უთამაშნია ცენტრალიზებელ მონარქიის ჩამოყალიბებას, რომელიც უმოვრესად მცირემიწიანი აზნაურების, ლეგეზისა და ვაჭრების ზეგზე გადადგიდა. ისინი დაუნდობლად იბრძოდნენ დიდფეოდალების წინააღმდეგ. ეს ბრძოლა შემდეგ გადაესნილი იქნა საკულესო სფერშიც, რასაც შედეგად ის მოჰყვა, რომ ეკლესია სახელმწიფო აპარატს დაექვემდებარა, მაგრამ ეს დაქვემდებარება ფორმალური აქტად დარჩებოდა, თუ არ მოხდებოდა სასულიერო იერარქიის სრული რეფორმაცია. ბუნებრივია, სრული ცენტრალიზაციისაკენ სწრაფად მიმავალ სახელმწიფოში, როგორც სახელმწიფო, ისე სასულიერო აპარატში ის პირნიე უნდა დაწინაურებულიყენენ, რომელთათვისაც სისხლხორცეული იყო ეს ცენტრალიზაცია, ესენი კი, როგორც უკვე ვთქვით, იყენენ წვრილი აზნაურები და საერთოდ საზოგადოების დაბალი ფენების წარმომადგენლები: «Передовые деятели эпохи пришли к сознанию о необходимости демократизации государственного и церковного аппарата; начинается «чистка» этого аппарата, засоренного недостойными лицами из феодальной верхушки»[18].

ყოველივე ამან განაპირობა ადამიანის პირადი ღირსების წინა პლანზე წამოწევა, სახელმწიფო პოლიტიკურად და ეკონომიურად გაძლიერება. ამას შედეგად მოჰყვა კულტურის გაფურჩქნა, აზრის გათავისუფლება ღოგმატიკისაგან, დაარსდა აკადემიები, ახალ სიმაღლეზე ადის ფილოლოგია, ფილოსოფია და მეცნიერების სხვა დარგები, კლასიკურ მწვერვალს აღწევს მხატვრული ლიტერატურა „ვეფხისტყაოსნის“ სახით. ბერკეტი კი, რომელმაც ასწია და უნეკეულად ამოძრავა ეპოქის ცხოვრება, იყო ზემოთხსენებული დემოკრატიზაცია, რომელსაც მაღალი ჰუმანიზმი განაპირებდა. უნდა ითქვას, რომ სიერო და სასულიერო ცხოვრების ასეთ რეფორმატორობას ეტალებად უნდა ჰქონოდა ფეოდალურ საზოგადოებაში თავისი განვითარების საზღვარი მისი საბოლოო მიზანი იყო მეფის ცენტრალიზებული ხელისუფლება, იდეალური პატრონ

ჯაბალ ავდიუაური

ეიდეოლოგიური ბრძოლის ცალკე „ეიორგი მთაწმიდელის შემოქმედებაში“.

10. „ცისკარი“, № 6.

ნყმობა, რომლის იქით იგი ვეღარ წავიდოდა. აქ ხდება სამეფნი მოგვიანებით ყეთლუ-არსლანის დასის დამარცხების მიზეზებიც, რომელიც პარლამენტარულ მიზეზის ისახავდა.

დიდია გ. ათონელის დამსახურება ადრეულ ქართული რენესანსის წინაშე. დიდია, რადგან მან თავისი რეფორმებით მოაზლობეული დიდი ეპოქის ქროლვა მოიტანა, საქეეყნოდ განაცხადა, რომ ადამიანის დაწინაურება კონკრეტულ შემთხვევაში იერარქიულ კიბეზე პირადი ღირსების ეკვივალენტია. ეს ფაქტი ეროვნულ ფიქრებზე და გვარიშვილობა სრულიადაც არ უნდა ახეენეს ამაზე გაკვლევს. მისი დიდი ეპიმანიზმი გამოვლინდა ამაში, რომ თამამად მოიოხოვა „მაშვრალთა და ტირამძმეთა „ხეედრის შემსუბუქება“: «Георгий еще в XI веке высказал следующую мысль, которую буржуазные историки приписывают знаменитому Эразму Роттердамскому: тяжко грешат те, которые бросают безумные деньги на постройку и украшение храмов и монастырей в то время, как их ближние умирают с голода»[19].

ამრიგად, ეპიმანიზმი ისეთი, რომელმაც ხელფეხი გაუხსნა ადამიანს, გამოიმეღოვა იგი ღმერთს და „ეროზეე ჩამოიეანა“, ეპიმანიზმი ამ სახით უცხო იყო გ. ათონელისთვის, მაგრამ. პირადი ღირსების პატივისცემის ქადაგება ეროვნებრივის მიეხედავად, იდეალურად დასახეა გ. ათონელის საეკლესიო კარიერისა, რომელმაც „მცირედ-მცირედ შედგა ფეხი ხარისხსა მას ზედა კიბისასა“, დიდი ამბავი იყო: რაღაც ოციოდე წლის შემდეგ დავით ალმაშენებელი თამამად ახორციელებს ამ პრინციპს ცხოვრებაში და განსაცვიფრებელ შედეგებსაც აღწევს. ნიმშნდობლივია, რომ დაკეთის დროს საერო ცხოვრების დემოკრატიზაცია ხდის მზოლოდ შესაძლებლად საეკლესიო ცხოვრების დემოკრატიზაციას — როცა მეფემ მახვილი დაბრეკეს ის კლასი, რომელსაც ბევრს უკარგავდა საშინაო პოლიტიკის ასეთი გეზი.

ეს კი დიდებასა და პატივს მატებს გ. ათონელსა და მის ბიოგრაფეს, გ. მცირეს, რომელთაგან ერთმა საკმით სცადა მისი განხორციელება, ხოლო მეორემ სიტყვაში განაცხადა ის.

გ. ათონელმა საქართველოში ჩამოვარდნილი უადრესი შიშშლილობა და გაჭირვების ტყმს მოაკოოა მცირეწლოვანნი ბავშვები და მათი გამოკვება-განსწავლა იდო თავს. გ. ხუცესმონაზონს ეს ფრიად დიდმნიშვნელოვან მოვლენად მიაჩნია. ამ ფაქტით სპეციალურად ყოფილ დაინტერესებული თხზულების შემკვეთი — გ. შეუენებელიც — „ხოლო ეუწყი, ვითარმედ ეძიებ და ცსერის მითხრობად“ [20]-ო — მიმართავს მას მწერალი, როდესაც აღნიშნეული ამბის გადმოცემას იწყებს. უფრო მეტიც, ავტორი ხსენებულ ფაქტს გ. ათონელის მრავალმხრივი მოღვაწეობის გვარგვარნად მიიჩნევს და მისი საქართველოში გამოჩეზვრების ძირითად მიზნადაც. „ხოლო საცერტ ამს ესე, ვითარმედ ამათ ობოლთათვის წარეძღუა ღმერთი აღმოსაკეთოს“. [21]. „დიდი გიორგის“ ძირითადი მიზანი ყოფილა ათონელ ლაურსთვის აღეზარდა მომავალი ნიჭიერი მოღვაწენი სწორედ ამ მცირეწლოვანთაგან. ჩვეულებრივ ფიქრობენ ეროვნულ, რომ ქართველი ახალგაზრდობის დენას საზღვარგარეთ, ბიზანტიაში განსაწესებელ გ. ათონელმა დაედო სათავე, ხოლო შემდეგ დავით ალმაშენებელმა გაგრძელა, რომელიც ნიჭიერ ახალგაზრდებს მზვანის აყადემიაში გზავნიდა [22]. მეცნიერებაში გამოთქმული შეხედულებანი, ის მძლავრი ნაკადი, არსენ იყალთოელის, იოანე პეტრწეს, ეეზოკიელს, ვანე ტარიელსძისა და სხვათა სახით, რომელმაც საქართველოში ბიზანტიის პროგრესულ-რეგრესულ ძალთა ქიდილი, რენესანსული მოძრაობის ქროლვა გადმოიტანა, ამ საგანმანათლებლო ღონისძიების შედეგი იყო[23], მაგრამ შედეგმა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ ქართველებს მხოლოდდამხოლოდ საზღვარგარეთ შეეძლოთ განათლების მიღება. ამის საწინააღმდეგოდ ლაპარაკობს თვით „გ. მოაწყვიდელის ცხოვრება“ — გ. მცირე, როდესაც მცირეწლოვანთა ბავშვების შეგროვების მიზეზებზე საუბრობს, ერთ მიზეზთაგანს ასე აყალიბებს: „რომელ ქუეყანაჲ ჩუენ (საქართველო — ჯ. ა.) შორს იყო ამის ქეეყანისაგან (ბიზანტია — ჯ. ა) და მცირენი მოვიდიან სწავლულნი, ხოლო რომელნი იგი მოვიდიან, შემდგომად მცირედსა ეულადაცა წარეიდიან და ღიდენი ესე ეკლესიაჲ ეა ოლრაჲ დიუტეიან [25]. როგორც „ეხედავთ, საქართველოდან ათონზე სწავლულთა ჩასვლა ჩვეულებრივი მოვლენა ყოფილა. საფექრებელია, ისინი იქ

„ითასად კაცი დაფასდა, ითიათასად
ზარბაზანი,
თუ კაცი კაცად არ ვარგა, ფეხი —
გვარშვილობანა“.

უფრო ღრმად ეცნობოდნენ ბიზანტიური კულტურის უახლეს მიღწევებს, ილარიკეებნენ ცოდნას ბერძნულ ენაში და უკანვე ბრუნდებოდნენ. გიორგი მწერლის, ილარიონ თეალელის, ბასილ ბაგრატის ძისა და მაკარი წინაძიღვრისნაირ ადამიანებს, რომელნიც „ეპოქის შესაფერისი განათლების მწერალებზე იდგნენ, ხელოვნებებოდად უაღრესად განსწავლულ პირო

პროფ. ნ. ბერძენიშვილი, გ. ათონელის „ცხოვრების“ მიხედვით, ვეძიებენ ადამიანის ასაკის შემდეგ დაყოფას.

1. ჩასკი — ჩჩვილი (7 წლამდე)
2. „ — ყრმა
3. „ — ჭაბუკი
4. ჩასკი — სრული
5. „ — განმწესებული
6. „ — მოხუცებული

50 წელი არ ითვლება სიბერედ [31].

ეს დაყოფა ძირითადად ემთხვევა ანტიკურ და ბიზანტიურ დიფერენციაციას, მაგრამ მკვლევარი უმთავრესულად აცალკევებს სრულსა და განმწესებულს. ეტყობა, ამ შემთხვევაში მეცნიერი ეყრდნობა გ. მცირის შემდეგ ფრაზას,— „ვინაიდგან შეეძლებელ იყო ჩასკიონ სრულითა და განმწესებულთაგან სწავლა“, ამიტომ გიორგის პატარები შეარჩიო. აქ „სრულს“ მისდევს „განმწესებელი“, ამიტომ პატ. მკვლევარს „სრული“, განმწესებულისწინა საფეხურად მიუჩნევია.

„განმწესებული“ იგივეა, რაც სრული ან „კაცი სრული ტანითა“, რაც ცხადად ჩანს სულხან-საბასეული დიფერენციაციიდან.

1. ჩვენ — 1-5 წელი
2. უსუარი — უსუარა —5-10
3. ნინველი, ნინველა — 10-15
4. ყრმა — 15-20
5. ჭაბუკი — 20-30
6. კაცი 30-50, ანუ „მწვრსი“
7. მოხუცებული 50 წლიდან.“

გვაქვს საფუძველი ვიფიქროთ, რომ გიორგი ათონელის მოწაფეებმა მომავალში უფრო მეტად განავითარეს დიდი მასწავლებლის იდეები და ერთგვარად ხელი შეუწყეს დავით აღმაშენებლის მიერ რუის-ურბნისის კრებაზე რადიკალური საეკლესიო რეფორმების გატარებას.

XI საუკუნეში ანტიოქიაში მწვავედ დისავა ქართული ეკლესიის ავტოკეფალობის საკითხი. ანტიოქელმა პერგამმა რამდენჯერმე აღძრა საჩივარი საპატრიარქოში ქართული ეკლესიის ნინაალმდეგ პატრიარქ თევდოსისთან. გ. მცირის თხზულების მიხედვით, მათ საჩივლის შემდეგ მეჭლები ჩამოუყალიბებიათ.

1. მღვდელ-მოძღვარნი ქართლისანი არა რომლისა პატრიარქისა ქელმწიფებასა ქუეშე არიან;
2. ყოველნი საეკლესიონი წესნი მათ მიერ განეკვიბიან;
3. თუთ დაისმენ კათალიკოზთა და ეპისკოპოზთა;
4. არა სამართალ არს ესე, რამეთუ ათორმეტი მოციქულთაგანი არავინ მისრულ არს ქუეყანასა, მათსა.

დასკვნა — ჯერ არს, რათა; (ქართველნის „სამწყრო მცირე“ — ჯ. ა.) ქელმწიფებასა ქუეშე ანტიოქისა პატრიარქისა“ იმწყესებოდინ და აქა იყურთხებოდეს კ. ზე მათო“[3].

ბრალდება განსაზღვრული გვაქვს ორ ეპიზოდ ეკლესია — ჯერ წამოყენებულია ბერძენ ეპისკოპოსთა ეკლესიის ის „ბოქმარრებული“ — [illegible] ნინ მელიე მისსავე საბრალმდებლოდ გამოიყენება, შემდეგ „დასაბუთებულია“ ამგვარი თავისუფალი მოქმედების არაკანონიერება და მხოლოდ ამის შემდგომ გამოიტანება ლოგიკური დასკვნა — მწვალებლურად მოქმედი ეკლესია უნდა დიდმარხილოს „პატრიარქის“ ერთ-ერთ წევრს, უფლიოს საპატრიარქოს... ამ შემთხვევაში ანტიოქიისას...

გ. ათონელი ბერძენთა ბრალდების გასაბათილებლად მოითხოვს „ანფრია მოციქულის მიმოსელას“, რომელიც ეკვთიმე ათონელმა თარგმნა ბერძნულიდან ქართულად. მოითხოვს გიორგი, რა თქმა უნდა, ბერძენ ტექსტს, რადგან, ჯერ ერთი, ბერძნებს ქართული არ ეკოდინებოდათ და მეორეც, მათ თვალში ბერძნულ წყაროს უფრო მეტი ნდობა ექნებოდა. (ანალოგიურ შემთხვევაში ასევე იქცევა შემდეგ ეფრემ მცირეც.) ამ საბრალპირო საბუთს დაეკმაყოფილება და შეეშინებინა კიდეც ბერძნები, რადგან იგი ამტკიცებდა ანფრიისა და სვეიმონ კანანელის სამისიონერო მოღვაწეობას საქართველოში. საბუთის მიხედვით, სიმონ კანანელი იფხიზლეში დამარხულადაც კი ცხადდებოდა. გ. ათონელმა ისიც გაამტკიცა ბერძნებს, რომ იყო ფრო, როცა საბერძნეთში მწვალებლობა იყო გამეფებული და ამის გამო ვეფიელი ეპისკოპოსი იოანე საქართველოში, მცხეთას იყურთხოო, [32] მცხეთაში მიეცი მას „ხელდასმა“, ანუ ხიროტონია. გ. ათონელი მსჯელობას ასე აგრძელებს: რადგან ანტიოქიის პატრიარქი პეტრე საყდარზე იჯდა, პეტრე კი ანფრიას „წოდებით“ მოიქცა ქრისტიანობაზე, ამიტომ „შუენის ესრეთ, რადა წოდებული იგი მწოდებელსა მას დიდმარხილოს“, [33] ე. ი. ანტიოქიის საპატრიარქო უნდა დიდმარხილოს საქართველოს საკათალიკოროსო — დასაკვნა „დიდმა გიორგიმ“.

გ. ათონელს პასუხი არ გაუცია წაყენებული ბრალდების დანარჩენ სამ პუნქტზე, რადგან მათი უსაფუძვლოობა თავისთავად მტკიცდებოდა ანფრია მოციქულის მიერ ჩვენს ქვეყანაში ქრისტიანობის ქადაგებით ფაქტით. მხოლოდ ამ ასპექტში უნდა გავიგოთ პროფ. კ. კეკელიძის შენიშვნა, რომ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალობის დაცვის დროს გ. ათონელმა მხოლოდ ერთი საბუთის („ანფრიის მიმოსელა“) წამოყენება შეძლო“ [36]. ჩვენი ფიქრით, გ. ათონელისათვისაც იქნებოდა ცნობილი ის საბუთები, რომელნიც მომავალში დიდმა ეფრემ მცირემ წამოაყენა ალნიშნული სამი პუნქტის გასაბათილებლად. კერძოდ, კათალიკოზობა თვითნებურად ხელდასმისათვის — ანტიოქიური ხირონოგრაფი, მირონის, კურთხევისათვის—ქალკედონის საეკლესიო კრების იქტები (ალბათ ბრალდებაში „ყოველნი საეკლესიო წესნი მათ

მიერ განეგებებანო" — მირონის თვითნებურად მზადებაც იგულისხმებოდა) და თეოდორიტე ტკბილის ისტორიას", მაგრამ „დიდ გიორგის" საჭიროდ აღარ მიუნიეკია მათზე შეჩერება. როგორც მასალებიდან ჩანს, გ. ათონელის პასუხით დროებით დაშშმნებული ბერძნები კვლავ აშლილან ეფრემ მცირის დროს ისევ ზემოთ მოხსენებული სამი ბუნქები გაუხდიათ საკამათოდ, მაგრამ აქაც დამარცხდნენ ეფრემ მცირის შესანიშნავი ერუდიციისა და ფილოლოგიურ-ისტორიული ცოდნის წყალობით.

საკვლევ თხზულებაში დაფიქებით ესმება ხაზი საქართველოს მოქცევას ანდრია მოციქულის მიერ. საინტერესოა, რომ ეს ხდება იმ დროის მახლობლად, როცა ჩვენს ქვეყანაში წმამოყენენ დამოუკიდებელი მისიონერი წმიდა ნინოს სახით. მაშინ ეს იყო მოხრხებელი მანვენი საბერძნეთის კულტურული და საეკლესიო პრეტენზიების უარსყოფად. „გ. მთაწმიდელის ცხოვრებაში" კი ნინო არ ჩანს საქართველოს კრისტიანობაზე მომქცევად. ლეგენდა ნინოს შესახებ, რომელიც IX-X საუკუნეებში ლიტერატურულადაც გაფორმდა, კარგად ეცოდნებოდა როგორც გ. ათონელს, ისე გ. მცირეს, მაგრამ, ეფიქრობთ, მას ისინი შეგნებულად უგულებ ვვერს, როცა აღნიშნავენ — საქართველო ანდრია მოციქულმა მოაქცია ქრისტიანობაზე და შემდეგ მას აღარ გადაუხვევია ქრისტიანობა საჩუქნოების ბზიდანო. ეს ეჩრი ზორს არის ეფრემ მცირის შეხედულებიდან, რომლის მიხედვით, ჯერ ანდრიამ იქადაგა ქრისტიანობა საქართველოში, მაგრამ შემდეგ ის განიყენა და წმინდა ნინოს დასჭირდა ხელახალი ქადაგება. აღნიშნული შეუსაბამობა მით უფრო საინტერესოა, რომ გ. მცირე, რომელიც ერთ შემთხვევაში აღნიშნავს, საქართველოში მწვალებლობა არასოდეს ყოფილაო, მეორეგან ამბობს „ქუეყანა ჩუენი ზორს იყო ქუეყანისაგან საბერძნეთისა", ამიტომ დაითესა ჩვენში „ღვარძლი" და „თესლი" მწვალებლობისა და „ცდუენბისა"-ო.[37] პროფ. კ. კეკელიძე მწერალს უსაყვედურებს ბერძნების კეთილად ხსენებას. პატივცემულ ჩკვლევარს მიაჩნია, თითქოს ამით გ. მცირე ბერძენთა მეურვეობას შენაგარის „თითქოს, თუ ბერძნები არ გაგვიწევდნენ დალობას, ჩვენ ჩვენით არ შეგეძლო გაგვარჩია ღვარძლი კეთილი თესლისაგან"[38]. ეფიქრობთ, დიდი მეცნიერის საყვედური. გ. მცირისადმი არ არის თავიდან ბოლომდე სამართ�eline. საქმე შემდეგშია: გ. მცირის შეხედულებით, ჩვენ „დარე ვვქონა „მართალი" სარწმუნოება, რომელიც შემდეგ გაურყვნიათ სომხებს, რადგან საბერძნეთთან სიშორის გამო (სანამ აქ დაარსებდნოდა ათონის იერის მონასტერი) არ გვქონდა გაცხოველებული კულტურულ-სარწმუნოებრივ-ლიტერატურული ურთიერთობა ბერძნებთან, რომლებიც „მართლმადიდებლობის ბურჯად გამოდიოდნენ.

ზემოთთქმულიდან უკვე ცხადია, რომ გ. ათონელის სიტყვებში, რომელიც მან 1057 წელს წარმოთქვა ანტიოქიის პატრიარქთან „ვინაოვან ერთი ღმერთი გვკნობიეს, ადარა უარ—გუყოფიეს, და არცა ოდეს წვალებასა მიმართ მიდრეკილ არს ნათესაკი ჩუენნი" [39]-ო, სიმართლეს აბ შეესაბამება. ამის მიზეზი ისევ და ისევ ავტორის პოლემიკით გატაცებაში უნდა ეძებოთ და ეს უარყოფს აზრს, რომ იგი „ეკონომიად ვერ აფასებდა ქართველ ერს". არა, ასეთ ბრალდებას ვერ წაუყენებენ „დიდი გიორგის" დიდ მოიგრიგეს. საკვირველი მხოლოდ ერთი რამ არის: თეოდორიტე ტკბილის მიხედვით, ქართლის ეკლესია ანტიოქიელი პატრიარქის, ევსტათის დამყარებული გამოდის, ანტიოქიური ბრონოლრაფიათა პატრიარქ ანსატასის დროიდე (VI ს.) კვლავ ამ სამპატრიარქოზე ყოფილა იგი დამოკიდებული. VI-VIII საუკუნეებში ქართული ეკლესია უკათალიკოზოდ იყო, ხოლო VIII საუკუნეში ჩვენი წინაპრები ისევ ანტიოქელ პატრიარქს თეოფილქტეს მიმართავენ, რათა მან მისცეს მათ კათალიკოსის არჩევის უფლება. ყოველივე ამის შემდეგ, გიორგი მთაწმიდელის პასუხით ბასაჭირნი ჩავარნილნა პატრიარქმა ვერ მოტანა წარსულში ქართული ეკლესიის ანტიოქიის საპატრიარქოზე დამოკიდებულების ვერც ერთი ფაქტი, რომელიც, ბუნებრივია, გამამგრებდა მის სარჩელს.

ქართული და ბერძნული ქრისტიანობის მართალი გზიდან გადახვევას ხაზი ესმება გ. ათონელის მიერ დისკუსიაზე, რომელიც ზოგი სარწმუნოებრივი საკითხის გასარკვევად მოაწყო იმპერატორმა კონსტანტინე დუკამ. ეს ყოველივე კი ასე მოხდა — 1065 წელს საქართველოდან დიდი პატრეკი წარმოგზავნილი გიორგი ათონელი საბერძნეთისკენ გაემართა. მას თან ახლდნენ მცირეწლოვანი მოწაფენი და თავისი უახლოესი თანამშრომელნი. გიორგის ხელი ჰქონდა მაგრამ მეფის წერილი კონსტანტინე დუკასთან, სადაც ქართველთა მეფე საბერძნეთის იმპერატორს „დიდი გიორგისა" და მისი მხლებლების შესაფერი პატივით მიღებას სთხოვდა, „დიდი გიორგის" საქეველო ატ‌ორიტეტთან ერთად პოლიტიკური ტაქთსფერიც (მართას მიყვანა ცოლად კონსტანტინე დუკას მიერ) ქმნდა იმის შესაძლებლობას, რომ იმპერატორს მართლაც შესაფერისი პატივით მიეღო ეს წარმოგზავნილნი. ეს ისეც მოიხდინა. გ. ათონელის აუდენციას იმპერატორთან ესწრებოდნენ „დიდებულნი და წარჩინებულნი, ჰოროშნი და სომეხნი, რომელთა თანა იყო გაგაკ

ზ‌ემალ აფციაური
იდეოლოგიური ბრძოლის კვალი „ბეიერგი მთაწმიდელის ზ‌ემოქმედებაში".

კარელი და სხვანი თავადნი სამეუფოჲსანი" [40]. იმპერატორს უსარგებლია შემთხვევით, რომ მისი წინაშე დიდი და განსწავლული ღვთისმეტყველი იდგა და ისეთ სარწმენოებრივ საკითხებზე გაუგამს გ. ათონელთან საუბარი, რომელნიც მისთვის, „სამკეფრო სქემეთა შინა აღზრდილი" კაცისთვის, შედარებით ბუნდოვანი ყოფილა: „არს რაჲ განყოფილებაჲ სარწმენობისა თქუენისა სრულსა მას და უეთოჲლესა სარწმენოებასა ბერძენთა თანა?"! ალბათ დისკუსიის დაწყებამ ქართველთა სარწმენოებაში ეშვის შეშანის გამომხატველი კითხვით და შემდეგ გ. ათონელის მიერ სიმეხთა განქიქებამ ამავე დისკუსიაზე, ფფიქრებინა ისტორიკოს დიმიტრი ბაქრაძეს ის, რომ კამთი ატეხა გაგიე ყარსელმა იგივე კარელი, თანაც თითქოს ეს მიზდა კონსტანტინე დუკასა და მარიამის ქორწილის ყამს [41]. ჩვენ ვერ ვიტყვით, აღნიშნულ დისკუსიას ეხება ისტორიკოსის სიტყვები, თუ სხვა ანალოგიურ შემთხვევას. თუ იგი მართლაც „ცხოვრებაში" აღწერილ მოვლენას გულისხმობს, მაშინ არ შეიძლება დ. ბაგრატიონ აზრს ეერწმენონთ. როგორც ტექსტიდან ჩანს, გაგიე კარელი არაფერ შუაში ყოფილა. დისკუსიის წამოწყების ინიციატორი კონსტანტინე დუკა იყო. მისი ეს სურვილი შეპირობებული ყოფილა ინ უბრალო ეშმარიტებით, რომ „პირველ ყოვლისა მართლადიდებლოთა ითქმის შეფთაგან" [42].

დისკუსიაზე უმსჯელიათ ლაოთნთა და სომეხთა სარწმენოების ბერძნულისაგან განსხვავების მიზეზებზე. ეს საკითხი, რომელიც ჩვენი ხალხის სარწმენოებრივი ცხოვრების ერთი თავისებურებაა ცხადი გამომხატველია, განსაკუთრებულ ინტერესს იმსახურებს. უკეე კარგა ხანია შემჩნეულია, რომ „საქართველო აღნიშნულ ეპოქაში (XI-საუკუნეში — ჯ. ა.) ანა ინფორმირდა საბერძნეთის რიგორისტულ ფეოდალურ-რომაელთა ეკლესიის შესახებ. აქ ითვალთვე ბატონობდა მეორე მიმართულება — ლიბერალურ-სპირიტუალური, რომლის მკვეთრად გამომხატველია გ. მთაწმიდელი [43].

ქართველთა სიმპატიის კვალი რომაელთა სარწმენოებისაკენ, როგორც უკეე აღნიშნულია სამეცნიერო ლიტერატურაში[44], (თუმცა იქ ეს ფაქტი დასაბუთია, როგორც ქართველი მოღვაწეების ინტერნაციონალიზმის გამოვლენა) „გ. მთაწმიდელის ცხოვრებაზე" აღრე ჩანს „ოიანეს და ეფთვმეს ცხოვრებაში". ამ მოღვაწეებს დაბმიჯება გაუწევიათ რომიდან ათონზე მოსული დიდგვარიანებისთვის (ჯერ საკეთარ ლეგრანში შეეფარებიათ ისინი, შემდეგ კი შესწავლიანთ, რაკა მათ თავისი მონასტერი აეშენებინთ, მაგრამ ქართველთა სარწმენოების „ლიბერალურ-სპირიტუალური მიმართულება" მთელი სიგრძე-სიგანით მაინც „გ. მთაწმიდელის ცხოვრებაში" გამოიკვეთა. გ. ათონელი საბერძნეთის იმპერატორის წინაშე ამართლებს და თითქმის აიდგილებს კიდეც რომაელთა (ლათინთა) სარწმენოებრივ მრწამსს და მერე როგორ?! — აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ეკლესიათა საბოლოო გათიშვის ახლო ხანებში.

რომაელთა სარწმენოების გაიდეალებაა პირდაპირ გ. ათონელის შემდეგი სიტყვები კონსტანტინე დუკას მიმართ: „პრომთა ენაჲთგან ერთგზის იცნეს ღმერთი, არცარა ოდეს მიერეკელ არიან და არცა ოდეს წყალება შემოსულ არს მათ შორის, „არც ეს ფაქტი დგას იდეოლოგიური წინააღმდეგობის მიღმა, მაგრამ, სამწუხაროდ, ამაზე მსჯელობის გაგრძელების საშეალება აქვერად არა გვაქვს.

შენიშვნები:

1 ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, 1967, II (XI-XV სს.) გვ. 159

2. იქვე, გვ. 169.

3 ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, 1967 II, (XI-XV სს) გვ. 77.

4. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები II (XI-XV ს. ს. 1967, გვ. 54.

5. იქვე გვ. 95

ის გარემოება, რომ ბაგრატ IV შეუძლია საკბინაკობოსოების გაყიდვა, არ ლაპარაკობს სამეფო კარის მიერ ეკლესიის დამოუკიდებლობაზე.. ეს აქტი თავისი შინაარსით ზორს დგას დავით IV პროლეტკიდან საეკლესიო საკოთხებში და ისეც სახელმწიფოს ეკონომიკურ სისუსტეზე მიუთითებს.

6 ნ. ბერძენიშვილი, „კლასობრივი და შინაკლასობრივი ბრძოლის გამოვლინება. საქართველოს სგგარეო ურთიერთობაში, ისტორიის ინსტიტუტის შრომები, ტ. I, 1955. გვ. 177.

7. ივ. ჯავახიშვილი, საქართველოს ისტორია, 1949, XI-XV სს., 1967, გვ. 162.

8 ძვ. ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები II (XI-XV სს; 1967, გვ. 12.

9 Литературная Газета, 1966, № 127.

10 ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II (XI-XV ს. ს. 1967 გვ. 16.

11 იქვე.

ეს ეპისკოპოსი უმართებულოდ მიაჩნია პროფ. ტრ. რუხაძეს იოანე ᲨᲣᲜᲗᲘᲓᲘᲓᲘᲡᲐᲓᲛᲘ. (იხ. ლიტერატურული საქართველო, 1965, № 51).

12 იქვე, გვ. 165.

ამ სიტყვებშეე დიდი ირონია იგრძნობა — რატომ უნდა შინებოდა „სხეულებისაგან დაცემის" ბხოლოდ სულის გაწმენდაზე მზრუნველ, ზორცის უარმყოფელ სასულიერო პირს?

13 ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტ-

ISTORIA.GE

რატერის ძეგლები, II (XI-XV ს. ს.) 1967, გვ. 165.

14 იქვე.

15 იქვე, გვ. 127.

16 ნ. ბერძენიშვილი, მასალები მეთერთმეტე საუკუნეში სწავლა-აღზრდის შესახებ (გ. ათონელის ბიოგრაფიის მიხედვით.) მასალათა კრებული, სწავლა-აღზრდის ისტორია საქართველოში, 1937, გვ. 17).

17 იქვე.

18 კ. კეკელიძე, ეტიუდები, ტ. III, 1955, გვ. 61.

19 იქვე, გვ. 63.

20. ძ. ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II, (XI-XV ს. ს. 1967, გვ. 166-167.

21 იქვე, გვ. 166.

22 იქვე, გვ. 173.

23. შ. ნეტეტბაძე, ქართული ფილოსოფიის ისტორია II, 1958, გვ. 120.

24 იქვე, გვ. 10-23.

25. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II, (XV ს. ს. 1967, გვ. 172-173.

26. ი. ფერაძე, საქართველოს მოკლე ისტორია, 1918, ქუთაისი, გვ. 26.

ეს აზრი ეწინააღმდეგება ათონს ივერის მონასტრის დანიშნულებას. იგი ნაციონალური კულტურის ცენტრი იყო და მხოლოდ ეროვნულ მოღვაწეთა აღზრდას ემსახურებოდა.

27. ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო წყლობა, 1945 გვ. 48.

28. გ. თავზიშვილი, სწავლა-აღზრდის ისტორია საქართველოში, 1937 გვ. 20.

29. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II, XI-XV ს. ს. 1967 გვ. 168.

30. გ. თავზიშვილი, უმაღლესი განათლების ისტორიისათვის საქ-ში, 1937, გვ. 154.

31. ნ. ბერძენიშვილი, მასალები მეთერთმეტე საუკუნეში სწავლა-აღზრდის შესახებ, მასალების კრებული I, სწავლა-აღზრდის ისტორია ქართველოში 1937, გვ. 32.

32 სულხან-საბა ორბელიანი, სიტყვის კონა, 1949, გვ. 293-294.

33 ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II (XI-XV ს. ს.) 1967, გვ. 152.

34 იქვე, გვ. 154.

35. ი ქ ვ ე

36. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 263.

37. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II, (XI-XV ს. ს. 1967, გვ. 123.

38. კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან. ტ. I, 1945, გვ. 196. შემოქმედებითი პროცესი ძველ-ქართულ ლიტერატურისა იდეოლოგიური ხასიათის ზოგიერთ მომენტთან დაკავშირებით.

39. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II XI-XV ს. ს. 1967. გვ. 154.

40 იქვე, გვ. 178.

41 ძველი ქართული აგირგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები II, XI-XV ს. ს. 1967, გვ. 178

42. დ. ბაკრაძე, საქართველოს მეფე ბაგრატ IV, (1027-1072), 1880 წ. გვ. 45.

43 ტფილისის სახ. უნივერსიტეტის მოამბე, 1919, I ნაკვ. I, გვ. 45

44. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 64.

კ. კეკელიძე, ათონის ლიტერატურული სკოლის ისტორიიდან.

45 ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, II, XI-XV ს. ს. 1967 გვ. 178-179.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

...ᲡᲘᲛᲨᲕᲔᲚᲘ

ᲗᲝᲗᲐ ᲘᲜᲬᲙᲘᲠᲕᲔᲚᲘ

„ᲭᲐᲓᲠᲐᲙᲘᲡ ᲐᲜᲑᲐᲜᲘ“?

გამომცემლობა „განათლებამ“ 1965 წელს გამოსცა თენგიზ გიორგაძის „ჭადრაკის ანბანი“. ხოლო 1974 წელს — „მეორე გადამუშავებული და შევსებული გამოცემა“.

შესავალში ავტორი, ლაპარაკობს რა წიგნის ღირსებებზე, ასკვნის: „ერთი სიტყვით, ეს არის „ჭადრაკის ანბანი“, ფრიმლოსოდაც შეუძლებელია შემდგომი დაისტატება“.

„წიგნი წარმოადგენს აგრეთვე დამხმარე სახელმძღვანელოს მწერთნელებისთვის, რომლებიც ამზადებენ დაბალი თანრიგის მოჭადრაკეებს“.

პირველ გამოცემაში ავტორი ამბობს: „ეთი სახის სახელმძღვანელო პირველად ოსტამბება ქართულ ენაზე. ამიტომ უთუოდ იქნება ხარეგზები. ავტორი კმაყოფილებით მიაღებ მკითხველთა შენიშვნებს“. მეორე გამოცემაში: „ავტორმა გითვალისწინა მკითხველთა შენიშვნები და ნაწორობი გადაამუშავა“.

გამოქვეყნდა (ამ შემთხვევაში მხედველობაში გვაქვს მეორე გამოცემა) ვითომდა რეცენზიები (ეტეწერად ნაკლებ კომპეტენტური ავტორების), თანაც ეს ვითომდა რეცენზიები ტაკუბილ-ცალებიანად ჰგავდა ერთმანეთს. ეროი ინტერნეტენტი იქამდეც კი მივიდა, რომ მომავალი თაობების სახელით მადლობას უხდიდა ავტორს. ალნიშნული იყო „ნაკლოვანებებიც“ „დიაგრამების განლაგებაში“ და რომ „ტირაჟის ნაწილი მეყოს ყდაში არ არის ჩასმული“.

წიგნი იწყება ლენინის ცნობილი სიტყვებით: «Шахматы гимнастика ума», რომელიც ავტორს სიტყვასიტყვით უთარგმნია ჭადრაკი გონების ტანვარჯიშია“. გონების ტანვარჯიში ვის გაუგია. უნდა იყოს: „ჭადრაკი გონების ვარჯიშია“.

ფათის სალილესტრაციიდ მოყვანილია მაგალითი (დიაგრამა 12), ე. წ. „ცოფიანი ეტლი“-ო, რომელიც ტაქტიური შინაარსისაა. მაშინ როცა გამოტოვებულია აუცილებელი — მხეჯრის ქიშის თავისებურებისა და მისი მოგვრიგების გაკნობა. (აგრეთვე პაიასაც).

35-ე დიაგრამას წარმდგარებული აქვს: „პაიკების გარღვევა კარგი ტაქტიკური ხერხია“. ეს მაშინ, როცა დამწყებმა არ იცის, რა არის ტაქტიკა, კომბინაცია.

ცხადია, ყოველივე ეს ეწინააღმდეგება ჭადრაკის სწავლების მეთოდიკას.

ნაარღვევადა შემოტანილი ოპოზიციის ცნებაც. მით უმეტეს „ომ მომენტს, როცა მეფეები ერთმანეთის პირისპირ დადგებიან, როგორც ეს ჩაჩვენებია მე-13 დიაგრამაზე, ოპოზიცია ეწოდა“,—ოპოზიციის განსაზღვრის არ ნიშნავს.

შამათი ეტლით ახსნილია ძალზე ბენდოვნად. სამამათო ოპოზიციის. (დიაგრამა 18) ქვეშ გვითხულობთ: „როგორ მივიწეოთ ამას? ჩვენი მეფე ოპოზიციაში უნდა ჩაიდგეს შავ მეფეს, ხოლო ეტლს ქიშით ფენის იგი დაფის კიდეზე. ეტლით დაშამათებაში დიდი ეტაკეანგის როლი“.

ასეთ განმარტებაში დამწყებ კი არა, გამოცდილ ძნელად გაერკვევა. მით უმეტეს, რომ წიგნში ეტაკეანგი ამამდე ერსად არ იყო ნახსენები. ის განსაზღვრულია მოგვიანებით და ისიც უხეიროდ. პაიკთა ენდშპილს კი სიფუძეზლ უდევს ოპოზიცია და ეტაკეანგი. ამიტომ ენდშპილის გადმოცემა მოკლებულია ყოველგვარ ლოგიკურ სიფუძეზეს და მეთოდურობას. აქვე ავტორი განაკრძობს: „ზოგჯერ ოპოზიცია ერთიანად არ მიიღება. ასეთ შემთხვევაში საქმერა ფრთხილი ოპაზია“. აქ საქმე გვაქვს შორეულ ოპოზიციასთან, რაზედაც, წიგნში ანაფერი არ არის ნათქვამი.

გადმოცემის არამეთოდურობა კულმინაციას აღწევს შემდეგ კურსიში: ქვეთავი „ᲛᲔᲤᲔ ᲓᲐ

ჟოფი მეფისა და პაიკის წინააღმდეგ“ იწყება დამწყებისათვის შეუფერებელი, დოსტატ რიხარდ რეტის ურთულესი და თავის დროზე სენსაციური ეტიუდით. აღსანიშნავია ისიც, რომ ქვეთაში ამ ეტიუდის გარდა არ არის მოყვანილი სხვა მაგალითი და არც არაფერი არ არის ნათქვამი.

ავტორი ურევს ტემპის მოგებისა და მოწინააღმდეგისათვის სვლის გადაცემის ცნებებს ის ამბობს (გვ. 15): „თეფრები გადასცემენ შაგებს სვლის უფლებას, რათა კვლავ გამოიწვიონ ოპოზიცია, ასეთ მანევრს ეწოდება ტ ე მ ბ ი ანუ დ რ ო ის მ ო გ ებ ა. (გვ. 27); „ეს ენდშპილი მოიგება ს ა მ ყ ა ო თ ხ ე დ ი ს წ ე ს ი ო. „სამყაოთხედს“ იყენებენ მოწინააღმდეგისათვის სვლის როგის გადასაცემად, ანუ, როგორც მოჭადრაკეები ამბობენ, ტემპის მოსაგებად“.

მოგვყავს შესაბამისი განსაზღვრებანი ჭადრაკის ლექსიკონიდან, რომლის ავტორები არიან: ბოტვინიკი, ავერბახი, სუეტინი და სხვ...

(«Шахматный словарь» 1964 г.) «Темп — в шахматной борьбе имеет двоякий смысл. Под словом «Темп» можно понимать ритм развития событий. Напр., медленный и быстрый Темп игры. В более узком понятии в шахматах Темп — это ход: напр., выиграть Темп — опередить противника на один ход или потеря Темпа — одна из фигур или пешек, вместо того чтобы сразу пойти на нужное поле, сделал это в два приема». (стр. 516).

«Передача хода противнику — прием, благодаря которому одна сторона передает очередь хода другой без изменения позиции на доске. Передача хода достигается путем ряда маневров, для чего важным фактором может явиться наличие большего числа полей для маневрирования». (зд. 494).

Треугольник — один из способов передачи хода противнику». (зд.516).

„ეტლების ენდშპილის“ შესავალი იწყება: „დაბოლოებათა შორის ყველაზე რთული ეტლების ენდშპილი“, რაც არ არის მართალი.

შესავალი ასე მთავრდება: „მრავალპაიანი ეტლების ენდშპილში უპირატესობის რეალიზაციისათვის თამაში მარტივ (ერთპაიან) ენდშპილამდე უნდა დავიყვანოთ“. სრულიად საწინააღმდეგო აზრია გამოთქმული დიდოსტატ ავერბახის თანაკუტორობით და რედაქციით გამოცემულ სამტომეულში:

«Защищающаяся сторона должна: «...3. Добиваться размена пешечного материала». («Шахматные окончания» 1958 г. зд. 364).

ლეკენფიშ-სმისლოვის მონოგრაფიაში «Теория ладейных окончаний (1957 წ., зд. 159) ვკითხულობთ: Повышаются ли шансы защиты в связи с увеличением числа пешек на доске? Отнюдь нет. Как читатель увидит в дальнейшем, у нападающей стороны появляются новые методы атаки».

ალბათ გიორგაძეს სწორად ვერ გაუგია იმავე მონოგრაფიიდან შემდეგი:

«Упрощение многопешечного надейного окончания и приведение его к более простому, которое поддается точной оценке — важный технический прием, которым необходимо умело пользоваться при разыгрывании эндшпиля» (зд. 214).

ქვეთაში **„მრავალპაიანი ლაზიერების ენდშპილში“** მოყვანილი (65-ე დიაგრამა) კარგი შემთხვევის შინაარსის ყოელისმომცველ სახელმძღვანელო პრინციპად მოტანა უმართებულია.

ჭადრაკის თეორიის მეტად „ღრმა ცოდნით“ არის დაწერილი ქვეთაში **„სხვადასხვა ფერის კუთა ენდშპილი“**. აქ ვხვდებით ორ „ბრწყინვალე აღმოჩენას“, აი, ისინი: „ამ ენდშპილის მოგება მაშინაც შეუძლებელია, როცა ერთი ან ორი ზედმეტი პაიკი კი გაგვაქ“.

„ენდშპილი ორი ზედმეტი პაიკით მოიგება მხოლოდ მაშინ, თუ პაიკები ორი ვერტიკალითაა დაცალებული ერთმანეთისგან“, როგორც იტყვიან, კომენტარი ზედმეტია.

ასეთი „სწავლება“ დაუხმარება დამწყებ მოჭადრაკეს სწორი გზიდან აცდენაში.

ახალ გამოცემაში დამატებულია თავი **„ეს თამაშობენ ენდშპილს“**. როგორც ეს, ისე მთლიანად თავი „ენდშპილი“ აღსაყვანა რთული (ისიც მარტივის წამძღვარების გარეშე) მაგალითებთან, ხშირ შემთხვევაში არაფრისმომქმელი ან მცდარი კომენტარებით.

თავი VII. **მიტელშპილი.** მიტელშპილის შესავალი არაფრისმომქმელი ფრაზებითაა სავსე, როგორიცაა, მაგალითად, „პოზიციერ ბრძოლას დარბაისლური თამაშის ეერი აქვს“.

მიტელშპილი შედგება ორი ძირითადი თავისაგან—„პოზიციური თამაში“ და „კომბინაციური თამაში“. პოზიციური თამაშის განხილვისას ყველა ფეხის ნაბიჯზე გვხვდება მარტივი და რთული კომბინაციები, რომელზედაც დამწყებს წარმოდგენა არა აქვს. ამის შემდეგ იწ-

---

ზ ო თ ა ი ნ ნ ო ვ ი ნ ი

„ბ ა ბ ლ ა ბ ა ს ი ს ა ნ ბ ა ნ ი“

ყება კომბინაციური თამაშის განხილვა-შესწავლა.

რეტი ამბობს: „ჯერ უნდა ვისწავლოთ კომბინირება, ვიდრე მოსინჯავდეთ პოზიციურად თამაშს". ჭადრაკის ეეოლუციის მიხედვითაც კომბინაციური თამაში წინ უსწრებდა პოზიციურ თამაშს.

მაქს ეიფეც, პირველ რიგში, კომბინაციური ნიჭის განვითარების აუცილებლობას ამტკიცებს. („ჭადრაკის ლექციების კურსი", 1940 წ. გვ. 6).

თუ ამ შეთხვევაში აეტორი რომანოვსკის ნაშრომს («миттельшпиль» 1960 წ.) ბაძავს, შეენიშნავთ, რომ შესავალში წერია: «Книга рассчитана на шахматистов-разрядников».

მოძრავი ცენტრი (გვ. 66) არასწორად არის განსაზღვრული: „ამ უკანასკნელ ტერმინში იგულისხმება პაიკების ცენტრი, რომელსაც შეუფრხებელი წინსვლა შეუძლია". ჯერ ერთი, გამოტოვებულია მთავარი დეტალი — პაიკთა რიცხვობრივი უპირატესობა. მეორე, ლიმილს მომგვრელია „შეუფერხებელი წინსვლა".

ღია ცენტრის საილუსტრაციოდ მოყვანილი მაგალითი უეარსია, რადგანაც ის ენდშპილის ტიპისაა. თითქოს განზრახ გვერდი აქვს აცილილი უამრავ კარგად ცნობილ სანიმუშო მაგალითს.

ფიგურების ცენტრის საჩვენებლად მოყვანილი პოზიცია (დიაგრამა 99) „მსხვერპლის გაღებით განვითარებაში უპირატესობის მოპოვებისა" და „ცენტრში დარჩენილ მეფეზე ეერიში." პრიზვაკინდნილი მაგალითია.

წიგნში ცენტრის ყველა სახეობა არ არის განხილული, რაც აუცილებელი იყო. მაგრამ არანაკლებ ცუდია ისიც, რომ დაცული არ არის თანამიმდევრობა მასალის განლაგებაში.

ქვეთავი **„პაიკები"**. ენდშპილისა და ცენტრის განხილვის შემდეგ პაიკებზე, პაიკთა ფორმაციებზე ლაპარაკი, ცხადია, დაგვიანებულია და მეთოდურად გაუმართლებელი.

გამხოლოებული პაიკის საილუსტრაციოდ ვერ გამოდგება 102-ე დიაგრამაზე მოცემული e4 პაიკი, რადგანაც ის ერთდროულად გამხოლულ პაიკსაც წარმოადგენს. გამხოლოებული პაიკის კლასიკურ მაგალითს წარმოადგენს d4 პაიკი, თითქმის ყველა სახელმძღვანელოში შეტანილ ბოტვინიკ-ვიდმარის ცნობილ პარტიიდან, რომელიც შემდგომშია მოყვანილი (გვ. 74). ეს ერთხელ კიდევ ცხადყოფს, რომ აეტორი ვერ ერკვევა საკმარაკო თეორიის ნიუანსებში.

გითრგაძე ვერ ანსხვავებს ბლოკირებასა და ბლოკადას. ამასთან ერთად ბლოკადის საილუსტრაციოდ მოყვანილი მაგალითი (დიაგრამა 96) მეთოდურად გაუმართლებელია, რადგანაც მასში ხორციელდება შეწირვა ბლოკადისთვის («Жертва ради блокады» ნიმანოვიჩი) ამიტომ ასეთ მაგალითს წინ უნდა უსწრებდეს ისეთი, რომელშიც ნათლად ჩანს ბლოკადის არსი და მნიშვნელობა ყოველგვარი შეწირვის გარეშე.

გამსვლელი პაიკის ბლოკირების საილუსტრაციოდ მოყვანილი პოზიცია (დიაგრამა 111) სინამდვილეში წარმოადგენს ცენტრისა და მთელი ფლანგის ბლოკადის, გარეშოცვის ბრწყინვალე ნიმუშს. პაიკის ბლოკირების საილუსტრაციოდ ამ მაგალითის მოყვანით კი აეტორი აუფასურებს სახელგანთქმული დიდოსტატისა და თეორეტიკოსის ისაკ ბოგოლუბოვის შესანიშნავ ქმნილებას. ბოგოლუბოვმ, შეიძლება თქვას, სწორედ ამ მაგალითით (პარტიით) მოჰკიდრაკეთა მთელ თაობებს მისცა მსგავსი პოზიციების გაგების გასაღები. განვითარა და გაღრმავა ამ საუკუნის დასაწყისის ერთ-ერთი უძლეველი მოჭადრაკის, ბლოკადის განუმეორებელი ოსტატის არონ ნიმცოვიჩის მოძღვრება.

ზემოთ ჩვენ აღვნიშნეთ პოზიციური და კომბინაციური თავების არათანმიმდევრობა. ამის გამომზეურებაში თვითონ აეტორი დაგვეხმარა. მე-80 გვერდზე (თავი „პოზიციური თამაში") ვკითხულობთ: „აი, როგორია გაცვლითი კომბინაცია" მაშინ, როცა აეტორი 102-ე გვერდზე სულ კითხვას: „რა არის კომბინაცია?" და იძლევა განმარტებას.

ქვეთავში **„ეერიში ერთ მხარეზე როკვის დროს"** ვკითხულობთ: „აუცილებელია მიზნისაღმდგომ ფიგურების გატაეება ეერიშის უბნიდან". ეს მხოლოდ ერთ-ერთი ხერხი და მისი აუცილებლობა"-დ გამოცხადება მხოლოდ გაოცებას იწვევს.

აეტორი ერთმანეთის საწინააღმდეგო რჩევადარიგებებს იძლევა პასიური დაცვისათვის 87-ე და 89-ე გვერდებზე.

კომბინაციური თამაში. კომბინაციის შემადგენელი ელემენტების გაცნობა პარტიის დაბოლოების ფონზე ხდება. აეტორი კომბინაციის ჩვენების შემდეგ იწყებს მის ანალიზს: „რა იყო კომბინაციის მოტივი, ესე იგი მისი გამომწვევი მიზეზი? შავი მეფის არამყარი მდგომარეობა". ჯობდა: მეფე გამოკეტილია მე-8 ჰორიზონტალზე, რაც ამავე დროს იწვევს შავი ეტლების გთიშვას. გამოტოვებულია მეორე არანაკლებ არსებითი მოტივი — შავი ლაზიერის დაუცველობა.

„რა იყო კომბინაციის იდეა, ესე იგი განხორციელების ხერხი? პაიკის გაყვანა". ჯერ ერთი, განხორციელების ხერხს განხორციელების საშუალება ჯობია, მეორეც „პაიკის გაყვანა" არ შეიძლება ხერხი იყოს, ის არის კომბინაციის მიზანი. (თუ გნებავთ, თემა) გითრგაძე

კონკრეტულად ვერ მიეთითებს, თუ რა სვლებით ხორციელდება კომბინაციის იდეა, რის გამოც გადმოცემა კარგავს ყოველგვარ სასწავლო ღირებულებას, ვბედავთ და ვიტყვით, რომ ამ შემთხვევაში იდეა ჩაქსოვილია ტალღისა და ლაზიერის შეწირვაში.

ავტორი ამბობს: „ჩვენ განგებ გავარჩიეთ ტალღ ეს კომბინაცია, რადგან მასში განსაკუთრებით კარგად ჩანს, რომ ყველა კომბინაციას გააჩნია მოტივი, იდეა და მიზანი". გიორგაძეს ასე ჰგონია, სინამდვილეში კი მოყვანილი მაგალითი თითქოს განგებ მეტად რთული და დამწყვდეისათვის საილუსტრაციოდ შეუფერებელია.

„საჭიროა აღინიშნოს, რომ კომბინაციური თამაშში პოზიციურის გაგრძელებაა. ყველა სწორი კომბინაცია კანონზომიერია. მას ამზადებს წინა პოზიციური თამაში. შემთხვევითი კომბინაცია არ არსებობს".

საკითხის ნათელსაყოფად თავს ნებას მივცემთ გავაკეთოთ პატარა ისტორიული ექსკურსი.

მ. ეიდემ თავის წიგნში: («Стратегия и тактика», 1937 г.) გამოთქვა აზრი, რომ არსებობს კომბინაციები შემთხვევითი და გეგმაზომიერი.

«Комбинации первого типа мы называем случайными: они приходят совершенно внезапно, как гром среди ясного неба. Комбинации второго типа, напротив, прямо вытекают из последовательного соблюдения стратегических принципов. Они венчают стратегический замысел, они входят в план, и поэтому мы называем их планомерными комбинациями».

დიდოსტატი ი. ბონდარევსკი თავის ნაშრომში («Комбинации в миттельшпиле» 1960, 1965 г.) არ იზიარებს ამ მოსაზრებას:

«Крупный шахматный теоретик экс-чемпион мира М. Эйве в своей книге «Стратегия и тактика» сделал попытку разделить все комбинации на случайные и планомерные. Я не могу согласиться с таким делением, так как считаю все комбинации закономерными». (გვ. 26).

შემდეგ, ლაპარაკობს რა პოზიციის თვისებურებებზე, რომლებიც განაპირობებენ კომბინაციის განხორციელების შესაძლებლობას, ასკვნის:

«Таким образом, если есть достаточные мотивы, то комбинация объективно существует: Оно закономерна».

შემდეგ ბოტვინიკის შემოქმედებიდან მოჰყავს ორი მაგალითი. ერთ შემთხვევაში კომბინაციის მოტივები თეთრების გეგმაზომიერი თამაშის შედეგია, ხოლო მეორეში თეთრების (ტეტის პოზიციაში!) მცდარმა სვლამ უცაბედად შექმნა მოტივები კომბინაციის ჩასატარებლად.

«Итак, повторяем, что мотивы могут создаваться различными путями-планомерно или внезапно, но комбинация всегда закономерна».

ამგვარად, გიორგაძისეული — „ყველა სწორი კომბინაცია კანონზომიერია, მას ამზადებს წინა პოზიციური თამაში" — ყალბია. როგორც ვხედავთ, ავტორი ვერ გაერკვა საქმის არსში. და კვლავ მცდარი დებულება ჩამოაყალიბა. აქ უნებლიედ გვაგონდება რუსული ანდაზა:

«Слышал звон, да не знает откуда он».

ავტორი ამბობს: „ბიზნის მიხედვით კომბინაციები დაყოფილია სამ სახეობად: კომბინაციები მატერიალური უპირატესობის მოპოვებისათვის, შამათის გამოცხადებისა და უკეთესი პოზიციის მისაღებად". ეს სწორი არ არის. არსებობს კიდევ მთელი რიგი კომბინაციებისა. მაგალითად, კომბინაცია პარტიის გათანაბრებისათვის, ან მის გადასარჩენად მუდმივი ქიშთან, ფათთან.

ქვეთავი **„გატტუების კომბინაცია"**. „გატტუების იდეა გულისხმობს ჩვენთვის სასარგებლო უკრიდან მოწინააღმდეგის რომელიმე ფიგურის გატტუებას". უნდა შეცდომაა! უნდა იყოს მოწინააღმდეგის სასარგებლო უკრიდან გატტუება. აი, როგორ განმარტავს „საჭიდრაკო ლექსიკონი":

«Отвлечение — фигура противника отвлекается от защищаемого ею поля» (стр. 516).

«В результате отвлечения обычно нарушается защита, что приводит к немедленной катастрофе или материальным потерям». (Г. Лисицын «Стратегия и тактика шахматного искусства» 1952 г.).

ეს თავი იწყება დამწყებისათვის უკარგესი მაგალითით იმ თვალსაზრისით, რომ ის წარმოადგენს როგორც გატტუების, ისე შეტტუების კომბინაციის ილუსტრაციას (დიაგრამა 145). (თუმცა ასეთი უზუსტობანი სხვა ავტორებთანაც გვხვდება).

ქვეთავი **„გადაკეტვის კომბინაცია"** იდეა ისეთნაირადაა განსაზღვრული, რომ მეცოდნეს კი „ზირის ოფლი" გამოუვა მასში გასარკვევლად, რაც გამოწვეულია ბონდარევსკის სწორი განსაზღვრის „გაორიგინალებით".

(И. Бондаревский «Комбинации в миттельшпиле» გვ. 45).

მთელი თავი „კომბინაციური თამაში" ძირითადად აღებულია ბონდარევსკის და ლისიცინის (და სხვა ავტორთა) ნაშრომებიდან ისე, რომ მათ ხსენებაც კი არ არის.

ზოთა ინწკირველი
„ეპაჭრაკის ანბანი"?

გადაკეტვის კომბინაციის სილუსტრაციოდ მოყვანილია დიაგრამა 151, მაგრამ არ არის აღნიშნული ის მოტივები, რომლებმაც განაპირობეს გადაკეტვის კომბინაცია. ეს მოტივებია: შავი ლაზიერის გადატვირთვა და რომ შავ ეტლს არ შეეძლია მე-8 ჰორიზონტალის დაფარვა. ამის გარეშე მოყვანილი მაგალითი კარგად სასწავლო ღირებულებას.

დაცვის განადგურების კომბინაცია. შესავალი ამ თავშიც წარმოადგენს ბონდარევსკის ნაწარმის შესაბამისი ქვეთავის შესავალ-ის დამახინჯებულ ქართულ ვარიანტს. სილუსტრაციოდ მოყვანილია ტალ-ნაიდორფის პარტიის რიგული ფინალი (დიაგრამა 158). მაშინ როდესაც ბონდარევსკის შესაბამის ადგილს მოჰყავს აღნიშნული კომბინაციის მეტად მარტივი და ნათელი მაგალითები, ისმის კითხვა: რატომ არ მოუყვა გორგაძეს იგივე (თუ ვერ იპოვა ზღვა საუბრადაო ლიტერატურაში ანალოგიური). პასუხი ცხადზე ცხადია — ის ხომ ორიგინალურ სახელმძღვანელოს წერს!

კომიკურად ჟღერს ფრაზა (გვ. 106): „ეს იციან შავებმა და ეწინააღმეგნა გადასვლა სურთ, მაგრამ რეტი იერიშს ამჯობინებს“ მაშინ, როდესაც ამ პოზიციისათვის რეტიმ 3 პაიკი შესწირა!

ბახსნილი ქიშის კომბინაცია. გაოცებას იწვევს სილუსტრაციოდ ამ მოყვანილი ეკრეგლეგორიჩის პარტიის დამოლოკა, რომელიც წარმოადგენს ღია თავდასხმის კომბინაციის ბრწყინვალე მაგალითს.

ყოველივე ამის შემდეგ როგორ შეიძლება ლაპარაკი სწავლების მეთოდიკაზე, როდესაც მასალის შერჩევაშიც კი უხეში შეცდომებია დაშვებული.

დამბის კომბინაცია. კომიკურია: „შავები ხედავდნენ ამ კონტრდაბმას და პატიოის დათმობის ნაცვლად განაგრძეს თამაში“. თანაც ერთ სვლაში მოიგეს!

ქვეთავი **„რიგვევის კომბინაცია“**. აქ გიორგაძე გვთავაზობს მორიგ „აღმოჩენას“: „ეს კომბინაცია მართებული მხოლოდ მეფის პოზიციის დაუცველების დროს“. საუბრადაო თეორიკ. გვეუბნება, რომ:

«Это возможно в тех случаях, когда защита позиции рокировки слаба по сравнению с силами атаки» (Г. Лисицын «Стратегия и тактика шахмат» 1958 г. стр. 126) или «Лучшей защитой позиции рокировки надо признать пешечный вал, поддержанный фигурами, однако было бы ошибкой думать, что такое укрытие может наверняка избавить короля от всех опасностей. И самая неприступная шахматная крепость может быть взята решительным штурмом, если он основательно подготовлен» (стр. 121).

ქვეთავი **„ბოლო ჰორიზონტალის კომბინაცია“**. გაუმართავი შესავლის შემდეგ: „ბოლო ჰორიზონტალის ფიგურებიც ის დროს აუცილებელია ვარიანტების ზუსტი გამოთვლა“. თითქოს სხვა კომბინაციების დროს არ იყოს აუცილებელი ვარიანტების ზუსტი გათვლა.

ქვეთავი **„პატის კომბინაცია“**. „პატის მისაღწევი კომბინაცია ყოველთვის ლამაზი გამოდის“. საერთოდ, ულამაზო კომბინაცია არ არსებობს.

„მისი მოტივია მეფისათვის ხელოვნურად გზების ჩაკეტვა“. ასეთი „ფორმულირება“ ერთხელ კიდევ ცხადყოფს ავტორის მიერ საუბრადაო თეორიის ზერელე ცოდნას. „გზების ჩაკეტვა“, ე. ი. განხორციელების პროცესი — იდეაა!

«...подавляющее большинство потовых комбинации проводится с помощью тактического элемента на завлечение (Рогоржа ібіідем, „Штуцуцуа“ ибідем. Ш. п.) (С этой целью фигуры или пешки жертвуются на таких полях, занятие которых обеспечивает построение пата» (Г. Лисицын «Стратегия и тактика шахмат» 1958 г. зз. 131).

ეს თავი მთავრდება ქვეთავით „სამაგალითო პარტიები“, რომელიც დამატებულია ახალ გამოცემაში. პარტიები თავისი სირთულით შეუფერებელია დამწყები მოჭადრაკისათვის, მით უმეტეს, რომ პარტიების კომენტარებში შიგადაშიგ ჩართულია ავტორისეული ბუნდოვანი და მცდარი მოსაზრებები.

დებიუტები. შესავალში ეკითხულობთ: „თუ ვერ შეეძლეთ ცენტრში ფიგურების განლაგება, იმას მიანც უნდა მივაღწიოთ, რომ ისინი ზეგავლენას ახდენდნენ მასზე“. გვაოცებს სადებიუტო პრინციპებისადმი ასეთი უდიერი დამოკიდებულება. დებიუტში ბრძოლა წარმოუს, ცენტრისა და განვითარებისათვის. ცენტრის დაუფლება უზრუნველყოფს ფიგურების თავისუფალ მოქმედებას. როგორც ცნობილი, არსებობს ცენტრის დაუფლების ე. წ. კლასიკური მეთოდი — ცენტრის დაკავება პაიკებით და ახალი, უფრო გართულებული. „გზები (იხ. შემდეგში „გრიუნფელდის დაცვა“ და „რეტის დებიუტი“), რომლის ვითომდა ფორმულირებას წარმოადგენს გიორგაძის ზემოთ მოყვანილი ციტატა.

„დამწყები მოჭადრაკე, როგორც წესი ,ბრმად უჯერებს ავტორიტეტებს. ეს დიდი შეცდომაა. აუცილებელია თვითონ შეამოწმოთ ცნობილ მოჭადრაკეთა რეკომენდაციები, გაანალიზოთ ვარიანტები, გამოიმუშავთ საკუთარი შეხედულებები“.

„შენანიშნავი დარიგებაა“ დამწყები მოჭადრაკისათვის. შეუძლებელია დამწყები მოჭად-

რაკე კრიტიკულად მიუდგეს კლასიკოსების შემოქმედებას. ეს იგივეა, *რომ* დედა ენის შემსწავლელ ბავშვს მოვთხოვოთ *კრიტიკულად* მიუდგეს და საკუთარი შეხედულება შეიმუშაოს, მაგალითად, *ტესთაველის* შემოქმედებაზე.

თავი **„ღია დებიუტები“** იწყება ქვეთავით **„ევანსის გამბიტი“**, რაც მეთოდურად გაუმართლებელია. შემსწავლელმა უნდა იცოდეს ტერმინები პარტია, *რომ* ჩაწერდეს ევანსის გამბიტში პაიკის შეწირვის აზრს. საერთოდ, დებიუტების შესწავლის დაწყება გამბიტებით მიუღებელია.

ქვეთავში **„ორი მხედრის დაცვა“** 140-ე გვერდზე ეკითხულობთ: „ამ დებიუტის არჩევისას მზად უნდა ვიყოთ პაიკის შეწირვისათვის“. ხოლო 141-ე გვერდზე კი: „ორი მხედრის დაცვაში შავების ტაქტიკა ასეთია: „ისინი იღებენ შეწირულ პაიკს, შემდეგ კი უკან აბრუნებენ მდგომარეობის ეასათანაბრებლად“. ამაზე ნათქვამი: „ასე, ჩემო მანსაკო, ხან ისე და ხან ასეო“.

ალვნიშნავთ, *რომ* ასეთ წინააღმდეგობაში გიორგაძე ჩაეარდა მიიზელისის სახელმძღვანელოდან («Шахматы» 1960 г.) შესაბამისი ადგილების (გვ. 242 და 244) არასწორი გაგებით.

„წუნარ იტალიერ“ პარტიაში (გვ. 142) თეორების მე-6 სვლა ნაადრევადაა წარმოდგენილი მაშინ, როცა ნაადრევია ორქი, *რომელიც* ერთი სვლით აღრე გაკეთდა და მეტად მნიშვნელოვანი შეცდომაა. ამაზე არც ერთი სიტყვა. ზედმეტი არ იქნება, თუ ვიტყვეთ, *რომ* ეს „ნაადრევი ორქი“ დამახასიათებელია არა მარტო დამწყებათთვის *არამედ* დაბალი კვალიფიკაციის მოჭადრაკეებისთვისაც და მასზე მითითება აუცილებელი იყო.

გამოტოვებულია ბევრი დებიუტი.

თავი **ნახევრად ღია დებიუტები**. შესავალი, *როგორც* წესი, წარმოადგენს აზრობრივად და შინაარსობრივად გაღარიბებულ თარგმანს (იხ. Маизелис «Шахматы». стр. 257).

ქვეთავი **„სიცილიური დაცვა“**. ამ დებიუტის არსი არადამაკმაყოფილებლადაა გაშუქებული. არ არის ავრეთვე ნახსენები „C“ ხაზი, *რომელიც* წარმოადგენს შავების კონტრთამაშის მეტად მნიშვნელოვან ფაქტორს, *რაზედაც* აუცილებელია შემსწავლელს ყურადღების გამახვილება. სისტემის მექანიზმისა და შესატყვისი გეგმის ახსნას განა შეცვლის „შავები მუდამ უნდა ფხიზლობდნენ“.

ქვეთავი **„ფრანგული დაცვა“**. შესავალი გადმოცემულია არასრულფასოვნად. სისტემებისა და ვარიანტების იდეური შინაარსის გახსნის მაგივრად ვხვდებით არაფრისმომცემ ფრაზებს. აი, ერთი მაგალითი: „ჩვეულებრივ ამ ვარიანტში შავებს მძიმე, მაგრამ არცთუ უიმედო დაცვა აქვთ, ამიტომ მუდამ უნდა ფხიზლობდნენ. *Кااა*ვარიველია, არც თეორები უნდა ისსდნენ *გულხელდაკრეფილი*“. (*გვ.* 163). სწავლების ეტაპზე (*როგორც ყოველ ფეხის ნაბიჯზე*, *ეს* განმა) იაფფასიანი ფრაზები, *ფუსფუსი*, *ლიტაკონი* წყალი.

თავი **„დახურული დებიუტი“**. შესავალი წარმოადგენს მიიზელისის ზემოთ მოხსენებული სახელმძღვანელოს შესაბამის ადგილს (*გვ.* 267) უხეირო გადასხვაფერებას.

ქვეთავი **„გრიუნფელდის დაცვა“**. აი, *როგორ* უბადრუკად გადმოგვცემს *გიორგაძე* ამ დაცვის არსს: „დიდოსტატ *გრიუნფელდის* (ავსტრია) დაცვაში თეორები ადვილად ქმნიან პაიკთა ცენტრს, *რაშიც* შავები *აჩ* ეწინააღმდეგებიან. თამაში მდიდარია ტაქტიკური ბრძოლით“. ახლა ჩავიხედოთ *ამ* დაცვის სპეციალურ მონოგრაფიაში

(«Защита Грюнфельда» Ю. Кутянин, Я. Эстрин. 1959 г. стр. 3—4) «В защите Грюнфельда, как и в некоторых других дебютах (защита Чигорина, защита Алехина, защита Нимцовича), проблема развития решается по-новому: черные временно уступают Центр противнику, но затем создают фигурное давление на центральные поля, поддерженное пешечными подрывами».

ამ ორი ტექსტის შედარება *გვიჩვენებს*, *რომ* *გიორგაძისეული* გადმოცემა მხოლოდ და მხოლოდ ზიანის მომტანია, *რადგანაც* *ის* შემსწავლელს უქმნის *არასწორ* *წარმოდგენას* *ამ* დაცვის *არსზე*.

ქვეთავი **„რეტის დებიუტი“**. შესავალში ეკითხულობთ: 1. *d*3 *d*5 2. *c*4 ეს *არის* ჩეხი დიდოსტატის *რეტის* *დებიუტი*, *რომლის* თავდასმრეული მიზანია ფიგურების *განვითარება* საკუთარ *ბანაკში*, *შემდეგ* *კი* *ბრძოლა* *ცენტრში*. *დებიუტისათვის* *დამახასიათებელია* *კუთა* *ფიანკეტირება* (*გვერდით* *განვითარება*). *რეტის* *დებიუტი* *სოლიდური* *დაწყებაა*. *მას* *ღრმა* *პოზიციური* *თამაში* *მოსდევს*". *ჯერ* *ერთი*, *პაიკის* *სვლა* 2. *C*4 *უკვე* *ნიშნავს* *ბრძოლას* *ცენტრისათვის*. *მეორეც*, *ეაეკვებრია* *რას* *ნიშნავს*: „*მიზანია* *ფიგურების* *განვითარება* *საკუთარ* *ბანაკში*". *ასეთი* *რამ* *არ* *არსებობს*.

რეტის *დებიუტის* *არსის* *განსაზღვრისათვის* *მოგვყავს* *ციტატა* *სოკოლსკის* *წიგნიდან*.

(«Шахматный дебют» 1955 г. стр. 443). «В дебюте Рети, так же как и в индийских началах, продвижение Центральных пешек откладывается до подходящего момента и в первую очередь происходит развитие фигур и фигурное воздействие на центральные поля. Слоны обычно фианкеттируются. Все это характерно для «новых начал».

ზურა ინწკირველი

„ჭადრაკის ანბანი“?

შესავლის მეორე ნახევარი წარმოადგენს პანეგირისა და ენტრინის წიგნიდან („Курс дебютов", გვ. 357) აღებული ციტატის ავტორისეულ თარგმანს.

აქაც გამოტოვებულია ბევრი დებიუტი.

წიგნში — თავი „ჭადრაკი საჭართველოში"— ყველას როდი მიეწერო დამსახურებისდა მიხედვით. მაგალითად, არასაკმარისად არის გაშუქებული სახელგანთქმული ეტიუდისტის, საერთაშორისო ოსტატის გია ნადარეიშვილის შემოქმედება.

ქვეთავი „თამაშის საკალდებულო წესები". ავტორის ხელი შეეხო საკმარაკო კოდექსისაც! მაგ. მე-4 პუნქტი (გვ. 13) რებუსია — ყოველ შემთხვევაში დამწყებთათვის მაინც — ხოლო მე-6 პუნქტი კი უხეში შეცდომა. მეთხეულს შევახსენებთ, რომ გიორგაძეს საერთაშორისო არბიტრის წოდება აქვს!

სახელმძღვანელოში (მეთოდური რჩევა-დარიგების ნაცვლად) თითქმის ყოველ ნაბიჯზე ვხვდებით იაფფასიან, არაფრისმომცემ გამოთქმებს. აი, ზოგიერთი მაგალითი: „ისეთ შემთხვევაში საჭიროა ფრთხილი თამაში" (გვ. 25), „ახლა ანდერსენმა ფრთხილად უნდა თამაშოს" (გვ. 64), „გულისხმობს ფრთხილ მანევრებს, მოთმინებას და სიფხიზლეს" (გვ. 87), „შავება ფხიზლად უნდა აღვენებდნენ თვალს მტერკის მანევრებს" (გვ. 97) „ბოგოლიუბოვი ფხიზლად იგერიებს მუქარებს" (გვ. 125), „შავები მუდამ უნდა ფხიზლობდნენ" (გვ. 155), „მაგრამ უნდა ფხიზლობდნენ" (გვ. 177), „მუდამ უნდა ფხიზლობდნენ (კამოდის, რომ ჭადრაკი სიფრთხილე და სიფხიზლეა!) რასაკვირველია, კრეკ თეთრები უნდა ისხდნენ გულხელდაკრეფილი" (გვ. 163). „პოზიციურ ბრძოლას დარბაისლური თამაშის იერი აქვს" (გვ. 63), „შემტევი ფიგურების დაცხრილვა" (გვ. 79), „ალიოხინის დაცვის დამრღვევი თამაში არ არსებობს" (გვ. 168), „უფიმცევის დაცვის დამრღვევი ბუნები ბაგრს შეაშინებდა, მაგრამ არა მოსკოველ დიდოსტატს" (გვ. 100).

გულთმისანიც რომ იყოთ, ავტორის აზრს ვერ გამოიცნობთ — „ჩიგორინს ... ეფეა არის ცენტრის „გამოთიფვა" ფიეფარიანი" (გვ. 168).

ეკერიოზულია 145-ე დიაგრამაზე მოცემული პოზიციის განხილვა: „კომბინაციის მოტივი მხედრით ერთდროულად ქიშის გამოცხადება და ლაზიერზე თავდასხმა". ეს ხომ მიზანია! (თუ გნებავთ, თემა). ჭადრაკში არის საკითხები, რომელთა შორის მკვეთრი ხაზის გავლება ძნელია, მაგრამ კომბინაციის მოტივი და მიზანი ხომ სულ სხვადასხვა პოლუსებია!

გიორგაძე სარგებლობს მთელი რიგი ავტორების ნაშრომებით ისე, რომ არსად არ მოუთითებს მათ. წიგნს გამოყენებული ლიტერატურის სიაც კი არ გააჩნია.

ბუნებრივია, ჩვენ არ აღვენიშნავს სახელმძღვანელოში ყველა ჩვენს მიერ შენიშნული ნაკლოვანება. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ წიგნში თითქმის არ არსებობს როგორც საჭადრაკო, ისე ჭადრაკის სწავლების მეთოდიკის თვალსაზრისით მეტ-ნაკლებად გამართულად დაწერილი გვერდი.

ყოველივე ზემოთ ნათქვამიდან აშკარად ჩანს, რომ თ. გიორგაძის სახელმძღვანელო ძირითადად წარმოადგენს სხვადასხვა ავტორების ნაშრომთა უბადრუკ კომპილაციას. ის ყოველდა გამოუსადეგარია დამწყები მოჭადრაკისთვის, და შეუძლია მხოლოდ ზიანი მიაყენოს მოჭადრაკის ჩამოყალიბებას. სამწუხაროა, რომ ეს სახელმძღვანელო გამოიცა და ისიც ორჯერ (ხარისხის ხუთშწლედში ყოველად შეუწყნარებლად მიგვაჩნია მსგავსი მდარე ხარისხის სახელმძღვანელოს რეკომენდირება გამოსაცემად.).

ქართველ ახალგაზრდას ნამდვილად სჭირდება ჭადრაკის კარგი სახელმძღვანელო მშობლიურ ენაზე. თუ ჩვენ არ ძალგვიძს შეექმნათ ორიგინალური სახელმძღვანელო, მაშინ უმჯობესია (და სასრთოდ აუცილებელია!) თარგმნოს ქართულ ენაზე, ცნობილ მოჭადრაკეთა და პედაგოგთა წიგნები.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სტეფანია ბროკენბერკა
(პოლონეთი)

ოპერაცია „გწ“

სიმართლეს თვალი გავუსწოროთ. ჩვენ ვიგინებით! ვწუეევლით და ვკრულვით ამქვეყნად ყველას და ყველაფერს.

სავარაუდო სიტყვებია. „ეშმაკმა დალახვროს“, „მაიმუნი“, „მამაძაღლი“, „მოსასპობი“. დანარჩენების ციტირებას არ ვახდენ, რადგან მეშინია, ჩვენი ენობრივი ტემპერამენტის მსხვერპლი არ გავხდე.

მარტო გაბრაზების დროს კი არ ვიგინებით, ვიგინებით აღფრთოვანების გამოც.

— რა ლამაზი გოგონაა, ეშმაკმა დალახვროს!

გაკვირვების დროს:

— ჩინებული მუშაკია, ეგ მაიმუნი-მამაძაღლი! სიხარულის გამო.

— პრემია მივიღე, შე მოსასპობო!

მდიდარი და მშვენიერია ჩვენი ენა. ჩვენ კი უფვანი სიტყვებით ვცდილობთ გამოვთქვათ სრულიად საწინააღმდეგო გრძნობები. ამასთან დაკავშირებით გთავაზობთ ოპერაცია „გწ“-ს (ვიგინების წინააღმდეგ) დაწყებას.

მეთოდი შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი. პირადად მე ფუფლადი ჯარიმის მომხრე არა ვარ. ვიგინება ძველ-რბილში გამგდარი ჩვეულა და ჯარიმის დაწესებამ საქმე შეიძლება იქამდე მიიყვანოს, რომ ხალხს ერთ დღეს შეიტანოს მთელი თავისი ხელფასი.

თვის ბოლოს კი კაცმა შეიძლება ასეთი საუბარს მოაკრას ყური:

— მასესხე რა ფული „მამაძღლისათვის“, პირველი რიცხვის შემდეგ მოგცემ.

— ეჰ, სადა მაქვს მე თვითონაც ვაცეკს გამოვართვი ერთი „მოსასპობისა“ და ორი „მაიმუნისათვის“.

არა, სხვა მეთოდის გამონახვაა საჭირო. ვიწყებ ყველას: შეიძლება რომელიმე თქვენგანმა უფრო მარჯვე მეთოდი მოიფიქროს.

ჯერჯერობით კი განსახილველად გთავაზობთ ჩემს საკუთარ პროექტს. ისევე, როგორც არუას მსუბუქი ფენინი შეცვლას ვცდილობთ, მოდი, ვცადოთ და „მამაძაღლი“ რომელიმე უფრო ხასიამოვნო, მხიარული და ლამაზი სიტყვით შეცვალოთ, თუნდაც უვაველებით. მგონი, ამას აზრი აქვს...

კინო-თეატრის სალარასთან რიგში:

— რა მოჯლეგეულებს მკრავ, ნემსიწვერამ წაგიღოს!

— შენ რაღას ქოთქოთებ, შე ზიზილა!

დაწესებულების მისაღებ ოთახში:

— ო, ედიდვაისი! რატომ არ დამხედა, დღეს ვიყავი დაბარებული, შრომანაც დასცემია თავზე მეგობრებს შორის:

— ეს ჰოკასია ამ ბოლო დროს ისეთი ზამბახი გახდა, რომ ალბანა ჭირს.

— შენ გგონია, რომ შიპაკოვა უკეთესია? არც ის არის ნაკლები გვირილა.

ტრამვაიში:

— გაიწი, რა, შე ყაყაჩო! დგას და აღარავის ატარებს, ეს ენერეა ესა!

— შენ რაღას იბრაწვები, თუ ტრამვაი გეგიწროვება, ტაქსით შეგიძლიან წაბრძანედე, შე ყოჩივარდა!

— ყოჩივარდას ხმა მესმის, შე მართლა ბალის არჯაკელო და ქრიზანთემის შვილო!

— კეცნენ კი დაგლახვროს! შენთან ლაპარაკი არ ღირს...

მოდი, დავიწყოთ ოპერაცია „გწ“ ჰა, რას იტყვით? ავნენ ბოლოს მართლა გადავეჩვიოთ გინებას, ეშმაკმა დალახვროს!

მანფრედ მაგნუსი
(ადრ)

ეროვნული ბიბლიოთეკა

პროფესიული ჩვევა

ტრამვაი ისე იყო ხალხით გაჭედილი, რომ აშკარად შესმოდა, თუ როგორ ჭრიალებდნენ მისი კედლები. ჩემს წინ მდგომი კაცის ხშირი გრეხა თმა პირში მერჩხებოდა. მერჩხებოდა კი არა, ე

მაგენიერა. ფეხები კარგა ხანია, რაც ბეერში მჭონდა აშვერილი, თანაც შიშველი, რადგან ფეხსაცმელი ვიგონში შესვლისთანავე დავკარგე.

წინა დერეფნიდან ცივი და ძლიერი ქარი უბერავდა. ვიღაცამ დაახვეო და ბრაზიანად წამოიძახა:

— გამჭოლი ქარია, კარი დახურეთ!

ეს სიტყვები მთელმა ვიგონმა აიტაცა. შეწუხებული მგზავრების მზერა იმ კაცისაკენ იყო მიპყრობილი, რომელიც კართან იდგა. საბრალო ისე იყო შეშინებული, რომ მიუხედავად დიდი სურვილისა, ოდნავ განძრევაც არ შეეძლო. ამ კაცს ჰქონდა ღია ცისფერი, თვინიერი თვალები, ნაცრისფერი შლაპა ეხურა. დანნაშაულავით იღიმებოდა.

— რა თავხედობაა! მაკეტეთ კარი!

— ეტყობა, ტვინი აქვს გაყინული!

ცისფერთვალება კაცი ისევ თავაზიანად იღიმებოდა. მგზავრებს მოეჩვენათ, რომ ეს უკვე მეტისმეტი იყო.

— გადაადგეთ ვაგონიდან!

— შავ ბირსაც წაუღია!

— მაგნაირ პირუტყეს კაცმა კისერი უნდა მოუგრიხოს!

— ერთი თავში წამოარტყეთ, ეგების ტვინი აუმუშავდეს!

— ლანძღვა-გინების ესოდენ შეუკავებელი ნიაღვარი ხულაც არ აღწევდა ცისფერთვალებას გულამდე. იგი უწონდებურად მოთმინებით და გულღიად იღიმებოდა.

ჩემს გაჩერებასთან რომ მივედი, დიდი ჯაფის შედეგად ძლივსძლივობით გავძვერი გახასველლისაკენ. ნაცრისფერშლაპიანი კაცი წინ წამიძღვა.

— უკაცრავად — გამოველაპარაკე მას და თან გაოფლილი კისერი მოვიწმინდე ხაოდანლაც ჩემს ჯიბეში მოხვედრილი ხსნისი ცხვირსახოცით.

— უკაცრავად, როგორ შეძელეთ მშვიდად ავეტანთ ასეთი ლანძღვა-გინება? ალბათ ნეგროთათოლოგი ბრძანდებთ, ანდა სპეციალ განყოფილებაში მუშაობთ?

მან თავი გაიქნია.

— არა, მომიგო ოდნავ გაღიმებულმა, — ფეხბურთის მსაჯი ვარ.

თარგმნა შოთა ამირანაშვილმა.

ნახატები დიმიტრი ერისთავისა.

ტექნიკური ხელმძღვანელი ნ. ციცაშვილი.

კრიტიკისა და პუბლიცისტიკის განყოფილება მასალებს მიიღებს არა უმეტეს ერთი საავტორო თაბახისა.

რედაქციის მისამართი: თბილისი, შალვა დადიანის ქ. № 2.

ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 99-89-44. მდგივანი-მემანქანე — 93-53-35. პ. მგ. მდგივანი — 99-71-69. განყოფილებათა გამგეები — 99-85-81. პროზის — 99-84-66. ლიტერატურული თანამშრომლები — 99-75-69. „ცისკრის“ დამატება — 93-17-63. საკორექტორო — 99-85-28.

გადაეცა ასაწყობად 18/IV-77 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 14/VI-77 წ. ქაღალდის ზომა 70×108. ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 14. სააღრ-საგ. თაბახი 15,35. შეკვეთა 1389. უე 00724. ტირაჟი 31.000.

სტ. კპ ცკ-ის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის ქ. № 14.
Типография издательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина, 14.

ბ 71/101

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფასი 60 კაპ.

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ

ИНДЕКС 76236